

שיחות

מורינו הגאון

רבי שמשון דוד פינקוס זצ"ל

חנוכה

הוצתק והוכנס לאינטרנט

www.hebrewbooks.org

ע"י חייט תשס"ח

נערך מסדטי הקלטה

פעיה"ק ירושלים תובב"א

מהדורא שניה

שנת תשס"ג לפ"ק

כל הזכויות שמורות

להזמנות ובכל עניני הספר:

ניתן לפנות:

י. פוזן

055-487790

054-526351

סדר ועימוד ע"י "עימודי ש"י" י-ם

צילום ולוחות: פרנק ירושלים

לע"נ אבינו

רבי יעקב משה ב"ר ישראל יצחק ז"ל
מילגרומ

לעילוי נשמת

ר' דוד ב"ר ישראל ז"ל
מרת אסתר בת ר' יוסף ישראל ע"ה
פערל

ר' יחזקאל ב"ר דב ז"ל
מרת זיסל בת ר' מנחם קאפל ע"ה
פולצ'ק

ת. נ. צ. ב. ה.

לע"נ
ר' אשר בן נובר ז"ל
נלב"ע ג' תמוז תשנ"ח

מרת לאה בת מורורי ע"ה
נלב"ע כ"ט תשרי תשס"ב
ת. נ. צ. ב. ה.

לע"נ ר' משה ב"ר יחיאל ז"ל
נלב"ע כ"ט ניסן תשס"א

מרת מינה בת ר' יעקב ע"ה
נלב"ע כ"ב ניסן תשס"א

לרפואת

רוחמה רחל בת חיה מינדל

יה"ר שהשי"ת ישלח לה רפואה שלימה
ובריות גופא ונהורא מעליא

דברים אחדים

הננו עומדים בעזהי"ת בפתח הקונטרס השני משיחות אאמו"ר זצלה"ה על סדר המועדים.

זכה אאמו"ר זצ"ל והקובץ הראשון בעניני אלול וימים נוראים נתקבל בעולם התורה, ורבים זכו על ידו להבנת ימים אלו ועבודתם.

קונטרס זה כמעשהו בראשון, הנו קובץ משיחותיו שנאמרו בענייני חנוכה ונערכו ע"י חבר תלמידי חכמים שליט"א מתוך סרטי הקלטה.

עומדים אנו בתוך שנת האבל על אבינו, אמנו ואחותנו זכרונם לברכה, והחסרון והצער מלא בכל פינה, ובהתקרב ימי המועדים הצער פורץ הלבבות כאשר זכור נזכור עבודת אבינו זצ"ל בימי המועד ובקיום מצותיו, ואיך שהיה משפיע על כל סביביו קדושה אורה ושמחה, והיה דורש במקומות התורה ומלהיב לבבות ישראל בקדושת המועד, ועתה חסרנו כל אלה נחמתנו בענינו המה דברי התורה אשר הניח אחריו, שמהם נדפסים בקונטרס זה.

אאמו"ר זצ"ל היה מעיקרי עבודתו בשיחותיו להנחיל לרבים שלכל מועד ומועד יש את הגוון והעבודה המיוחדים לו מה שאין במועד אחר, ושכל מועד הוא עליית דרגה מעל המועד שלפניו, והיה מרגלא בפומיה על מועד החנוכה שהוא בבחינת "חביבין דברי סופרין יותר מיינה של תורה" ויש בו פנים של עליה וגדלות מה שאין זוכין בג' רגלים דאורייתא, וגם שבא בסדר השנה אחריהם שהוא בבחינת מדרגה אחר מדרגה.

כבר מילתנו אמורה בקונטרס הראשון, בהיות שקובץ זה נערך מדבריו שנאמרו בע"פ, כידוע יש קושי מיוחד לערוך דברים שנאמרו בע"פ עלי ספר, ונקווה בע"ה שלא תצא תקלה מתח"י.

הננו בזה בהכרת טובה בשניה להני תרי אחי הרב ר' יהונתן פוזן שליט"א והרב יעקב ישראל פוזן שליט"א, אשר אזורו חיל זאת בשנית ליקח עליהם עול המלאכה הרבה ועמלו ויגעו מהחל ועד גמירא להוציא דבר נאה ומתוקן, וכמו"כ לשאר תלמידי חכמים שעמלו בעריכת הדברים, ה' ישלם פעלם ומשכורתם בזה ובבא.

כן נזכיר בזה את הרב אהרן שוורץ שליט"א מתלמידי אבינו זצ"ל, אשר טורח הרבה בתורת אאמו"ר זצ"ל ובהוצאתם לאור עולם. ה' ישלם לו פעלו ומשכורתו בזה ובבא.

ויהי רצון שיהיו הדברים עילוי לנשמת אבינו הגאון זצ"ל ולעילוי נשמת אמנו מורתנו הצדקנית מרת חיה מינדל ואחותנו הצדקנית מרים ע"ה, תנצב"ה.

בני הגאון זצ"ל

דברים בשער

בעומדנו בשער קונטרס זה נצבים אנו בדחילו ורחימו מול כובד האחריות שנטלנו על עצמנו, להעלות על הכתב דברות קודש, אשר יצאו מלבו הגדול של רבנו זצוק"ל דברים בעומקה של תורה ואשר באו להעיר לבבות ולהאיר באור יקרות את עולמנו אשר בו "החושך יכסה ארץ וערפל לאומים" ולהביאו למצב שבו "עליך יורח ה' וכבודו עליך יראה".

רבנו זצ"ל היה מכתת רגליו בימי החנוכה ממקום למקום, וקולו להשמיע דבר ה', ולהאיר עיני ישראל באור האמת הבוקעת מנרות החנוכה וכאשר באנו להעלות על ספר מקצת מאמרותיו ודרשותיו בענייני החנוכה, גילינו כי חלק גדול מן השיחות נסבו אודות תפקידנו ועבודתנו להעלות את האור בעיצומם של ימי החושך. בשיחות אחרות ביאר רבנו את ההבדל התהומי בין יפיותו של יפת - יון, לבין היופי האמיתי של ישראל. כן הרחיב רבנו בביאור מדת ה"הוד והדר" שאותה תיקן מתתיהו.

ולמרות שנושאים אלו הם עניינם המרכזי של השיחות, מכל מקום עומדים אנו נפעמים נוכח העובדה שבכל שיחה סלל מהלך מחודש והוארה זווית אחרת של נושאים אלו, ובזה טמונה גדלותו, שכיון שהיה "נאה דורש ונאה מקיים", היתה כל שיחה במדרגה גבוהה ושונה מהשיחה שלפניה.

אך למרות זאת לא ימלט כי היו פעמים שחלק מן הדברים אשר אמר רבנו במקום אחד, אמר שוב בתקופה שונה ובמקום אחר, ומ"מ בחרנו שלא להשמיט חלקים אלו, מאחר וכאמור, בכל פעם נתחדשה הארה נוספת.

ידענו כי דל כוחה של המלה הכתובה להביא לידי ביטוי את ההרגשות הנעלות והרוממות אשר החדיר ללבבות השומעים בשעה שהיו הדברים יוצאים מלבו הטהור, וגם מקוצר המשיג ועומק המושג. אולם גודל ביקוש הרבים ותשוקתם לכל דבר תורה שנאמר מפי רבנו, ובפרט לאור החיזוק העצום שהיה לאלפים רבים אשר שתו בצמא את הקונטרס הקודם "שיחות אלול - ימים נוראים", מזה שאבנו כוחות לנסות גם עתה להביע בכתב את הדברים שנאמרו לגבי ימי החנוכה. למרות שהשתדלנו עד כמה שידינו מגעת לשמור על הרצאת הדברים כפי שנמסרו, בודאי יתכן שלא ירדנו בעניות דעתנו לעומק ההבנה כראוי ואפשר שלא השכלנו להביע את דבריו במדויק.

ניתן להאמר כי כל מי אשר היה נוכח בשיחות רבנו ראה וקלט מהו יופיו האמיתי של היהודי, ומהו ה"הוד והדר" שזוכה בו תלמיד חכם עובד ה'. שומעי השיחות זכו והוארו באור יקרות שהאיר לבם והגיה חושכם.

גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם, ואף עתה שהחשיך האור ובא השמש בצהרים בעת העלות רבנו זצ"ל בסערה השמימה, הננו תפילה לא-ל עליון כי נזכה להשיג באמצעות לימוד שיחותיו הכתובות את אותה תחושת רוממות הרוח שהיתה לשומעיו בעת חיותו, ויהיו שפתותיו דובבות עדי יקיצו וירננו שכני עפר.

חובה נעימה עלינו להודות לאלו שנשתתפו עמנו בעריכת קונטרס זה: ראש וראשון, הרב דניאל אהרן גלוברמן שליט"א שהשקיע מאונו וממרצו במסירות נפש ממש. ולהעורכים, הרב מנחם גולדבאום שליט"א, הרב מרדכי וינגרט שליט"א, הרב ישראל חיים יעקובי שליט"א, הרב אברהם קרלינסקי שליט"א, והרב צבי שכטר שליט"א. התודה והברכה להרב אילן גרינוולד שליט"א אשר לא חסך כל מאמץ להוציא מתחת ידו דבר נאה ומתוקן.

כן נביע בזה את תודתינו להגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א ראש ישיבת מאור התלמוד, מחותנו של רבנו זצ"ל, שבעידודו ובסיועו יוצא קונטרס זה לאור.

חודש כסלו, תשס"ב   **יהונתן פוזן**   **יעקב ישראל פוזן**

תוכן הענינים

א	חנוכה - "אהבתי אתכם אמר ה'"
יט	ימי החנוכה - "מעמיד" עבודת הרגלים
לד	"מזמור שיר חנוכת הבית"
מה	"ניסיד שבכל יום"
נא	"והיו לאחדים בידך" - מלכויות יהודה ויוסף
נט	אור מאופל
סד	מתיקות התורה והמצוות
סח	"גם כי אשב בחושך ה' אור לי"
פ	"על הניסים ועל הנפלאות"
פט	"מוסיף והולך, פוחת והולך" - שתי דרכי עבודה
צד	מלחמת מסירות נפש
ק	"לך ה'... ההוד" - נצחון בית חשמונאי על יון
קי	"ויהללך כל אפסי ארץ"
קטז	"יפת אלקים ליפת"
קכ	"כי ה' יתן חכמה"
קכט	"הוד והדר לפניו"
קלז	מצות חנוכה - נר, בכדי להבחין בחושך יון
קמג	פרצות כמנין אח"ד כנגד ה' אחד
קמט	נס חנוכה - התחדשות וחיות פנימית
קנד	"תורתך שעשועי"
קסג	"וחושך זה גלות יון"

חנוכה - "אהבתי אתכם אמר ה'"

הדלקת הנרות גדולה מחנוכת המזבח

ידועים דברי חז"ל (הובאו ברש"י עה"פ "בהעלותך את הנרות"): "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים? לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים, חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה: 'חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות'".

וידועים גם דברי הרמב"ן (שם) שפרשה זו אמורה בנרות חנוכה, וזה לשונו: "אבל ענין ההגדה הזו לדרוש רמז מן הפרשה על חנוכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי כהן גדול ובניו", עיי"ש. ולפ"ז הפסוק "בהעלותך את הנרות" מתפרש כפשוטו במנורת בית-המקדש, ונרמז בו ענין הדלקת נרות החנוכה לדורות.

ועלינו להעמיק ולברר מה היתה נקודת צערו של אהרן הכהן על שלא השתתף בחנוכת המזבח, והרי אם חפץ הוא לנדב קרבנות לביהמ"ק, יכול היה לעשות כן ומי עכב על ידו.

ויש לפרש שצערו היה משום שבחנוכת המזבח הוקרבו קרבנות מיוחדים בהוראת שעה. הנשיאים הקריבו חטאת וכן קטורת בנדבה, ואלו סוגי קרבנות שאינם ניתנים להקרבה ע"י כל איש שנדבו לבו אלא, רק עפ"י נבואה מיוחדת. ולכן הצטער אהרן הכהן על אשר לא נטל חלק ב"חנוכה" זו.

ועל זה ניחמו הקב"ה בהודעה "שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות" - המנורה משלימה אף קרבנות מיוחדים אלו. ולא עוד, אלא שעניינה אף גדול מחנוכת המזבח. והדברים צריכים ביאור.

המנורה - עדות על השראת השכינה בישראל

מצינו שחז"ל עשו עסק גדול ומיוחד מענין המנורה דהנה. כבר על עצם המושג שניתן להקים עבור הקב"ה בית-מקדש, תמה משה רבינו ע"ה (במדב"ר, פי"ב, ג): "מי יוכל לעשות לו מקדש שישרה בתוכו, 'הנה השמים

ושמי השמים לא יכלכלוך, אף כי הבית הזה אשר בנית' (מ"א ח, כז), ואומר 'הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא' וגו' (ירמיה כג, כד), ואומר 'השמים כסאי והארץ הדרום רגלי' (ישעיה סו, א) - כיצד ניתן לבנות בית לה' אשר מלוא כל הארץ כבודו?! ואף שלמה המלך ע"ה תמה תמיהה כעין זו.

ותשובת הקב"ה על תמיהותיהם היתה שזהו סוד, וכמו שמובא במדרש (שמו"ר פל"ה, ו): "משל למלך שהיה לו איקונין נאה. אמר לכן ביתו עשה לי כמותה. א"ל: 'אדוני המלך, איך יכול אני לעשות כמותה'. א"ל: 'אתה בסממניך ואני בכבודי'. כך אמר הקב"ה למשה: 'וראה ועשה', אמר לפניו: 'רבון העולם, אלוהי שאתה שאתה יכול לעשות כאלו?' א"ל: 'כתבניתם וגו'', עיי"ש.

אולם תמיהה מיוחדת מצינו בדברי הגמ' (שבת כב ע"ב) על ענין הדלקת המנורה: "וכי לאורה הוא צריך, והלוא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו", והתירוץ הוא: "אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל".

במדרש מובאים שני תירוצים נוספים על קושיה זו. וז"ל המדרש (במדב"ר פט"ו, ח): "ד"א 'בהעלותך', זש"ה 'גם חושך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה', ולנו אומר 'בהעלותך'. כלומר, הוקשתה לו הקושיה הנ"ל.

ומיישב המדרש את התמיהה עפ"י משל נפלא: "למה"ד? למלך שהיה לו אוהב. אמר לו המלך 'חדע שאצלך אני סועד, לך ותקן לי'. הלך אוהבו והתקין מטה של הדיוט, מנורה של הדיוט ושולחן של הדיוט. כיון שבא המלך, באו עמו שמשין סיבבו מכאן ומכאן מנורה של זהב לפניו. כיון שראה אוהבו את כל הכבוד, התבייש והטמין את כל מה שהתקין לו, שהיה הכל הדיוטות. א"ל המלך: 'לא אמרתי לך שאצלך אני סועד, למה לא התקנת לי כלום'? אמר לו אוהבו: 'ראיתי את כל הכבוד הזה שבא עמך ונתביישתי והטמנתי את כל מה שהתקנתי לך, שהיו כלי הדיוטות'. אמר לו המלך: 'חייך שאני פוסל את כל כלי שהבאתי, ובשביל אהבתך איני משתמש אלא בשלך'."

וממשיך המדרש את הנמשל: "וכן הקב"ה כולו אורה, שנאמר (דניאל ב, כב) 'ונהורא עימיה שרא', והוא אמר לישראל התקינו לי מנורה ונרות, מה

כתיב שם? 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' (שמות כה, ח), 'ועשית מנורת זהב טהור' (שם פסוק לא). כיון שעשו באת שכינה. מה כתיב שם? 'ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד' (שמות מ, לה). מיד קרא למשה, 'ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר' (במדבר ז, פט). מה דבר אליו - ובהעלותך את הנרות".

ומשל נוסף מובא שם במדרש: "משל למה הדבר דומה? לפיקח וסומא שהיו מהלכין בדרך. אמר לו פיקח לסומא: 'כשנכנס לתוך הבית צא והדלק לי את הנר הזה והאיר לי'. אמר לו הסומא: 'בטובתך כשהייתי בדרך אתה היית מסמכני, עד שנכנסנו לתוך הבית אתה היית מלווה אותי, ועכשיו אתה אומר הדלק לי את הנר הזה והאיר לי!!' אמר לו פיקח: 'שלא תהא מחזיק לי טובה שהייתי מלווה בדרך, לכך אמרתי לך האיר לי', ועיי"ש הגמשל בזה (במדב"ר שם, ה).

ונתבונן במשל הראשון שבמדרש, על הקב"ה נאמר "כי עמך מקור חיים באורך נראה אור" (תהלים לו, י). יש לו לקב"ה בשמים מאורות שהם כביכול שלו. ומבואר בחז"ל (במדב"ר שם, ז) שמאורות אלו הנם כברקים לעומת האור שניתן להפיק ממנורה המודלקת ע"י בני אנוש. ואעפ"כ מודיע הקב"ה למשה שעוזב הוא את כל מאורותיו ואינו משתמש אלא באורה של מנורת המקדש. מהו באמת סוד הענין יתבאר לפנינו בס"ד.

"הוראת שעה" - ביטוי לאהבת השי"ת לעמו

"חנוכה" הוא מלשון חינוך, ובכל "חינוך" שהוא "כניסה לדבר שעתידי לעמוד בו" (רש"י בראשית יד, יד) מצינו הוראת שעה מיוחדת. ולכן על אף שחטאת וקטורת אינם באים כנדבה, אעפ"כ כחנוכת המשכן היתה הוראת שעה להביא חטאת וקטורת כנדבה.

ענין זה מיוסד על הפסוק בשה"ש (ה, א) "באתי לגני אחותי כלה וגו', אכלתי יערי עם דבש". ופירש"י: "יש דבש שהוא גדל בקנים ומוצצין הדבש ומשליכין העץ. ואני מרוב חיבה אכלתי הקנה עם הדבש, את שאינו ראוי עם הראוי. קטורת נדבה וכן שעירי חטאת שהקריבו הנשיאים, ואין חטאת קריבה נדבה, ואני קיבלתים בו כיום".

בדרך כלל כשאוכלים דבש נאכל הדבש וקנה הדבש נזרק, אך לפעמים קורה שמרוב מתיקותו וטעמו הערב של הדבש אדם שוכח את עצמו, חורג מדרך הרגילות ואוכל את הקנה יחד עם הדבש. כך מעיד הקב"ה, שמרוב חביבותו לכלל ישראל הוא קיבל מהם יחד עם הקרבנות הראויים להיקרב גם קרבנות שאינם ראויים להיקרב, כקטורת הבאה בנדבה אף שאינה ראויה כלל, ודבר זה הוא כאכילת קנה הדבש.

ולא עוד, אלא "שתיתי ייני עם חלבי". פירש"י: "שתיתי ייני" - הם הנסכים, 'עם חלבי' - מתקו וצחו מחלב". צבע היין הוא אדום ואילו החלב צבעו לבן. אדום ולבן הנם צבעים הסותרים זה את זה, ולכן אין מערבים חלב ויין זה בזה. אבל מרוב אהבת הקב"ה לעמו הוא עירב בין שני סוגי הקרבנות, ואעפ"כ "מתקו וצחו מחלב".

כך היה בחנוכת המשכן, וכך גם בכל חנוכה וחנוכה שבאו אחריה. בחנוכת בית ראשון היתה הוראת שעה נוראה: לשמות ואף לאכול ביום כיפור (עי' גמ' מו"ק ט).! היתה זו הפעם היחידה בתולדות עם ישראל שהותר להם לאכול בעצם היום הקדוש. וכן בחנוכת הבית השני, ובספר יחזקאל מובא תיאור על אשר יתרחש בעזושי"ת בחנוכת הבית השלישי. בכל החנוכות הללו נכללות הוראות שעה מתוך כוונות מיוחדות, קושיות מופלאות והנהגות הסותרות את ההלכה שהורגלנו בקיומה, נועיין רמב"ם פ"ב מהל' מעשה הקרבנות הט"ו, שמבואר מדבריו שבכל חנוכה היה שינוי מהסדרים הקבועים].

ומאחר שנתבאר לנו שזהו ענין ה"חנוכה", עלינו לנסות לברר, איפוא, מהי נקודת השינוי מההרגל והשיגרה הטמונה בחג החנוכה.

עה"פ "כהניך ילבשו צדק וחסידך ירננו" (תהלים קלב, ט), הקשו חז"ל (זוהר ח"ג רמב ע"א) שלכאורה יש בענין זה סתירה. כהונה עניינה חסד, נתינה ואהבה. ואילו "צדק" הנו דין, וא"כ מהו ביאור הפסוק שהכהנים ילבשו צדק? וביארו בזה חז"ל עפ"י משל לחתן וכלה, אשר בגודל האהבה, ביום החתונה יורד החתן מהרגליו וסועד את לבו יחד עם כלתו מהמאכלים שהיא בעצמה הכינה.

וכך הוא גם היחס בין כלל ישראל לאביהם שבשמים. "כה אמר ה' מצא

חן במדבר עם שרידי חרב" (ירמיה לא, א) - הקב"ה מצאנו במדבר בהיותנו פשוטים שבפשוטים, ורומם אותנו אליו ע"י תורתו הקדושה - "ורוממתנו מכל הלשונות". אבל ביום החנוכה, מחמת אהבתו העזה כלפי עמו הנבחר הוא כביכול יורד אליהם ומעניק להם "הוראת שעה" מיוחדת. ונבאר קצת את הדברים.

המלאכים "משרתי ה'" וכלל ישראל "בניו"

חז"ל מתארים לנו את אשר התרחש בשמים בעת בריאת האדם, וזה לשון המדרש (אוצר המדרשים עמ' תקה, ודומה לו בסנהדרין לח, ע"ב): "שלוש כתות של מלאכי השרת הביא הקב"ה בשעה שבקש לבראות אדם. הביא כת ראשונה, אמר להם: 'אדם אני מבקש לברוא'. אמרו לפניו: 'רבש"ע מה מעשיר?'. אמר להם: 'כך וכך'. אמרו לו 'אל תברא'. מיד הושיט אצבעו הקטנה ביניהן ושרפן. הביא כת שניה, אמר להם: 'אדם אני מבקש לברוא'. אמר להם: 'מה מעשיר?'. אמר להם: 'כך וכך'. אמר להם: 'אל תברא'. מיד הושיט אצבעו הקטנה ביניהן ושרפן. הביא כת שלישית אמר להם: 'אדם אני מבקש לברוא'. אמר להם: 'מה מעשיר?'. אמר להם: 'כך וכך'. אמרו לפניו: 'רבש"ע לא יפה אמרו לפניך שראו מה עלה בגורלם של הראשונים הסכימו בלית ברירה). מיד ברא את האדם. וכיון שכרא אותו וחטא, אמרו לפניו: 'רבש"ע לא יפה אמרו לפניך הראשונים אל תברא?'. אמר להם: 'אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט'".

ביאור הענין: "מלאכים" הנם שליחים של הקב"ה, מעשה ידיו יתברך. "חיות הקודש" אלו מלאכים עליונים עד מאוד במעלות הקדושה המצויה בשמים (ע"י ה' יסודי התורה פ"ב ה"ז). מלאכים אלו נשאלו ע"י הקב"ה האם מן הראוי לברוא אדם.

והנה נצייר לעצמנו אדם הנוקק להוביל סכך בכמות שתתאים לסוכה שבנה עבור בית-הכנסת. ומדובר בכמות גדולה שהיא משא כבד עד מאוד. כדי לשאתו הוא שוכר סוס ועגלה, מעמיס עליו את ערימות הסכך ומתחיל בנסיעה. והנה מגיע אליו בנו הקטן בן הארבע ומבקשו לאפשר לו לעזור בנשיאת הסכך. "בבקשה - עונה האב - טול מעט סכך מהערימה הגדולה ועזור לי בנשיאתו". ואכן כך עשה הילד. הסוס מביט במחזה "פגוע"... ותמה

לשם מה היה האבא נצרך לעזרת הפעוט, הרי בכוחו לשאת בקלות את כל המשא הכבד כולל גם את אותו מעט סכך שבידי הילד.

מבט זה של הסוס נובע מעצם היותו סוס, וחסרה תפיסת רגש לקשר והאהבה בין אב לבנו, ולכן אין באפשרותו לתפוס מהו "ילד", מהו "אבא", ומהי החביבות הגדולה שכלב האב כלפי בנו יקירו. לאב עצמו אין שאלות. הוא מבין ויודע היטב שאינו נזקק לעזרת הילד, ונתינת האפשרות לילד לעזור אינה נובעת מצרכי האב, אלא מהחביבות היתירה של בנו אצלו.

כאשר נשאלו המלאכים ע"י הקב"ה אם לברוא אדם, התקבלה השאלה אצלם בתפיסתם העצומה של "חיות הקודש" - השכל המלאכי קולט כי כל מציאות האדם וחיייו אינם אלא לעמוד ולשרת לפני ה', וסברו המלאכים כביכול שהקב"ה בורא אדם כדי שיהיה מי שיעבדהו, ולכן ביטלו אפשרות זו, כי מה באמת בכח האדם לפעול. גם אם יאמר "קדוש קדוש קדוש" בכל כוחו וכוונתו, הרי זה כאין וכאפס לעומת אמירת "קדוש קדוש קדוש" של המלאכים שנוצר ממנה נהר דינור (ילקו"ש ישעיה רמז תד). תשובתם היתה, איפוא, "מה אנוש כי תזכרנו" - מה התועלת בכריאת האדם? ראשית, הוא כולו "דובר שקרים" ו"עושה קטטות". וגם כשהוא כבר נוהג כראוי, מה שוויה של עבודתו לפניו יתברך? "ה' אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים" (תהלים ח, ב) - כל מה שיפעלו כלל ישראל מהיותם לגוי עד סוף כל הדורות, בכוחנו לפעול הרבה יותר.

ענה להם הקב"ה: הרי אם מניח אני אצבעי ביניכם מיד כולכם נשרפים על אף גדלותכם הנוראה, ואילו על כלל ישראל נאמר "פנים בפנים דיבר ה' עמכם בהר מתוך האש" (דברים ה, ד), ולא נשרפו. הא כיצד?! הענין פשוט: כאן לא מדובר על גדלות, אלא על אהבה וחביבות. ומכח החיבור של אהבה זו יש בכח כלל ישראל לדבר עם הקב"ה פנים בפנים, ולהמשיך לעמוד על רגליו מבלי להישרף, [כי במתן תורה בחר השי"ת בעמו ישראל באהבה, ומכח בחירה זו שבמתן תורה אפשר לדבקה בו על אף ש"אש אוכלת הוא"].

כאשר חטאו כלל ישראל ונחרב ביהמ"ק, ובאו המלאכים שוב לפני הקב"ה וטענו שנראה כי עצתם שלא לברוא את האדם היתה נכונה, שהרי אינו מסוגל לעמוד במצב הדביקות הנדרש ממנו, היתה תשובת הקב"ה "אני עשיתי ואני

אשא ואני אסבול ואמלט". נראה כי כוונת חז"ל לומר שאין זו "תשובה", אלא חוסר התייחסות לשאלתם, מאחר ועדיין נשארו חילוקי התפיסה ביחס לכלל ישראל. כי הנה למלאכים קושיות נוספות: "רבש"ע, מדוע הנך בוכה, הרי כל העולם שלך הוא". וכן: "במקום שאתה, רבש"ע, תבכה, הנח לנו לבכות", (עי' איכה רבתי פתיחתא כד ועי' חגיגה ה ע"ב) ותשובת הקב"ה היא "במסתרים תבכה נפשי" - יש לי מקום נסתר מיוחד שבו הנני בוכה על כלל ישראל, כי המלאכים כביכול אינם מבינים אותי. גם מלכתחילה לא הבנתם את משמעות הנהגתי עם בני. אין בכייתי על חסרון משהו שנאבד ממני, אלא בכיה של אהבת אב לבנים שמה שתופס אצלו מקום כביכול הוא כאבם וצערם של בניו.

הנהגת אהבה מיוחדת זו של הקב"ה לישראל אינה נתפסת גם ע"י הגויים. בספר "שבט יהודה" מובא מעשה בגוי אחד אשר נכנס לבית-המקדש וראה את כל הנפלאות והנסים המתרחשים בו. כאשר הגיע ללשכת העצים והוסבר לו שבמקום זה נאספים עצי המערכה, אמר להם: "אם כן, שקר הוא מה שהנכם טוענים שאש יורדת מן השמים, שאל"כ לשם מה נצרכים העצים?" ענו לו היהודים: "אעפ"י שאש יורדת מן השמים, חפצים אנו להשתתף במצוה". ומספר אותו גוי שכעס עד מאוד על אותם יהודים וצעק עליהם, ואמר שאלו "דיבורי יהודים", וברוב כעסו כתב לקיסר רומי כי היה הורגם אילו היה מקבל רשות מן הקיסר.

הדבר מפליא. אותו גוי ראה את כל הפלאים הגדולים שנעשו במקדש ולא התבלבל מהם, ודווקא מציאות לשכת העצים כלכלה את דעתו עד כי טען שרק היהודים מסוגלים לומר דברים מעין אלו שהנם כה חסרי הגיון ושכל. וכוונתו היתה לטעון, שדומה הדבר לקטר הנוסע בדרך וגורר אחריו מאתיים קרונות מלאים פחם שהם משא כמה אלפי טון, ומזדמן לשם זכוב אשר ברוב טובו מעוניין הוא להשתתף בהובלת הקרונות ע"י דחיפתם בכנפיו... וכך, טען אותו גוי, כיצד יתכן שהקב"ה אשר השמים ושמי השמים לא יכללוהו מוריד אש מן השמים, והיהודים נעשים שותפים עמו בהעלאת אש המערכה ע"י מספר גזירי עצים. והוסיף ואמר כי אלו "דיבורים יהודיים", שהיהודים מדברים אותם כי הם נעשים שותפים לקב"ה במעשה בראשית. כמו שאדם יכריז ויאמר נסו נא לעשות מה שניסיתי אני... לקחת אבן אחת ולנסות לעשות

ממנה כוכב אחד... אכן פשוט כי אין באפשרות האדם ליצור ולו כוכב אחד קטן, וודאי שלא את כל היקום הענק על כל העולמות והכוכבים שבו, ואעפ"כ אומרים אנו: "רבונו של עולם, אנו ואתה שותפים בבריאת העולם"! מה טיבה של שותפות זו שגוי אינו מסוגל לקולטה ולהבינה?! הגוי סבור שמדובר כאן בשותפות ממש כפשוטה, אך לאמיתו של דבר זוהי האהבה והקשר הפנימי שבין הקב"ה לכלל ישראל. ובאהבה זו נתן בידם את האפשרות להשתתף עמו. אולם הגויים ואפילו המלאכים אינם יורדים לעומק אהבה זו שהיא "אהבה רבה" ו"אהבת עולם" (ועיין דברינו בספר תפארת תורה פר' לך לך עמ' נא).

יסוד הקשר - אהבה שאינה תלויה בדבר

מונח בדברים אלו יסוד נפלא. כאשר ברא הקב"ה את עולמו, ברא את האדם - נזר הבריאה, שהוא המפה והתוכנית של כל המצוי בעולם. כששואלים אב "מה אתה שואף לראות בבנך"? יענה כי שאיפתו לראות את בנו תלמיד חכם ומקיים מצוות. וכן כששואלים את הקב"ה כביכול מה מטרת בריאת האדם, התשובה היא - כדי שיקיים מצוות ויזכה על דין לשכר האמיתי לא באופן של "נהמא דכיסופא" (עי' דעת תבונות סימן יח והערה 4). מדוע, איפוא, נברא האדם כתינוק, והרי תינוק בן יומו אינו יכול לעשות דבר, ומה התועלת ממנו עבור השי"ת ועבור אביו?

התירוץ הוא: לפני מערכת גידול האדם, יש לקבוע את היסוד. יסוד הקשר בין האדם לבוראו ובין האב לבנו הוא האהבה העצומה שרוחשים האב לבנו והקב"ה לעמו. זוהי אהבה שאינה תלויה בדבר, ולכן על האדם להיוולד תינוק חסר יכולת, כי אם היה אדם נולד תלמיד חכם או להבדיל דוקטור חכם, היה ניתן לחשוב שאהבת האב את בנו נובעת מהיותו בעל מעלה כזו או אחרת. אבל בשעה שהבן נולד כשהוא חסר ישע ואעפ"כ מתהלך אביו מאושר מלידת בנו, מתגלה בכך אהבה שאינה תלויה בדבר. זו אהבת האב לבנו יקירו על עצם היותו בנו, ובזה נקבע היחס ביניהם למשך כל חייהם.

זהו עניינה של חנוכת המזבח. הקב"ה העניק לנו מערכת שלימה של מצוות עשה ול"ת, ורצונו יתברך שאנו נשמור עליהם ונקיימם, אולם בשעת "חנוכת המזבח" שהוא זמן הנחת היסודות לקשר בין הקב"ה לכלל ישראל,

הקב"ה מפעיל מערכות המהוות ניגוד לכל המערכות הרגילות. "אכלתי יערי עם דבשי" - ציויתי עליהם להביא קטורת וחסאת בנדבה. והכל כדי לקבוע ביסוד הדברים שהקשר בנוי על אהבה, ובמקום שישנה אהבה אין סדרים ["אהבה מקלקלת את השורה"].

ולכן כל "חנוכה" של משכן, מזבח או ביהמ"ק מחייבת "הוראת שעה", כיון שאם כל עבודת השי"ת נעשית גם באותה שעה על פי הסדרים הקבועים, זוהי סתירה לעצם מהותם של המשכן או בית המקדש. היה ניתן לטעות ולחשוב שביהמ"ק הוא רק מקום שבו מקיימים מצוות, מקום של גדלות ואף של קדושה וטהרה, וזה אינו. ביהמ"ק הנו מקום של אהבה, אהבת השי"ת לעמו הנבחר. "מה ידירות משכנותיך ה' צבאות" (תהלים פד, ב) (ובגמ' מנחות נג ע"א "יבוא ידיד בן ידיד ויבנה ידיד בחלקו של ידיד ויתכפרו בו ידידים"). גודל אהבה זו בא לידי ביטוי בהנהגת "אכלתי יערי עם דבשי".

אהבת האב לבנו מתגלה ברגע האמת

עניינה של אהבת האב לבנו מתבארת במקום נוסף בתורה. הקב"ה מצוה על אברהם אבינו לשלח את ישמעאל מביתו. באותה שעה ישמעאל קדח מחום גבוה, ואעפ"כ "ויקח (אברהם) לחם וחמת מים, שם על שכמה ואת הילד וישלחה" (בראשית כא, יד). ישמעאל עקב חוליו לא היה מסוגל להלך בכוחות עצמו, ולכן העמיסו אברהם על כתפי אמו יחד עם חמת מים, ושילחם מביתו. שואל המדרש: כיצד יתכן שאברהם אבינו - עמוד החסד, ינהג כך - לשלח ילד חולה עם אמו למדבר?! אלא, אומר המדרש, שאברהם היה שונא אותו מאחר והוא יצא לתרבות רעה (שמו"ר פ"א א).

ומעודי הוקשה לי על דברים אלו, שהנה לאחמ"כ כשבא הקב"ה לצוות את אברהם על עקידת יצחק, מובא שם (בראשית כב, ב) ברש"י שהיה ביניהם נידון: "את בנך, אמר לו: 'שני בנים יש לי'. אמר לו: 'את יחידך', אמר לו: 'זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו'. אמר לו: 'אשר אהבתי', אמר לו: 'שניהם אני אוהב', אמר לו: 'את יצחק'". תחילה אברהם שילח את ישמעאל מביתו קודם מחום מאחר והוא שנא אותו, ואילו כעת הוא אינו מבחין ביניהם מאחר ואת "שניהם אני אוהב". זוהי לכאור' סתירה נוראה.

ישוב הדברים נראה עפ"י דברי הגרי"ס בענין אהבת אב לבנו. פעמים

בישיבה אחת ישנם שני תלמידים: האחד הנו בחיר הישיבה, ת"ח מופלג השונה בצמא כל מילה מדברי רבו ראש הישיבה, בעל מידות, אהוב על המקום ואהוב על הבריות. השני - בנו של ראש הישיבה - הפוך בתכלית מהראשון, ממש בבחינת "פרא אדם", והימצאותו בישיבה אינה אלא כדי שלא ישוטט ברחובות. וכיון שכך האב - ראש הישיבה מלא אהבה כלפי התלמיד הראשון, ואילו כלפי בנו חש הוא מרירות נוראה.

והנה פרצה דליקה ח"ו בפנימיית הישיבה. האש משתוללת ומאיימת לכלות את כל הנקרה בדרכה. ראש הישיבה פורץ לתוך התדר בפנימיה ומגלה את שני התלמידים הנ"ל כשהם ישנים. באפשרותו להעיר רק את אחד מהם ולהציל את חייו. את מי הוא יעיר? את בנו!

ואף שכלפי בנו חש האב תחושות כעס ומרירות, ואילו את התלמיד אוהב הוא כנפשו, אולם זוהי כוחה של אהבת האב לבנו השולטת בו בפנימיותו אהבה עצומה ללא מיצרים, אהבה שאינה תלויה בדבר.

כאשר ציוה הקב"ה על אברהם להוציא את ישמעאל מביתו, היות וישמעאל יצא לתרבות רעה הוא חפץ בריחוקו עד ששלחו קורח מחום למדבר כשכד מים על שכם אמו. אולם כשעמד אברהם מול הקב"ה במצב של נבואה שהיא התגלות האמת לאמיתה, הודה אברהם ואמר לפניו יתברך: "רבש"ע, אף שיש בלבי רגשות שנאה וריחוק כלפי ישמעאל, אך הרי גלוי וידוע לפניך כי זהו המעטה החיצוני, אבל האמת לאמיתה היא כי בעומק לבי הנני אוהב אהבת אב לבנים שהיא אהבת נפש את שני בניי - יצחק וישמעאל - כאחד, ואם היתה פורצת שריפה בביתי והיתה לי אפשרות להציל רק אחד מבין השניים: אליעזר תלמידי החביב 'הדולה ומשקה מתורת רבו' או ישמעאל בני שיצא לתרבות רעה, היה הכת הפנימי הטבעי דוחף אותי להציל את בני".

זוהי האהבה הטבעית של האב לבנו, וזהו יסודה של היהדות מתחילתה עד סופה. ראשית יש לקבוע ב"חנוכה" את המציאות של הקשר בין הבורא יתברך לעמו ע"י שינוי מסדר ההנהגה הטבעית, בה מתגלה האהבה ומתגלה הקשר העמוק.

גם הדלקת המנורה עניינה אהבה כ"חנוכה"

אהרן הכהן ראה והבין את כל אשר נעשה בחנוכת הנשיאים, והיתה לו מכך חלישות הדעת עצומה. הנה הנשיאים מקריבים כעת קרבנות מכח הוראת שעה, ואילו הוא, אף אם יקריב כל יום קרבנות מעתה ועד עולם, יהיו קרבנות אלו רק מכח הסדרים שקבע הקב"ה. אבל לאהבה שאינה תלויה בדבר כאב לחינוך בן יומו הבאה לידי ביטוי ב"חנוכה", הוא לא זכה.

וע"ז הודיעו הקב"ה "חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומיטיב את הנרות" - אני אתן לך מצוה שעניינה כענין חנוכת המזבח: העלאת אור המנורה במקדש.

כי הנה ענין הקרבת הקרבנות לא התחדש רק בתורה. עוד קודם מתן תורה, להבדיל, היו כל אומות העולם מקריבים קרבנות כל אחד לאליל שלו, כי הבינו שבהקרבה זו טמונה גדלות ומסירות נפש. אולם אותם גויים לא היו מסוגלים לתפוס מה פשר ענין העלאת אור המנורה בביהמ"ק. כי ביהמ"ק - ביתו של הקב"ה הכיל בתוכו אור כה גדול, עד אשר מבעד לחלונותיו השקופים היה פורץ אורו הפנימי ומאיר גם את כל העולם החיצוני (ויק"ר פל"א, ז). נמצא, שכל העולם נהנה מאורו יתברך, ולשם מה נזקק הוא, איפוא, לאור מנורת המקדש.

התירוצ על תמיהתם הוא כדברי חז"ל שהובאו לעיל: משל למלך שביקש מאוהבו להכין לו סעודה, והלך אוהבו והכין הכל בכלים של הדיוט, וכשהגיע המלך, התבייש בכליו והחביאם. אבל המלך, מתוך החביבות שרחש לו הודיעו כי הוא מניח את כל כליו המפוארים ואינו משתמש אלא בכליו של אוהבו.

דומה הדבר לילד קטן המגיע מהגן ונותן לאביו עוגיה אחת שנשארה לו משקית הממתקים שלו, והאב בקבלו את העוגיה, קורן כולו מרוב נחת. והנה המתבונן מהצד תמה מה טיבה של שמחת האב בעוגיית בנו, בשעה שיש באפשרותו לרכוש חנות שלימה. ואינו תופס כי השמחה נובעת מאהבה וקשר פנימי.

"בהעלותך את הנרות" - כלל ישראל פונים לאביהם שבשמים ואומרים לו: "אבא, ה' יתברך, הנה מאירים אנו לפניך". ואף שכל העולם כולו נהנה

מאורו של הקב"ה, וא"כ "וכי לאורה הוא צריך?! אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל" (שבת כב ע"ב). כאן לא מדובר באור, לא במצוות או במסירות נפש עסקינן. זוהי סוגית "ישקני מנשיקות פיהו" - אהבת השי"ת לעמו כאהבת אב לבנו.

"חביבין דברי סופרים"

חג החנוכה, אלו ימים של העלאת אור המנורה לפניו יתברך. שותפות כביכול עמו יתברך. וכדברי הרמב"ן הנזכרים לעיל שנרות חנוכה רמזים במנורת המקדש. ויש להתבונן מהי בעצם הנקודה המרכזית הטמונה במצוות ימי החנוכה.

נפתח בנקודה הראשונה המתגלית לעינינו. חנוכה אינה אחת מתרי"ג מצוות, זוהי מצוה מדרבנן. כלומר, הקב"ה נותן לכלל ישראל לחדש בעצמם מצוות. והרי התורה נבראה ע"י הקב"ה אלפיים שנה לפני בריאת העולם. התורה וקודשא בריך הוא חד הם. ובתורה זו נצטוונו להניח תפילין, להתפלל וכו'. ואעפ"כ חביבין לפני הקב"ה המצוות שאנו בניו מחדשים. וכי ניתן להבין פשר הענין?! אין זה אלא כאותו ילד קטן המעניק עוגיה לאביו.

"חביבין דברי סופרים מדברי תורה שנאמר 'כי טובים דודין מייך'" (שהש"ר פרשה א', ב'). לא בגדלות או בעוצמה עסקינן, זוהי סוגיית החביבות - "חביבין דברי סופרים". המצוה שכלל ישראל בעצמם תקנו חביבה לפניו יתברך יותר מכל. ומדוע? כי הם בעצמם - בניו חביביו של מקום - תקנוה.

הדלקת נרות חנוכה היא מצוה מדברי סופרים. איני יודע מהו בדיוק ענין הנרות, אולם ידוע שעפ"י סתרי תורה ישנן שבע ספירות של הנהגות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות. וכל אלו נקראים "אור" - "אור החסד", "אור הגבורה", "אור התפארת" וכו' וכו'. סוגיות שלימות של אורות. כל השפע האינסופי שהקב"ה מעניק לנו, כלול אור: גשמי ורוחני, עליון ואינסופי. ואעפ"כ הקב"ה פונה לעם ישראל - בנו אהובו ואומר לו: "יענקל'ע, תאיר גם אתה לפני!" "וכי יכול אני להאיר"? תמה יענקל'ע, "כן" - עונה אביו - "גם אתה יכול להאיר".

חנוכה - קדושה בתוך ימי החולין

ישנו הבדל מהותי בין נר שבת לנר חנוכה. בשבת נוסח הברכה הוא "מקדש השבת" ולא "מקדש ישראל והשבת" [וכנסוס הנאמר במועדים "מקדש ישראל והזמנים"]. שבת היא אורו של הקב"ה בלבד, הוא "המאיר לעולם כולו". שבת משפיעה קדושה לכל העולם.

לעומת זאת, "נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה טפחים" (שבת כא ע"ב). נר חנוכה הוא הנר שלנו שעמו מאירים אנו לפניו יתברך. ניתנה לנו האפשרות להדליק נר שיש בו, כביכול, את אותו כח ועוצמה הטמונים בנר השבת. אולם ישנה נפקא מינה ביניהם: נר שבת אף שממלאנו בקדושה, הוא אינו מחנכנו כיצד לחיות את חיינו בעולם הזה. אבל נר חנוכה המודלק "למטה מעשרה" הוא נר המודלק בתוך הגלות עצמה. חנוכה אינו "מועד" וימי החנוכה לא נקראו "מקראי קודש". אלו ימי חולין פשוטים, שאף הסעודה בהם, אם לא נאמרים בה דברי תורה, אינה סעודת מצוה (או"ח סי' תרע סע' ב). נר חנוכה מלמדנו כיצד ניתן להאיר את ימי החול באורו יתברך.

עיקר הנסיון של האדם שבו באה לידי ביטוי עיקר גדלותו, הוא בעבודה היום יומית. הנהגת האדם בזמנים של קדושה, כגון בשבת קודש או ביום טוב, אינה מבטאת את גדלותו האמיתית, כי בימים אלו הקב"ה מרומם את האדם לדרגה כעין ימות המשיח. עיקר הנסיון של האדם טמון בתפקודו בשעה שהוא עסוק בענייני העולם הזה, כשהוא עוסק ב"ואספת דגנך ותירשך ויצהרך". וענין זה בא ללמדנו חג החנוכה. וכדברי בעל ה"מסילת ישרים" בסוף הספר: "וכבר יכול להיות חסיד גמור איש שמפני צרכו הוא בעל מלאכה פחותה, כמו מי אשר לא יפסוק מפיו הלימוד".

נקודה נוספת יש להדגיש. חיי האדם מחולקים לשני סוגי זמנים: ישנם זמנים של התעלות וגדלות, כמו שבתות וימים טובים, ומאידך ימי החול - השיגרה. ומורגלים אנו לחשוב שההבדל ביניהם הוא, שבשבתות וי"ט הננו מתעסקים בקדושה, ואילו בימי החול מתעסקים אנו בעסקי החולין.

אולם לאמיתו של דבר לא זו נקודת החילוק ביניהם. מחשבתו של האדם בשעת עשיית המעשה היא הקובעת אם זהו מעשה של קדושה או של חולין. גם התעסקות בענייני חולין יכולה להיחשב כהתעסקות בקדושה. כי כשם

שלימוד תורה וכן חיפוש אחר אתרוג מהודר נחשבים עסק בקדושה, כך חרישת השדה, אם תיעשה מתוך כוונה קדושה, יכולה להפך להיות מעשה קדוש.

אולם שלא כמו מעשה חולין הנעשה מאליו, כדי להכניס קדושה בדבר מה נדרש מאמץ מצד עושהו. במגילת רות (א, יח) מסופר "ותרא כי מתאמצת היא ללכת אתה ותחדל לדבר אליה". וביאר אדוננו הגר"א דבר נורא: אף שנעמי היתה אשה מבוגרת ורות אשה צעירה, נעמי לא התקשתה בהליכתה, ואילו לרות ההליכה היתה קשה וכרוכה במאמצים מרובים. כשראתה זאת נעמי, ידעה שההליכה הנה לדבר קדושה, ולכן חדלה מלהפציר בה לחזור. כי כשאדם הולך לדבר מצוה אין זו ההליכה הטבעית, והיא דורשת מאמץ [וזהי אחת הנקודות המועלות בויכוח עם אנשים חילוניים. דבר אחד ברור, דרכו של החילוני קלה עד מאוד, הוא אינו צריך אלא להיסתף אחר הזרם הכללי, ואין כל ראייה שבדק את דרכו כי הוא חי עם טבעיו. אבל לקיום דרך התורה נדרשת מסירות נפש, וכשרואים אנו שאנשים מוסרים נפש, הרי זו ראייה כי מונחת בתוכם אמת].

מהות המעשה נקבעת עפ"י כוונת העושה

והנה עלינו לדעת, כי כל מעשה מצד עצמו אין לו קביעות בקדושה או בחולין, והאדם העושה הוא הקובע את מהותו של המעשה. זכיתי לשמוע כמה דברים בענין זה מהגאון ר' יצחק הוטנר זצ"ל, ואלו דבריו.

ישנו דבר שהוא חפצא של מצוה, כגון תפילין, שכשאדם מניחם התפילין מצד עצמם קובעים שמעשהו הוא מעשה מצוה. אולם ישנו גם מושג בעולם הנקרא "רשות". "רשות" פירושו שהמעשה מצד עצמו אינו מעשה של קדושה, וגם אינו ח"ו להיפך. זהו מעשה שהאדם שעושהו הוא הקובע את אופיו של המעשה. כגון אכילת לחם ביום רגיל, הלחם אינו קובע אם זהו מעשה של קדושה או של חולין, רק האוכל קובע את מהות אכילתו ע"י הכוונה שהוא מכניס בה.

אך באמת, לא קיים בעולם מעשה סתמי שאינו מעשה מצוה או ח"ו מעשה עבירה. ומי שסבור כך, לא עבר את מפתן ה"אידישקייט" - היהדות.

והנה אחד הדברים שמשפיע רבות על מהות מעשי האדם הוא השיגרה. בשעה שאדם אוכל פת לחם משום שהוא רעב, עליו לחשוש שמא אין זה מעשה מצוה, משום שסוף סוף הרי חי הוא בעולם של חולין.

"מסירות נפש" לרוחניות

ויש להוסיף נקודה אף שאולי תישמע קצת משונה. נדמה כי דוקא כהיום עלינו לבדוק את עצמנו. חיים אנו בדור שבו עולם התורה פורת, ואדם חי בתוך מסגרת של לימוד תורה, תפילה וקיום מצוות, ויתכן שהכל נעשה כיום מעצמו מתוך הליכה "עם הזרם" בלי עצירה להתבוננות עצמית. בתקופת בחרותי זכורני שהגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל נצרך לזעוק ולמחות נגד הליכה לאוניברסיטה ולקולג', ואילו כיום שכולם ב"ה אברכים, וכי סבור מישהו שבנו לא ישב וילמד תורה?! וכי קיים בדורנו אברך שיש לו שאיפה אחרת עבורו ועבור בניו?!

ואדבר כעת על עצמי. זכורני בהיותי בן חמש לקחני אבי עטוף בטלית אל ה"חיידר", ומאז חש אני חובה ללמוד בכל עת ובכל שעה. ודאי שהיו גם לי נסיונות, אולם סוף סוף נגררתי במסלול הקבוע: מ"חיידר" לשיבה קטנה, משיבה קטנה לשיבה גדולה, בסיום הלימוד בשיבה גדולה נעשיתי אברך "כולל", ולאחר מכן מגיד-שיעור וכו'. הכל מתוך הרגל ושיגרה.

כיום זהו פחות או יותר כיוון חייו של כל בחור ובחור. וכי עדיין קיימים בחורים שבסתור ליבם "פוזלים" לעבר העולם החיצוני?! וכי ישנם בחורים השואפים להידמות בלבושם ובמראם לאותם פוחזים וריקים המסתובבים ברחובות?! נדמה כי עניינים אלו אינם מהוים נסיונות עבור דורנו.

עלינו, איפוא, לשאול את עצמנו: כמה עצמיות וכמה קדושה פנימית מכניסים אנו בתוך התורה שאנו לומדים?

לעומת מסירות הנפש הנדרשת מעמנו כיום ברוחניות, היו תקופות בדורות הקודמים שלא היתה נדרשת כלל מסירות נפש ברוחניות, כי כולם הכירו במעלתה וביופיה של התורה הק', אולם נדרשה אז מהם מסירות נפש בגשמיות. וידועים התיאורים הנוראים על מסירות הנפש של יהודים לשמירת התורה מתוך השמדות והריגות.

אחד הסיפורים המופלאים ששמעתי מיהודי עולה מרוסיה הוא, שבשנות החמשים כאשר סטלין ימ"ש העליל על הרופאים היהודיים שבכוונתם להרעיל את כל אזרחי רוסיה, אביו של אותו יהודי שהיה רופא במקצועו יצא מביתו ונעלם, ומאז לא היתה לבני הבית כל אפשרות לשוחח עם שכניהם. לאחר שנתיים כשהגיע חג הפורים ורצו לשלוח משלוח מנות, ראו שאין להם למי לשלוח. ואז אמרה האמא כך: "מאתר ואין לנו מי שיקבל את משלוח המנות, הבה נשלחנו לקב"ה". "והרי למשלוח מנות נדרשים שני מנות, ולנו אין אלא מנה אחת - עוגיה? תמה בנה הקטן. "אולם יש לי פתרון" - הוסיף הבן ואמר בשמחה - "אבינו היה תמיד מחנכנו לקיום הפסוק "עבדו את ה' בשמחה". אך כעת הלב עמוס ברגשות כבדים ולא ניתן לשמוח. הבה, איפוא, נרטיב את אותה עוגיה בדמעותינו, ואז נקבל מאכל שמברכים עליו ב' ברכות: "בורא מיני מזונות ו"שהכל נהיה בדברו"...", והנה אך סיימו "להכין" משלוח מנות מיוחד זה, וכדלת הבית נשמעת דפיקה ואבי המשפחה נכנס הביתה! עוד קודם שניגשה האמא לקדם את פני בעלה, היא נעמדה ואמרה לבנה: "אנו שלחנו משלוח מנות לקב"ה, והנה לפנינו משלוח המנות שהוא יתברך שלח לנו בחזרה".

ב"ה, משלוחי המנות שלנו הנם מפוארים, אך חסר בהם ניצוץ החיות הנדרש בקיום המצוות. ונדמה כי בדורנו הועמדנו בנסיון הקשה ביותר שהיה לעם ישראל מיום היותו לגוי.

ושמעתי בענין זה דבר נפלא: בשעה שהצורר היטלר ימ"ש רצח את כל יהודי אירופה, הוא לא הבחין בין יהודי ליהודי, ואף את אלו שכבר השתמדו הוא זרק לתוך הכבשנים. ואכן באופן כללי עי"ז נעשו כל אותם יהודים קדושי עליון, אך הנסיון של כל אחד ואחד מהם היה, מה הוא עצמו חשב בשעה שהושלך לתוך כבשן האש: האם כוונתו היתה לקדש שם שמים, או שמא ח"ו הוא לא הרהר בכך באותה שעה.

ונראה לי להוסיף ולומר: עם ישראל במשך כל הדורות הוכיח לעיני כל שהנו מסוגל להיות מושלך לתוך הכבשנים מתוך מסירות נפש לקדש שם שמים, אולם על כל יחיד מוטל להוכיח את עצמו ולהתבונן מה באמת הוא היה מהרהר בשעה שהיה מושלך לכבשן האש. עם ישראל הוכיח תמיד שבכוחו לקיים מצוות במסירות נפש מופלאה. הגיע הזמן, איפוא, שאף אנו

נשקיע מחשבה והתבוננות בשעת קיום מצוות. אין לנו להסתפק בעובדה שכולנו חיים בתוך חברה שומרת תורה ומצוות ואשר כל ילדיה מתחנכים מגיל צעיר בחינוך התורני הנעלה ביותר, ולאחר מכן בישיבה גדולה יודע כל בחור שאם לא ילמד היטב הוא עלול שלא למצוא שידוך הגון. כיון שכיום כל מהלך החיים טובב ב"ה סביב התורה, עלינו לחנך את עצמנו ולבנות את העולם הפנימי שלנו שיהא קשור באמת לתורה.

ופעמים רבות מהרהר אני על כך שיתכן שכל המעלות הרוחניות הנרכשות על ידינו כיום, אינן אלא בבחינת "ירושה" מהדורות הקודמים [אמנם לא אצל כולם המצב כך, אך ודאי שכך הוא אצל רבים מאתנו], ולנו לא נותר אלא להתרווח על המושבים הנוחים בתוך אותה רכבת של קדושה הנוסעת בשמים, ללא השקעה שדוקא היא המגלה את החביבות וה"זיסקייט" (מתיקות) שבין כלל ישראל לבוראו.

עבודת החנוכה - קיום מצוות מתוך חביבות

וזוהי העבודה המיוחדת לימי החנוכה. שבתות וכן ימים טובים כמו פסח, שבועות או סוכות מרוממים אותנו אליו יתברך. אך עדיין יתכן כי הדבר נעשה באופן של "מצות אנשים מלומדה". ב"חנוכה" טמונה נקודת החביבות והקשר בינינו לבינו יתברך. על מצוות החנוכה נאמר "חביבין דברי סופרים", ובה מבקש הקב"ה מאתנו "הדליקו את נרות החנוכה והאירו לפני!"

ואכן זכו כלל ישראל באותה תקופה מכח מסירות הנפש שלהם לניסים גדולים, בבחינת "אכלתי יערי עם דבשי" - שינוי מדרך ההנהגה הטבעית. יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו אשר היו בסך הכל שלוש-עשרה נפשות יצאו למלחמה מול אלפים ורבות בני הממלכה הרומית האדירה. ולכאורה אף אם הם אחזו במדת הבטחון, אך הרי יש גבול לכל דבר, ועל מה הם סמכו במצבם הנורא? החשמונאים סמכו על קשר האהבה עם הקב"ה, שמכותו היו מוכנים למסור נפש עבורו, ולכן זכו שהקב"ה עשה להם נס.

מהו עניינו של "נס"?

כאשר אדם עובד לפי סדרים קבועים ומוסכמים, גם הקב"ה נענה לו על פי סדרי הטבע הקבועים. בשעה שאדם שובר את הסדרים ופועל מתוך

חביבות ללא התחשבות בגדרי הטבע, גם הקב"ה עושה לו ניסים המגלים את חביבותו בעיניו.

זוהי העבודה המוטלת עלינו בחנוכה: להכניס את החביבות בתוך עבודת ה' שלנו, וכלשונו הנודעת של הרמב"ם (פ"ד מהל' חנוכה הי"ב): "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד". לא כתב הרמב"ם שזו "מצוה גדולה עד מאוד" אלא "חביבה עד מאוד". כי חנוכה הנו המועד להכניס את הפנימיות הטמונה ב"חביבין דברי סופרים" לתוך כל המועדים. את כל החביבות, האור, ההטבה והשייכות אל הקב"ה, נקודת האהבה שאינה תלויה בדבר כאהבת האב את בנו בהיותו תינוק בן יומו. עלינו להכניס חביבות בעבודת הפסח, בעבודת השבועות, בעבודת הסוכות וכו', בדף גמרא שהננו לומדים, במסכתות שאנו מסיימים. כל אלה צריכים להיעשות בחביבות ובאהבה.

שורש עבודת החיבוב מונח בימי החנוכה. בשעה שאדם מעלה את אור נרות החנוכה הוא מכניס בעבודת ה' שלו את החביבות ורגש האהבה והקירבה, והקב"ה נענה לו אף הוא מתוך חביבות והשנה כולה מאירה לו באור התורה הקדושה.

ימי החנוכה — "מעמיד" עבודת הרגלים

אחדות הבורא, הבריאה והאדם

האדם בצורתו מהווה עבורנו משל למעשי השי"ת בבריאה. שכן, האדם מורכב מאיברים רבים ושונים, אך ישנה אחדות מוחלטת המחברת ומאחדת את כל אבריו. לכן, אדם המחוטר אבר אחד, כבר קרוי "בעל מום". כל מהותו הנה של "בעל מום", אף שהמום אינו אלא באיבר אחד.

וכך היא גם צורת דרכי ההשגחה של הקב"ה על עולמו: רק בשעה שכל חלקי הבריאה פועלים כאחד בלי יוצא מהכלל על פי רצונו יתברך, קיים בבריאה ענין "גילוי היחוד", שהוא מטרת הבריאה. אך כשחסר אפילו קצת בעשיית רצונו יתברך, הדבר פוגם בכל המערכת.

הדברים הנ"ל מבוארים בדברי חז"ל (ברכות סג ע"ב): "אמר רבי תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו, אדם קורא קריאת שמע שחרית וערבית וערב אחד אינו קורא, דומה כמי שלא קרא קריאת שמע מעולם".

ביאור הענין הוא, שכשם שבגשמיות אדם יכול לנהוג ברכב במשך חמשים שנה ולא להפגע כלל, ואז ברגע אחד יכול ח"ו להפגע אנושות בתאונה קשה, הוא הדין ברוחניות ח"ו. עבירה אחת, דיבור אחד, הלכנת פני חבר פעם אחת, עלולים להרוס שנים של עליה רוחנית.

בברכת "אשר יצר" אומרים אנו: "גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אי אפשר להתקיים ולעמוד לפניך", ויש לפרש שהכוונה בברכה הן על דברים שבגוף והן על דברים שבנפש. "פתיחה" או "סתירה" אחת, יכולה לחסום את הנפש באופן שאותו יהודי לא יוכל להתקיים ולעמוד לפני בוראו. וזוהי כוונת דברי הגמ' הנ"ל, שהמפסיד פעם אחת בחייו קריאת שמע בזמנה דומה לאדם שעבר תאונת דרכים. יתכן שישרוד לאחר תאונה רוחנית זו וינתר בחיים ויתכן שימות, אבל גם אם ישרוד, הדבר עלול לגרום לו פציעה רוחנית אנושה. וכאמור, התוצאות מרחיקות-הלכת של מעשה אחד, פעולה או מעידה אחת ברוחניות, נגרמות

היות ובכוחה של כל פעולה לחבל באחדות האדם, בגשמיותו וברוחניותו.

תשובה סמוך לחטא

והנה, היות ונתבאר שהחטא פוגם בכל המערכת המאוחדת של נפש האדם, לכן יש להתרגל לעשות תשובה מיד אחר מעשה העבירה. למשל, אם אדם נכשל רח"ל בחילול שבת מתוך היסח הדעת, איחר את זמן ק"ש ותפילה, או נכשל בחטאי הדיבור, עליו לשוב מיד ממעשיו הרעים ללא עיכוב כלל.

עשיית תשובה הנה כהחייאת מת. ואף שבגשמיות אין אפשרות להחיות מת ממש, ברוחניות ניתן להחיות "מת" רוחני על ידי תשובה, וכדברי רבינו יונה (שע"ת שער א אות א): "מן הטובות אשר הטיב השם יתברך עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת"..."

החוטא, כל זמן שלא חזר בתשובה הרי הוא כמת מתהלך. נסגרים בפניו כל שערי הסייעתא דשמיא. ועוד, הרי אמרו חז"ל (אבות ד, ב): "עבירה גוררת עבירה". והיינו שכל עוד אדם מתעכב ומתאחר מלשוב בתשובה, הריהו נתון בתוך מהלך מסוכן, כיון שעלול הוא להגרר לעבירות נוספות, וחוזר חלילה ר"ל. לכן, חרץ מן החיוב, זוהי עצה הגונה ונחוצה - לחזור בתשובה תיכף ומיד.

וכאן יש להזכיר שתשובה פירושה קיום עיקרי התשובה: לחוש צער וחרטה על שעבר את העבירה, להתוודות לפני הרבש"ע ולומר: "חטאתי לפניך", וכמו"כ לבקש מהקב"ה שימחל לו. כל זמן שהאדם לא עושה זאת הרי הוא בבחינת פגר מת. ואעפ"כ, כשהגוף עדיין חם יש סיכוי [כמעט טבעי] להחיות אותו, אך אם הגוף כבר הספיק להתקרר כמעט אפסה תקוה. [כאמור, מחסדי הבורא שע"י תשובה אפשר גם להחיות מת ממש, אבל בודאי שעדיף להזדקק לגם כמה שפחות]. עשיית תשובה מיד אחרי החטא הנה הרגל נפלא. ההרגל לומר "חטאתי" הנו ממש "תחיית המתים".

המועדים כנגד האבות

המקובלים מחלקים את המועדים לשתי קבוצות: הראשונה - פסח, שבועות וסוכות, והשניה - חנוכה ופורים, וכפי שיבואר.

בטור (או"ח סי' תיז) מבואר שפסח הוא כנגד אברהם המסמל את מדת החסד. שבועות הוא כנגד יצחק, סמל הגבורה. וסוכות כנגד יעקב אבינו, שזוהי מדת התפארת [למעשה, לפי כוונת האריז"ל החלוקה שונה קצת. פסח כנגד חסד; סוכות - שהוא המשך של הימים הנוראים - כנגד גבורה, ושבועות כנגד תפארת. אלו הן סוגיות עמוקות].

חנוכה ופורים - נצח והוד

בהקדמה לתיקוני זוהר [המופיע בסידורים בנוסח בני עדות המזרח סדר "פתח אליהו"] מובא בזה"ל: "חסד - דרועא ימינא, גבורה - דרועא שמאלא, תפארת - גופא, נצח והוד - תרין שוקין". עוד מצינו, שחנוכה ופורים נקראים "נצח" ו"הוד", אשר כפי שהובא לעיל נמשלו לשני רגלים, וכן מפורש בהקדמה לתיקוני זוהר [חדש] שחנוכה ופורים הנם כ"תרין שוקין".

והנה הדברים עמוקים מאוד, אך ננסה לפחות לבאר במקצת את הקשר של נצח והוד [שהם הרגלים] לחנוכה.

"ויגע בכף ירכו" - תמכין דאורייתא

בפרשת וישלח מסופר על המאבק בין יעקב לעשו. מאבק זה נמשך לאורך כל הדורות. וכתוב שם (לב, כד) "ויאבק איש עמו", ומבארים חז"ל (חולין צא ע"א): "שעלה אבק רגליהם עד כסא הכבוד". וכמות האבק שהעלו היתה כה גדולה עד שהיא נשארה בעולם במשך ששת אלפי שנים.

בסוף אותו מאבק כתוב (לב, כה): "וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו" - יעקב גבר לחלוטין על שרו של עשו מלבד כף הירך, ולכן יעקב אבינו צולע על ירכו עד בא השמש (שם לא) - עד ביאת גואל צדק בב"א.

מבואר, איפוא, כי גם לאחר המאבק בין יעקב לשרו של עשו, עם ישראל - בני יעקב - נותרו בשלימותם עד לקץ הימים.

היכן בכל אופן טמון חסרון או פגם כלשהו בעם ישראל? ברגליים! בהן הם סובלים מאיזושהי צליעה קלה. והדבר, כמובן, אומר דרשני.

והנה אמרו חז"ל (זוהר שם): "ויגע בכף ירכו - אלין אינן תמכין דאורייתא". הרגלים הם תומכי הגוף, ותומכי התורה הם "הרגלים" של התורה, של עם ישראל. ומאחר ונתבאר שהגוף בריא ורק הרגליים חולות, נמצינו למדים לכאורה שבית המדרש מתנהל כדבעי אלא שישנה בעיה עם המשכורת... זהו דבר הפלא ופלא. וכי הבעיה של כלל ישראל נעוצה בתומכי התורה [ובהם כלבד]?! אדרבה, לפום ריהטא המציאות נראית ממש הפוכה: הרי בדורנו אנשים תורמים הון עתק להחזקת תורה. אנשים בונים ישיבות ובתי מדרשות, ואף תומכים ב"כוללים". היכן, איפוא, ניכרת הפגיעה ב"תמכין דאורייתא"?

אלא שהמושג "תומכי תורה" פירושו הבסיס והיסוד עליו עומדת התורה. או בלשון אחר, אדם שהתורה "יושבת" עליו, על לבו. אכן, ישנם בדורנו יהודים צדיקים ובעלי חסד גדולים התורמים כסף רב לעולם התורה, אך נדמה שרק מתי מעט מתוכם חשים אחריות לקיום התורה. והראיה, עבור ישיבה במצב קשה יתרון יהודי 100 ש"ח ואילו עבור קניות לביתו יוציא 2500 ש"ח. מדוע? ההבדל נעוץ בעובדה כי כלפי בני ביתו - אשתו וילדיו - חש האדם שהאחריות למחייתם רובצת על כתפיו, ואילו הישיבה הרי איננה כאחריותו האישית... זהו איפוא הפגם שנוצר בכלל ישראל מכח "ויגע בכף ירך יעקב" - אין אף אחד המרגיש שקיום התורה בישראל נמצא באחריותו האישית.

מהי אחריות לתורה?

זאת ניתן ללמוד ממעשה המסופר על אשה אשר חיה לפני כמאה שנה, שהיתה נשואה לחייט עני ואם לששה בנים. באותה תקופה היו בבית המדרש שלשה "פרושים" שישבו ולמדו כל היום, בעוד שאחרים דאגו להם למזון. אותה אשה עניה היתה פורסת את כיכר הלחם שלה לאחד עשר פרוסת במקום שמונה פרוסות, כיון שהרגישה שמחובתה ואחריותה לפרנס את לומדי התורה ועל כן היתה מחלקת את ככר הלחם שלה שווה בשווה בין משפחתה לבין שלשת הפרושים שלמדו בבית המדרש. זוהי דוגמא לתחושת אחריות אמיתית לתורה, ולאדם שהוא בגדר "תמכין דאורייתא".

בענין זה טמונה ה"צליעה" שלנו!

לו היינו חשים אחריות לתורה, היינו יודעים שכשם שמוטל עלינו לפרנס את משפחתנו, ולשלם חשבונות טלפון וחשמל וכדומה, כך חובה עלינו להחזיק ישיבות ולומדי תורה. זוהי אחת מההוצאות החיוניות שלנו. ולו היינו מתנהגים כך - היה המשיח בא, - "עד בא השמש".

אחריות לידיעת התורה

עקרון זה אינו נוגע דווקא לתמיכת התורה, הוא קשור לכל חלקי התורה. כגון ידיעת התורה. מרן הח"ח זצ"ל סיפר (עי' מאיר עיני ישראל ח"ב עמ' 239), כי פעם הציעו שידוך לילד בן ארבע עשרה, ומתנאי השידוך היה שהחתן ידע את הש"ס על בוריו. לאחר האירוסין כשהתברר שהחתן הנו כבר בן חמש עשרה, ביטלו הורי הכלה את השידוך, כי אין זו חכמה לדעת את הש"ס בגיל חמש עשרה...

לו היה קיים בנו רגש עז של אחריות כלפי התורה, גם אנחנו היינו יודעים ש"ס כבר בגיל צעיר. ואם המציאות אינה כך, אין זה מאחר ואיננו מסוגלים, וגם לא משום שאין אנו מודעים לערך הנשגב של ידיעת הש"ס. הטעם שאיננו יודעים ש"ס הוא מאחר ואיננו מרגישים שאנחנו - כאו"א מאתנו - אחראים באופן אישי לדעת ש"ס. כל אחד מרגיש אולי אחריות שלא יהיה חילול שבת בעולם ח"ו, אבל כמה שנוגע לידיעת התורה, חש הוא כי הדבר אינו באחריותו האישית... גם כאן נפגע ענין ה"תמכין דאורייתא".

מהי אחריות?

תחושת אחריות אמיתית ניתן ללמוד מהמעשה הבא. סיפר לי דודי שפגש יהודי במיאמי שהחזיר בתשובה זקנה בת 86! כיצד? היה לו בית אבות במיאמי ושם התגוררה אשה יהודיה חילונית קשישה שהיתה היהודיה היחידה באותו בית אבות. מתוך כך סיפקו לה אוכל שונה מכולם, אוכל כשר. יום אחד הופיע שם מפקח והאשה התלוננה בפניו על כך שמגישים לה אוכל שונה מכולם... המפקח פנה אל מנהל בית האבות, והוא נאלץ, איפוא, לשכנע את האשה להמשיך להסתפק באוכל הכשר המוגש לה. וכך אמר לה: "הם מקבלים חזיר מלוכלך ואת מקבלת אוכל נקי". אך היא בשלה, מתעקשת לקבל אוכל כמו כולם. מה עשה? שיכנע ושיכנע עד שהחזיר אותה בתשובה

שלמה. דודי שאל אותו: "אבל איך הצלחת"? והוא השיב: "וכי היתה לי ברירה"?...

כשמרגישים אחריות על דבר, מצליחים!

מועדים - "מקראי קודש"

במהלך השנה ישנם ששה ימים טובים הנקראים "מקראי קודש", ואלו הם: היום ראשון והאחרון של פסח; היום הראשון והאחרון של סוכות; ראש השנה [יום אחד] ושבועות [יום אחד]. בנוסף, יום כפור ושבת קדש גם כן נקראים מועדים. אלו כולם נקראים מועדים [מדאורייתא].

חנוכה ופורים אינם מועדים מדאורייתא, אבל מדרבנן אף הם קרויים מועדים. ויש לדעת כי חנוכה ופורים הנם חלק בלתי נפרד ממערכת המועדים. האר"י הקדוש הביא רמז לכך מדברי חז"ל האומרים "עד שתכלה רגל מן השוק". ו"רגל" רומז לרגל - מלשון מועד.

כוונות תפילת המועדים לעומת ימי החול

והנה לא נוכל לרדת לעומק הכוונה במה שחנוכה נקרא רגל, אבל נתייחס כאן לפרט אחד. האר"י הקדוש כתב ספר כוונות בתפילה, ודבריו עמוקים ונשגבים. כל תפילה היא עולם. אחרי האר"י הקדוש בא הרש"ש - רבי שלום שרעבי [והוא היה מיועד לכך מששת ימי בראשית, כמו האר"י עצמו] וסידר את הכוונות באופן מופלג, בחריפות גדולה. הכוונות מסודרות בסידור שנקרא סידור הרש"ש.

והנה לפי הרש"ש, וכך גם לפי האר"י הקדוש, לתפילות המועדים ישנן כוונות שונות לחלוטין מהכוונות של תפילות ימי החול. למשל, בפסח מכוונים רק את הכוונות הנוגעות לקדושת הזמן, ולא את הכוונות של כל השנה.

וטעם הדבר מבואר בשער הכוונות (דרושי ראש חדש), וז"ל: "הא למה זה דומה? למעיין הנוטף טיפין טיפין, וארוכות השמים נפתחו לרוב, ולא ניכרו אותם טיפין הנוטפין כי נתבטלו בריבוי המים היורדין מן השמים".

כלומר, שהקדושה החלה בעולם ע"י עבודתנו וע"י המציאות היום - יומיות

היא כדוגמת מעיין הנובע טיפין טיפין, ואילו קדושת המועדים נמשלת למבול של קדושה - פתיחת ארובות השמים. ולכן אף שאותו שפע של ימי החול קיים גם במועדים, אך עוצמת שפע הקדושה היורדת במועדים היא כה גדולה וחזקה, עד שבתוך מבול זה לא מורגשות "טיפות" הקדושה של ימות החול, וכיון שכך אין לכוונם כלל.

הכוונות של חנוכה ופורים הם בדומה לשאר המועדים, אך לא בדיוק כמותם. בחנוכה ופורים מכוונים אמנם גם את הכוונות היום-יומיות של התפילה, כיון שסוף סוף חנוכה ופורים הם ימי חול. אבל כשמגיעים לנקודה המיוחדת לחנוכה, הלוא היא מצות הדלקת נרות חנוכה, מכוונים לקדושת הזמנים, בבחינת "ארובות השמים נפתחו". בשעה זו יורד על העולם "מבול" מיוחד של קדושה, ממש כמו במועדים.

מטרת מבול הקדושה של המועדים

אותו "מבול" של קדושה המושפע עלינו במועדים נועד לגרום מהפכה אצל היהודי. ונבאר את הדברים.

שבועות הנו "זמן מתן תורה". לו יצויר שתהיה שנה אחת ללא שבועות ח"ו לא יהיה יותר קיום לעולם, כי קיום העולם תלוי בשפע התורה שיורד בשבועות. יום כיפור הוא "קץ סליחה ומחילה", ואילו לא היינו זוכים ליום זה, לא היתה לנו אפשרות להמשיך להתקיים מחמת כובד החטאים (מהר"ל). בראש השנה היהודי מקבל על עצמו עול מלכות שמים, וזה גורם לו למהפכה. זהו עומק ענין המועדים ושפע הקדושה שיורד בהם - לגרום מהפכה בנפש היהודי.

"עכו"ם ששבת חייב מיתה"

אך עדיין עלינו להבין מהי נקודת ה"מועד" הטמונה בחנוכה? כיצד חנוכה אמור לחולל מהפכה בנפשותנו?

איתא בגמ' (סנהדרין נח ע"ב): "עכו"ם ששבת חייב מיתה, שנאמר 'יום ולילה לא ישבותו'", [נמטעם זה, הנוצרים שאינם עובדים בימי ראשון, וכן המוסלמים שאינם עובדים בימי ששי חייבים מיתה על כך].

וכן פסק הרמב"ם (הל' מלכים פ"י ה"ט): "עכו"ם ששבת אפילו ביום

מימות החול, אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו. כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן וכו' ואם עסק בתורה או שבת או חדש דבר מכין אותו ועונשין אותו ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה, אבל אינו נהרג".

המבואר מזה שאסור לגוי לעשות דת לעצמו. וקבלת יום מנוחה הנה קבלת דת המחייבת מיתה.

מדוע כה חשוב ועקרוני שגוי לא יקבע לעצמו יום של שביתה ממלאכה?

ביאור הענין כך הוא: הנקודה המאפיינת, מבדילה ומפרישה בין היהודי לבין הגוי, הוא השבת, השביתה או יום מנוחה נוהגים אמורים כלפי כל הקובע לעצמו יום שאינו יוצא בו לעבודה, ואף אם לא יהיה זה בשבת קדש, וגם לא יהיה זה באופן של איסור מלאכה ומוקצה וכו'.

מדוע באמת זוהי הנקודה המבדילה בין היהודי לבין הגוי?

נקדים: הקב"ה ברא עולם והטביע בו הנהגה הנקראת "טבע". היות וכן, קיום העולם תלוי בעמל האדם - "אדם לעמל יולד" (איוב ה, ז), וכל מי שקובע לעצמו יום מנוחה סותר בזה את טבע העולם. נמצא, איפוא, שהשביתה ביום המנוחה היא הכרזה ברורה ביותר על דת ואמונה נולאו דוקא לדת יהודית.

ומנגד, אלו הכופרים במושג "דת" אמנם מודים שהאלקים ברא את העולם והטביע בו את סדרי הטבע, אלא שלטענתם לאחר שנגמרה הבריאה כביכול עזב הקב"ה את הארץ, קבע את משכנו אי שם בשמים, והניח לעולם להתגלגל מאליו בסדרי הטבע שהטביע בו מבראשית. לעומת זאת, "דת" פירושה שהקב"ה נמצא עמנו כאן בעולם השפל ומנהיג גם כיום את סדרי העולם. וכיון שכך, על האדם לשמוע אל חוקי הבורא יתברך ולקיימם.

הביטוי הגדול ביותר להמצאות הבורא יתברך כאן בארץ והיותו שותף פעיל בהנהגת העולם, היא השביתה ממלאכה. שהרי לכאורה יש להתריס כלפי השובת: "איך תתפרנס"? "איך תחיה"? "איך יתקיים היבול שלך, שנשרף ומתייבש בשמש, אם לא תפעיל את הממטרות ביום השבת"? הכופר בדת סבור שהשובת "חייב מיתה" על כך שהוא מחריב את העולם...

אולם תשובת המאמין לטענת הכופר היא: "איני הורס את העולם. את העולם הזה מנהיג האלקים, ואם הוא רוצה שיהיה לי מה שאני צריך, כך יהיה. אם לא, לא תועיל גם השתדלותי בענין". זוהי "דת"!

כל זה ביהודי מאמין, אבל גוי ששובת חייב מיתה. כי גוי אינו חי מתוך אמונה באלקים. הוא חי את העולם הטבעי. אשר על כן, בשביתתו הוא מחריב את העולם. רק יהודי שקיימת בו שייכות לאלוקות, שביתתו אינה מהווה חורבן העולם.

מקראי קודש - למעלה מהטבע

מעתה נבין מדוע פסח, שבועות, סוכות, ר"ה ויו"כ קרויים "מקראי קודש". קדושה פירושה הפרשה (עי' רש"י ויקרא יט, ב) [וכן מצינו בגמ' (ברכות ח ע"ב): "אני צויתי למקודש", תני רב יוסף אלו הפרסיים המקודשין ומזומנין לגיהנם]. הרי ש"מקודש" פירושו מופרש. הקב"ה מכונה "קדוש", והיינו שהוא מופרש ומובדל מהעולם.

ימים קדושים פירושם ימים המופרשים מן הטבע, ימים שהם למעלה מן הטבע. ישנם חמשה ימים כאלו: פסח, שבועות, סוכות, ר"ה ויו"כ. ימים אלו הם למעלה מן הטבע, אין להם שייכות לטבע. אשר על כן נוצרו הם עוד לפני הטבע.

דוגמא לענין זה: חז"ל דורשים עה"פ (בראשית א, לא): "יום הששי" - "כולם תלויים ועומדים עד יום הששי, הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה" (מובא ברש"י שם). הרי לנו ששבועות קדם לשמים וארץ, ובריאת השמים והארץ היתה תלויה בחג השבועות. לכן, חג השבועות הוא למעלה מהטבע.

וכן הדבר לגבי פסח, שהוא זמן יציאת מצרים וקריעת ים סוף. וכך אמרו חז"ל (ב"ר פ"ה, ה): "תנאין התנה הקדוש ברוך הוא עם הים שיהא נקרע לפני ישראל, הדא הוא דכתיב 'וישב הים לאיתנו', לתנאו שהתנה עמו".

נמצינו למדים, שבתוך הטבע ישנם ימים שהם למעלה מהטבע. כשמגיעים ימים אלו הקב"ה כביכול מתעלם לחלוטין מדרכי הטבע. בימים אלו היהודי מרגיש שאין הוא קשור כלל לטבע, אלא אוכל ושותה ונהנה מזיו השכינה. יהודי חי במועדים כמו בימות המשיח, אין לך יפה מהמועדים.

"המבדיל בין קודש לחול"

כאמור, אין ליהודי זמנים טובים ונעלים יותר מהמועדים. אלו ימים שבהם הוא חי למעלה מן הטבע. אמנם בסוף כל מועד השמש שוקעת, החושך מחשיך, ואז אנחנו מבדילים בין קודש לחול. "המבדיל בין קודש לחול, בין אור לחושך, בין ישראל לעמים" הנה מעין הכרזה של המבדיל: עד עכשיו הייתי בעולם של קדושה, בעולם של היהודי, ועתה הנני נכנס לעולם של חול, לעולמו של הגוי. וכפי שנתבאר העולם של הגוי זהו עולם של טבע, של חרישה ושל זריעה ושל 'עולם הזה'.

והנה אף שאנו אומרים "ברוך המבדיל", כלומר שישנה מחיצה המפסקת בין חיי הקדושה לימי החולין, אך הרי ברצוננו למשוך את חיי הקדושה לתוך חיי החולין. לכן אומרים "ויהי נועם" במוצש"ק, כדי להמשיך קצת קדושה לימות החול. רגילים אנו לשמוע שמטרת החגים היא להאיר את כל ימות השנה. אבל מה קורה בפועל? למחרת בבוקר קמים ונכנסים ל"מרוץ החיים", וכמעט מיד נשכחת כל השפעת המועד. איך ניתן בכל זאת לשמר את השפעת המועד לכל השנה? הלא למרות שבמועדים ניתנת לנו הזדמנות לראות את התמונה היפה והאידיאלית של היהדות, כשמגיעים ימי החול הכל נופל.

זוהי בעיה גדולה שעלינו להתמודד עמה בעת קיום התורה והמצוות: העובדה שאין ליהדותנו כל תמיכה או בסיס, אין לה רגליים. יום כיפור הוא יום נפלא כל כך, אך אח"כ הכל נופל. במועדים עולים לשיאים של קדושה, ואח"כ נופלים. מה ניתן לעשות בנידון?

כדי להתגבר על בעיה זו ניתנו לנו ימי החנוכה. ימים אלו הנם בבחינת "רגלים", כי הם גם מועדים וגם ימי חול משולבים זה בזה, והם מעמידים לנו את המועדים במשך ימות החול.

"יפיותו של יפת"

בחנוכה היה מאבק בין ישראל ליון. ליתר דיוק המאבק היה בין הכהנים ליון.

השורש של מלכות אדום נובע מהיוונים שהם בני יפת. "יפת" הוא מלשון

יופי. בדברי חז"ל (מגילה ט ע"ב) מבואר שהשפה היוונית היא שפה "יפה".

גם בתוכנו קיימת נטיה מסויימת ל"יפיותו של יפת". אם תלמיד חכם ובר - אוריין היה מתגלה לפנינו כדובר שלש עשרה שפות, בודאי היינו מכבדים אותו יותר ומסתכלים עליו אחרת. על אחת כמה וכמה אם יתגלה לנו שהוא בעצם בעל תשובה, ולפני שחזר בתשובה הוא הספיק ללמוד שמונה שנים רפואה וזכה לתואר "דוקטור". ואם לאחר מכן יתגלה לנו שכבר כמה פעמים ביצע ניתוח לב [נמש "רביי דוקטור"], הרי שיגדל ערכו בעינינו לאין ערוך. זוהי "חולשתנו" ליפיותו של יפת. אנחנו מתפעלים מאנשים "משכילים". אנחנו נהנים מהטבע נוטבע כולל הרבה דברים: אדם בעל שיעור קומה (גשמית) המתהלך עם תיק מהודר, גורם לנו התפעלות. זוהי התפעלות מהטבע, מ"יפיותו של יפת".

למלכות יון ישנה טענה כלפי הכלל ישראל: לנח היו שלשה בנים: שם חם ויפת. חם הנו עבד לאחיו, והוא אינו קשור לחלוקה זו. נותרו, איפוא, שניים; שם ויפת. ויון מציעה חלוקה: גשמיות ליוונים בני יפת, ורוחניות לכלל ישראל בני שם. מי שמעוניין בצדקות וביראת שמים, צריך לסגור את עצמו בעולם רוחני ללא כל קשר לגשמיות יכניס עצמו ל"אהלי שם", ומי שמעוניין ביופי, יפנה לתרבות היוונית הכוללת חכמה, ספורט, יופי ואמנות.

יתירה מזאת מציעים לנו היוונים: תקריבו אתם השכם בבוקר כבש לקרבן התמיד, אחר כך אנו נקריב חזיר לקרבן. "כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים" (ישעיה נז, ז). מין שותפות "נפלאה" שכזאת.

"טענת" יון על כלל ישראל

אולם למורת רוחה של מלכות יון המציאות אינה כך. "עשרה קבין של יופי ירדו לעולם ותשעה לקחה ירושלים ורק אחד לעולם כולו" (קידושין מט ע"ב). ועוד אמרו חז"ל (ב"ב ד ע"א) "מי שלא ראה בנין הורדוס [בית שני] לא ראה בנין נאה מימיו". עם מציאות כזו שבה גם כלל ישראל זוכים ל"יופי" בעוה"ז, היוונים אינם מוכנים להשלים, היופי שייך להם...

ועוד: לשיטתם לא יתכן שהכהן הגדול יתהדר בבגדים מפוארים - מעיל שכולו תכלת וכו', יסתפר כל שבוע, ויענוד על חזהו שתים עשרה אבנים

מבריקות שבערכן אפשר לרכוש את כל אלכסנדריה. לדעת יון זוהי ממש "תוצפה". הרי הגשמיות שייכת אך ורק להם... לכלל ישראל "מותר" לעסוק רק ברוחניות.

ומהי דעת התורה הקדושה בענין זה? הנה ישנם ימים הנקראים "מקראי קדוש", אלו הם ימים של קדושה. ואעפ"כ ההנהגה הראויה בימים אלו איננה התבדלות מוחלטת מגשמיות. לא ולא! שהרי אמרו חז"ל (עי' שבת קיט ע"א): "כבדהו בכסות נקיה במאכל ובמשתה". ולכאורה כיצד כסות נקיה, מאכל ומשתה, מתקשרים לקדושה, משתייכים לקב"ה?

אלא שזוהי טעותם של היוונים: הם סבורים כי המושג "קדוש" עניינו לבישת בגדים שחורים והתעטפות בשחורים, לא לישא אשה, אכילת עשבים וכיוצ"ב. הנוהג כך נקרא לדידם "אדם קדוש". היוונים אינם מסוגלים לתפוס כיצד יתכן שיהודים מתקשטים, אוכלים בשר ויין ושמחים בימים הקדושים, כי לדעתם ישנה קדושה וישנם חיים עצמם, ולא ניתן לשלב את שני הדברים יחדו.

אבל הקב"ה ציונו בתורתו להכניס את הקדושה לתוך החיים הטבעיים. לחיות את הקדושה ברמ"ח איברים ושס"ה גידים. לכבדו בכסות נקיה, במאכל ובמשתה. ב"מועדים" - ה"מקראי קדוש" - מונח מסר אלוהי עבור היהודי: "אל תקריב את עצמך עבור הקדושה, תחיה את הקדושה"!

טענה נוספת ישנה בפי היוונים: רק במועדים שהם למעלה מהטבע ניתן לעסוק ברוחניות, אבל כשבאים ימי החולין, ימי הטבע, על היהודי להבין שעליו להעשות "טבעי". לא יתכן שבימי חול אדם ימשיך להתעסק ברוחניות. עבודת הכהנים בבית המקדש יפה רק עבור המועדים, אך אין לה כל שייכות לימי החול והטבע.

כלומר, לשיטת היוונים יש להפריד בין הטבע לבין הקדושה, והקדושה שייכת לבני שם והטבע לבני יפת.

ה"חידוש" של החשמונאים

וכאן באו החשמונאים וחידשו חידוש במושג "מועד": עולם החולין מתבטל לחלוטין, ובכוחו של האדם לחיות חיים טבעיים של קדושה.

החשמונאים חידשו שניתן לקבוע מועד בתוך ימי החול באופן שגם החול יהיה קדוש. אלו הם ימי החנוכה!

ואיך מקדשים את החול? ע"י מסירות נפש. ונבאר את הדברים.

לאדם יש חמדות והנאות רבות במשך חייו, אולם ישנה חמדה שהיא החזקה ביותר מכל האחרות: "וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו" (איוב ב, ד) - נשמתו של האדם שווה לו יותר מכל חמדות תבל.

והנה ישנו דבר אחד שהנו יקר לאדם אף יותר מנשמתו. זהו קידוש ה', מסירות נפש! נתינת הנשמה עניינה שבירת הטבע. לא לחיות עם העולם, אלא מעל העולם. זה היה כוחם של חשמונאים.

החשמונאים, ע"י מסירות הנפש, ביטלו את תרבות יוון. הם לא הרגו את יוון, אלא יצרו מציאות חדשה שבה כל יהודי, ע"י מסירות נפש, יכול לחיות גם בימי חול חיים טבעיים של קדושה.

לקחים מעשיים

נתרגם את הדברים למעשה:

לכל אחד מאתנו ישנה משיכה לתענוגי העולם הזה. בלב כל האנושות קיימת חולשה להשכלה, לחכמות העולם, ליופי, לספורט ולמוזיקה. אנשים אוהבים לשמוע חדשות מהנעשה בעולם ככלל ובפרט במקומם. זוהי יפיותו של יפת השוכנת באהלי שם.

מציאות זו מהווה עבורנו בעיה. גם אם נקדיש שעות רבות לשבת בחצרות בית ה', בבית המדרש או אפילו בבית המקדש, ולספוג קדושה וטהרה, כל זמן שנשאר קשורים לעולם הזה, ניתן לדמות את מצבנו לאדם שיש לו ראש וגם ידים, אך הנו חסר רגלים, וכך מיד ביציאתנו מבית ה' מתרחשת הנפילה הגדולה.

מהו הפתרון לכך? את הפתרון הקב"ה לא גילה מפורש בתורה הק'. אולם חכמי ישראל, ע"י מסירות נפשם, תקנו לנו את ימי החנוכה המלמדים אותנו כי אף בשעה שאדם חי בעולם של חול הוא יכול להתעלות מעל העולם. הוא יכול להדליק נר ולבטל את החושך. הוא יכול לחיות חיי קדושה, ושם, בתוך חיי הקדושה, למצוא את כל התענוגים בלא שיחסר לו דבר. אבל עליו

לדעת שדבר זה מצריך מסירות נפש. רק על ידי מסירות נפש ניתן להעפיל למדרגת התענגות על חיי קדושה.

[אני עצמי חויתי חוויה מעין זו פעמיים בחיי: פעם אחת, כשמכרתי את מכוניתי. מעשה זה היה עבורי בבחינת "מסירות נפש", אבל לאחר מכן נוכחתי לדעת כי מתוך כך נמנעו ממני שיעבודים חיצוניים רבים, והתענגתי על כך. ופעם שניה, כאשר הפסקתי לקרוא עיתונים (חרדיים, כמובן). כל עוד קראתי בעתונים נטלתי חלק בעולם. כשהפסקתי, התנתקתי מהעולם הזה. גם דבר זה גרם לי תענוג גדול].

ימי החנוכה מלמדים אותנו שניתן להתנתק לחלוטין מהתרבות היוונית, מהעולם הזה. ניתן לחיות חיי תורה טהורים ללא תערובת זרה. כמובן, ישנן בעינין זה מדריגות רבות, אבל הובטחנו שהנוהג כך יחיה כל חייו במצב של "מועד", ולא יחסר לו דבר. המסירות - נפש נדרשת אך ורק ברגע הראשון.

כהונה לעומת מלכות

והנה בזכות מסירות נפש זכו החשמונאים למלכות. אולם בסופו של דבר לא נשאר מהם זכר (עי' ב"ב ג ע"ב). ומדוע? מפני שנטלו את המלכות משבט יהודה.

מלוכה הנה סתירה מיניה וביה לעצם מהותם של החשמונאים שהיא מסירות נפש לחיי קדושה וזהו בעצם ענין הכהונה, ואילו הם נעשו מלכים. ומאחר ומציאות זו אינה מתיישבת עם המסר המרכזי שלהם, לא נשאר מהם זכר.

לקחים נוספים שניתן להפיק מחנוכה

לימוד נוסף למדנו מנס חנוכה: אותו נר שמטבעו יכול היה לדלוך יום אחד בלבד, דלק שמונה ימים. וכך בכוחו של האדם להתפרץ בגדלות למעלה מהמציאות הטבעית שלו.

ורמז נוסף: הדלקת נר קטן בכוחה להאיר את החושך, ומתוך כך להתחיל לחיות את האמת. אז מתגלה לעין כל שהטבע וכל העולם הזה הנו בעצם "חושך". לכל היותר מדובר ב"טיפין טיפין". אולם בשעה שחיים חיי קדושה,

נפתחים ארובות השמים, וזוכים למבול של קדושה.

אולם יש להדגיש שהחשמונאים לא קבעו את ימי החנוכה שיהיו כמו ימי הפסח. חג הפסח הנו מתנה מהקב"ה לכלל ישראל. בחנוכה ישנה רק הדלקה - ניצוץ של אור. כי יהודי ששואף לזכות ל"נס חנוכה" עליו להוכיח מסירות נפש עצמית לבורא יתברך ולתורתו. ומ"מ אותה חצי שעה של "אור" מגלה לנו את הכיוון הנכון של החיים, והיא כאילו אומרת לנו: "באפשרותך לחיות ככהן גדול בקדש הקדשים, וכשתנהג כך תזכה לחיים טובים ומאושרים".

זוהי הנקודה וזהו המסר של חנוכה. אכן, העולם התיצוני מושך ומפתה ביופיו. שיטת היוונים שהרוצה לזכות באותו עולם של קדושה, תורה ויראת שמים טהורה הנמצאים בפנים בתוך ביהמ"ק, וכיום בבתי המדרשות, חייב לפרוש מחיי העולם הזה ולהסתגר בבית מדרש. והרוצה להנות מהעולם הזה, יפנה לתרבות יוון. לא ניתן לשלב את שתי העולמות כאחד.

אולם החשמונאים הוכיחו קבל עם ועדה, בנס החנוכה, שעולם החולין כולו אינו אלא "חושך" אחד גדול. אנו שואפים לחיות ומוצאים את החיים שלנו בפנים, בתוך בית המדרש. זה לא קל. נדרשת עבור ענין זה מסירות נפש עצומה. אך כשאדם מתגבר על עצמו, יכול הוא לחדש "ימים טובים", ולחיות עם הקב"ה ללא שום חסרון או מגבלה.

"מזמור שיר חנוכת הבית"

בחנוכת ביהמ"ק התגלתה צדקת דוד

"מזמור שיר חנוכת הבית לדוד, ארוממך ה' כי דליתני וגו', ה' אלוקי שועתי אליך ותרפאני, ה' העלית משאול נפשי חייאתני מיורדי בור" (תהלים ל).

כבר עמדו המפרשים על הקשר בין תוכן פרק זה העוסק בתפילות ובתהילות שנשא דוד המע"ה לקב"ה על אשר ריפאהו, לבין ענין חנוכת הבית.

ומצינו בקדמונים ביאור לפסוקים אלו (רש"י ורד"ק שם), ש"ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי" הכוונה לאויבי דוד המלך שהיו אומרים "אין ישועתה לו באלקים סלה" (שם ג, ג) - הקב"ה כבר אינו מחבב ואוהב אותו ולא יקרבהו אליו, עקב חטאו בענין אוריה החתי.

והנה במעמד חנוכת בית המקדש הוכח במקלות עם ועדה שהקב"ה מחל לדוד המע"ה על חטא זה. ראשית, בונה בית המקדש היה לא אחר משלמה המלך - בנה של בת-שבע אשת אוריה. וראו הכל שמכל בני דוד המע"ה בחר הקב"ה דווקא בבנה של בת-שבע לבנות את ביהמ"ק - מקום השראת השכינה ותכלית הרצון והשמחה של הקב"ה בעולמו, ועל ידי כך ידעו כולם שנמחל לדוד חטאו.

ועוד, מובא בגמ' (מו"ק ט ע"א): "בשעה שביקש שלמה להכניס ארון למקדש דבקו שערים זה לזה [בפשטות הכוונה שלא ניתן היה להעבירו דרך פתח הבית משום שרוחבו היה בדיוק כרוחב הפתח], אמר שלמה עשרים וארבע רגלות ולא נענה. פתח ואמר שאו שערים ראשיכם וגו' ולא נענה. כיון שאמר ה' אלקים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך, מיד נענה. באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה, וידעו הכל שמחל לו הקב"ה על אותו עוון".

ובזה מתבאר הקשר בין חנוכת הבית לפסוקים אלו: "ארוממך ה' כי

דליתני" - מהחטאים, "ולא שמחת אויבי לי" - אשר נוכחו כולם לדעת שהקב"ה מחל לי על אותו עון.

"הוראת שעה" - גילוי קשר החביבות

ונראה לבאר באופן נוסף את הקשר בין חנוכת הבית לרפואת דוד על דרך דרוש. "חנוכת הבית" הראשונה היתה בר"ח ניסן אחר שבעת ימי המילואים שבהם הוקם המשכן. אח"כ היתה חנוכת ביהמ"ק הראשון של שלמה, ואחריה חנוכת בית המקדש השני. בספר יחזקאל מצאנו סדר חנוכת ביהמ"ק השלישי שייבנה במהרה בימינו. המייחד את כל אותן "חנוכות הבית" היה הקרבת קרבנות מיוחדים בהוראת שעה.

וכבר נתבאר בהרחבה בשיחה "חנוכה - אהבתי אתכם אמר ה'", שבהוראת שעה טמונה החביבות המופלאה של הקב"ה לעמו, וכדמצינו בפסוק בשה"ש (ה, א) "אכלתי יערי עם דבשי". ופירש"י: "יש דבש שהוא גדל בקנים ומוצצין הדבש ומשליכין העץ. ואני מרוב חיבה אכלתי הקנה עם הדבש, את שאינו ראוי עם הראוי. קטורת נדבה וכן שעירי חטאת שהקריבו הנשיאים, ואין חטאת קריבה נדבה, ואני קיבלתים בו ביום" (ועיי"ש שהארכנו בכיארור הענין).

ולכן בכל "חנוכה" בין זו של בית ראשון, שני ושלישי, ובין כל "חנוכה" אחרת, מוכרח שתהא בה הוראת שעה, כי בזה באה לידי ביטוי אהבת השי"ת [ועיין רמב"ם פ"ב מהל' מעשה הקרבנות הט"ו, שמבואר מדבריו שבכל חנוכה היה שינוי מהסדרים הקבועים].

ימי המילואים שלפני חנוכת המשכן היו ימים נפלאים. ידועים דברי הנביא "והיה אור הלכנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת הימים" (ישעיה ל, כו). כלומר, כשיבוא משיח, אור הלכנה יהיה כאור השמש, והשמש תאיר "כאור שבעת הימים". מהם הימים המיוחדים שהאיר בהם האור המיוחד - "אור שבעת הימים"?

יש שפירשו שהכוונה לשבעת ימי בראשית. אבל הרמב"ם ב"מורה נבוכים" (ח"ב, פכ"ט) כתב: "ואשר יראה לי, שהוא רומז אל שבעת הימים של חנוכת הבית אשר היו בימי שלמה, [אשר] לא היתה מעולם לאומה מעלה והצלחה

ושמחת הכל כמו שהיתה בימים ההם. ואמר שרוממותם והצלחתם אז יהיו כמו שבעת הימים [ההם]". הרי לנו שימי חנוכת הבית היו ימים נפלאים ומרוממים, עד כי ימות המשיח נמשלו אליהם. ובאותם סוג ימים מיוחדים של חנוכת המקדש והמשכן הקריבו כלל ישראל קרבנות בהוראת שעה עפ"י הוראת משה רבינו ולאחמ"כ בהוראת נביא.

ויש לנו לעמוד ולהתבונן מה מעלתם של קרבנות "הוראת שעה".

"חסד" תמידי לעומת "דין" מדוד ושקול

"על שלושה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים" (אבות פ"א מ"ב). הרי לנו כי אחד הדברים שעליהם עומד העולם הגו "חסד". וכלשון הפסוק בתהלים (פט, ג) "כי אמרתי עולם חסד יבנה". מהו הביאור המדויק של מדת החסד?

בפשטות מבינים, כי היפוכה של מדת החסד היא הקמצנות. גם זה נכון מבחינה מעשית, אולם אין הקמצנות הפכה של מדת החסד. ההיפך ממדת החסד היא מדת הדין. ונבאר את הדברים:

בתורה הק' מצינו שני תיאורים של מעשי חסד המיוחדים לעם ישראל. התיאור הראשון הוא על אברהם אבינו שקיים מצות הכנסת אורחים באופן הנראה בעינינו כמוגזם לחלוטין. אברהם אבינו היה מלך על כל עם הארץ. "נדיבי עמים נאספו עם אלוקי אברהם" (תהלים מז, י) - כל המלכים התאספו והמליכו עליהם את אברהם אבינו. "נשיא אלקים אתה בתוכנו" (בראשית כג, ו). הוא היה האדם החשוב ביותר בעולם. והנה יושב הוא ביום השלישי למילתו, חולה ודואב, כחום היום, ומולו רואה הוא שלושה ערבים המשתתפים לעפר רגליהם. הוא רץ לקראתם מיד, השתחוה לפניהם תוך שהוא פונה אליהם בתואר כבוד נעלה כל כך עד שחז"ל (שבועות לה ע"ב) דנים האם הכוונה לאדון בלשון רבים או לשם ה'. לאחר מכן הכניסם לתוך ביתו וערך בפניהם סעודה מפוארת אף יותר מסעודת שלמה בשעתו; כל אחד קיבל לשון שלימה בחרדל. גם את תפקיד 'המלצר' מילא אברהם אבינו בכבודו ובעצמו. הרי לנו מעשה חסד הנעשה בשלימות הלב מתוך הקרבה ומסירות, בצורה הנראית ממש "מוגזמת". זוהי התגלות "מדת החסד" בעצמה - "חסד לאברהם".

מעשה החסד השני המתואר בתורה הק' הוא מעשיה של רבקה אמנו שירדה לשאוב מים מן הבאר, ואליעזר עבד אברהם ביקש ממנה לשאוב עבורו מים, על אף שעמדו לרשותו עשרה עבדים. ואכן רבקה מתחילה במלאכה הקשה של שאיבת המים עבורו, ולא עוד אלא הוסיפה ושאבה מים גם עבור גמליו. שוב רואים אנו מעשה חסד הנעשה במסירות וב"גוזמא". וגם זה גילוי של מדת החסד בעצמה - "ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים וכדאי ליכנס בביתו של אברהם" (רש"י בראשית כד, יד).

הביאור המילולי הפשוט של המילה "חסד" הוא מלשון חרפה וכושה (עי' רש"י ויקרא כ, יז, ד"ה חסד הוא). נתינת בעל החסד הנה כה גדולה, עד שהמקבל נעשה לבן מרוב בושה. הגדרת המושג "חסד" היא נתינה בלי גבול ומדה המביישת את המקבל, [נאמנם כמובן יש להזהר במקרים מעין אלו שלא להלבין את פני החבר המקבל].

הפכה של מדת החסד הנה מדת הדין. ופירושו של דבר מדידת ערך כל אדם כפי שהוא נראה בעיני הנותן, ובהתאם למדידה זו להעניק ולתת לו. ונצייר לעצמנו את צורת הכנסת האורחים שנוהגים אנו בבאים לביתנו. הנה אם יודמן לביתי גוי שהיתה לי איזו היכרות עמו, אסתפק בנתינת כוס מים. אם יהיה זה אחד מהקהל היושב כאן, אכין עבורו גם ארוחה קלה ואף כוס קפה עם עוגה. אם אזכה לביקור של ראש ישיבה חשוב, אכין עבורו עוף מיוחד. ואם תהיה זו דמות חשובה במיוחד, אדאג לסעודה מפוארת יותר. זוהי דוגמא למצב בו האדם מודד את המקבל, ולפי קביעת ערכו הוא מתייחס אליו ומעניק לו משלו. זה אינו "חסד" אמיתי, זהו "דין".

חסד אמיתי הוא חסד כמו זה שעשה אברהם אבינו עם אורחיו. העניק להם מכל אשר לו על אף שנראו ערבים, וגם אם משה רבינו היה מגיע לביתו, לא היה זוכה ל"חסד" גדול יותר (ועי' בספרנו תפארת תורה פר' וירא עמ' נב).

זוהי הגדולה הטמונה במעשי חסד הנעשים ע"י יהודים, על פני חסדים הנעשים ע"י גוים. שמעתי פעם מאדם גדול שאמר, שארה"ב הנה מדינה בעלת חסד. ואמר הגאון ר' ברוך בער זצ"ל, שמטעם זה באמריקה עצמה לא התרחשו מלחמות, ולא נורתה שם אפילו יריה אחת, על אף שאמריקה

היתה מעורבת בכמה מלחמות. אולם קיים הבדל גדול בין יהודי לגוי: הגוי תמיד נותן לפי אמות מידה מסויימות הנראות לו לפי ההגיון הבריאי. למוסד גדול הוא יתן מליון דולר, וליחיד הוא יסתפק בנתינה של מאה דולר. לעומת זאת, אצל היהודים רוב המגביות נעשות עבור יחידים. ומעשים שבכל יום שנאסף סכום של מאה אלף דולר עבור יהודי חולה נזקק וכיוצ"ב. דבר כזה יתכן רק אצל יהודי, וזוהי ההגדרה האמיתית של "חסד".

דוגמא נוספת לענין זה: לאנשים זרים ואפילו שכנים שלא נפגשים עמם כל רגע, קל מאוד להתייחס כראוי באותם פעמים שנפגשים עמם. לעומת זאת, קשה מאוד להתייחס בלבביות ובחמימות לבני הבית אשר חיים עמם כל הזמן. אולם זוהי צורת חסד אמיתי: התנהגות נאותה תמידית, ולא בהזדמנות מיוחדת חד - פעמית.

גם בעבודת ה' קיים מושג של "חסד", ולעומתו "דין". אדם נוטל לידו כוס משקה קר ביום חם ולוהט. הוא מברך את הברכה בחופזה ושותה מיד. אם ישאלוהו: "מדוע אינך מברך בצורה מתונה יותר"?, יענה: "הרי אדם חרדי אני והנני מברך מאה ברכות ליום. בשנה ישנם שלוש מאות ששים וחמש ימים. נמצא כי הנני מברך כשלושים וחמש אלף ברכות במשך השנה. ומאחר ובעז השי"ת מקווה אני לחיות כמאה שנה, הרי שבמשך ימי חיי אברך כשלוש וחצי מליון ברכות, וברכה זו שעכשיו ברכתי אינה אלא אחד חלקי שלוש וחצי מליון... מהי, איפוא, היחודיות הטמונה בברכה זו שבגללה אברך אותה במתינות ובכוונה הראויה"? ! זוהי דוגמא להנהגה של "דין" - מדידת ערכה היחסי של הברכה לעומת שאר הברכות, שעל פי ערך זה ייקבע היחס כלפיה.

חסד אמיתי הנו הנהגה ראויה בכל עת ובכל שעה ללא גבול ומדה, בין בקיום המצוות ובין בעניינים שבין אדם לחבירו.

שורש העולם וסדרי העולם

עולמנו הוא עולם של חסד ושל רחמים. מושפעים אנו כל הזמן בחסדיו המופלאים של הבורא ית': יש לנו עיניים לראות, אזניים לשמוע, לחם לאכול וכו'. אולם כל אלו הנם חסדים מוגבלים.

עלינו לדעת כי ישנם שני חלקים בהשפעת החסד: שורש העולם, ולעומתו סדרי העולם. הרצון בעת בריאת העולם שהוא שורש ויסוד הבריאה, היה בגדר "סוף מעשה במחשבה תחילה". תכלית הבריאה לא היתה עבור סדרי העוה"ז. הקב"ה הטביע בתוך העולם הזה את האפשרות לחיות חיי העוה"ב, והעולם הבא הנו עולם שכולו "שטפון" של חסד ורחמים, בבחינת "עד שיכלו שפתותיכם מלומר דיי" (תענית ט ע"א). זהו השורש והמקור של העולם. אלא שעבור בני האדם נקבעו גבולות מסויימים לחסדי השי"ת בעוה"ז. אך עדיין המקור והשורש קיימים.

דוגמא לכך: במעיין שהוא מקור מים חיים הנובע ממעמקי האדמה ישנה התפרצות של מים ללא גבול ומדה, וידוע בבירור שלעולם מעיין זה לא יתייבש, עקב היותו קשור לתהום שהוא אין סופי. אולם נהר, אף אם כעת שופע הוא מים רבים, יתכן שביום מן הימים הוא ייהפך להיות נחל אכזב ומימיו יתייבשו.

זוהי בעצם סוגיית "חנוכה". כל "חנוכה" היא ירידה לשורש ויסוד הדברים. שם מתגלה ההנהגה האמיתית של החסד והרחמים, וכל הסדרים שייקבעו בעולם לאחר מכן אינם חלים בעת שמתעסקים בשורש הענין. ולכן אף שישנה הלכה שיחיד אינו יכול להקריב קטורת בנדבה, משום שזהו קרבן שכולו רוחניות - "רית ניחוח" לה' יתברך, וקרבן מסוג זה יכולים להקריב רק עם ישראל בכללותו, הרי כל זה נכון כשמדובר בסדרי העולם הקבועים, אבל בשעת חנוכת המשכן כשנפתח מעיין הדביקות והקירבה לה' יתברך, היתה השפעה עצומה של חסד והטבה, ומכח זה היתה שייכת מציאות של הקרבת קטורת ע"י יחיד - דבר שבסדר ההנהגה הרגיל אינו שייך, כי בחנוכת המשכן היתה ההנהגה "אכלתי יערי עם דבשי" ולא עוד, אלא "שתייתי ייני עם חלבי". הקב"ה עירב את היין האדום עם החלב הלבן, כלומר, המתיק את דינם של כלל ישראל והפכו לחסד.

כל זה הנו ביטוי לענין ה"חנוכה" - חינוך, התחדשות ופתיחת המעיינות. ה"הוראת שעה" שהיתה בחנוכת המשכן פירושה שבאותה שעה היתה אפשרות לרדת לעומק האהבה והקשר עם הקב"ה, אשר בימים רגילים המונהגים עפ"י סדרים קבועים מראש לא ניתן להגיע אליו. ומטעם זה לימדונו חז"ל כי האור שיאיר בעת ביאת משיח צדקנו ידמה לאור שבעת

ימי חנוכת המשכן.

קרבן חטאת - מתנה מופלאה

מלבד קטורת הבאה בנדבה, היה קרבן נוסף שבדרך כלל לא ניתן להקריבו: חטאת הבאה בנדבה. קרבן חטאת הינו ביטוי של חסד עצום מאתו יתברך, וניתן לזכות בו רק לאחר עשיית חטא.

כי הנה ה"עולם" מקשים, כיצד יתכן של"שלוש עשרה מדות של רחמים" זכינו דוקא ע"י חטא העגל, והרי מדות אלו עניינם רחמים אינסופיים - שזהו יסוד ענין התשובה וענין יום הכיפורים, ומדוע דוקא חטא גדול זה הוא אשר "זיכה" את כלל ישראל במדות הרחמים?

ביאור הענין נראה עפ"י משל. פעמים כשילד קטן מבקש מהוריו אופניים, הוריו אינם ממלאים את בקשתו, משום שעפ"י התנהגותו לא מגיעה לו מתנה מעין זו. אך ישנו זמן אחר בו "זוכה" הילד לקבל את מבוקשו. אם אותו ילד שיחק קרוב לכביש, למרות כל האזהרות החמורות על הסכנה הגדולה הטמונה במעשה זה, ואכן ארע אסון והוא נדרס והובהל לבית החולים. שם, לאחר שהתעורר מהניתוח הקשה שעבר עקב פציעתו, שאלוהו מה הוא רוצה. וכשביקש אופניים, מיד הלכו וקנו לו אופניים חדשות.

ובעצם מדוע הגיעה לו מתנה זו, והרי לא שמע בקול הוריו ונהג בחוסר אחריות? ! אלא שכך הוא טבעו של עולם: שכיון שהוא נפגע, מתעוררת אצל האוהב אותו באמת אהבה נסתרת ועמוקה, והוא משפיע עליו חום ואהבה "השמורים" אך ורק לזמנים קשים ואסונות שארעו לילדים ש"הכניסו את עצמם לבוכ".

לכלל ישראל אירעה "תאונה" קשה עד מאוד בחטא העגל והם היו במצב של סכנה נוראה, ולכן דוקא באותה שעה הקב"ה הרעיף עליהם חום ואהבה רבה, והם זכו למתנה מופלאה - י"ג מדות של רחמים.

גם קרבן חטאת הנו קרבן עצום ונפלא השמור אך ורק ל"ילד רע" - לחוטא. רק בשעה שאדם עובר חטא ניתנת לו האפשרות להביא קרבן חטאת. "חטאת אינה באה בנדבה". אכן כל זה אינו אלא בשעה שהסדרים הקבועים שולטים בעולם, אבל בעת חנוכת המשכן שהתבטלו כל הסדרים ובאה לידי

ביטוי אהבתו המופלאה של הקב"ה לעמו, הוא העניק להם כביכול "נשיקה" זו - אפשרות להביא קרבן חטאת בנדבה.

"מזמור שיר חנוכת הבית לדוד"

זו גם היתה הנהגת הקב"ה עם דוד המע"ה. איתא בגמ' (שבת ל ע"א) "מאי דכתיב 'עשה עמי אות לטובה ויראו שנאי ויבושו'? אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: 'רבונו של עולם, מחול לי על אותו עון! אמר לו: 'מחול לך'. אמר לו: 'עשה עמי אות כחיי! אמר לו: 'בחייך אני מודיע, בחיי שלמה בנך אני מודיע'. כשבנה שלמה את בית המקדש ביקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים, דבקו שערים זה בזה. אמר שלמה עשרים וארבעה רגלים ולא נענה. פתח ואמר: 'שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד', והטו בתריה למיבלעיה, אמרו: 'מי הוא זה מלך הכבוד? אמר להו: 'ה' עזרו וגבור'. חזר ואמר: 'שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד. מי הוא זה מלך הכבוד? ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה' ולא נענה. כיון שאמר 'ה' אלקים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך' - מיד נענה. באותה שעה נהפכו פני כל שונאי דוד כשולי קדירה, וידעו כל העם וכל ישראל שמחל לו הקדוש ברוך הוא על אותו עון".

וביאור הענין נראה, שבחיי דוד המלך הקב"ה לא הסכים להודיע את צדקתו רבים. כנראה שהיתה נקודה מסויימת - "רק בדבר אוריה החתי" (מ"א טו, ה), שעל אף שהקב"ה מחל לו על אותו עון, היה סדר מסויים בעולם שמכוחו לא ניתן היה לפרסם את הענין.

בשעה שהגיעה עת חנוכת בית המקדש - הבית שנקרא על שמו של דוד המלך - בשעה זו שבה פרצה האהבה את כל סדרי העולם, נפרץ גם הגבול בענין חטאו של דוד, והתגלה לעין כל שהקב"ה מחל לו על אותו עון.

ועל כך אמר דוד המלך ברוח הקודש: "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד" - בעת חנוכת בית המקדש תתקיים בשלימות בקשתי - "ארומך ה' כי דליתני" מן החטא לגמרי, "ולא שמחת אויבי ליי" - תודיע צדקתי וחיבתי לעין כל. מזמור זה היווה את פיסגת שאיפתו שהתגשמה בעת חנוכת הבית.

התחדשות תמידית בעבודת השם

הקב"ה טבע בבריאה מעגלים של התחדשות. ראשית, מעגל היום. כל בוקר אדם בעצם נולד מחדש, והרי זו כעין תחיית המתים. ולכן מיד כשקמים מהשינה, פונים אנו בהודאה לקב"ה: "מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתی בחמלה", וכן "ברוך אתה ה' המחזיר נשמות לפגרים מתים".

לאחר מכן ישנו מעגל השנה. ראש השנה הוא "יום הרת עולם". וקיי"ל להלכה שעל חבר שלא ראוהו במשך שנה שלימה יש לברך בשם ומלכות ברכת "מחיה המתים", משום שבמהלך תקופה זו הוא עבר את ראש השנה (מהרש"א ח"א ברכות נח ע"ב ד"ה לאחר). כלומר, שחיי כל אדם מסתיימים בערב ראש השנה, כי בראש השנה הקודם לא נגזרה עליו יותר משנת חיים אחת, ובר"ה הבא טמונה מעין תחיית המתים ובריאת האדם מחדש (ועי' בדברנו לימים הנוראים, ימי תשובה - ימי חידוש האדם).

כשאדם מגיע לעת של התחדשות הוא נעשה מאושר ומתמלא מרץ וחיות. אדם קם בבוקר רענן לאחר שאמש הוא הלך לישון עייף נפשית וגופנית. "בירו אפקיד רוחי בעת אישן ואעירה" - לא קיימת רפואה טובה יותר מהשינה הגורמת לאדם לחוש התחדשות מופלאה בבוקר שלמחרת.

זהו ענין עמוק עד מאוד. "אשמורת הבוקר" וכן "ראש השנה" הנם "עת רצון". כל "התחדשות" הנה התגלות והופעה של עת רצון בה נפתחים מעיינות החסד, משום שהיא מבטאת את ענין ה"חנוכה", ועל האדם לנצל זמנים אלו באופן מיוחד. ואכן לימדנו בעלי המוסר שבכח האדם ליצור לעצמו תמיד כוחות והזדמנויות של התחדשות.

על המלאכים נאמר "והחיות רצוא ושוב" (יחזקאל א, יד). חיות הקודש קופצות כל הזמן, ומיד זורקים אותן חזרה כדי שיקפצו שוב. גם בני אדם תמיד מתקדמים ונופלים, מתחזקים ומתחילים ללמוד תורה ולקיים מצות בחשק, ולאחר מכן נכנסים ל"משבר" וחוזר חלילה - יום כך ולמחרתו הפוך.

הטעם למציאות זו הוא משום שההכרח שתמיד תהיה התחדשות. אדם החי ללא התחדשות בעבודת ה', חסר לו היופי הטמון בחסד ה'. ומאחר ואין בכוחנו ליצור לעצמנו את ההתחדשות הנדרשת, הקב"ה יוצר אותה עבורנו.

לכן הוא ברא לילה כדי שלמחרת יתעורר האדם ליום חדש. וכמו כן במהלך חיי האדם ישנן נפילות קטנות ואף גדולות, כדי ליצור עבורו אפשרות להתרעננות והתחדשות. ועל האדם לחפש תמיד אחר נקודות חדשות בעבודת ה' שלו.

ענין זה שייך לכל אחד ואחד. פעמים אדם עלול להשבר בשעה שהוא מתחיל דבר ואינו רואה בו הצלחה. הטעם בחיים שיש לאדם נובע אך ורק מאותן שאיפות והתחלות.

בחור קובע לעצמו קו בעבודתו הרוחנית, וכך במשך מספר שנים הוא ממשיך לעבוד במהלך זה. הוא כבר עבר את גיל הבחורות על כל המשברים הכרוכים בגיל זה. גם השנה הראשונה שאחר נישואיו כבר עברה, וכעת הוא אברך רציני שיושב ומתמיד בלימודו. ועדיין הכל באותו מהלך כבשנים עברו. הנהגה זו טובה עד מאוד, אולם עליו לדעת כי תמיד נדרשת התחדשות.

אין כוונתי להציע לעבוד עפ"י מצבי רוח המתחלפים משעה לשעה: היום ללמוד רק בקיאות, ומחר רק עיון. צורת לימוד כזו ודאי שהנה הרס וחורבן. "התחדשות" פירושה ליטול על עצמו "פרוייקטים" חדשים ולעבוד עליהם במשך תקופה ברצינות ובנחישות. אברך שאינו מתעסק בעבודה רוחנית חדשה, אברך שאינו עוסק תדיר במימוש שאיפה מסויימת להתקדמות בעבודת ה', כגון עבודה על אחת ממידותיו, או השתדלות לכוין בברכה מסויימת, חסר לו את הקשר לשורש. שורש עבודת ה' טמון בעבודה על נקודות חדשות.

ואלו הם דברי רבינו יונה בשע"ת (שער שלישי, אות טו) בדברו על העבודה הנדרשת לקנין יראת שמים, וז"ל: "ונאמר על האנשים שאינם עורכים מחשבות להתבונן תמיד ביראת השם ו'תהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה'".

ודאי שלאדם צריך להיות סדר יום - יומי קבוע, שזהו עצם חייו, ואם כל יום הוא קופץ לענין אחר ומחפש אחר דבר חדש לעסוק בו, זוהי צורת חיים מוטעית. אך מאידך גיסא אדם נזקק מדי פעם לנקודות של התחדשות בעבודת ה' שלו. מי שתמיד עומד באותו מקום ואינו מתקדם נחשב כמת מגיל ולכן אלו שחייהם נכנסים למהלך של שיגרה, ניתן להגדירם כמתים מגיל

צעיר...]. אבל החכם המכניס מדי פעם חידושים ו"ריענונים" במהלך חייו הרוחניים, הוא הנקרא "חיי".

ברכת "שהחיינו" היא ברכה על החיים עצמם, והיא באה בעקבות התחדשות כל שהיא: פרי חדש, ראיית פני חבר וכיוצ"ב. כי חידוש מעורר את רגשות האדם, ומוטל על האדם להתחדש ולהתחדש ולהתחדש, וזוה הוא זוכה לסייעתא דשמיא עצומה בכל מעשיו.

"ניסיך שבכל יום"

"בימים ההם בזמן הזה"

ימי חנוכה הם ימי שמחה והודיה על הנסים. נס הנצחון במלחמה ונס פח השמן. נוסח התפילה בחנוכה "על הנסים ועל הנפלאות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה". ההבנה הפשוטה היא שכיון שבימי כסלו היו נסים גדולים, לכן קבעו עליהם זמן שמחה והלל והודאה להשי"ת.

אכן, יש המתעוררים לשאול כיצד מבינים את נוסח התפילה "בימים ההם בזמן הזה", איך בזמן הזה, בימים שאנו חיים בהם רואים נסים? כל הסיפורים של הנסים הם על אירועים שקרו בעבר. פעם היתה קריעת ים סוף, וכל עם ישראל עברו בתוך הים כיבשה. נסי הכניסה לארץ ישראל, והנסים שהיו בבית המקדש וכו'. אך מדוע רק הדורות ההם ראו נסים ואנו לא רואים בימינו התרחשות של נסים? וכי רק לדור המדבר או לחשמונאים היתה הזכות לראות בחוש נסי שמים, ולנו אין את הזכות הזו?

יתכן שהשאלה אינה במקומה, אבל התשובה, לדעתי, אינה פשוטה כלל, ומונח בה יסוד גדול והבנה אחרת במהות הנסים וימי החנוכה.

ניסים גלויים בזמנינו

אספר לכם מעשה שהיה, כפי שסיפרו בעל המעשה. הוא גר היום במונסי, בארה"ב, ועובד לפרנסתו כרופא, אבל הוא שוקד על התורה והנו תלמיד חכם. לא כל ימיו היה המספר שומר תורה ומצוות. לפני שנים הוא היה בלס אנג'לס כחילוני גמור, ועבד כרופא בחדר מיון של בית חולים. באחד הימים הובהל לחדר המיון אדם מחוסר הכרה אשר נמצא מוטל ברחוב אחרי התקף לב קשה. הרופאים הוזעקו להצילו, ולאחר חצי שעה התייאשו מחייו, ניתקו את המכונות וקבעו את מותו. הרופא מספר שלפתע הוא הבחין בתנועה בידו של המת. בתחילה חשב שאילו עצבים שעדיין מפרכסים לאחר המוות, אבל אח"כ הבחין בתנועות נוספות של הגוף, הוא הסיר את הכיסוי מעל פניו, ולתדהמתו הוא רואה את ה"מת" - חי. הוא התחיל מחדש לעסות את

לבו. ה"מת" הרים את ידו וסימן לרופא להפסיק להתעסק בו. הוא שואל את הרופא: "לך קוראים חיים מאיר"? הרופא נדהם לחלוטין! זהו אמנם שמו היהודי אבל אין אדם בעולם שקורא לו כך, כולם יודעים שהוא "בארי", רק מסבתו הוא שמע ששמו "חיים מאיר". והנה החולה ממשיך ושואל: "אתה מניח תפילין"? והוא עונה בשלילה. החולה מצוהו: "מהיום תתחיל להניח"! ושוב שואל אותו "אתה אוכל כשר"? וכשענה לא, חזר וצוהו: "תאכל כשר"! כשסיים החולה את דבריו, עצם את עיניו ונפטר לבית עולמו.

לימים, כשסיפר הרופא את המעשה, הוא הוסיף שבשעת מעשה לא הרגיש שום רושם והשפעה. "נכנסתי לחדר הרופאים ואמרתי להם: 'תשמעו איזה דבר מצחיק קרה לי' שום שינוי לא חל בי מהארוע המיוחד". לאחר שנים רבות החל הרופא בתהליך של "חזרה בתשובה", ובמבט לאחור צירף גם את המעשה הזה לשרשרת הסיבות שגרמו לו לשנות את חייו.

סיפור שכזה ואחרים כמותו מלמדים אותנו יסוד חשוב. הקב"ה מנהיג את העולם בדרכי הטבע, ואף בנסים אמיתיים. סביב כל אדם קורים נסים של ממש, בכל יום. אך בני האדם אינם מושפעים ואינם קולטים את המתחולל סביבם. כפי שגלי קול רבים קיימים בחלל העולם, ובלי כלי קליטה מתאימים אי אפשר לשמוע ולקלוט אותם, השי"ת מספק לכל אדם מספיק נסים גם "בזמן הזה", אך הקושי והעבודה שלנו הם היכולת לפתח "עין רואה ואוזן שומעת" לכל המתרחש סביבנו.

גם בתוך הטבע ניתן לראות נסים, בחי, בצומח, בשמים ובארץ. עלינו מוטל "שאו מרום עיניכם" ואז נוכל להגיע ל"וראו מי ברא אלה".

הקב"ה "מקדים רפואה למכה"

סיפור נוסף של נס גמור וגלוי, שממנו נוכל ללמוד נקודה נוספת בהנהגת השי"ת.

סיפר יהודי, כיום בעל מאפיה בניו-יורק, שבשנות המלחמה באירופה נותר עם אחותו הצעירה בבונקר בגטו. כל משפחתם נהרגה והוא הרגיש אחריות כשמירה על האחות. יום אחד הוא יצא מהבונקר לחפש אוכל, וכשחזר לא מצא את אחותו. אנשים סיפרו לו שבא שוטר מהגיסטפו ולקח אותה למטה

המשטרה. הוא רץ כמטורף אל תוך לוע הארי, וזעק, "תחזירו לי את אחותי, תחזירו לי את אחותי!" הסדיסטים נהנו מצעקותיו, וצחקו עליו. באותו זמן ממש, ירד במדרגות הבנין קצין עטור במדליות, ושאל בכעס: "מה הן הצעקות כאן?" השוטרים ענו לו שהגיע לכאן "זיד אחד" שרוצה שנחזיר לו את אחותו. הקצין פנה אל הבחור באכזריות ואמר לו: "את אחותך תקבל בחזרה כשיצמחו לך שערות בכף היד, ועד אז כולכם תמותו, יהודים מלוכלכים".

פשט הנער את כף ידו והראה לעיניו הנדהמות של הנאצי את כף היד והיא מלאה בשערות. הקצין נבהל מהמראה וצעק: "בן השטן, קח מהר את אחותך ותברח מכאן, לפני שאהרוג את שניכם". הם ברחו מן המקום וחיים עד היום הזה.

סיפור ה"נס" הוא שבהיותו ילד, נכווה קשות בידו, והרופאים השתילו לו עור חדש בכף היד. העור נלקח ממקום בגוף המצמיח שער, וכך נתמלאה ידו בשערות.

וכי השלמת הסבר הדברים מקלקלת את הנס?! אנו מצפים לנס שיקרה לפי הזמנה ובאותו רגע ממש. אבל כשהשי"ת מקדים רפואה למכה, ומכין את ההצלה עשר שנים קודם המעשה, וכי אין בזה נס גמור? לדעתי זהו נס יותר גדול כשהנס נסתר בתוך מאורעות החיים.

אכן, עבודתנו ותפקידנו לפתח את הכלים בכדי לקלוט את מעשי השי"ת. לחדד את השכל והרגש כדי להבין את הנסים והנפלאות שבכל יום, ערב ובקר וצהרים.

חנוכה - חינוך לקלוט את השפעת הנס

ימי החנוכה הם ימים המסוגלים לראות ולהבין את הנסים. ה"זמן הזה" שבחנוכה, מהותו החינוך. אין די שהנסים מתרחשים אלא שאנו לומדים ומושפעים מהם. כשאב ובנו עומדים בתפילה, כלפי האב זוהי מצות תפילה אך כלפי הבן הקטן לא שייכת כעת מצות תפילה. עבור הבן משמשת תפילת אביו כאפשרות של חינוך. הוא רואה וקולט, מסתכל ומבין בצורת התפילה של המבוגר, ומושפע ממנה בעומק נשמתו. כל פעולה של חינוך, בונה נדבך

נוסף במבנה אישיותו של החניך. כך מתעצבת דמותו של הקטן, כך הוא גדל, משתנה ונבנה.

ההכנה הרוחנית של החשמונאים "בימים ההם" היתה שהם היו מסוגלים ומוכנים להתחנך מהנסים. כאשר מצד האדם יש את כלי הקליטה וההשפעה, הקב"ה מראה לו את נסיו ונפלאותיו. כשנמצאים במדרגה רוחנית שמוכנה להבין את משמעות הנסים, להתחנך מהם ולשנות מחמתם את צורת ההתנהגות, אז יש ענין ותועלת בגילוי הנס וזוכים לראותו בחוש.

ממו"ר הגר"ד זצוק"ל שמעתי, שהנה בחנוכה אנו קובעים הלל ושמחה על כך שפח שמן קטן דלק בדרך נס שמונה ימים. וידועים דברי חז"ל (שבת כב ע"ב) שגר המערבי היה דולק במקדש שנים רבות, ולא כבה אף פעם. ובמשך מאות שנים של המשכן ובתי המקדש, היה נס במנורה שהשמן שהספיק רק למשך הלילה, דלק מעת לעת תמיד, וא"כ צ"ב מהו הנס המיוחד במנורה ובשמן של חנוכה?

אמנם התשובה לזה, שבחנוכה היינו מסוגלים לקלוט את הנס, להבין שהשי"ת מדבר אלינו ומשפיע עלינו שנוכל להתחנך ממעשיו.

החינוך של חנוכה הוא שהקב"ה הוא בעל הכוחות כולם בבריאה, והוא בעל הברירה, והוא עשה עושה ויעשה את כל המתרחש בעולם, בין בטבע ובין בנס, בין בגלוי ובין בנסתר ו"אין עוד מלבדו".

חנוכה - "להודות ולהלל"

ימי החנוכה נועדו לעורר בנו את הכלים לקלוט את נסי הקב"ה. להתחנך לראות את הנפלאות והתשועות, ולהבין שהשי"ת מנהל את עולמו בחסד וברחמים בכל עת ושעה. ובפרט צריכה להיות גודל ההכרה בהנהגת הישועה של השי"ת שגם בעת צרה ומצוקה נוכל לראות שמתוך הצרה מצמיח הקב"ה את נס הישועה. בבחינה של "כי אשב בחושך ה' אור לי". גרות החנוכה מיועדים להאיר לעין המתבונן, שמתוך הצרה מציא הקב"ה פדות ורווחה.

מעשה נורא שמעתי על קבוצה של ארבע מאות יהודים, שהיו אזרחים גרמניים ונתגלגלו בשנות המלחמה לאנגליה. הבריטים לא יכלו להחזיק בתוכם פליטים גרמנים, החשודים כמרגלים בזמן מלחמה, ולכן אספו את כל

הקבוצה ושלחו אותם באנית מסחר לגירוש באוסטרליה. הם שחררו אסירים ופושעים מבתי כלא, כדי שישמשו כמלחים על האניה. אך יצאה האניה מהנמל באנגליה התחילו המלחים להתעלל בקבוצת היהודים. גנבו מהם את מזוודותיהם ובזזו לעצמם כרצונם, 'את הנותר השליכו באכזריות אל תוך הים. הצער ועגמת הנפש על איבוד החפצים, המזכרות והמכתבים האישיים היו גדולים מאד. "מה זה עשה ה' לנו"? כך הגיעו הפליטים, בעירום ובחוסר כל והתאקלמו באוסטרליה.

לפני שנים מספר, עשרות בשנים לאחר הגירוש ההוא, מצא יהודי אחד יומן של קצין גרמני ששרת בשנות המלחמה בצוללת. באחד הפרקים המתארים את שנות המלחמה הוא כתב על אותה אניה מסחר בריטית שנקלטה בראדר של הצוללת. הפלגה ללא ליווי צבאי היתה בימים ההם כהתאבדות. ניתנה הוראה לירות על האניה, אך לא היה ברור אם אכן היריות פגעו במטרה. כיוון שנקלט בראדר שמוזרות וחפצים פזורים סביבות האניה, נשלחה סירה למשות אותם מן המים. בבדיקה גילו מכתבים בגרמנית של אזרחים גרמניים. רושם הוא: "שמחנו שלא פגענו באניה עם גרמנים כמותנו. בהוראה שקיבלנו מהפירור בעצמו [היטלר ימ"ש], הופקדנו ללוות את האניה עד לאוסטרליה בכדי להגן עליה מפני תוקפים בריטים אפשריים".

לאחר שנוסעי האניה ירדו והיא חזרה לאנגליה, זיהו הגרמנים שהיא שייכת לאנגלים ופוצצו אותה.

נתבונן בעומק המעשה. ארבעים שנה יהודים בכו והצטערו על אוכדן המזכרות והמכתבים האישיים, אולי אפילו התמרמרו על מדת הדין שפגעה בהם. והנה מתברר למפרע גודל החסד שעשה עמם השי"ת, ובנס ממש איפשר להם להגיע בשלום לחוף מבטחים. מתוך מצב של חוסר סיכוי להנצל, זימן להם ה' מלחים באניה, פושעים ואכזריים, שזרקו את חפציהם למים ובכך ניצלו חייהם.

הנסים מתרחשים סביבנו, אך אין לנו תמיד את הכלים לקלוט ולהבין את גודל חסדי השי"ת עמנו, בכל ימי חיינו.

לשם כך נקבעו שמונת ימי החנוכה "להודות ולהלל", לפתח את יכולת ההבנה. להתחנך מהנסים ולהיות מושפעים מהעולם הנפלא בו אנו חיים,

וממאורעות היום-יום "שכולם נסים ואין בהם טבע ומנהגו של עולם" (רמב"ן סו"פ בא).

הודאה על "בחן בחסד וברחמים"

הנה בדיני ברכות הנהנין מחולקות, לחם ברכתו המיוחדת "המוציא" ולאחריו נתחייבנו מן התורה בברכת המזון. על העץ ועל האדמה ישנן ברכות נוספות במטבע שטבעו לנו בהם חז"ל. אבל ישנה הלכה של ברכה כוללת ומיוחדת; הרואה אילנות יפים, נוף מיוחד וכדומה מברך "ברוך שככה לו בעולמו". [שו"ע או"ח רכה, ועיי"ש במשנ"ב ס"ק ל"ב "ועכשיו לא נהגו כלל לברך ברכה זו, ומ"מ נכון לברך בלא שם ומלכות"].

משמעות נוסח הברכה היא שאנו מודים להשי"ת שיש ככה בעולמו. וה"ככה" הוא העולם היפה שברא לנו הקב"ה. אין מברכים כך על חכם גדול, ולא על גיבור גדול. הברכה נתקנה על מראה יפה. הכח והתכונה המבטאים יותר מכל את מציאות הבורא בתוך הבריאה, ש"ככה בעולמו", הוא היופי. "הנך יפה דודי". וכשרואים דברים יפים בעולם אפשר להתבונן ולראות את גודל יופיו של הבורא, שכך הוא בעולמו.

נתאר לעצמנו שהעולם היה נברא בשני צבעים בלבד, שחור ולבן, כיצד החיים היו נראים? והנה גדל חסדו עלינו והרבה צבעים וגוונים בעולם. "בחן בחסד וברחמים" - עוד קודם שמודים על החסד, אנו מודים על ה"חן".

עלינו להתבונן ולראות את הטוב והיפה שבבריאה. את התכמה בה יצר השי"ת את גוף האדם. את חלוקת האיברים ותועלת תנועתם. בעין פקוחה נוכל לקלוט את חסדי השי"ת ורוב נפלאותיו בעולם, ולהתחנך להלל והודיה בכל יום.

"והיו לאחדים בידך" - מלכויות יהודה ויוסף

הגאולה העתידה תלויה בהתאחדות של יהודה ויוסף

שמונת ימי חנוכה, הם זמן מתאים להתבוננות והשקפה על סוגית יון והגלות המיוחדת שבה. רבים מהדרשנים מקשרים לזה את ענין של יהודה ויוסף, אשר האריכה התורה בעניינם בפרשיות מקץ וויגש הנקראות בחנוכה. בדברי הנביא יחזקאל (לז, טז ואילך) מבואר שכל מציאות הגלות בכלל ישראל תלויה בפירוד שבין יהודה ויוסף, ולכך נצטווה יחזקאל "קח לך עץ אחד וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו, ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו. וקרב אותם אחד אל אחד לך עץ אחד, והיו לאחדים בידך".

ובראות עם ישראל את גס ההתחברות של שני העצים בידו של הנביא, וישאלו להבין את משמעות הנס, נאמרה להם נבואת ה' "הנה אני לוקח את בני ישראל... ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ בהרי ישראל, ומלך אחד יהיה לכולם למלך, ולא יהיו עוד לשני גוים ולא יחצו עוד לשתי ממלכות עוד". נמצא שהגאולה העתידה תלויה בהתאחדות של יהודה ויוסף, אלא שהמלכות תהא אצל דוד - "ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אחד יהיה לכולם" (שם פסוק כד).

טענת השבטים על יוסף

תחילת תהליך הפירוד בין השבטים ליוסף, טמונה בחלומותיו של יוסף וסיפורו אותם לאחיו אשר נתפרשו על ידם לרעה. טענתם כנגד יוסף היתה "המלך תמלך עלינו, אם משול תמשול בנו" (בראשית לז, ח). השבטים חשדו את יוסף שהוא מורד במלכות בית דוד, ודין מורד במלכות במיתה. הם ראו בדבריו רצון להקים מלכות משל עצמו, וכפי שאכן נעשה בימי ירבעם בן נבט, וטענו שבדבריו ובחלומותיו הוא בונה את מלכות בית אפרים, שממנה עתידים לקום ירבעם ואחז שעבדו לבעל, ובכך גרמו לכל החורבן והגלות של עם ישראל.

ובאמת לא נתכוון יוסף לפירוד ויצירת מלכות בפני עצמה. מטרתו של יוסף היתה להשתלב בתוך המערכת של מלכות יהודה. כפי ששבת בנימין בנה של רחל, משתתף ומתחבר עם יהודה ובחלקו נבנה בית המקדש, כך נתכוון יוסף להעמיד אמנם את "עץ יוסף", אבל להיות כחלק מ"עץ יהודה" ולהשתלב במלכות בית דוד. לדעתו של יוסף, אי אפשר למלכות יהודה להיות מושלמת, מבלי הצטרפותה ושילובה של מלכות יוסף. זהו ענין שמו "יוסף", כפי שאמרה רחל "יוסף ה' לי בן אחר", והיינו בנימין שהוא משתייך למלכות בית יהודה ושניהם יהיו מצורפים יחדיו. אך השבטים חשדו ביוסף שכוונתו ומטרתו להעמיד מלכות נפרדת, ליטול את המלכות מיהודה לעצמו. זוהי מרידה במלכות שחייבים עליה מיתה. מחמת חשדם ביוסף נתגלגלה המחלוקת, ומכירת יוסף וירדו ישראל לגלות מצרים.

יהודה ויוסף - שתי שיטות בעבודת ה'

כשנתבונן במהות ההבדל שבין מלכות יהודה ומלכות יוסף, נראה שעומק הדבר טמון בשתי שיטות חיים והנהגות שונות בעבודת השי"ת.

השיטה של יהודה היא להכניס את הקב"ה אל תוך העולם. כל ההויה וכל המעשים הם מאת השי"ת. השם "יהודה" הוא אותיות שם הויה ובאמצע באה הד', שהוא רומז על "דל" שאין לו משלו כלום. השם כולו "יהודה" וסיבת השם כפי שאמרה לאה "הפעם אודה את ה'" (בראשית כט, לה), ובא ללמד שעל כל הקיים והנברא צריך האדם להודות להשי"ת שברא ועשה הכל. הרגשה אמיתית ומושלמת שהאדם מצד עצמו אינו פועל מאומה, ולא מגיעה לו שום הכרת טובה, כי הכל נברא ומתקיים בחסדי השי"ת.

זהו שנאמר "וישב שלמה על כסא ה'" (דבהי"א כט, כג). והיינו שלשמה המלך לא היה כסא מצד עצמו ושיבתו היתה על "כסא ה'". מטרת העבודה של יהודה ומלכות בית יהודה, שתתברר ההכרה שכל מערכת הבריאה היא מאת השי"ת ובחסדו, והוא יתברך שולט בכל העולם ו"אין עוד מלבדו". כל העמדת כלל ישראל תחת מלכותו של יהודה היא להשריש שקיום כלל ישראל הוא בסייעתא דשמיא בלבד, ועל הכל צריך להודות להשי"ת.

לעומת "יהודה" - "אודה את ה'", בא יוסף שיסודו צדקות - "יוסף הצדיק". קיומו של יוסף תלוי ומותנה בדרגה הרוחנית של עצמו. אם תהיה

צדיק - תהיה קיים, אבל בירידה מדרגת הצדקות תאבד את קיומך. כך מצינו בעמידתו של יוסף בנסיון העבירה של אשת פוטיפר כשדמות דיוקנו של אביו נראתה לו באותה שעה, "אמר לו: 'יוסף! עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם'?" (סוטה לו ע"ב) והיינו שכשלון בחטא גורם ליוסף מחיית שמו, שיסוד קיומו הוא צדקותו. וכך מצינו שתחילת המלכות בישראל היתה אצל שאול המלך, ובכשלון אחד נטרד מן המלוכה. "שאול באחת ועלתה לו" (יומא כב ע"ב).

כשהיה ירבעם בן נבט בדרגתו הרוחנית הגבוהה, אמר לו הקב"ה "אני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן" (סנהדרין קב ע"א), בצדקותו - קודם ירבעם לדוד, אבל כשלא עמד בצדקותו ונפל ממדרגתו, לא היה יותר קיום לירבעם ונמחה שמו מישראל. צורת הקיום במערכת המלכות והעבודה הרוחנית של יוסף תלויה בהיותו אדם צדיק, ובזה הוא קיים, ואם אינו צדיק - אינו קיים עוד.

שבט יהודה זכה להבטחה "וחסדי לא אפיר מעמו"

יהודה מלכות אחרת עמו. כשהכיר בטעותו ובצדקתה של תמר, עמדה לו גבורתו להיות "מודה ולא בוש", ואמר "צדקה ממני" - צדקה בדבריה וממני היא מעוברת. ואמרו חז"ל שבזכות אמירת "ממני" של יהודה יצאה בת קול והכריזה "ממך יוצא משיח". ורש"י הביא דרשת רז"ל (סוטה י ע"ב) "ממני ומאתי יצאו הדברים". והיינו שלמרות כל המכשולות של יהודה, מאת ה' היתה זאת, שלא תצא תקלה ומכשול מתחת ידו, ובזכות ההודאה שלו יזכה שממנו תעמוד המלכות לעולמי עד, וממנו יצא משיח בן דוד. מעלתו של דוד המלך לא נודעה רק מפני צדקותו, אלא בהיותו "נעים זמירות ישראל" שכולו תהלות ה' הוא החשיב את עצמו כ"תולעת ולא איש". הצלחתו לא היו תלויות בו כי אם בסייעתא דשמיא, ואף שנכשל במעשיו אמרו "דוד בשתים ולא עלתה לו" (יומא שם), כשהובטחה לדוד המלוכה, לדורות עולם היא הובטחה. כשהיו הבנים צדיקים וראויים למלכות הרי טוב, ובאם יחטאו, "ופקדתי בשבט פשעם" ועם כל זאת, "וחסדי לא אפיר מעמו" ... "זרעו לעולם יהיה" (תהלים פט).

והיא שעמדה למנשה בן חזקיהו מלך יהודה, שהרבה להרשיע יותר מאתו

ומירבעם והגיע לטהום הרע, אך בסופו חזר בתשובה ונמשכה ממנו מלכות בית יהודה.

שיטת יון - לטפח את שלימות האדם

"יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם", בדרכה של מלכות יון יש דמיון להנהגה זו של יוסף, לטפח את שלימות האדם ביופי וחכמה וכו', ובאמת אצל עם ישראל נכנסה גם מקצת מהנהגה זו, "יפיותו של יפת באהלי שם", אלא שההבדל נעוץ בזה, שיון אינה מכירה בהנהגת הקב"ה והכל מיוסד על יכולת האדם, וזו כפירה גמורה, ואצל ישראל לשיטת יוסף מעשי האדם מצורפים להנהגת השי"ת, וכמו שנבאר עוד להלן.

האחים הנהיגו עצמם בדרכו של יהודה, להודות להשי"ת על הכל. כל היכולת וההצלחה תלויים בסייעתא דשמיא. לכן ראו בתלומותיו ושאיפותיו של יוסף דרך חיים פסולה, כדרכה של יון. גם היותו מסלסל בשערו ומקפיד על היופי החיצוני, גרם להם לראותו כנוטה לדרכה של יון. יוסף היפה, הצדיק, כל הנהגות אלו מכריזות על האדם כבעל יכולת לממש את שאיפותיו - שהאדם בעצמו מסוגל להצליח. השבטים חששו שכוונתו של יוסף להעמיד מלכות המבוססת על יכולתו הרוחנית של האדם בפרט, ועם ישראל בכלל, בצדקות ובגדלות. וכאשר המלכות בנויה אך ורק על גדלות האדם, זו דרכה של יון. ולכן ראו בו מורד במלכות וחייבוהו מיתה, שהרי מלכות יהודה ומלכות הראויה לישראל היא בדרך ש"אין עוד מלבדו" וכל היכולות וההצלחה הם רק ממנו ית' ובסייעתא דשמיא.

כשהגיע יוסף למלכות במצרים, הוא פירנס את העולם כולו. אדם יחידי שבחכמתו וביכולתו לספק בר ומזון לכל יושבי תבל. והנה כשבאו האחים לשבור אוכל ממצרים, החזיר להם יוסף את הכסף, ואח"כ אף טמן את הגביע באמתחתם. ולכאורה, בפעם הראשונה רצה להפחידם, אך מדוע הוסיף לעשות כן? אלא שמטרתו של יוסף היתה להגיע למצב שהוא יהיה המפרנס היחיד של העולם, ובחנם. אנשי מצרים כבר מסרו לידו את שדותיהם וחמוריהם, וכשתם הכסף כלכלם יוסף בחנם. והנה משפחה אחת נותרה, יעקב ובניו, שמקלקלים את תכלית המלוכה של יוסף, הם קונים תבואה בכסף, לכן החזיר להם יוסף את הכסף, להוכיח שהוא המפרנס ובחנם.

מטרתו של יוסף בהנהגה זו, היתה רוחנית. ליצור מציאות בעולם ש"צדיק יסוד עולם". יוסף הצדיק הוא המפרנס והמכלכל ומשפיע טובה לכל העולם כולו. ובוה גופא נחלקו עליו אחיו. הם סברו שהעמדת קיום העולם על האדם, ואפילו על אדם צדיק, היא פגיעה ומרידה במלכות שמים. "האידישקייט" [היהדות] אינו מיוסד על כח האדם. לדעתם, הכל משמים ומתקיים רק בסייעתא דשמיא.

חילוק ההנהגה שבין רחל ללאה

חילוק ההנהגה בין התבטלות מוחלטת להשי"ת, ובין השיטה שיש לאדם כח וצדקות, יסודו בחילוק הנהגתם של האמהות. "ועיני לאה רכות" (בראשית כט, יז), לאה הרבתה בתפילה ובדמעות לפני הקב"ה. ממנו הכל וממנו צריך לבקש. כמותה נהג בנה יהודה. הודה ולא בוש במעשה תמר, והשפיל עצמו עד עפר באומרו "צדקה ממני" (בראשית לח, כו). כך גם המשיך דוד מלכא משיחא, באמירת שירות ותשבחות לה' יתברך. וכשבא שמעי בן גרא וקלל את משיח ה', ביטל דוד עצמו לגמרי ורק הקב"ה עושה הכל, "ה' אמר לו קלל" (שמואל ב' טז, י). זוהי גבורת המלכות של יהודה ובית דוד.

לעומת לאה, פעלה רחל במעשיה. צדקתה של רחל היא עמדה לה לזכות להיות עיקר הבית של יעקב. עמידתה בהצלחה בנסיונות, היא שתעמוד לעם ישראל לשוב מן הגלות. כך היא חינכה גם את יוסף לעמוד בנסיונותיו ולהיות "יוסף הצדיק".

נבואת יחזקאל "קח לך עץ אחד וכתב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו ולקח עץ אחד וכתוב עליו ליוסף עץ אפרים וכל בית ישראל חבריו. וקרב אתם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך", פירושה שלעתיד לבוא יצרף הקב"ה את שתי שיטות המלכות בישראל. התכלית היא דרכו של יהודה. היא העיקר בהנהגת עם ישראל. כדי להעמיד את עם ישראל לעתיד לבא, אנו זקוקים לחסדי שמים ולסייעתא דשמיא. הרי לפי ערך מעשינו רחוקים אנו מלהיות ראויים לגאולה. "לא על צדקותינו". אבל ודאי שכל העמידה של כלל ישראל בנסיונות ובגלויות, מצטרפות לזכות לגאולה. הצירוף והאיחוד של דרכו של יוסף הצדיק, של הנהגת הצדקות בכלל ישראל, היא המצטרפת לדרכו של יהודה "והיו לאחדים בידך".

עם ישראל מאחרי החורבן נקראים בשם "יהודים"

עד חורבן הבית, עמדה לישראל מלכות אפרים. צדקתם של ישראל זהו דרכו של יוסף והיא קיימה את מלכות ישראל ולכן נקראו על שמו "אפרים". אבל מהחורבן ואילך התחדש על כל עם ישראל שם חדש: "יהודים". כל הקיום של עם ישראל נמשך בהיותם "בני יהודה". זכות הקיום אינה עצמית, אלא בחדש השי"ת ובסייעתא דשמיא. לאדם, כמות שהוא, לא מגיע שום דבר. הבריאות והפרנסה מהשי"ת, התורה והמצוות בסייעתא דשמיא. אבל הרי סו"ס מבואר שגם הנהגה של יוסף קיימת במידת מה "והיו לאחדים בידך".

האדם שותף לקב"ה במעשה בראשית

יוצא מסוגיא זו חידוש בהשקפת החיים. כשברא הקב"ה את האדם נאמר בתורה "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" (בראשית א, כו), וכך הוה - האדם נברא "בצלם אלקים". הפירוש ל"צלם אלקים" הוא שהאדם הוא דמות אלוקית, וכמבואר ב"נפש החיים" שער א' שנטבעו באדם כוחות אלוקיים. החפצא של מציאות האדם היא שהוא דומה בכוחותיו ובשלטונו בעולם לבורא ית"ש.

מתפקיד האדם בעולם להיות שותף לקב"ה במעשה בראשית ושותף בהנהגת העולם. כל עבודת האדם בעולם וכל מעשיו מצטרפים למעשיו של הקב"ה.

בספר שבט יהודה מופיע סיפור על גוי אחד שבא לראות את בית המקדש וכתב את כל תיאור הבית ועבודתו למלך רומי. הוא כותב שם שהגיע ללשכת העצים, וכששאל למה מיועדת לשכה זו ואמרו לו שאלו עצים למערכה, טען כנגדם: "א"כ שקר אמרתם לי שאש יורדת מן השמים ע"ג המזבח". וע"ז אמרו לו שאמת שיורדת אש מן השמים אבל בכל דבר בעבודת בית המקדש ישראל משתתפים בו. וסיפר שם הגוי שכעס עליהם על כך.

והנה את כל מציאות המקדש ומעלת כלי הקודש יכול הגוי להבין. הוא גם האמין שאש יורדת מן השמים על המזבח, אבל שישראל משתתפים בהבערת האש ומביאים עצים מן הלשכה למזבח, את זה לא יכול גוי לסבול ולהבין.

גוי אינו מסוגל להבין את חלקו של האדם במציאות הרוחנית. לשיטתו הוא רואה כאן קטר ענק שסוחב רכבת עמוסת משקל ובא זכוב קטן ודוחף בכנפיו את המטען. וכי שייכת שותפות להשי"ת, ויחד עם האש מן השמים יבוא אש מן ההדיוט?!

כלל ישראל יודעים ומבינים את שני המרכיבים. מחד אומר דוד המלך "מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו", ומאידך "ותחסרהו מעט מאלקים", האש יורדת מן השמים אבל האדם מצידו צריך להביאה מן ההדיוט (ועיין מה שהארכנו בזה בשיחה "חנוכה - אהבתי אתכם אמר ה'").

השייכות בין האלקים ובין האדם מתחילה אצל עם ישראל מיד בהיות התינוק בן שמונה ימים. ברית דמים נכרתת אז בין ישראל ובין הקב"ה, כזריקת דם על המזבח. שבת קודש היא שותפות בין השי"ת לכנסת ישראל. "כל היושב ועוסק בתורה שכינה כנגדו". המשיגה היה רגיל לומר שהקב"ה הוא החברותא של האדם. כך בכל חלקי החיים נעשים ישראל שותפים לקב"ה. זהו הצורף המושלם של יהודה ויוסף, ה"צדיק" וה"מודה", האדם המושלם והיהודי המתבטל בהודאתו לחסדי השי"ת.

המהפכה שבדברנו היא שכל יהודי העוסק במלאכה או מוכר בחנות הוא שותף לקב"ה בפרנסת ביתו. כל רופא המשתדל ברפואת החולה מצטרף במעשיו לרופא כל בשר, שהרי ניתנה לרופא רשות להתערב במעשיו של הקב"ה. ודאי שבלי עזרת השי"ת אין האדם מסוגל לפעול מאומה, ואף לאחר שהשלים חלקו אין בזה כלום ללא חסדי השי"ת, אך ע"י השתדלותו ופועלו של האדם נעשה הדבר, שה"מעט מאלקים" (תהלים ח, ו) היינו שניתנו לאדם כוחות אלוקיים שעל ידי מעשיו יתבצעו כל המעשים בעולם. בזה באה לידי ביטוי מעלת האדם השלם ומכח זה מתעוררת מחויבות ההודיה להשי"ת, שברא עולמו בדרך הנהגה של שותפות.

השקפה זו משנה את מבטנו שלנו על כל ההשתדלויות הנצרכות בחיים. אברך אשר נאלץ לעזוב את הכולל כדי להעביר את זמנו בתור לקופת חולים עם ילדו החולה, מרגיש שהוא מבזבז את הזמן. הוא מרגיש שקללת צרכי העולם פגעה בו. מחמת הרגשה שלילית זו הוא ממשיך לבזבז את זמנו ומעיין בעיתון המונח בחדר ההמתנה לרופא. אילו היה מתייחס לעצמו כמי שמשותף ברפואתו של ילד יהודי וחלקו במעשה מצטרף לשותפות עם

הקב"ה, היתה הרגשתו שונה לחלוטין.

דוגמא נוספת אשר מאוד שכיחה ומעשית, היחס של אברך מתמיד לצורך חזרתו לביתו בהפסקת הצהריים. נראה לו שהוא מבטל תורה, ומחוסר ברירה הוא נאלץ לסעוד ארוחת צהרים עם אשתו. כך הדריכו אותו בהיותו חתן. היחס האמיתי לכך צריך להיות שהוא שותף במעשה בראשית, שותף לקב"ה שיושב ומוזוג זיווגים, והוא עוסק במצוה של בנין בית יהודי. אין זו התעסקות בצרכי חולין, אלא שייכות של קדושה לבנינו של העולם ע"י הקב"ה.

מצות התפילה מחייבת "הכון לקראת אלקיך ישראל", ובברכות (טו ע"א) אמרו "הרוצה שיקבל עליו עול מלכות שמים שלימה יפנה ויטול ידיו ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל". הרי שנקיון הגוף הוא ההכנה הראויה לתפילה וקבלת עול מלכות שמים. יחד עם "רופא כל בשר" שברא את גוף האדם בחכמה, משתתף האדם ומנקה את גופו. אפילו בחלק השפל של מערכות העיכול בגוף משתתף היהודי עם השי"ת.

שנינו במסכת תמיד (פ"א מ"א): "עד שהוא מגיע לבית הטבילה ומדורה היתה שם ובית כסא של כבוד, וזה היה כבודו: מצאו נעול יודע שיש שם אדם, פתוח - יודע שאין שם אדם". חלק מבית המקדש משמש לנקיון הגוף, ושמו נקבע על שם כבוד האדם היושב בו. בכל מצב גופני שאדם יהודי נמצא, הוא עם הקב"ה ואינו מנותק מקדושה. ישנן הלכות צניעות גם בבית הכסא, וכפי שאין ראוי להכניס לבית הכנסת עיתון של חולין כך צריכה להיות ההרגשה ל"בית הכבוד". אין זה מקום של "בדיעבד", אלא אפשרות לקיום נקיון הגוף ולהצטרף עם יוצר האדם בחכמה.

מו"ר הגאון רבי ליב מאלין זצ"ל היה רגיל לומר שחדר האוכל הוא "בית מדרש", וחדר השינה אף הוא "בית מדרש". ליהודי אין רגע בחייו שבו הוא אינו בתוך "בית מדרש". בכל מעשה בחיים אנו מצטרפים אל הקב"ה; באכילה, בפרנסה, ברפואה וכדו'. גוי לא יבין את זאת. אצלו הצלחת האדם היא עצמית ומנותקת מאלקים. זוהי הסכנה בחכמת יון. אך היהודי משתף את ההודאה להשי"ת עם מעשי עצמו. אין רגע ומצב בו מתנתק היהודי מהקב"ה, בכל מעשיו הוא משתתף עם בורא העולם.

אור מאופל

מגילת תענית - "שהיו מחבבין את הצרות"

חז"ל אומרים (עי' ר"ה יט ע"ב) שאע"פ שבטלה מגילת תענית, חנוכה ופורים לא בטלו. כלומר, חנוכה ופורים הם מועדים שכתובים במגילת תענית. ואמרו חז"ל (שבת יג ע"ב): "תנו רבנן, מי כתב מגילת תענית? אמרו חנניה בן חזקיה וסיעתו שהיו מחבבין את הצרות וכו'", ופירש"י: "מחבבין את הצרות - שנגאלין מהן, והנס חביב עליהן להזכירו לשבחו של הקדוש ברוך הוא, וכותבין ימי הנס לעשותן יום טוב, כגון אלן יומין דלא להתענאה בהון" כו', עכ"ל. ועי' במהרש"א שהעיר שהלשון "מחבבין את הצרות" משמע שחיבבו את הצרות עצמם, יעו"ש מש"כ.

ונראה שמבואר כאן יסוד גדול, דהדברים ככתבן, והוא "שהיו מחבבים את הצרות". זהו אחד מהיסודות הגדולים והפשוטים, צרות וחושך הם הזדמנות להתגדל ולהתחזק. ונבאר את הענין.

ה' אמר לשכון בערפל"

הדברים רמוזים בפסוקים. כאשר שלמה המלך בנה את בית המקדש, כתוב (מ"א, ח יב): "אז אמר שלמה, ה' אמר לשכון בערפל", כביכול במקום של חושך וערפל - שם השכינה שוכנת. וכן כתוב (שמות כ, יח): "ומשה נגש אל הערפל". והנה, בכל התורה לא מצינו השראת שכינה בדרגה גבוהה שלא על ידי ענן, חושך, או ערפל. וגם בהר סיני - בהתגלות הגדולה ביותר של השכינה - היה זה מתוך חשך, ענן וערפל.

מחיצות מקרבות

כלל זה חל בשני צדדים, מצד אחד לא תתכן השראת שכינה בלי חושך וערפל, ומאידך, היכן שיש צרות, נסיונות, חושך, סכנות, נפילות ומשברים, שם הקב"ה כביכול מסתתר.

הסיבה האמיתית לכך היא עמוקה מאוד, אבל פשוטם של דברים כך הם:

אנו מבינים שכאשר הקב"ה רוצה להשרות את שכינתו, האפשרות היחידה היא להשרותה בערפל, והטעם, מפני שהעולם לא ראוי לקבל את עוצמת השראת השכינה. אבל באמת אין זה רק מחמת שהעולם לא ראוי לכך, אלא אף משום שאינו מסוגל לכך. ולשון חז"ל הוא (עי' רש"י שמות כ, יז, ממכילתא) שחושך ענן וערפל אלו 'מחיצות'. היינו, שמעמד הר סיני היה "לפנים משלש מחיצות" של חושך ענן וערפל, מחיצה לפנים ממחיצה.

מה זו מחיצה ומה מטרתה? טעות נפוצה היא שמטרת המחיצה היא לחצוץ, להפריד ולהרחיק בין דברים. האמת היא להיפך, המטרה של מחיצה לקרב. למשל בבית כנסת, אילולי המחיצה לא יכלו נשים להכנס כלל לביהכ"נ מטעמי צניעות. נמצא שהמטרה איננה לחצוץ בין אנשים לנשים, אלא להיפך - לאפשר להן להכנס לבית הכנסת. המחיצה מאפשרת קירוב.

השראת השכינה מתוך החושך

וכך מוכן הצורך שהיה במעמד הר סיני לחושך, ענן וערפל. הואיל ואם הקב"ה, כביכול, היה יורד להר סיני, העולם כולו היה מתבטל מפני הדר כבודו יתברך [כדוגמת השמש, שאם היתה מתקרבת לעולם, הכל היה נשרף מעצמותה]. בכדי לאפשר לקדוש ברוך הוא לרדת להר סיני היתה מחיצה לפנים ממחיצה, הסתר בתוך הסתר. רק כך נוצרה האפשרות שכביכול השי"ת יכול היה להשרות את שכינתו בהר סיני ולתת לנו את התורה.

זהו יסוד חשוב שעלינו לדעת אותו, שבתוך חושך וצרות שהם מחיצות בינינו לקב"ה מונחת אפשרות של קירבה מיוחדת אליו ית'. וזהו מה שאמרו חז"ל אודות מגילת תענית: "חנניה בן חזקיה וסיעתו היו מחבבין את הצרות" וכו', כי כשהיו צרות הם ידעו שמאחורי המחיצה יש קירבת ה' ומזה התעוררו עד שזכו לניסים.

חושך זה מלכות יון

וזהי אחת מהנקודות היסודיות ביותר של חנוכה. שהרי על הפסוק (בראשית א, ב) "וחושך על פני תהום" דרשו חז"ל (ב"ר פ"ב, ד): "זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל". כמו כן, לא מצאנו בשום מקום אחר נר מיוחד למצוה [שאי אפשר להנות ממנו], מלבד חנוכה. ומדוע נתיחד הנר

לחנוכה? כי לא יתכן לקחת חפץ של אור, אלא בחושך. בלי חושך, אי אפשר לגלות אור, כי אור בלי חושך היה מסנוור את כל העולם.

נר חנוכה המאיר מתוך החושך

והנה על הפסוק "וירא אלקים את האור כי טוב" דורשים חז"ל (חגיגה יב ע"א): "אור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון אדם צופה ומביט בו מסוף העולם ועד סופו. כיון שנסתכל הקדוש ברוך הוא בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים עמד וגנזו מהן וכו'. ולמי גנזו? לצדיקים לעתיד לבא". ומבואר שהקב"ה גנז את אור שבעת ימי בראשית לצדיקים לעתיד לבא. והיכן גנזו? בתורה! וידוע בשם הרוקח כי הל"ו נרות דחנוכה הם כנגד הל"ו שעות שהאיר אור הגנוז בששת ימי בראשית. ועומק הענין הוא, שבכדי להוציא מהנרתיק ומההסתר את האור הגנוז של ששת ימי בראשית, המאיר מסוף העולם ועד סופו, ניתן לעשות זאת רק בתוך החושך הנורא שהיה בימי יון - בחנוכה. בתוך החושך הנורא של מלכות יון, שגזרה גזירות אחר גזירות עד שכמעט ולא נשאר כלום משונאיהם של ישראל, ובתוך החושך זה, החשמונאים הבינו שהגיעו לפסגת החושך, אשר הגיע לממדים כה גדולים עד שניתן היה לחזות באור. החשמונאים הבינו שזה הזמן למהפכה. אין זה למרות החושך, אלא בגלל החושך! רק האור שנראה מתוך החושך הוא שאפשר לשלש עשרה בני חשמונאי לצאת למלחמה נגד מליוני יוונים.

בזמן משה רבינו לא היה שייך דבר כזה, גם לא בזמן דוד המלך. בזמן מי ששח בין תפילה של יד לשל ראש לא יצא למלחמה (מנחות לו ע"א), ואילו בזמן החשמונאים [שאמנם היו צדיקים, אבל לא בדרגת הצדיקים שהיו פעם], היו צריכים דוקא את המסירות - נפש שלהם, ולא את "הצדיקים של פעם".

חנוכה - זמן להשיג גדלות

דבר זה הוא יסוד גדול ביהדות. כמו שמלחמה יוצרת תהפוכות באנשים, עשירים הופכים לרעבים ללחם ועניים מתעשרים, כך זה גם ברוחניות. כשכל העולם הפוך זה הזמן להתעשר. המסילת ישרים אומר שאותו חייל אשר בזמן

שלום עליו להתאמץ שנים רבות בכדי לעלות בדרגה, עשוי לעלות כמה דרגות בקלות רבה בעתות מלחמה. די שיעשה אז פעולה אחת של גבורה, ומיד הוא עולה דרגה. בזמן של מלחמה ניתן תוך זמן קצר לעלות מדרגה אחר מדרגה, הואיל וזהו הזמן להראות את הכח.

בחורבן האחרון ראינו זאת. הנה להציל יהודי זו זכות עצומה, אבל האם יש בינינו שזכו לכך? ! בזמן השואה היו יהודים, ולהבדיל גם גויים, שהצילו יהודים רבים. החושך היה בעצמה כל כך גדולה, שהקב"ה היה כה קרוב. לכן, אנשים זכו למדרגות אלו בקלות. אמנם היו כאלו שלא מצאו את הקב"ה בתוך החושך, ונפלו לתהום. אבל אלו שהרגישו את הקב"ה בתוך החושך זכו למדרגות נשגבות.

נויש על כך סיפורים נפלאים בבחינת מה שאמרו חז"ל שאפילו פושעי ישראל מלאים מצוות; "רבי זירא אמר מהכא, 'זירח את ריח בגדיו', אל תקרי 'בגדיו' אלא 'בוגדיו' (סנהדרין לו ע"א). הנה, מסופר על יהודי אחד אשר מעולם לא הקפיד על כשרות, ואף חזיר היה מכניס לפיו. בזמן המלחמה, כאשר חייל נאצי ימ"ש צוה עליו "תאכל את החזיר ואם לא אהרוג אותך", הוא סירב עד שהכהו עד זוב דם. רק כאשר הגיע לפסגת החושך הוא ראה את האור, רק אז הוא ראה את הקב"ה].

וזה אחד היסודות הגדולים שלמדים מחנוכה. חנוכה הוא זמן להשיג גדלות!

"מלוא כל הארץ כבודו"

אנו, דרי מטה, אומרים כל יום "קדוש קדוש קדוש", וגם המלאכים דרי מעלה צועקים "קדוש קדוש קדוש". אבל איפה נמצא כבודו? המלאכים צועקים: "איה מקום כבודו"? ואנו עונים: "מלוא כל הארץ כבודו"! כלומר, שבמחיצה הרחוקה ביותר, בארץ, שם נמצא הקב"ה. וזוהי כל המטרה של הקב"ה בבריאת העולם שלנו, כי רק בעולמנו השפל ניתן להגיע אל פסגת הקרבה.

הסייעתא דשמיא של דורנו

וזהו מהותו של העוה"ז. ה' ברא את עולמו באופן שיש בו תמיד את

האיזון הזה. וזהו כלל גדול שכל דבר נעוץ בתחילתו, ואין שום דבר מרובע בעולם. ככל שמתרחקים יותר, מתקרבים יותר. אם הגיע האדם לפסגת הריחוק, משם יכול הוא להגיע לפסגת הקירוב. זאת התכונה של עיגול, וזה אחד המסרים החשובים ביותר. עלינו לדעת שעם ישראל ראו את ה' בהר סיני, והדורות מתרחקים והולכים, עד שמגיעים לדור שלנו שהוא פסגת הריחוק, ומשם נגיע לפסגת הקירוב. המחיצות והחושך יהיו עד כדי כך, עם סכנות כאלו, שכל אחד ימצא את הקב"ה בקרבה עצומה. בדור שלנו ישנן הזדמנויות נדירות להכריע את העולם לכף זכות, לעשות נפשות לעם ישראל, ולהשיג גדלות בלימוד ובתפילה. לעולם לא היה דור, ולעולם לא היתה תקופה בעם ישראל כמו שלנו. בדורנו ניתן להשיג את כל זאת בקלות, הכל קרוב אלינו כל כך.

אומרים בשם ר' איצ'לה בלזר זצ"ל אודות האימרה השגורה בפי אנשים "הלואי והיתה לנו הסייעתא דשמיא של הרשב"א". אמר ר' איצ'לה: "לנו יש סייעתא דשמיא הרבה יותר משל הרשב"א"!

זהו אחד מהיסודות החשובים שאנו צריכים לקחת עמנו מחנוכה. מחנוכה למדים אנו כי כאשר מגיע חושך לעולם, יכולים שלוש עשרה בני חשמונאים, ממש יחידים, לעמוד נגד כל הנסיונות, ונגד כל הרשעים, ולנצח במלחמות. רק במצב של חושך אפשר להשיג זאת. כי הסייעתא דשמיא שבתוך החושך היתה מעל ומעבר להשגה. כאשר הדליקו את פך השמן, אשר הכיל כמות של שמן שלא היה מספיק אלא ליום אחד, לא חשבו שידלק שמונה ימים. אבל קרה להם נס. נשאר רק פך אחד קטן ומלבדו הכל היה טמא, חרב, והרוס. זו ההזדמנות להדליק את הפך הקטן ולזכות לנס.

"העם ההולכים בחושך ראו אור גדול"

מי שלא מגצל את החושך, נופל לתהום, אבל החושך יכול להיות אור. אפשר בקלות לדלות מהחושך את האור המיוחד. אנחנו לא צריכים ללכת רחוק, עבודתנו מאוד קרובה אלינו. הרי לצערנו בני התורה הם עדיין קבוצה קטנה בתוך עם ישראל, וצריך לנצל את הזמן לתורה. זהו ממש זמן חירום, ומי שיתמיד כעת, בזמן של חושך, יזכה להבטחת הנביא (ישעיה ט, א): "העם ההולכים בחושך ראו אור גדול".

מתיקות התורה והמצוות

מועדי ישראל בנויים כסולם

ידוע כי כל מועדי ישראל שייכים אחד לשני ובנויים כסולם כאשר סדר השלבים בנוי בדומה לחיי האדם. החג הראשון בסדר המועדים הוא פסח, והוא כנגד ה"לידה" - לידת האומה הישראלית שהיתה בפסח. לאחר מכן ישנו חג השבועות המסמל את קבלת עול המצוות, והרי הוא כנגד ה"בר מצוה". ובהמשך חג סוכות המהווה מעין כניסה ל"חופה", וזהו ענין הדביקות בין השי"ת לעם ישראל. בטרם הכניסה לחופה בסוכות ניתנו לנו ראש השנה ויום כיפור שהנם ימי חשבון נפש, כהכנה לכניסה לחופה. ופסגת ענין הדביקות היא בשמיני עצרת בשעה שכלל ישראל כביכול מתייחד עם הקב"ה בסעודה קטנה - הלוא היא נטילת ספר התורה, חיבוק ונישוק. זוהי פסגת הגדלות הרוחנית שבאפשרות היהודי להגיע.

ברם לסולם זה ישנם שלבים נוספים המשולבים בו מעל השלבים הקודמים - חנוכה ופורים. ויש להבין מהי תוספת המעלה הטמונה בזמנים אלו על פני הימים הנוראים.

"ציון מכלל יופי"

אם פעם נעמוד ונתבונן סביבנו, נגלה כי היופי האמיתי בעולם נמצא דוקא אצלנו היהודים, וכפי שאנו אומרים בתפילה "ויציב ונכון וכו' ויפה הדבר הזה עלינו", אלא שבגלות נלקח מאתנו חלק מיופיינו, אך בבית המקדש שם נשמרה צורת היהודי, גם היופי והחן היהודיים היו שמורים בטהרתם ובשלמותם, כמו שנאמר "מציון מכלל יופי" (תהלים נ, ב).

והנה כאשר דנים בענין היופי יש להבחין בין היופי החיצוני לבין היופי האמיתי, הפנימי. לדוגמא: כשמתבוננים בתפוח, אמנם קליפתו מבריקה ומושכת, אך עדיין לא התגלה לעינינו היופי האמיתי של התפוח הנמצא מתחת לקליפה, בפרי המתוק והעסיסי. הקליפה המבריקה נועדה אך ורק למשוך את לב המתבונן פנימה כדי שיגיע אל היופי האמיתי הטמון בתפוח.

כך גם בית המקדש שמראהו היה מרהיב עין ביופיו אך מטרת יופי זה אינה אלא למשוך אל היופי הפנימי של בית המקדש, אל רוח הקודש.

מצינו בחז"ל שהשפה היונית הנה שפה יפה ביותר. לכן, התירו חז"ל לתרגם את התורה ליונית, כדי למשוך את לבם של ישראל לתורה (עי' דב"ר פ"א, א). המטרה היתה לגרום לעם ישראל לנעוץ את שיניהם ב"תפוח" עצמו - לרדת לעומק התורה הקדושה, [אולם לימדונו חז"ל (מס' סופרים א, ז, וראה שו"ע או"ח תקפ סע' ב) שבאותו יום שתורגמה התורה ליונית ירדו לעולם שלשה ימי חושך, שלא היה דוגמתם מאז חטא העגל. חורבן ממשי!]

"והערב נא את דברי תורתך בפינו"

זהו הלימוד שעלינו לשאת אתנו מחנוכה: היופי האמיתי טמון בתורה הקדושה. אצל יפת נמצאת אך ורק ה"עטיפה". אבל היופי הפנימי נמצא בתורה עצמה. האבן עזרא אומר: אל תחוש לחכמה יונית, שאין להם פרי אלא פרחים. המוכן הפשוט האיש עץ מוציא פרחים ואין בו תוכן, רק יופי, שזהו ההבדל בין תורתנו הקדושה לחכמה יונית - חיצונית בלבד בלא שום פנימיות ומתיקות.

כאשר נזכה לחוש את מתיקות התורה, תשתנה כל צורת הלימוד שלנו. הקושי הגדול בהתמדת התורה הוא משום שלא מרגישים את העריבות שבה, וכשם שהקורא ספר מלחמות מלכים, או עיתון, יכול להשאיר מרותק לספר כל הלילה ["משמר"], כך להבדיל, לו היינו מרגישים את אותה מתיקות בתורה, לא היינו מתקשים ללמוד במשך לילה שלם.

בימי החנוכה עלינו לחזק בתוכנו את ההרגשה הפנימית שיופיו של יפת נמצא באמת בתוך אהלי שם. זוהו השאיפה והלימוד של חנוכה. שנוכה ל"הערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפינו"!

"איני רוצה אלא שושנים"

"למנצח על שושנים לבני קרח משכיל שיר ידירות" (תהלים מה, א). ואיתא בחז"ל (שוח"ט פרק מה): "משל למלך שנכנס למדינה. הביאו לו כתר של כסף וכתר של זהב ושל אבנים טובות ומרגליות. אמר המלך: 'איני חפץ בכסף ואיני חפץ בזהב, איני חפץ אלא בשושנים'. אף הקב"ה אומר 'איני

רוצה כסף ואיני רוצה זהב, איני רוצה אלא שושנים'. הה"ד 'למנצח על שושנים לבני קרח משכיל שיר ידידות', עכ"ל.

והנה דברי חז"ל אלו לכאורה מפליאים. אם מלך חפץ דוקא בשושנים, באפשרותו לרכשם לעצמו ע"י הכסף והזהב הרבים שברשותו.

אלא, שהמלך אינו מעוניין בכסף של נתיניו. הוא מעוניין בלבם ובאהבתם. בעצם הבאת השושנה למלכם, מגלים הנתינים את אהבתם ואת נאמנותם כלפיו, ובוזו חפץ המלך.

בדומה לזה טוען הקב"ה כביכול כלפי עמו: אמנם עובדים הם לפניו עבודה מופלאה שהיא "אמת ויציב ונכון" וכו'. בעבודה זו טמונות מעלות יקרות וצורות נכבדות של עבודת ה'. אך לאמיתו של דבר הוא אינו חפץ שיעבדוהו מחמת שהדבר אמת או מחמת שהוא יציב ונכון. אלא מתוך אהבתו יתברך. מתוך שמחה [עם "גישמעק", עם טעם]. וזהו "השושנה" בה חפץ הקב"ה.

ואמנם אצל גדולי ישראל ראו זאת, שהם למדו בשמחה עצומה. אין ספק כי קשה להגיע למדרגה גבוהה זו שהלימוד ייעשה כולו מתוך שמחה ואהבת ה', אך בני תורה השתולים בחצרות בית ה' צריכים לפחות לשאוף שזו תהיה צורת לימודם.

המפריעים להרגשת המתיקות

והנה אם נחקור מה באמת מעכב על ידינו להרגיש את המתיקות בלימוד, נדמה כי ניתן להצביע על נקודה אחת שאותה נלמד מן הדוגמא הבאה. אדם המשתתף בסעודה שמגישים בה מעדני מלכים ודאי יאכזר את כל התאכזר שיש לו אם קודם הסעודה יכניס לפיו דבר מר או חריף המשתלט על חוש הטעם שלו.

כך הוא הענין גם בלימוד התורה: לולא שהיינו נוגעים לפני הלימוד בכל מיני דברים חיצוניים המכהים את חוש הטעם שלנו לרוחניות, היינו מתענגים על התורה המתוקה מדבש ונופת צופים. אך הטעמים הזרים התודרים לתוך נשמותינו מעכבים על ידינו מלחוש בטעם מתיקות התורה.

תרבות יון היא זו שהכניסה בנו את התאוה לטעמים זרים וחיצוניים, ועל

ידי כך פגמה באהבתנו לתורה ובטעם המתוק שהיה באפשרותנו לחוש בה. ובימי החנוכה מוטלת עלינו עבודה מיוחדת להרחיק את ההתעסקות וההנאה שלנו מכל מיני צורות של "חיצוניות", ועל ידי כן להחזיר לעצמנו את המתיקות בעבודת ה', בלימוד התורה וקיום המצוות.

חנוכה ופורים: היופי והחיים

אכן, בהודמנויות שונות זוכה כל בן תורה להרגיש את היופי האמיתי של התורה ואת מתיקותה. הדבר מורגש ביותר בראש השנה, וכן ביום כיפור בשעת נעילה. זמן נוסף בו מורגש טעם זה הוא בשעה שזוכים להקשות קושיה יפה או לתרץ תירוץ עמוק ויפה.

אם נזכה להרגיש במתיקות של התורה נגלה שאין חיים יפים מחיי בן-תורה. אלו הם חיים מדושני עונג!

זוהי המעלה המיוחדת שהתנספה בחנוכה ובפורים על פני הימים הנוראים. כי אמנם בראש השנה חשים באופן מיוחד יראת שמים, ביום כיפור חשים דביקות, ובסוכות זוכים להגיע לשיא הדביקות. אך בחנוכה זוכים אנו להחזיר לעצמנו את "יפיותו של יפת" - את מתיקות התורה הקדושה, ובפורים הננו מגיעים להכרה שתורה אינה רק בגדר "דבר טוב ויפה" אלא עצם החיים, בבחינת "כל הפורש ממך כפורש מן החיים" (קידושין סו ע"ב). וכבר אמר אדם גדול: "באותו רגע שאדם מפסיק ללמוד, הוא מפסיק לחיות".

"גם כי אשב בחושך ה' אור לי"

אורו של היו"ט טמון בתורתו

איתא בחז"ל (ב"ר פי"ב, ו): "אר"י בר סימון אותה האורה שנברא בה העולם, אדם הראשון עמד והביט בה מסוף העולם ועד סופו. כיון שראה הקב"ה מעשה דור אנוש ומעשה דור המבול ומעשה דור הפלגה שהן מקולקלים עמד וגנזו מהם שנאמר 'וימנע מרשעים אורם', ולמה גנזו? אלא גנזו לצדיקים לעתיד לבוא".

ומובא עוד בספרים, שאותו אור גנזו במועדים, ובזמן המועד הוא פורץ החוצה ומאיר באור יקרות את נשמת האדם. ומשום כך נקראו המועדים "ימים טובים", על שם אותו אור עליו נאמר "וירא אלקים את האור כי טוב". ובשאר ימות השנה גנזו האור בתורה הק', כנרמז בדברי חז"ל (ריש ב"ר).

ידועים הרבה מעשים על גדולי ישראל אשר מכח תורתם היו להם עיניים צופיות המביטות מסוף העולם ועד סופו. כי המעמיק בלימוד התורה הק' מגלה בה את אותו אור גנזו שעמו "אדם הראשון עמד והביט מסוף העולם ועד סופו".

לכל יו"ט ישנה מסכת מיוחדת העוסקת בענייני והלכות היום, ולימדנו חז"ל (מגילה ד ע"א) "משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענייניו של יום: הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג, כי "דם התמצית" - עיקרו של היו"ט - טמון במסכת העוסקת בענייניו ובהלכותיו. עיקר אורו של היום - טוב מונח בדברי התורה שלו.

אכן מאחר ועבודת היו"ט וסגולותיו המופלאות מונחות במסכתות העוסקות בענייני היום, מצינו כמעט לכל יום טוב מסכת המיוחדת לו: לפסח - "פסחים", לסוכות - "סוכה", לר"ה - "ראש השנה", ליוה"כ - "יומא", לפורים - "מגילה", ולשבועות ישנו קשר מסויים למסכת "שבועות". איני יודע בדיוק את המקור לכך, אך עובדה היא שבמחזוריים לחג השבועות מודפסת מסכת "שבועות". כנראה שהיסוד של מעמד הר סיני הוא מה שנעשו

ישראל "מושבעין ועומדים" על התורה, ואכמ"ל (עי' טעמי המנהגים עמ' ערב).

לכל המועדים חוברה מסכת מיוחדת. כולם מלבד חנוכה! עניינו של נר חנוכה נשנה בפרק "במה מדליקין" שהוא הפרק השני של מסכת שבת. כלומר, שדברי התורה של חנוכה הם חלק מפרקי דברי התורה של שבת.

הרי לנו, כי קיים קשר הדוק בין נר שבת לנר חנוכה, ואם נזכה להבין היטב את עניינו של נר שבת, נבין היטב את עניינו של החנוכה, ואז נוכל גם להבין את עומק החילוק ביניהם.

שבת קודש - הארת חשכת העוה"ז

נחבונן נא עתה בענין נר השבת.

פיסגת האור והקדושה של השבת היא תפילת המנחה של שבת. זוהי שעת "רעוא דרעיון". אולם הכניסה בשערי קדושת השבת נעשית מתוך הדלקת הנר. וגדול עד מאוד עניינם של נרות שבת כמבואר בדברי חז"ל, שהרי הלכה היא שנר ביתו ונר חנוכה, נר ביתו עדיף משום שלום בית, ואעפ"י שנר חנוכה שהנו "פרסומי ניסא" עדיף מקידוש היום שעיקרו דאורייתא. חובת פרסומי ניסא עניינה גילוי אמונה, השגחה וקירבת ה', והיא יסוד עיקרי האמונה. ולכאורה אין דבר גדול מזה - "כוונת כל המצוות שנאמין באלוקינו וכו', והיא כוונת כל היצירה" (כלשון הרמב"ן סוף פ' בא). ואעפ"כ נר ביתו - נר השבת - עדיף. מהי עדיפותו של נר שבת, וכיצד ישנה בכלל עדיפות על דבר שהוא חיזוק עיקרי האמונה?

"שבת" היא מלשון שביתה. כשמגיעה השבת הכל בטל ומבוטל כלפיה. בששת ימי המעשה העולם חי עפ"י סדר ההנהגה הטבעי [וכבר כתב מרן ה"חזון איש" (אגרות ח"א אגרת לה): "כי מה שאנו קורין טבע המכוון בזה רצון היותר מתמיד של המהווה כל הוויות יתברך"]. כשנכנסת שבת קודש משתנה סדר ההנהגה. הכל מתבטל, ולא נותר בעולם אלא כבוד השי"ת. המציאות האמיתית של השבת הנה אחדותו יתברך. זהו גם עניינו של המלאכות שנאסרו בשבת. בעצם אין איסור לעבוד קשה, ויתכן כי מותר אף לשאת שולחנות כבדים מקומה אחת לשניה. בשבת אסורה עשיית "מלאכה",

ואלו הן ל"ט המלאכות שהיו במשכן, שעניינן יצירת דבר. כל מלאכה שעל ידה נבנה העולם נאסרה בשבת. זהו סדר ההנהגה בשבת: העולם כולו בטל ומבוטל, ורק הבורא ית' קיים.

מה גורם לביטול העולם הזה?

לאמיתו של דבר אין זו שאלה, כי כך ברא הקב"ה את עולמו: "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, ויום השביעי שבת לה' אלקיך" (שמות כ, ח-ט). אך בעולם המעשה רואים אנו כי הכנסת השבת נעשית ע"י הדלקת נר השבת. והמובן בזה הוא כך: הנה ב"הבדלה" מברכים אנו "המבדיל בין קודש לחול" - שבת הנה ההיפך מימות החול. וכך הגדירו לנו חז"ל את החילוק בין העוה"ז לעוה"ב "ואמונתך בלילות - זה העולם הזה שנמשל ללילה, שנאמר 'תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער', וכי כל חיתו יער לא תרמוש אלא בלילה וביום אינה רומשת כלל? אלא מלמד שעוה"ז נמשל כלילה" (אוצר המדרשים עמ' תז ד"ה ד"א אל"ף, ועי' ב"מ פג ע"ב). ימי החול בעוה"ז הנם ימים של חושך. שבת קודש הנה "מעין עולם הבא" - יום של אור. ולכן בכניסתה מדליקים נרות.

ההבדל בין אור לחושך אינו שבאור הדבר קיים ובחושך אינו קיים. גם בחושך נמצא הכל, אלא שהחושך מסתיר אותו ולא ניתן לראותו. זהו חסרון באדם הרואה ולא בחפץ הנראה. כשנכנס אדם לבית מדרש בלילה חשוך, שאפילו אור הירח אינו מאיר בו, והוא מגשש על הקירות ואינו מוצא את הספרים שהוא חפץ בהם, אין זה משום שהספרים "פרחו" ונעלמו משם. הספרים נמצאים ועומדים מול עיניו ממש באותו מצב כמו שהם באמצע היום, אלא שהוא אינו מצליח לראותם.

האמת המתגלה בעוה"ב נמצאת כאן בעוה"ז פרוסה לפנינו - "קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלוא כל הארץ כבודו". אלא ששם בעוה"ב האמת גלויה ומאירה לעיניים, ואילו כאן חשכת העוה"ז מסתירה את אותה אמת הגלויה בעוה"ב - יחוד ה'. זוהי מציאותו של העוה"ז שהוא כולו כיסוי לאמת הנמצאת בו (ועיין עוד בשיחה "וחושך זה גלות יוון", שנתבארו הדברים בהרחבה).

שבת קודש נכנסת עם הדלקת הנר. בשעה שהנר נדלק, לפתע מואר הכל

ואדם מבחין במציאות האמיתית העומדת לנגד עיניו, ומתוך כך ביום זה משתנה כל מבטו על עצמו ועל הסובב אותו. יושב לו יהודי במרפסת ביתו ביום שבת קודש ומעיין בספר "שב שמעתתא". באותה שעה עובר שם גוי, ובראותו את היהודי יושב לו כך בניחותא, נזעק ואומר לו: "הן חלקת העגבניות שלך ששוויה כעשרים אלף דולר מתייבשת לחלוטין עקב החום הנורא. רוץ ופתח את ברז ההשקיה לאותה חלקה"! אותו יהודי יכול לענות לו: "מוכן אני להפסיד את כל ממוני ולא לחלל שבת". תשובה זו מתאימה למי שהוא בגדר "חצי גוי" בהרגשותיו. התשובה האמיתית שעל יהודי לענות במצב כזה היא: "למה לי להטריח את עצמי לרוץ אל השדה לפתוח את הברז, ובכך להציל את פרנסתי, הן הקב"ה יכול לשלוח לי את פרנסתי ישר לביתי ללא כל טורח. רק גוי "משוגע" כמוך עמל ומזיע בשדה בהיותו סבור שכך הנו משיג את פרנסתו..."

ואעפ"כ כשעוברת השבת ומגיעים ימי החול, מיד בבוקרו של יום ראשון, על אף גילו המבוגר הוא מטריח את עצמו לרוץ אל שדהו ולטפל בנטיעותיו בעמל ויזע. מה שהשתנה משבת שבה הכל אסור ליום ראשון שהותרה המלאכה הוא, שמציאות השבת הנה רגע של אור בתוך חשכת העוה"ז של ימות החול. ואכן יציאה לעמל הפרנסה לאחר שזוכים להארת השבת, היא בגדר "שגעון" - דבר שלא ניתן להשיגו בשכל הישר.

אותה אמת המתגלה ע"י השבת מחייבת גם הלכות מיוחדות ליום זה. בשבת קודש ישנו איסור מיוחד: "ודבר דבר - שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול" (שבת ק"ג ע"ב). ומסופר בגמ' (ירושלמי שבת פט"ו ה"ג) על רשב"י שאמו הזקנה היתה מדברת הרבה בשבת, וכשהעיר לה כי שבת היום, מיד היא שתקה.

איסור נוסף המיוחד לש"ק מובא בשו"ע (או"ח סי' שז סי"ג): "שטרי הדיוטות, דהיינו שטרי חובות וחשבונות ואגרות של שאלת שלום, אסור לקרותם; אפי' לעיין בהם בלא קריאה, אסור". וידוע, כי באיסור זה נכללת קריאת עיתון, ואפילו רק את ה"חדשות" הכתובות בו. עניינם של איסורים אלו פשוט: כשם שבביהמ"ד יהודי אינו יושב וקורא עיתון, מאחר וזהו "בית ה'", ורק אם ברצונו לצאת מביתו של הקב"ה ולהתנתק ממנו, או אז באפשרותו לקרוא עיתון... וכן לא יתכן שישב כחור בבית המדרש ויפטפט,

כי הרי הוא בבית ה', כך ביום שבת קודש שבו נפקחות עיניו של האדם והוא רואה את העולם במבט של השכל הישר, אין לקרוא עיתונים או לדבר דברים בטלים.

"אין עוד מלבדו" - הקב"ה הוא מציאות העולם

במושג "אין עוד מלבדו" ישנן שלוש תפיסות שהאחת עמוקה מחברתה. התפיסה הפשוטה היא: ישנו עולם, והקב"ה הוא המנהיג אותו. כלומר, מציאות העולם הנראית לעינינו היא שמי שהוא בעל כשרון והוא גם עובד קשה יומם ולילה [ופעמים אף משקר קצת כשצריך...], נעשה עשיר גדול ובעל נכסים. וה"שלימול" - חסר הכשרון והאמצעים, נשאר תמיד במצבו העלוב. אבל לאמיתו של דבר הקב"ה הוא "אדון הכל", הוא מנהיג העולם וממנו מגיע הכל: בריאות, פרנסה וכו', ו"אין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו אפילו כמלוא נימא" (יומא לח ע"ב). כל בר דעת מבין כי לא ניתן "להלחם" במנהיג העולם, ועליו לשמוע בקולו.

התפיסה העמוקה יותר היא, שעצם מציאות העולם אותו רואים אנו בעינינו היא שהקב"ה מחייהו כל רגע ורגע. "ואתה מחיה את כולם" (נחמיה ט, ו). כמו שכשאדם רח"ל חולה ואינו מסוגל לנשום בכוחות עצמו, הוא מונשם ב"מכונת הנשמה" שמנשימה ומחיה אותו כל הזמן, כך הקב"ה הוא הנותן קיום לכל מציאות העולם בכל עת ובכל שעה. כלומר, גם לפי הבנה זו ישנו עולם, אלא שההגדרה האמיתית למציאות העולם היא שהקב"ה מכניס בו חיות תמידית.

והתפיסה השלישית העמוקה עוד יותר היא, שבעצם לא קיים כלל עולם! כל מציאות העולם אינה אלא רצון ה' שיהיה עולם, ומלבד רצונו יתברך ומאמרו אין מציאות קיימת אחרת. וזהו הכוונה העמוקה והאמיתית במושג "אין עוד מלבדו"!

בספר "נפש החיים" (שער ג פ"ו) האריך בביאור ענין זה, ובתוך דבריו הוא מזהיר את הקורא בזה"ל: "ואם רץ לבך שוב למקום, שלכך נאמר 'החיות רצוא ושוב'. פי' כשתחשוב בלבך על בורא עולם מה הוא ואין חנייתו בכל מקום ומעשיו, בלום פין מלדבר ולבך מלהרהר, הסר המחשבה

מלבך. ואם רץ לבך למחשבה זאת חושה ומהר ואל תהרהר ושוב ליחוד מקומו של עולם לעבודתו וליראתו וכו'. ועל דבר זה נכרת ברית שלא לחשוב באלקותו שאין כל החכמים יכולין לידע".

ומאחר ותפיסת ענין אלוקותו ית' הנה כה קשה, לכן שם הקודש העוסק בענין זה הוא "אהיה" שענינו הוא "עתיד אני להתגלות לעתיד לבוא". יבוא יום ותבינו הכל. כשמשה רבינו שאל את הקב"ה "הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי להם אלקי אבותיכם שלחני אליכם ואמרו לי מה שמו, מה אמר אליהם"? היתה תשובת הקב"ה "כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם" (שמות ג, יג-יד) - כעת אינכם מסוגלים לתפוס את ענין שמו של הקב"ה, אולם יבוא יום ותזכו להבין עניינו.

בשבת מתגלה המציאות האמיתית של הבריאה

שבת קודש מלמדת אותנו את שלושת היסודות: א. שהקב"ה הוא אדון הכל. ב. "ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה" - ה' הוא האלקים הבורא והיוצר לכל מעשה בראשית. ג. "וישב ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה" - ביום זה הקב"ה משבית את מציאות העולם, ואז לא רק שהוא אדון העולם ומחיה את הכל, אלא באותה שעה הכל מושבת ו"אין עוד מלבדו"!

בשעה שמדליקים את נר השבת מתגלה לפנינו האמת, האמת לאמיתה, והאמת אמת לאמיתה: הקב"ה הוא אדון הכל, הוא האלקים המנהיג ומחיה את הכל, ו"אין עוד מלבדו". זהו הסוד הגדול הטמון בשבת, בה מתגלה לנו היסוד שממנו נובע איסור עשיית המלאכה בשבת וכמס"נ.

מסר נוסף אותו מעביר אלינו הקב"ה באמצעות השבת הוא, כי הנה בימות החול אדם ממחר לעיסוקיו, ועקב כך הוא מסתפק בשתיית כוס קפה בבוקר, אשר נותנת לו את הכח להחזיק מעמד עד שעות הצהריים המאוחרות. וגם אז הוא אינו מתיישב לארוחה של ממש, רק אוכל "חטיף" כלשהו וממשיך בעבודתו. אומר לו הקב"ה: "האף אמנם די לך ב"מאכלים" מסוג זה מאחר ושואף אתה להיות עשיר, אלא שכל זה בימות החול, אבל בשבת קודש הנך מוזמן לסעוד את סעודות השבת ולענגה בבשר ודגים וכל מטעמים". זוהי השבת - רגע של "אור", גם במובן הגשמי.

חנוכה - הכנסת אור השבת לימות החול

והנה הכל טוב ויפה. תחושה של רוממות אוחזת בנו בשבת. אולם כל זה אינו אלא עד מוצאי שבת!!! אחרי אמירת "המבדיל" משתנה הכל: מהמצב המופלא של ה"אור" בו היינו שרויים בש"ק, חוזרים אנו לחשכת ימי החולין. מחיים בדרגת "יהודי", שבים אנו לכאורה לצורת חיים אחרים.

ואמנם התורה בעצמה כבר העניקה לנו מספר עצות כיצד להמשיך את קדושת השבת לכל ימות השבוע. אחת מהן: "זכור את יום השבת לקדשו" - לזכור את קדושת השבת בימות החול. עצה נוספת לענין זה היא סעודת "מלוה מלכה" - הכנסת הגשמיות של שבת למוצאי שבת שהוא זמן של חולין. ענין זה טמון גם באמירת "ויהי נועם" במוצאי שבת. זוהי תפילה להנצל מן ה'שחל ופתן' ושאר המכשולים הנוראים שישנם בימי החול. אלו הם ניצוצות של קדושת השבת בימות החול.

אולם סוף כל סוף שבת היא "אור" וימות החול הנם "חושך". ואם כך הוא המצב, נדמה כי כמעט ולא ניתן להפיק תועלת מהשבת הקדושה, והדבר דומה לאדם הנכנס למחצבת יהלומים וממלא את כיסו ביהלומים נוצצים ויקרים, ומיד ביציאתו מן המקום הוא מרוקן את כיסיו מכל תכולתם... וכך בצאת השבת או החג חוזר האדם למצבו הקודם. מה נשאר, איפוא, בידנו מהשבת הקדושה, מכל אותם מועדים נפלאים, ואף מהרוממות המופלאה אליה התרוממנו ביום כיפור?! לשם כך קבלנו את ימי החנוכה!

שבת מרוממת את האדם אל הקדושה. נר חנוכה עניינו להאיר את אור וקדושת השבת בתוך ימי החול. רמז לכך: איתא בגמ' סוכה (ה' ע"א) "מעולם לא ירדה שכינה למטה, ולא עלו משה ואליהו למרום, שנאמר 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם'. ולא ירדה שכינה למטה? והכתיב 'וירד ה' על הר סיני'? למעלה מעשרה טפחים. והכתיב 'ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים'? למעלה מעשרה טפחים. ולא עלו משה ואליהו למרום, והכתיב 'ומשה עלה אל האלקים'? למטה מעשרה. והכתיב 'ויעל אליהו בסערה השמים'? למטה מעשרה".

עשרה טפחים מהוים את המחיצה המבדילה בין רשות היחיד לרשות הרבים. רשות הרבים אינה אלא עד גובה עשרה טפחים, ואילו רשות היחיד

"עולה עד לרקיע" - אף מעבר לעשרה טפחים.

שבת קודש מגלה לנו את המציאות האמיתית כי העולם הנו רשות היחיד של הקב"ה ו"אין עוד מלבדו", ולכן נר השבת מונח על השולחן בגובה שמעל עשרה טפחים, כי זה האופן שבו הוא עשוי להאיר נלעומת נר חנוכה המונח למטה מעשרה טפחים. רשות הרבים מבטאת את ענייני החולין שבעולם ונכשאים פותח בתפילת שמונה עשרה ואומר "ברוך אתה ה' אלקינו ואלקי אבותינו", מיד נכנסים בראשו ששים ריבוא של דברי הכל ושטות מהבלי העזה"ז...], והרי המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים חייב מיתה!

מדי שבוע אדם "מבקר" כביכול ברשות היחיד של הקב"ה - הוא רואה בעיניו את האמת הצרופה כי "אין עוד מלבדו", אולם בששת ימי המעשה הוא נמצא ב"רשות הרבים" - שרירי הוא בחושך ואפילה. עד שמגיעים ימי חנוכה ומלמדים אותו כי עם אותו נר - עם אותה אמת של הבריאה שהקב"ה מנהיג ומחיה את הכל והוא בעצם כל הבריאה, ניתן להאיר את חשכת ימי החול - להכניס את האמת לאמיתה לחיי היום יום, כי בעצם לאמיתו של דבר המסר הטמון בשבת אינו מיוחד דווקא ליום זה, אלא שייך הוא לכל ימות השבוע.

מטעם זה לא נכתבה מסכת מיוחדת לחנוכה וכל ענייניה והלכותיה נשנו במסכת שבת, כי בימים אלו טמונה הארה חדשה. בימים אלו נוטלים את האמת לאמיתה הטמונה ביום השבת ומכניסים אותה לימות החול - לחיי המעשה.

ברכות נר חנוכה נסדרו על סדר התפילה

לכל מועד ומועד תיקנו לנו חז"ל תפילה או אמירה מיוחדת שבה טמונה תמצית עניינו של יום: בפסח - "הגדה של פסח", בשבועות סדרו חכמי הסוד "תיקון ליל שבועות", בסוכות - "הושענות" ובשמחת תורה - הפסוקים והפיוטים הנאמרים בשעת ההקפות. בחנוכה אין לנו אף אחד מכל אותם דברים, רק את שלושת הברכות שתקנו לנו חז"ל על הדלקת נרות החנוכה [ביום הראשון]: "להדליק נר של חנוכה", "שעשה נסים לאבותינו" ו"שהחיינו". בברכות אלו מונחת תמצית עניינו של חג החנוכה.

והנה מצינו דמיון בין שלושת הברכות של נר חנוכה לבין סדר התפילה. התפילה ביסודה מורכבת מארבעה חלקים: ברכות וקרבנות, פסוקי דזמרה, ק"ש וברכותיה, ותפילת שמונה עשרה. ברכות נר החנוכה מקבילים בעצם לעניינים, רק בסדר הפוך: ברכת "שהחיינו" מקבילות ביסודה לברכות וקרבנות, "שעשה נסים" לפסוקי דזמרה, "להדליק נר של חנוכה" לק"ש וברכותיה, ושבת קודש מקבילה ביסודה לתפילת שמו"ע, וכמו שנבאר.

משל נוסף מצינו בדברי חז"ל: הברכות והקרבנות הנן כנגד הר הבית, פסוקי דזמרה כנגד העזרה, ק"ש וברכותיה כנגד ההיכל, ותפילת שמו"ע כנגד קודש הקדשים.

ביאור הענין נראה על דרך הדרוש.

בכתבי האר"י ז"ל מובאות הכוונות אותן יש לכוון באמירת שם הוי"ה בשלושת הברכות שמברכים בהדלקת נרות חנוכה: בברכה הראשונה - "להדליק נר של חנוכה" - אהיה, בברכה השניה - "שעשה נסים" - אלקים, ובברכה השלישית - "שהחיינו" - אדנות.

השלב הראשון בתפילה הוא אמירת ברכות וקרבנות שהם כנגד הר הבית. הר הבית נמצא עדיין מחוץ למקדש. אין בו לא מזבח, לא מנורה ולא שאר כלי הקודש, ואעפ"כ זהו "החוץ של הקודש". למדנו מכאן, שאפילו אם יהודי נמצא "בחוץ" ואינו תופס את האמת לאמיתה שבעולם שלפניו, עליו לדעת כי העולם הנו מקום קדוש, ואם יזכה שה' יפקח את עיניו, הוא יראה נכוחה את האמת כולה. זהו גם עניינה של ברכת "שהחיינו" - ברכה על עצם החיים ה"טבעיים". הנה חלפה עברה לה שנה שלימה מאז חנוכה דאשתקד. שנה של הרפתקאות וסכנות מרובות, ועצם היותנו חיים כיום, אין זה אלא ע"י "ניסך שבכל יום", ועל כך יש לברך "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה". אמת זו מתגלה לעינינו בנר החנוכה.

השלב הבא בתפילה הוא "פסוקי דזמרה" שהם כנגד העזרה. עזרה עדיין אינה בתוך המקדש, אבל במקום זה כבר ניתן לראות את הקרבת הקרבנות. הקרבן הויה את מקור השפע בעולם, ומכאן ניתן היה להבחין בעובדה שהקב"ה הוא המחיה והמקיים את הכל. כנגד זה נתקנה ברכת "שעשה נסים לאבותינו" וכו' שאף היא עניינה ביטול הטבע וגילוי מציאות ה' והשגחתו

בבריאה, בבחינת "מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק" (תענית כה ע"א).

כל אומות העולם במשך הדורות אשר קמו להלחם נגד כלל ישראל, ובכללם היוונים, כבר חלפו ועברו מן העולם, ורק נר חנוכה דולק וממשיך לדלוק בפתחי בתי ישראל כבר במשך אלפיים שנות גלות. זוהי ברכת "שעשה נסים" - גילוי כבודו ית' בעולם והשגחתו התמידית על בראיו. ברכה זו נתקנה כנגד פסוקי דזמרה, באשר אמת זו טמונה במזמור "הללו את ה' מן השמים" וגו' שהוא אחד מפרקי התהלים הנאמרים בפסוקי דזמרה.

החלק השלישי בתפילה הוא ק"ש וברכותיה שהן כנגד ההיכל. זוהי כניסה לתוך הקודש פנימה, שם מתגלה האמת לאמיתה ש"אין עוד מלבדו".

והנה ידועים דברי חז"ל (יומא כא ע"א) שאחד מהנסים שהיה במקדש הוא: "מקום ארון אינו מן המדה" - ארון הברית היה למעלה מן המקום. והרי בדי הארון בלטו החוצה לתוך ההיכל? נמצנו למדים, איפוא, דבר נורא: בדי הארון בקודש הקדשים לא תפסו מקום מאחר וזהו מקומו של הקב"ה שאצלו לא קיים מושג של "מקום". אותם בדים בלטו מחוץ לפרוכת, ומי שעמד שם בין בדי הארון, אף שהיה בעצם בחוץ, השתייך לאותה אמת לאמיתה - הביטול הגמור של העולם כלפי הקב"ה!

האמת לאמיתה של קודש הקדשים בולטת החוצה, ולעין כל מתגלה כי הקב"ה בעל הכוחות כולם ו"אין עוד מלבדו". "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד".

חנוכה נמצאת "בחוץ" - בתוך ימי החולין, אולם מהשבת שהיא "קודש הקדשים" יוצאת החוצה "בליטה" - הלוא הם הנרות.

והמדרגה הרביעית בתפילה היא תפילת שמו"ע - קודש הקדשים. הקב"ה עתיד להתגלות לעינינו. ומתי? בשבת קודש! בשבת ניתן להגיע למדרגות גבוהות מאוד [זכורני ששכן שלנו בארה"ב שהיתה בבעלותו תחנת דלק, ובמשך השבוע היה עובד קשה, ביום ששי הוא היה מגיע לביתו עייף ויגע עם בגדיו המשומנים - ממש כולו "חתיכת גשמיות". והנה למרבה הפלא, לאחר שעה כשהגיע זמן תפילת מנחה, הוא היה יוצא משם כשהוא לבוש בבגדים מפוארים ועל פניו נשקפים הזוהר והקדושה של השבת - ממש אדם

שונה לחלוטין! השבת גורמת למהפכה אמיתית באדם].

"הלל והודאה" נובעים מרגע של "אור"

עבודת ההדלקה של נר החנוכה היא, להכניס את נר השבת לתוך "רשות הרבים" של האדם. לשנות את צורת חייו מהקצה אל הקצה ולהתחיל לחיות עם הבורא יתברך כאן בתוך חיי העוה"ז. וכיצד מגיעים לכך? ישנה דרך אחת: לא לשבת ב"חושך". להדליק "נר". כאשר אדם חי עם הקב"ה לא חסר לו מאומה.

ומסר נוסף הטמון בימי החנוכה: לכל אדם ישנן טרדות ובעיות בחיי היום יום: טרדות של פרנסה, של בריאות וכו'. זהו ה"חושך" של העוה"ז. אבל כאשר באה שבת הוא שוכח מהכל, וכמו שלימדנו חז"ל (ילקוט"ש פ' יתרו רמז רצו): "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך", וכי אפשר לאדם לעשות כל מלאכתו בששה ימים?! אלא שבות כאילו מלאכתך עשויה". והכל נובע מאתו אור קלוש של נר השבת.

כי כשם שכאשר מתגלה לאדם שהברון רוטשילד הנו קרוב משפחה שלו, יורדות הרבה דאגות מלבו... כך נר השבת מאיר את המציאות האמיתית ומתגלה לנו שבורא העולם - מי שכל הכסף והזהב שבעולם, וכן הבריאות של כל אנשי העולם, הכל בידו - הוא אבינו! וכיון שכך "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך" (תהלים נה, כג) - הוא יפתור לנו את כל הבעיות.

בחנוכה אדם מדליק את הנרות, ומכח הדלקה זו הוא מהלל ושר לקב"ה, מאחר ובאותה שעה מתגלה לפניו האמת של הבריאה. הנה כל האטומים הקטנים ביותר שביקום, כל אחד מהם אומר שירה לבוראו. כל החיות והעופות ושאר יצורי עולם גם הם אומרים שירה. ישנה בריה אחת שאינה אומרת שירה: ה"אני" - הקֶּאֱנוּכִי החי בעצבות תמידית. צורת חיים זו הנה שקר אחד גדול, והיא נובעת מעובדת היותו שרוי ב"חושך". כשמאיר נר החנוכה מתגלה האמת של העולם כי הקב"ה "חכו ממתיקים וכולו מחמדים" (שה"ש ה, טז).

אם אדם היה עומד ומתכוון במתנות הנפלאות שהוא קבל מהקב"ה: לב, מח, כליות וכו' - איברים שערכם לא יסולא בפז, וכ"ש המתנות הרוחניות

שיש בדינו, הוא היה מתמלא כולו הלל והודאה לרבש"ע. ודי ברגע קטן של אור כדי להגיע למצב של הלל והודאה לבורא יתברך.

"על הניסים ועל הנפלאות"

נס פך השמן - "נס גדול"

ידועים דברי הרמב"ם בהל' חנוכה (פ"ד הי"ב) "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד וצריך אדם להזהר בה". הן ברור הוא שכל המצוות חביבות עלינו וחביבות בעצמותן. ואעפ"כ לא נקט הרמב"ם לשון חביבות אלא בנר חנוכה.

אפילו מצוות מיוחדות, כגון אתרוג שאנו כה מקפידים על הידורו, או סוכה אשר ידוע בשם האריז"ל הקדוש, שתוכן עניינה הוא חיבוק שמחבקנו הקב"ה. שהרי חיבוק נעשה ע"י זרוע וזרוע וכף יד, וכן הכשר סוכה הוא "שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח". וב"הושענא רבה" ישנו כביכול נישוק לקב"ה ע"י הערבות הדומות לשפתיים, בבחינת "ישקני מנשיקות פיהו" (שה"ש א, ב) כל המצוות המיוחדות הללו כשהרמב"ם פרט הלכותיהן, לא כתב בהן לשון התפעלות מיוחדת. ורק כשהגיע למצות נר חנוכה "פרצה" מלשוננו לשון התפעלות - "מצוה חביבה היא עד מאוד".

מהי החביבות המיוחדת הטמונה בנרות חנוכה?

קושיה נוספת: הנה בחנוכה היו שני ניסים: נס הנצחון במלחמה, ונס פך השמן, וברכת "שעשה נסים לאבותינו" וכו' נתקנה דוקא על נס פך השמן שנעשה לצורך הדלקת הנרות במקדש.

והדבר צריך ביאור, שהרי מצינו זמנים נוספים בהם אירעו לאבותינו ניסים גדולים, אשר נראים לנו גדולים יותר מנס פך השמן, ואעפ"כ אין מברכים עליהם "שעשה נסים לאבותינו", ונפרט כמה מהם: בפסח היו ניסים גדולים בעשר המכות, ובקריעת ים סוף - הים נחלק לשניים, והמים נעמדו משני הצדדים כחומות גבוהות עד לשמים, ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים. שבועות הנו "זמן מתן תורתנו", וכידוע בשעת מעמד הר סיני היו ניסים מופלאים עד מאוד: נפתחו השמים ושמי השמים וכו' (ילקו"ש שמות רמז רפד).

ולא עוד, אלא שידועים דברי המשנה באבות (פ"ה מ"ה): "עשרה ניסים נעשו לאבותינו בבית המקדש", כלומר שבבית המקדש היו עשרה ניסים תמידיים שהתרחשו בכל עת ובכל שעה. אחד מן הניסים המבוארים במשנה שם הוא "עומדים צפופים ומשתחוים רוחים" (אבות שם). שטח העזרה היה מאה שלושים אמה [כשבועים מטר] על אחת-עשרה אמה [כחמש וחצי מטר], ובמועדים כשהיו נכנסים בשטח זה מליוני אנשים, הדוחק היה כה גדול, שלא היה שם אחד שרגליו נגעו ברצפת העזרה! והנה למרות הצפיפות הנוראה, בשעה שהזכיר הכהן הגדול את השם המפורש היו כולם כורעים ומשתחוים, וכל אחד ואחד היה מוצא סביבו ארבע אמות פנויות! (עי' רש"י באבות שם).

נס נוסף היה במקדש והוא המבואר בגמ' (מגילה י ע"ב) - "מקום ארון אינו מן המדה". וכונת הדברים: רוחב קה"ק היה עשרים אמה, והכרוכים שהיו על הארון תפסו ברוחב כנפיהם את כל המקום, משום שלכל כרוב היו שתי כנפיים שרוחב כל אחת מהן עשר אמות, וביחד עשרים אמה. וכיון שכך, מקשה הגמ', היכן מקום הארון עצמו? ותירצה: "דבר זה מסורת בדינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה" - הארון לא תפס מקום. כיצד יתכן שכלי שרוחבו עשרים ושתיים וחצי אמה - הארון עם הכרוכים - ייכנס בתוך בית שרוחבו עשרים אמה? איננו יודעים, ואין זה אלא נס.

כמו"כ בעם ישראל נהוג לכנות את נס חנוכה כ"נס גדול", על הסביבון שמשחקים בו ילדינו כתוב "נס גדול היה פה", כל הניסים הללו שבעינינו הם ניסים גדולים, כנראה שהנם ניסים "קטנים" ביחס לנס פך השמן. התואר "נס גדול" ניתן אך ורק לנס פך השמן, שהשמן שאמור היה להספיק ליום אחד דלק שמונה ימים... [ובנוסף "על הניסים" - "ולך עשית שם גדול וקדוש בעולםך"]. והדברים מפליאים ותמוהים עד מאוד.

ויתירה מזאת, נס פך השמן בעצמו התרחש במקדש יום יום במשך שמונה מאות שנה, וכדאיתא בגמ' (שבת כב ע"ב) "אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל. מאי עדות? אמר רב: זו גר מערבי, שנותן בה שמן כמדת חברותיה, וממנה היה מדליק ובה היה מסיים". הגר המערבי היה דולק בדרך נס במשך מאות שנים עד פטירת שמעון הצדיק שאז נפסק נס זה

(יומא לט ע"א). גם במשכן התרחש נס מעין זה במשך כארבע מאות שנה. נמצא, איפוא, כי במשך כאלף ומאתיים שנה התרחש כל יום נס כעין נס חנוכה, ולא מצינו בחז"ל שום התפעלות או התלהבות מכך. רק בשעה שהיוונים הרשעים טמאו את כל השמנים, וארע נס ונמצא פך שמן שממנו ניתן היה להדליק את המנורה, נחשב הדבר כ"נס גדול".

מהי החביבות והגדלות המופלאה הטמונים בנס הדלקת מנורת המקדש שהיתה בימי החנוכה?

ענין ימי החנוכה - קדושה בתוך ימי החול

קודם שניגש לישוב הקושיות הנ"ל, עלינו להקדים הקדמה חשובה.

מובא בפוסקים (משנ"ב סוף סי' ריח) שענין גדול הוא לאדם שארע לו נס, לקבוע בכל שנה בתאריך זה יום זכרון לו ולמשפחתו, שבו יחלקו צדקה לעניים, יאמרו פרקי תהלים, ואולי אף יערכו סעודת הודיה. ודאי שדבר גדול בפני עצמו הוא לזכור חסדי ה', אך זכרון מעשה פרטי של חסד ה' ונסו אינו משנה את התפיסה של המציאות הכללית היהודית. ולכן טועים כל אלו הסבורים שמועדי ישראל כגון חנוכה או פורים נקבעו זכר למאורע הסטורי מסויים, כעין אותה הלכה של עשיית זכר לנס שארע לאדם או לציבור.

כשם שפשוט שחג הפסח הנו יסוד קנין החירות של כלל ישראל, כלומר שאין זה רק יום שבו אנו זוכרים את נס יציאת מצרים, אלא "היום הזה נהיית לעם" (דברים כז, ט') - ללא חג הפסח אין קיום לעם היהודי. וכן פשוט וברור שלולי חג השבועות "זמן מתן תורתנו" לא היה בעולם כלל ישראל, ולולא חג הסוכות בו זוכים אנו לחיבוק ונישוק מאת הקב"ה [וכפי שנתבאר לעיל], גם כן לא היה קיום לעם היהודי, כך גם ימי החנוכה ונס החנוכה ומצוותו הנם אחד המרכיבים המרכזיים ביהדות אשר נשמת העם היהודי תלויה בו.

והאריז"ל נתן בענין זה רמז, ידוע שכל רהיט כגון כסא או שולחן עומדים על רגליים. לעם היהודי ישנם שלושה רגליים - שלושה עמודים עליהם הוא נסמך ועומד, והם שלושת הרגלים: פסח, שבועות וסוכות. ובלשון הגמ' (שבת כא ע"ב) "מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק" נרמז

ענין רגל בחנוכה. משמעות הדבר שחנוכה אף היא "רגל" שבלעדיה הכל מתמוטט.

והנה ענינם של פסח שבועות וסוכות פשוט וברור: פסח הוא היום בו יצאנו ממצרים ונעשנו עם ה' ומתוך כך זכינו בו לחירות עולם, בשבועות קיבלנו תורה, וסוכות הנו זמן של דביקות בין הקב"ה לעמו.

המסר המיוחד הטמון בנס חנוכה הוא הגילוי והלימוד כיצד ניתן להתמודד עם חושך, כיצד עלינו לנהוג בחשכת הגלות. ישנה אמנם הטבה לאדם ע"י מניעת הפרעות. אבל בסופו של דבר יצטרך להתמודד עם בעיות ומפריעים. ההטבה האמיתית עם הזולת היא להעניק לו דרך להתמודדות עם צרותיו ובעיותיו, ולא להציע לו להתעלם או לשכוח מהן.

מהי אותה דרך?

לעומת כל המועדים שהנם "מקראי קודש" - זמנים של קדושה, חנוכה בעצם הנו יום חול ומותר בעשיית מלאכה וכו'. אלא שהחשמונאים חידשו שניתן לקבוע "מועד" בתוך ימי החולין. וכיצד? ע"י מסירות נפש! "מסירות נפש" עניינה שבירת הטבעים האנושיים, נתינת הנשמה עבור קידוש ה'. אלו חיים למעלה מהשגות העולם. ע"י מסירות נפשם המופלאה של החשמונאים התבטלה מלכות יון מהעולם, ומתוך כך התחדש שניתן לחיות חיי קדושה גם במהלך הטבעי של החיים - בימי החולין. (ועיין עוד בשיחה "ימי החנוכה" — "מעמיד" עבודת הרגלים" ששם נתבארו הדברים בהרחבה).

החידוש של העם היהודי - קשר עם הרבש"ע

ועתה נבוא לבאר מדוע דוקא נס חנוכה נחשב ל"נס גדול".

ישנה נקודה עמוקה שעלינו להתבונן בה היטב. העם היהודי שונה מכל אומות העולם, והוא מגלה ומוסר בחייו מסר מיוחד. מהי ההגדרה המדויקת ליחודיות הטמונה בעצם מציאות היהודי? הנה מציאותו של הא-ל יתברך בעולם אינה חידוש של העם היהודי. בורא העולם אינו "נכס" פרטי שלנו... "כי ממזרח שמש ועד מבוא גדול שמי בגוים" (מלאכי א, יא) - גם הגויים יודעים ומכירים בעובדה שיש בורא לעולם נועל כל דולר אמריקאי כתוב

"אנו בוטחים בה'". כל בר דעת החי בעולמנו אם הוא רק פוקח את עיניו ומביט סביבו, הוא מגלה את נפלאות הבורא המתגלות בכל פרט: בעין האדם, בלבו של האדם וכו'. מי שאינו מבין כך, חי כבעל חי שאינו מסוגל לתפוס את התועלת הגדולה שיש לגופו מהמזון אותו הוא אוכל.

אמנם העם היהודי מחדש דבר נפלא. בלב האנושות מקננת תמיהה פילוסופית עמוקה עד מאוד: כיצד תתכן התקשרות בין בורא העולם שהוא כל יכול, ואין גבול ואין חקר לכוחו ולגדולתו, לבין בריותיו המוגבלות והמוגדרות. הלוא דבר פלא הוא. שהרי לכאורה כשם שלאדם אין אפשרות להבין את שיחת החיות, והבנת שפת החיות הנה דבר מופלא. רק שלמה המלך ע"ה בחכמתו הבין את שפת החיות (מ"א ה, יג), ותפיסת המחשבה השטחית שלנו היא כי שפת החיות הנה ככל שפה זרה אחרת [כגון סינית וכיוצ"ב] שאיננו מבינים אותה, והחכם יודע שפה נוספת. תפיסה זו הנה טעות גמורה, מאחר ואם אכן זו המציאות, היתה אפשרות לכל אחד ללמוד שפה זו, כשם שניתן ללמוד שפות זרות אחרות. הבעיה בהבנת שפת החיות נעוצה בעובדה כי מציאות האדם ומציאות החיה הינן מציאויות שונות זו מזו במהותן, ולא שייכת ביניהם תקשורת כלל וכלל.

ידיעת שפת החיות היא התכונה לרדת לעומקה של מציאות שונה ממני לחלוטין, ולמצוא את הדרך להתקשר עמה. המרחק בין האדם לבורא גדול לאין ערוך מן המרחק בין האדם לבעלי החיים. ולכן תמהים אומות העולם, כיצד תתכן תקשורת בין בנ"א לבורא עולם.

וזהו אכן בעיה פילוסופית קשה שהגויים מתחבטים בה, ובגילוי סוד זה טמון ההבדל בין יהודי לגוי, ובין הצדיק לרשע: הגוי, וכן הרשע, אמנם מודים בעובדה שה' ברא את העולם, כי גם הרשע אף שהוא רשע, הוא איננו טיפש... אולם סבורים הם שכיום הקב"ה נמצא אי שם בשמי מרום ואינו קשור אליהם באופן אישי. לעומת זאת, הצדיק יודע כי מלבד מה שברא הקב"ה את העולם, הוא גם נמצא עמו תמיד בתוך לבו, ובאפשרותו ליצור עמו קשר ואף לפנות ולדבר עמו באמצעות תפילות, ברכות ולימוד תורה. זהו החדוש הגדול שהתחדש ביהדות.

ותיירה מזאת, הקב"ה אוהב "אהבה רבה" ו"אהבת עולם" את עמו ישראל,

והנם כביכול כבני זוג. ושני הכרובים שהיו על הארון בבית המקדש סימלו ענין זה: כביכול כרוב אחד סימל את הקב"ה, והשני את כלל ישראל. ואם לא די בזה הרי הפלא היותר גדול הוא שהכרובים היו שוים! ואכן עה"פ בשה"ש (ה, ב) "אחותי יונתי תמתי" דורשים חז"ל (שהש"ר פ"ה, ב) "אל תקרי 'תמתי' אלא 'תאומתי', כביכול לא אני גדולה ממנה ולא היא גדולה ממני".

וביאור הענין נראה עפ"י משל. נצייר לעצמנו רב גדול, כמו למשל רבי יוסף חיים מבגדד שהיה גאון הגאונים, קודש הקדשים, מקובל אלוקי, נכנס לביתו וילדו הקטן פונה אליו בבקשה: "אבא, תן לי בבקשה דבר זה וזה", והוא עונה כי צריך לשאול את פי האם. הוא גאון הגאונים, יודע את כל התורה כולה, צם רצוף ארבעים שנה, ואשתו עם כל מעלתה אינה שייכת לכל זה. אבל צריך לשאול אותה, כי בנשואיה עמו נעשתה בעלת הבית ונעשית "תאומתו".

מה מחבר ביניהם ומה מקשר אותם להיות שוים? הגורם לחיבור זה הנה האהבה! ולכן הנוסח בשטר התנאים הוא "כי אם ידורו באהבה ובחיבה, וישלטו בנכסיהם שוה בשוה".

זוהי כוונת חז"ל בענין היחס שבינינו לבין הבורא יתברך. וכמו שידועים סיפורים על גדולי הדורות [כמו עלי הכהן, ובדורותינו התפץ-חיים וכיוצא], אשר הגיעו אליהם אנשים ובפיהם בקשה לזכות לבנים לאחר שנות נישואין רבות בהן נמנע מהם פרי בטן, ואותם גדולי הדורות בירכו אותם ואף הבטיחו להם במקרים מסויימים שייפקדו תוך שנה, ואכן לאחר שנה הם נפקדו. והרי הקב"ה הוא הכל יכול. אלא שהוא העניק לצדיקים אפשרות לקבוע דברים בעולם, כביכול כמו הבורא עצמו. "אפילו הקדוש ברוך הוא גזור גזירה - הוא [הצדיק] מבטלה" (שבת סג ע"א). והמתבונן בדברים אלו יבין כי הקשר בין הקב"ה לעם היהודי הנו הנס הגדול ביותר שישנו בעולם.

שיא ההתגלות של נס זה היה בעת מעמד הר סיני - "פנים בפנים דיבר ה' עמכם בהר" (דברים ה, ד) - כביכול הקב"ה התחבר עם העם היהודי, בבחינת "ישקני מנשיקות פיהו" (שה"ש א, ב) - נשיקה בין בורא העולם לעמו הנבחר, ומאז הם נעשו מאוחדים ושותפים בכל מהלך החיים.

נס חנוכה - חביבות לעמ"י, שאר הנסים - גבורת ה'

והנה יתכנו שני אופנים ליצירת קשר נישואין מעין זה. פעמים כאשר איש ואשה באים להינשא, הבעל הנו אדם עשיר בעל נכסים מרובים, ואילו האשה עניה בת למשפחה טובה ומיוחסת [והעשיר העדיף אותה על פני נשים עשירות, כיון שחפץ שאשתו לא תחשיב עצמה יותר ממנו]. והנה מציע הבעל לאשתו כי לאחר הנישואין יתגוררו בוילה מפוארת, ולרשותה יעמדו משרתים רבים שינהגו בה כמלכה ממש, ואילו האשה טוענת כי עדיף לה שהבעל יבוא עמה להתגורר בכיתה הדל.

והרי דבר פשוט הוא, שהביטוי לאהבת הבעל לאשתו גדול יותר בשעה שהוא "יורד" כביכול אליה, מאשר כשהוא מעלה אותה אליו.

זהו ההבדל המהותי שבין חנוכה לשאר החגים והמועדים. בשלושת הרגלים הקב"ה מרומם אותנו אליו, ומזמין אותנו להתקרב להיכלו. גם בשבת קודש הננו מוזמנים כביכול לסעודה במחיצתו של הקב"ה, וכנוסח הנאמר בזמירות השבת "דא היא סעודתא דעתיקא קדישא". ואכן זהו "נס", אך עדיין אינו בבחינת "נס גדול".

בחנוכה היה "נס גדול". כלל ישראל היו שרויים בחשיכה גדולה היות וחיו בתוכם מתייוונים רשעים, ונשארו יחידים ממש כבת עניים. ועל אף היותם בודדים במערכה, הם נשארו נאמנים לבורא העולם. וכיון שכך, הקב"ה עשה להם נס מיוחד: היוונים טמאו את כל השמנים שהיו במקדש, ולאחר שהחשמונאים מסרו את נפשם למען קיום התורה הק', עשה להם הקב"ה נס בתוך החושך, ובכך גילה להם את אהבתו הגדולה, בבחינת "עמו אנכי בצרה" (תהלים צא, טו) - הקב"ה נמצא עמנו בכל עת ובכל מקום, בכל מצב ובכל צרה. זהו הנס הגדול שהיה טמון בהנהגת הקב"ה באותה תקופה: לא מה שהמנורה דלקה שמונה ימים, אלא הנשיקה והקירבה המיוחדת של הקב"ה לעמו וזהו ה"חביבה עד מאוד" שכ' הרמב"ם.

משל למה"ד? צדיק גדול ומפורסם מגיע לכנס המוני בהשתתפות עשרות אלפי איש. הלחץ עצום, וכמעט לא ניתן אפילו להתקרב אל אותו צדיק. והנה הצדיק קורא לאדם אחד מתוך הקהל לגשת אליו, והוא כמוכן מתרגש. אבל כמה יתרגש יותר אם בהגיעו אליו הרב לא יסתפק בלחיצת יד, אלא

יעניק לו נשיקה! ונוסף על כך יזמינו הרב לבוא לבקרו בביתו! אותו יהודי ודאי יחוש כי ארע לו "נס גדול".

וכך, בתוך החושך הגדול הוכיח הקב"ה חביבות גדולה ומופלאה לבניו האהובים. כשראה את שפלותם הנוראה בשעה שכבר היו שקועים בטומאת יוון, אף שבעצם חטאיהם גרמו לכן, ובאו בני חשמונאי ומסרו נפשם על קידוש השם, או אז נהג עמם הקב"ה בחביבות גדולה עד מאוד.

כאשר הקב"ה הוציא את עמו ממצרים באותות ובמופתים, המטרה הייתה "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ" (שמות ח, יח) - גילוי כבוד ה' בעולם, כוחו וגבורתו. גם במשכן הוכיח הקב"ה לעיני כל כי הנו שולט על המקום ועל הזמן - ארון הברית לא תפס מקום! אולם ישנו מועד אחד שהנס שארע בו לא נועד לפאר את שם ה', אלא להוכיח את החביבות לכלל ישראל, וזהו נס פך השמן שהיה בחנוכה.

"ופינו את היכלך וטיהרו את מקדשך" - בימים ההם ובזמן הזה

"ישקני מנשיקות פיהו" (שה"ש א, ב), ופירש"י: "לפי שיש מקומות שנושקין על גב היד ועל הכתף, אך אני מתאוה ושווקת להיות נוהג עמי כמנהג הראשון כחתן אל כלה פה אל פה". כאשר מנשקים על היד, לא תמיד מקבלים נשיקה בחזרה, אולם כשמנשקים פה אל פה, מקבלים מיידית נשיקה בחזרה. זוהי נשיקה כפולה.

בחנוכה קבלנו מהבורא יתברך נשיקה שלא היתה כמותה לא בפסח, לא בשבועות ולא בסוכות. בשלושת הרגלים הקב"ה הביאנו אליו, ואילו בחנוכה הוא ירד אלינו. ובקשתו מאתנו היא להחזיר לו נשיקה. ואכן כך ארע באותו דור: "ואחר כן באו בניך לדביר ביתך ופינו את היכלך וטיהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך".

בדורנו שורר חושך שעוד לא היה כמוהו. מאידך הקב"ה מראה לנו חביבות עצומה: קמו הרבה ישיבות, תלמודי תורה וכו'. מה הקב"ה מבקש מאתנו בתמורה? "תן לי נשיקה בחזרה, הנח לי פנה קטנה בתוך ביתך".

עלינו לקיים בעצמנו "ואחר כן באו בניך לדביר ביתך" - הבנים האהובים נמצאים בתוך ביתו של הבורא יתברך, הלוא הוא הבית היהודי בו שוכנים

שלושת השותפים באדם: הקב"ה, אביו ואמו. "ופינו את היכלך" - יש לפנות את הבית מכל התועבות שהכניסו לשם ה"יוונים" של דורנו. לפנות את המכשירים מהם בוקעים קולות שאינם של חכמי ישראל... וד"ל. "וטהרו את מקדשך" - לבדוק את הספרים מהם מקריאה האמא סיפורים לילדיה, האם אלו ספרים טהורים.

הבית היהודי הנו "בית ה'", וקדושתו כקדושת ביהכ"נ. וכאשר יהודי שואל אותי האם מותר לקרוא עיתונים בבית, איני פוסק הלכות, אך הרשו לי לשאול שאלה אחת: וכי ארע פעם שנכנסו לביהכ"נ ומצאו שם יהודי קורא עיתון מול ארון הקודש? הרי הדבר לא יתכן, כי הנהגה זו אינה מתאימה לביהכ"נ. קשה לומר זאת, אך זו האמת לאמיתה: רק מה שמותר לקרוא בביהכ"נ מותר גם לקרוא בבית יהודי! כי הבית היהודי הנו מקום להשראת השכינה, בית להשי"ת.

הקב"ה מראה לנו חביבותו כלפנו בכל עת ובכל שעה, והוא עשה עמנו ניסים ונפלאות. אף אנו נטהר את ביתנו מכל טומאות הרחוב, ובעז"ה נזכה לקיום המשך הדברים [לפי נוסח הספרדים] "ועשית עמהם נס ופלא" - נראה בעינינו פלאים המובילים אותנו ל"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מיכה ז, טו).

"מוסיף והולך", "פוחת והולך" - שתי דרכי עבודה

שני הביאורים במחלוקת ב"ש וב"ה

איתא בגמ' שבת (כא ע"ב) "ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך, וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך".

על כל המחלוקות בין ב"ש וב"ה נאמר בגמ' עירובין (יג ע"ב) "יצאה בת קול ואמרה אלו ואלו דברי אלקים חיים הן, והלכה כב"ה". כלומר, דברי ב"ש אינם נדחים, אלא שהלכה כב"ה. יתירה מזאת מובא בשם הגר"א זצ"ל, שלעתיד לבוא תהיה הלכה כב"ש.

ויש להתבונן ביסוד מחלוקת ב"ש וב"ה גבי נר חנוכה. וכמו"כ עלינו להבין מדוע בעולם הזה הלכה כב"ה שמוסיף והולך, ולעתיד לבוא תהיה ההלכה כב"ש שפוחת והולך.

בגמ' (שם) מובאים שני טעמים למחלוקתם: "חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסים וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאים". לב"ש מדליקין כנגד הימים העתידים לבוא: ביום הראשון עתידים להגיע שמונה ימים, ביום השני - שבעה ימים וכו', ולב"ה מדליקין כנגד הימים שיצאו כבר - ביום הראשון עבר יום אחד, ביום השני - שני ימים.

"וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג, וטעמא דב"ה דמעלין בקודש ואין מורידין". לב"ש ההדלקה נעשית כסדר הקרבת פרי החג. בחג סוכות היו מוקרבים שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם, ופוחת והולך בהקרבתן: ביום הראשון "פרים בני בקר שלשה עשר" וביום השני "שנים עשר" עד "שבעה", והם כנגד ע' אומות עובדי כוכבים שמתמעטים והולכים, וכך גם בסדר הדלקת נר החנוכה פוחת והולך במספר הנרות. ולכ"ה "מעלין בקודש ואין מורידין".

עליה רוחנית ע"י בנין וזיכוך

בסוגיא זו טמון רעיון עמוק. ישנם שני יסודות עליהם נבנית עלייתו הרוחנית של האדם: עולם של בניה בבחינת "מוסיף והולך", ועולם של זיכוך בבחינת "פוחת והולך". עבודת ה"מוסיף והולך" יסודה באותה שאיפה עצומה של האדם לגדול ולהתעלות ע"י לימוד דף גמרא נוסף, או עשיית מעשה חסד נוסף וכל כיוצ"ב. אך ישנו חלק נוסף בעבודת האדם: "פוחת והולך" - לגרוס ולדייק בכל דבר ודבר, להגיע אל הנקודה המחיה את נשמתו, לזכך ולטהר עצמו. דרך משל: אדם בתחילה לומד דף גמרא בשעתיים. בפעם השניה - לומד את אותו דף בשעה וחצי, ולאחר מכן בשעה. ככל שהדברים מזדככים ומתבארים אצלו כך הוא "פוחת והולך". הוא ניפה את צדדי ספיקותיו, פשט אותם, והגיע לנקודת הלב הברורה שבסוגיא. היא קטנה יותר בכמותה, אך גדולה באיכות ההבנה שבה.

הדברים מבוארים בדברי חז"ל. איתא בגמ' יבמות (מ"ט ע"ב) "משנת ר' אליעזר בן יעקב קב ונקי". וברש"י: "קב - מדה קטנה, כלומר במקומות מועטים הוא נזכר וכו', ונקי - בכל מקום שנזכר הלכה כמותו".

והרי כוונת חז"ל במאמר זה לשבח את רבי אליעזר בן יעקב. מהו, איפוא, השבח הטמון בעובדה שמשנתו הנה בבחינת "קב", שדבריו הוזכרו במקומות מועטים בלבד? ומבואר, כי "קב" ו"נקי" הנם שני חלקים בעבודת השי"ת המשלימים זה את זה והאחד מוכרח לשני. תלמיד חכם המרבה לדבר בכל מקום, בכל עת ובכל שעה, לא יתכן שיזכה למעלת "נקי" - זך וטהור הקולט כל דבר הלכה בדקדוק המירבי. ה"נקיות" וה"קב" חופפים זה לזה. "לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה" (פסחים ג ע"ב) - חלק מרכזי בעבודת האדם הוא להיות "פוחת והולך", שהדברים יהיו מזוקקים ומבוררים בדעתו, ע"י הזנחת הפרטים הצדדיים והתרכזות בנקודה המרכזית שבכל ענין.

"ימים שאין בהם חפץ"

ובזה ניתן להבין גם מדוע לעתיד לבוא תהיה ההלכה כב"ש. כי הנה ברמב"ם (פי"ב מהל' מלכים ה"ד) מובא תיאור על אשר יתרחש לעתיד לבוא, וז"ל: "לא נתאוו הנביאים והחכמים ימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם ולא כדי שירדו בגוים ולא כדי שינשאו אותם העמים ולא כדי לאכול

ולשמות ולשמות, אלא כדי שיהיו פנויים בתורה וחכמתה ולא יהיה להם נוגש ומבטל כדי שיזכו לחיי העולם הבא".

וצריך ביאור, וכי בימות המשיח תהיה בידינו אפשרות לזכות לחיי העולם הבא, והרי ידועים דברי חז"ל (שבת קנא ע"ב) עה"פ (קהלת יב, א) "וזכור את בוראך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ" - "שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ" - אלו ימי המשיח שאין בהם לא זכות ולא חובה". כשיבוא המשיח תסתיים מערכת הבניה שלנו, ומהי, איפוא, כוונת הרמב"ם באמרו שבימות המשיח יעסקו החכמים בתורה "כדי שיזכו לחיי העולם הבא"?

ויתכן, אמנם, שלדעת הרמב"ם ישנה מחלוקת בענין זה, והוא פסק כשיטה מסויימת. אך נראה שניתן ליישב את דברי הרמב"ם לפי ב' השיטות.

מסופר על הבעש"ט ששאל ברוה"ק את האר"י מדוע השאיר אחריו דברים כה גבוהים, ולא הורידם מעט באופן שניתן יהיה להשתמש בהם? והאר"י ז"ל ענה לו: "מה אעשה ולא הספקתי" [כידוע נפטר האר"י הק' בקיצור ימים].

ודבריו צריכים ביאור, שהרי כידוע האר"י הק' מסר סתרי תורה לרבי חיים ויטאל אף לאחר פטירתו, ומה כוונתו באומרו "לא הספקתי", היה לו להמשיך אחרי מיתתו במה שלא הספיק בחייו.

אלא, שאדם אחרי פטירתו אינו יכול לחדש דבר. הוא יכול רק להעמיק במה שכבר למד, ולפתח את הדברים עומק אחר עומק.

ומטעם זה, לימדנו מרן החפץ חיים, שעל כל יהודי לעבור לפחות פעם אחת בחייו על כל הש"ס, אפילו בשטחיות (כתבי אבא מרי עמ' קכב). יהודי שמעולם לא למד מס' יבמות, לא יוכל ללמוד מסכת זו בעוה"ב, כי שם אין אפשרות לחדש דברים. אבל אם למד בעולם הזה "יבמות", אפילו בשטחיות, בעולם הבא הוא יוכל לרכוש עומק נוסף בהבנתה.

זוהי כוונת האר"י הקדוש באמרו "לא הספקתי" - לחדש דברים איני יכול, רק להוסיף השגה מכח מה שכבר חרשתי בעוה"ז.

זהו גם הביאור בדברי הרמב"ם. ימות המשיח הנם "ימים שאין בהם חפץ"

- אי אפשר לבנות בהם. "המתמידים" ימשיכו להיות כאלו, אבל הבטלנים לא יוכלו להעשות "מתמידים". כי מאחר ובאותה תקופה יתבטל היצר הרע, ממילא אין כח לחדש ולבנות, אלא רק לזכך את הקיים. המתמיד יוכל להמשיך בהתמדתו, ללמוד את כל הש"ס, וע"י כך לזכות לעוה"ב. "אלא כדי שיהיו פנויים בתורה וחכמתה כדי שיזכו לחיי העוה"ב".

העוה"ז - בניה, העוה"ב - זיכוך.

דעת ב"ה שעבודת האדם הנה "מוסיף והולך" - בנין רוחני מתמשך. זהו מצבנו כיום בעוה"ז. אולם לדעת ב"ש העבודה היא "פוחת והולך" - זיכוך והעמקה בדברים הקיימים. זהו המצב שיהיה "לעתיד לבוא".

והנה להלכה נפסק כב"ה - העוה"ז הוא עולם של בנין. ואמנם על האדם לזכור תמיד גם את דעת ב"ש, ומתוך כך לזכך את עצמו, להתקדם בקנין איכות, ולא רק כמות, אך עיקר העבודה הוא "מוסיף והולך". לעתיד לבוא תהיה הלכה כב"ש. באותה תקופה כבר לא תהיה אפשרות להתקדם ולבנות, רק להצמיח ולזכך מכח הקיים, בבחינת "פוחת והולך" - משמונה נרות לנר אחד זך ומזוכך.

לב"ה - עיקר העבודה היא "מעלין בקודש", לב"ש - עיקר העבודה "כנגד פרי החג". כלומר, על האדם לזכור תמיד שהיו שבעים אומות שהתמעטו והלכו, וכך גם עבודתנו למעט ולזכך את נקודת ה"גוי" שבתוכנו. פחות התעניינות בנעשה סביבנו, פחות קריאת עיתונים. בכך "פוחת והולך" השפעת הגוי שבתוכנו.

"ימים היוצאים" ו"ימים הנכנסים"

בגמ' מובא ביאור נוסף במחלוקתם: "טעמא דב"ש כנגד הימים הנכנסים, טעמא דב"ה כנגד הימים היוצאין".

כאן טמונה הסתכלות נוספת: לדעת בית הלל, זוהי הדרכה להמון העם - לדעת ולהעריך כל התקדמות בעבודת השי"ת. כלומר, הרגשת המסיים מסכת צריכה להיות: "ב"ה סיימתי "ברכות" - הדלקתי נר אחד, סיימתי "שבת" - הדלקתי נר שני, סיימתי "עירובין" - נר שלישי" וכו', "כנגד הימים היוצאין". לעומת זאת בית שמאי מעניקים עצה ליחידים - חיפוש תמידי אחר אפשרויות

להתקדמות נוספת בעבודתו ית'. כאשר יהודי מסיים מסכת עליו לחשוב כי "אמנם נכון, סיימתי מסכת אחת, אך עדיין נשארו לי ללמוד מסכתות נוספות". זוהי הסתכלות על "הימים הנכנסים".

בעוה"ז הלכה כבית הלל. על האדם תמיד לעודד את עצמו ולהתבונן במה שכבר הספיק במשך ימי חייו, ומתוך כך להמשיך בבניית עולמו הרוחני. אך לעתיד לבוא תהיה הלכה כב"ש - משמים יזכירו לך מה שעדיין לא הספקת: "סיימת מסכת אחת, אבל נשארו לך מסכתות אחרות שעליך לסיימן".

כאשר אדם מאמץ לעצמו את מבטם של ב"ה שהוא "כנגד הימים הנכנסים", מיד הוא מתמלא בחשק והתלהבות דקדושה להמשיך ולהתעלות בלימוד התורה הק' ובעבודת השי"ת.

מלחמת מסירות נפש

ההוראה והלימוד ממלחמת החשמונאים

התורה נקראת בשמות רבים; "חכמה", "אורה" ועוד. אולם השם המורגל ביותר אצלנו הוא "תורה", שהוא מלשון הוראה. מהותה של תורה שהיא מורה ומלמדת אותנו איך להתנהג ולנהל את חיינו, ועל כן בהכרח שכל חלק מהתורה בא ללמדנו אורחות חיים. בין ההוראות שהתורה מורה ומלמדת אותנו היא הברכה שמשנה רבינו ברוך את שבט לוי (דברים לג, יא): "מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומון". ופירשו: "ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם עובדי כוכבים והתפלל עליהם, לפי שהיו מועטים, י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות. לכך נאמר 'ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה'", ועלינו להתבונן כדי להבין מהי ההוראה והלימוד שעלינו ללמוד מדברים אלו.

והנה בשפה פשוטה, המסופר כאן הוא אודות שלשה עשר "בחורי ישיבה" שיצאו להלחם במסירות נפש נגד עובדי עבודה זרה, וזכו לנס ונצחור. וכאן עלינו לשאול, האם הלימוד שעלינו ללמוד מכאן הוא שראוי גם לנו לאסוף בחורי ישיבה כדי לצאת למעוזי החילוניות והכפירה ולערוך נגדם מלחמה במסירות נפש? האם עלינו לצאת למלחמת כבוד שמים על מנת להרוג או לההרג? האם זה הלימוד?

ובאמת שלא זו הדרך עבורנו, ונבאר את הדברים.

מעשי ה' ומעשי שטן

הנה הגה"ק רבי אלחנן בונם וסרמן זצ"ל הי"ד במאמרו "אומר אני מעשי למלך" (נדפס בספר "קובץ מאמרים ואגרות" ח"א, עמ' רסג) שואל מדוע בגזרת אנטיוכוס לא הסתפקו בתפילה ותענית אלא חרפו נפשם למות במלחמה ממש, ואילו בגזירת המן לא עלה על דעתם להלחם בזרוע נגד המן אלא הסתפקו רק בתפילות וצומות?

ויעז"ש שמבאר שטעם החילוק הוא מפני שבפורים הגזירה היתה על הגוף,

וכאשר יש גזירה על הגוף זוהי הנהגה הנקראת "מעשה ה'", שתכליתה להחזירנו למוטב, ובאופן זה אין מקום למלחמה והיא לא תצלח. אבל אם הגזירה היא על הנפשות ותכליתה להעביר ישראל על דתם ולא להחזירם למוטב, אין הנהגה זו נקראת "מעשה ה'" כי אם "מעשה שטן". זהו המאבק של הסיטרא אחרא, של השטן, של היצר הרע, ושל כל כוחות הרשע שבעולם, ומטרתו היא לגרום לישראל להתקרב לגוים וללמוד ממעשיהם. כדי להחליש כח זה דרוש שישראל ימסרו עצמן להריגה במלחמה ממש, עכת"ד.

ובהמשך דבריו שם מביא ר' אלחנן ציטוט נורא מהחפץ חיים וצ"ל: "יהודים שגו, בשעה שהתחילו גזירות היבסקים [א"ה: הכוונה לקומוניסטים היהודים, שגזרו גזירת שמד על פליטת ישראל שבארץ רוסיה], היו היהודים חייבים לצאת נגדם למלחמה במסירות נפש. אמת, יהודים רבים היו נהרגים, אולם כוחו של השטן היה נחלש, אך כאשר לא נמצא מי שימסור נפשו במלחמה, נתחזקו היבסקים".

והנה משמע מדברי הח"ח הנ"ל שאמנם מתחילה היה נכון לצאת למלחמה נגד היבסקים במסירות נפש, אולם כעת כבר אין זו הדרך, זה כבר מאוחר. והדבר צריך ביאור, מדוע לא? מה נשתנה?

מאבק הדת בארץ ישראל

ומדוע לא נצא למלחמה במסירות נפש נגד מחללי השבת כאן בארץ ישראל? וכי מפחד הטנקים שלהם? ונגיח ששייכו מלחמה עם טנקים, האם לא נכון הדבר לצאת למלחמת מסירות נפש על דבר כבוד שמו, לנצח או לההרג?

והנה כאשר ננתח את הדברים נמצא כמה סיבות לכך שאנחנו לא מוכנים ולא כשרים לסוג כזה של מלחמה.

הכרה בצדקת דרכנו

ראשית, ההכרה שלנו בצדקת דרכנו חלשה מדי. אנחנו לא משוכנעים באמת, שיש לנו את הזכות לגשת למחלל שבת, ולתבוע ממנו בהחלטיות גמורה, עד כדי איום על חייו, לשמור שבת. בעצם, אנחנו מושפעים מאותה הטענה שחילונים מטיחים כלפנו, בסגנון "מה איכפת לך שאני מחלל שבת?"

תחיה אתה את החיים שלך, ואני את החיים שלי. חיה, ותן לחיות!" טענות אלו ודומיהן חודרות לנשמתנו ומצננות את שלהבת אש הקודש להלחם על דבר כבוד שמו. לכן, כיצד נצא למלחמה בלי הכרה ברורה בצדקת דרכנו?

ובאמת, מהי תשובה שעלינו להשיב לטענות הנ"ל?

התשובה היא פשוטה בתכלית. הרי כל בוקר בברכות השחר אנחנו אומרים: "אלוקי, נשמה שנתת בי טהורה היא!" וכיצד הנשמה טהורה? בגלל ש"אתה בראתה, אתה יצרתה"! כלומר, הנשמה היא של הקב"ה. והוא יתברך רק הפקיד אותה בגוף שלנו כפקדון על מנת שאנחנו נשמור עליה. ומעתה, האם יש שאלה בכלל אם יש למישהו זכות לחלל שבת?! הרי זה פשוט בתכלית שמי שמחלל שבת מועל בשמירה שהוא חייב בה כלפי בורא העולם, יוצר גופו ונפשו. הרי העולם הוא של הקב"ה ומחובת כל יצוריו להתנהג בהתאם לחוקיו ותורותיו!

והדברים מפורשים בתז"ל (ברכות לה ע"ב): "כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקדוש ברוך הוא ונסת ישראל". אמנם, מסרבים אנו להבין דברים כפשוטם לכן אנו מחפשים "פשטליך" כדי להסביר אותם. אבל אין להתעלם מפשוטם של דברים: האוכל בלי לברך דומה ללוקח לחם מהמכולת בלי לשלם. וכך, הנשמה שנושמת אויר בלי לשמור שבת דומה ממש לגוזל חנות. עלינו שוב ושוב להחדיר לעצמנו את האמת הפשוטה, שהנפש שלנו שייכת לקב"ה. יהודי שלא חי חיי תורה הוא גוזלן כפשוטו.

ומעתה, האם אין זו זכותנו הבסיסית, זכות שהיא גם הגיונית וגם אנושית, להלחם נגד מחלל שבת או עובר עבירות, בכל האמצעים שעומדים לרשותנו? אך כאמור, אנו מושפעים משפת הרחוב הכפרנית, הטוענת: "כל אחד והאמונה שלו". וכאשר אנחנו שומעים שאומרים: "האמונה שלי לא מחייבת אותך, והאמונה שלך לא מחייבת אותי", הדבר מצנן את האמונה שלנו, כאילו באיזשהו מקום התורה היא רק האמונה "שלנו". וכל זמן שקיים אצלנו המתדל הזה, שאין זה מושכל פשוט אצלנו שהאמונה שלנו מחייבת את כל אחד ואחד, אין אנו מוכנים לקרב ולא ראויים למלחמה. וזהו הסיבה הראשונה שאנחנו לא יוצאים למלחמה.

מסירות נפש לקיום מצוה לעומת מסירות נפש לקיום הדת

וכאן עלינו לעשות הבחנה בין מסירות נפש כדי לקיים כל מצוה ומצוה [כולל מצות "הוכח תוכיח את עמך"], לבין מסירות נפש לעצם הקיום שלנו כיהודים. כאשר רבי עקיבא הקהיל קהילות ברבים ולמד ולימד תורה (ברכות סא ע"ב), הוא לא מסר נפש בשביל מצות תלמוד תורה, אלא הוא מסר נפש על עצם הקיום היהודי של עם ישראל. וכך בנוגע למצות "הוכח תוכיח" אין אנחנו חייבים במסירות נפש למען עצם קיום המצוה. אם פניה ליהודי ודרישה ממנו שלא יחלל שבת תיצור מצב של פיקוח נפש, בודאי שאנחנו לא חייבים בזה. לעומת זאת, כאשר מתנהל מסע מאורגן לגרום ל"חילוניזציה" של כל היהדות, מסע שמעמיד את כל היהדות בסכנה, כאן יש מקום לדון בשאלה עד כמה אנחנו חייבים למסור את הנפש. כי לאו במצות "הוכח תוכיח" עסקינן, אלא בעצם הקיום היהודי של עם ישראל.

כי כך היא המדה. כאשר התורה עצמה נמצאת בסכנה חייבים לצאת למלחמה גם שלא בהתאם לגדרים הרגילים של השלחן-ערוך. בפילגש בגבעה יצאו למלחמה להגן על התורה עצמה שהיתה בסכנה, למרות שלפי ההלכה הפשוטה בשלחן ערוך אין היתר לצאת למלחמת אחים. כך גם המלחמה של מתתיהו כ"ג ובניו היתה כדי להגן על עצם קיום התורה והאומה. ואם כיום כולנו מאויימים על ידי מסע של חילוניזציה, הדבר מחייב אותנו לבחון אם אין אנו חייבים לצאת למלחמה.

מלחמה לשם שמים

סיבה נוספת שאנחנו לא יוצאים למלחמה היא משום שחייבים ללחום מלחמה כזאת בטהרת המחשבה, רק לשם שמים, וכאן הסכנה היא גדולה. נכון, ביום הראשון היינו יכולים לצאת כולנו מכח הקריאה של "מי לה' אלי". אבל ישנה סכנה שעם הזמן יתערבו כוונות זרות, וזו כבר לא מלחמת מצוה.

מסופר בשמו של הבית-הלוי, שהיה מספר על הרב מבריסק רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל, שפעם בחוליו הרופא צוה עליו דיאטה קפדנית. לכן, על פי פקודת הרופא, לא הגישו לו בשבת את מנת החמין [טשולנט] שהיה רגיל בה. אולם הרב מבריסק בקש שבכל זאת יגישו לו את החמין, באומרו

שמאכלי שבת לא מזיקים. ואכן, הוא אכל ולא נזוק. בשבת הבאה כבר הגישו לו מראש את מנת החמין, אך הרב מבריסק סירב לאכול. והוא הסביר: "לפני שבוע בטחתי בה' שמאכלי שבת לא יזיקו לי. אבל השבוע הרי עלולה להתערב בי גם תחושת בטחון הנובעת מכך שלפני שבוע לא הזיקה לי אכילת החמין"... ברגע שהבטחון שלי איננו אך ורק בה', מחוייב אני לחשוש לדברי הרופא.

כאמור, זוהי סיבה שניה שאנחנו לא יוצאים למלחמה. אנו חוששים שיתערב בנו גם איזושהו שמץ של מחשבה שלא לשם שמים.

האיכפתיות הנדרשת למלחמה

וסיבה שלישית: חומר נפץ זקוק לניצוץ שיבעיר אותו. לנו חסר אותו ניצוץ ראשוני. ומהו הניצוץ? האיכפתיות!

נדגים זאת: ידוע כי רבי חיים מבריסק זצ"ל יעץ שאין זה כדאי להתקוטט אלא אם כן אתה יותר חזק מיריבך, ומאידך הוא יותר אדוק וחרדי ממך. לכן, לו יצוייר שיגש בריון פרא-אדם רב ממדים ויתבע כסף מאיש חלוש וצדיק, בודאי שכדאי לו למסור את כספו מיד, כיון שחסרות לו את שתי התכונות שהופכות את ההתקוטטות לכדאית. אך נתאר לעצמנו מה יקרה לו אותו בריון יכה מכות רצח את בנו של האיש החלוש-הצדיק. הרי מיד יאבד האיש את ראשו ויקפוץ על הבריון הרשע. מדוע? כי כאן היה הניצוץ הראשוני, האיכפתיות, שגרמה לו לצאת למלחמה. ובמקרה כזה כבר לא עורכים חשבונות של כדאיות.

וכאשר נתבונן מה גרם לשלשה עשר החשמונאים לצאת למלחמה נגד צבא אדיר, נגלה שפשוט "דרכו להם על יבלת". זה הצית את הניצוץ, את האיכפתיות. וזהו שאומרים: "ואתה ברתמך הרבים עמדת להם בעת צרתם", פשוט כאב להם המצב כצרה אישית!

הגשה למלחמה והגשה לתפילה

אילו היה באמת כואב למישהו מהנעשה במעוזי החילוניות הוא לא היה מקשיב לדרשות. הוא היה נגש מיד למלחמה.

וכאן עלינו לבחון את עצמנו אם באמת איכפת לנו. כידוע, יהודים היו

נוהגים לצום כאשר היו יוצאים למלחמה. כלומר, תחילת המלחמה חייבת להתבטא בצום ובתפילה. וכל זמן שלא מספיק איכפת לנו מהחילוניות כדי שנצום ונתפלל להחזירם למוטב, אז בודאי שאין לנו לנסות לעשות זאת בכת. בלי עזרת השי"ת לא נוכל לנצח, אבל הקב"ה עוזר רק בעת צרה. לו היה הדבר עבורנו עת צרה באמת, הדבר היה מתבטא בראש ובראשונה בצום ובתפילה. אבל אם הדבר לא מהווה עבורנו עת צרה לא נזכה גם לסייעתא דשמיא.

יש סיבה נוספת שהדבר מופרך שנצא למלחמה במעוזי החילוניות. תנאי מוקדם למלחמה זאת הוא "טמאים ביד טהורים רשעים ביד צדיקים". האם יש בינינו צדיקים או טהורים אמיתיים?! האם יש בינינו "עוסקי תורתך" אמיתיים?!

המלחמה האמיתית

ובכל זאת מחובתנו לצאת למלחמה. אבל היכן? חנוכה זו תורה ומקום המלחמה חייב להיות בבית המדרש, בתורה ובתפילה.

זוהי מלחמה אמיתית!

כתוב (בראשית יח, כג) "ויגש אברהם", ומפרש רש"י: "מצינו הגשה למלחמה והגשה לתפילה". זאת אומרת שישנו סוג של תפילה שהיא מלחמה, מלחמה של תפילה. את המלחמה הזאת אנחנו חייבים להלחם.

"לך ה'... ההוד" - נצחון בית חשמונאי על יון

גדר גאולה לקביעת הלל, וקושיא בדברי הרמב"ם

הגמ' (מגילה יד ע"א) שואלת מדוע אין אומרים הלל בפורים? ומתרץ רבא מפני שעדיין אנו עבדי אחשורוש, ולמרות שנצלנו ממות, מהשעבוד לאחשורוש לא נגאלנו. עולה מכאן שחז"ל לא מתקנים לומר הלל אלא על הצלות מוחלטות.

ועומק הענין הוא, שלא מתקנים הלל על דברים זמניים, אלא על דברים הקיימים לעולם. השחרור מהמן היה זמני, בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו, וגזירות כאלו באות כל הזמן. וכל עוד שלא נשתחררנו סופית מהגלות הזאת, לא נעשה על כיוצא בו מועד לגבי הלל.

והנה הרמב"ם (ריש הל' חנוכה) כותב: "בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל כו', ולתצום לחץ גדול, עד שרחם עליהם אלקי אבותינו, והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום, והושיעו ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה מלכות לישראל" וכו'. נוזו היתה מלכות ממש, וידועים דברי הרמב"ן (בראשית מט, י) שהחשמונאים במלכותם עברו על הכתוב 'לא יסור שבט מיהודה' וגו', וענשם היה שלבסוף נכרתו כולם ביד עבדיהם]. ויש להוכיח מזה שטרח הרמב"ם להזכיר את ענין המלכות, שחזרת המלכות לישראל היא מרכיב חשוב בנצחון של החשמונאים, וגם לה יש חלק בתקנת אמירת ההלל. ומקשה הרמ"ע מפאנו, הרי המלכות בישראל לא קיימת עוד, והיה זה דבר זמני שתלף ועבר, וא"כ לא היה ראוי לקבוע על ענין זה הלל.

המשך המלכות בנשיאות ובכח התורה

ומתרץ הרמ"ע מפאנו דבר נפלא ממש, שהנה בעוד שכתר המלכות עבר בירושה מאב לבנו, ממלך למלך - לא מצאנו בסנהדרין ונשיאים המשך מאב לבן. אלא שכל זה בדורות שקדמו להלל הזקן, אבל משהתמנה הלל הזקן לנשיאות עברה נשיאותו - כמו מלכות - בירושה לצאצאיו; רבן שמעון, רבן

גמליאל הזקן, רבן שמעון, רבן גמליאל, רבן שמעון, רבינו הקדוש, ואח"כ המשיכה הרבה דורות. ועל כן האף אמנם שכל בית חשמונאי נהרגו, אבל בחינת המלכות בישראל לא פסקה אלא עברה אל הנשיאים, והם היו ההמשך של מלכות החשמונאים.

מוסיף ומבאר הג"ר יצחק הוטנר זצ"ל, בהקדם ביאור הביטוי [בסליחות] "אין לנו שיור רק התורה הזאת", שאין הכוונה כמו אדם שהיה לו יין ובשר ולקחו ממנו את היין ונשאר לו רק הבשר, אלא הכוונה כמו אחד שיש לו אבא ואמא, והאמא ת"ו הולכת לעולמה, והוא אומר "נשאר לי רק אבא", וכוונתו שהאבא צריך עתה לעשות גם מה שאמא עושה. כמו כן "אין לנו שיור רק התורה הזאת", פירושו שכעת בגלות, התורה ממלאת תפקידים שעד עכשיו היו נעשים בכלים אחרים.

ולמשל, עבודת הקרבנות, שבזמן המקדש היינו מביאים חטאת עולה ושלמים, כעת משחרב בית המקדש עבודת הקרבנות נעשית על ידי לימוד פרשיות הקרבנות, כמו שאמרו חז"ל (מנחות קי ע"א) "כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת". וזו כוונת הרמ"ע מפאנו שהמלכות בישראל המשיכה בנשיאות, רוצה לומר שבכח התורה שלהם הם מלאו את תפקיד המלכות. ובאופן זה מלכות החשמונאים נמשכת.

ביטוי המלכות בימינו - בחשבון העיבור

לאמיתו של דבר תירוצו של הרמ"ע קשה לכאורה, היות ובימינו כבר אין נשיאות שעוברת בירושה, וא"כ עדיין קושית הרמ"ע הנ"ל במקומה עומדת. אבל נראה לי ליישב על פי דברי הרמב"ן, במחלוקתו עם הרמב"ם בדین קידוש החדש, וחישוב החדשים והשנים.

כתב הרמב"ם בספר המצוות וז"ל:

מצוה עשה קנג - "היא שצונו לקדש חדשים ושנים, וזו היא מצות קדוש החדש. והוא אמרו יתעלה "החדש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ב). ובא הפירוש שעדות זו תהא מסורה לכם, כלומר שמצוה זו אינה מסורה לכל איש ואיש כמו שבת בראשית וכו', אבל מצוה זו לא יעשה אותה לעולם אלא בית דין הגדול לבד ובארץ ישראל לבד וכו' והידוע תמיד שבית דין

הגדול אמנם היה בארץ ישראל והם שיקבעו חדשים ויעברו שנים בפנים המקובלים אצלם ובקבוצם גם כן. ובכאן שורש גדול משרשי האמונה לא ידעוהו ולא יתבונן במקומו אלא מי שדעתו עמוקה, וזה: שהיוטנו היום בחוצה לארץ מונים במלאכת העיבור שבידינו ואומרים שזה היום ראש חדש וזה היום יום טוב, לא מפני חשבוננו נקבענו יום טוב בשום פנים, אלא מפני שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעוהו זה היום ראש חדש או יום טוב, ומפני אמרם שזה היום ראש חדש או יום טוב יהיה ר"ח או יו"ט, בין שהיתה פעולתם זאת בחשבון או בראיה וכו' ואנחנו אמנם נחשב היום שקבעו הם [רוצה לומר בני ארץ ישראל] בו ראש חדש, כי במלאכה הזאת בעצמה מונין וקובעין, לא בראיה, ועל קביעותם נסמוך לא על חשבוננו, אבל חשבוננו הוא לגלויי מילתא בעלמא, והבן זה. ואני אוסיף לך באור: אילו הנחנו דרך משל שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל, חלילה לא-ל מעשות זאת כי הוא הבטיח שלא ימחה אותות האומה מכל וכל, ולא יהיה שם בית דין ולא יהיה בחוצה לארץ בית דין שנסמך בארץ, הנה חשבוננו זה לא יועילנו כלום בשום פנים" וכו', עכ"ל.

נמצנו למדים שדעת הרמב"ם שאפילו בזמן הזה לעולם החשבון הקובע של עיבור החודשים והשנים נעשה שנמנה השנה וחודש בחודשו ע"י בית הדין הגדול שבארץ ישראל, אבל הרמב"ן (בהשגות על סה"מ שם) סובר שבזמן הזה איננו קובעים כלום כי החשבון כבר נקבע ע"י הלל הנשיא ועליו אנו סומכים עד ביאת אליהו הנביא ז"ל.

והנה עיקר תפקידם של הסנהדרין, הוא לקדש את החדשים ולמנות את השנים. וכיון שהלל - שהיה נשיא והמשיך את המלכות בישראל כדברי הרמ"ע מפאנו הנ"ל - מנה וחישב את החדשים והשנים עד ביאת משיח צדקנו כדברי הרמב"ן הנ"ל, ועליו אנו סומכים בכל חדש ובכל שנה בכל דור ודור, נמצא שהמלכות בישראל שחזרה בימי החשמונאים אכן נמשכת אף בימינו, והיא קיימת לעולם [ובדברנו להלן יתבאר עוד ישוב בעיקר טענתו של הרמ"ע מפאנו שנתבטלה המלכות].

התקנאות יון בהוד ישראל

קבלנו מהקדמונים שמתתיהו חיקן את מדת ההוד, שהיא המדה השמינית

מעשר הספירות. הדברים נשגבים מדעתא, אבל בכל זאת נבאר בזה קצת, בכדי לעמוד במעט על ענין חנוכה.

היסוד עליו נבנו וקמו גזירות היוונים והתנכלותם לישראל הוא ענין ההוד. היוונים טענו "בעלות" על היופי. הרי שמו של אבי יון אינו אלא יפת (בראשית ט, ב). ונח אבי יפת בירכו (שם פסוק כז) "יפת אלקים ליפת", ודרשו חז"ל (מגילה ט ע"ב) "יפיותו של יפת", וכמו שפירש רש"י: "הוא לשון יון, לשון יפה משל כל בני יפת".

ולכך נתקנאו ביותר בישראל, שביית מקדשנו בלט ביופיו, וכל מה שהיה בבית המקדש הקרין יופי באופן מיוחד. גם הכהן-גדול שהיה מקושט ככלה (עי' במדב"ר יח, ד), היה בבחינת "מלך ביפיו תחזינה עיניך" (ישעיה לג, יז). ובכלל למדנו (קידושין מט ע"ב) ש"עשרה קבים יופי ירדו לעולם תשעה נטלה ירושלים ואחד כל העולם כולו".

כך שגם אם היוונים היו מוכנים להתרצות לנו על קיום התורה, הרי שעל ענין ההוד שאצל ישראל לא יכלו לוותר. וזו אחת הנקודות המרכזיות במאבק ישראל ויון, שכל אחד טוען שההוד שלו.

עולם עליון ותחתון, ואנשים וזמנים שכנגדם

לאמיתו של דבר יש פה ענין עמוק מאוד, אשר יבואר להלן.

העולם מחולק לשנים: תחתון ועליון. העולם התחתון הוא עולם הטבע וחוקיו. בעלי חיים ובני אנוש, כל אחד וטבעו. העולם העליון - הוא עולמו של הקב"ה, ויש בו חכמה בינה ודעת, ככתוב "ה' בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה, בדעתו תהומות נבקעו ושחקים ירעפו טל" (משלי ג יט-כ). הזמנים מחולקים אף הם. ימות החול, הם העולם התחתון. המקראי-קדש, שהם המועדים בכלל ושבת בפרט, הם מעין עולם הבא (עי' ברכות נו ע"ב). ככלל, המושג "שבת", מכווין על דרגה הנמצאת למעלה מן העולם.

ידוע שכנגד המדות הראשונות מעשר הספירות - חסד גבורה ותפארת, עומדים אברהם יצחק ויעקב, שהם כנגד פסח שבועות וסוכות [וגם ר"ה ויו"כ שייכים לחג זה]. העולה מכך שהאבות, אברהם יצחק ויעקב, היו בעצם למעלה בעולם העליון. והרמז הנורא לזה הוא, שהקב"ה קרא ליעקב אבינו

"א-ל", ככתוב (בראשית לג, כ) "ויקרא לו א-ל אלקי ישראל". כך שבעולם התחתון יש פינה או מדרגה שהיא בעצם מחוץ ולמעלה ממנו, בעולם העליון. והן מדותיו של הקב"ה בעולמנו.

הוד - ממצע בין הקצוות

והנה יש כלל, כ"חוק ולא יעבור", שבכל מקום שיש בו שתי מדרגות, חייב שיהיה ממוצע ביניהם שיחבר בין שניהם. וא"כ מהי המדה הממוצעת המחברת בין העולם העליון לתחתון? ביארה הקבלה שאלו מדות נצח והוד! וכנגדן משה רבנו ואהרן הכהן. ולכך משה רבינו נקרא "איש האלקים" (דברים לג, א), והוא זה שהוריד לנו את התורה, כביכול הוא היה האמצעי בין הקב"ה לבינינו, והוא המקשר בין האבות לבנים.

לבחינה זו של משה רבינו נכנסים הנביאים - ובכללם התלמידי-חכמים שמצינו שנקראו נביאים (ע"י שבת קיט ע"ב) - שגם להם מיועד תפקיד זה להיות חיבור בין ישראל לקב"ה. וזהו שיסוד הפייטן נר"א תלמיד הרמ"ק, בזמר לסעודה שלישית: "מימין ושמאל יניקת הנביאים, נצח והוד מהם נמצאים, יכין ובוועז בשם נקראים, וכל בניך למודי ה'".

וכן בענין הזמנים יש בחינה ממוצעת - נצח והוד - בין ימי החול שהם ימי המלאכה, לבין ימי הקדש והשביתה שהם השבת והמועדים, ואלו הם ימי חנוכה ופורים. והם כנגד משה רבינו והנביאים והתלמידי חכמים.

ולקרב הדברים לשכלנו נתן דוגמא לתפקוד ההוד ולשימוש כדרגה ממצעת בין העולם העליון לתחתון. הנה אור הוא הוד היופי. לשמים יש הוד ע"י המאורות התלויים בהם, וכמו כן אדם שחפץ ליתן הוד באולם בו הוא עורך שמחה, תולה בו נורות רבות ובמספר גוונים. והנה אדם, שיסודו מעפר ובתוכו קצת חיות, כשמגיעה שבת פניו קורנים ומאירים, כמאמרם (ב"ר פ"א, ב): "אינו דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת כמו שהוא בשבת", ואז פני האדם מקבלים חשיבות. והטעם למאור הפנים בשבת מפני שכאמור היא מעין עולם הבא, וכשם שלעתיד לבוא האור יהיה כצאת השמש בגבורתו, והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, כך גם מעין זה ישנו בשבת; הרי שהאור - שהוא ביטוי של הוד - מחבר בין האדם השפל לאור השבת שמהעולם העליון, ומעלה את דרגתו.

"חול", "שבת" ו"חנוכה" בבני אדם

גם בני האדם מתחלקים לשנים: תלמידי חכמים ועמי ארצות. תלמידי חכמים, העסוקים כל היום בתורה, הם בבחינת שבת, ולכן לובשים תמיד בגדים חשובים מעין בגדי שבת - הם שייכים לעולם העליון [אני מכיר ת"ח גדול שכל השבוע לובש מעיל קצר, כדי לכבד את השבת שרק בה הוא לובש ארוך. ואני סבור לא כן, מפני שתלמיד חכם בבחינת שבת. שבת למעלה מן העולם, ולומדי התורה מעל הטבע]. ועמי ארצות שהם יהודים טובים המקיימים את כל המצוות, ועסוקים במלאכתם לפרנסתם, ככתוב (איוב ה, ז) "אדם לעמל יולד", [להבדיל ממי שאף אינו עובד, שהוא אינו מן הישוב], הם בבחינת חול, עולם הטבע.

ואף כאן יש ממוצע - בבחינת חנוכה - אלו בעלי מלאכה שקובעים עתים לתורה. אדם שכזה אינו "שבת" - למרות שהוא לומד, ומאידך אינו "חול" - למרות שהוא עמל לפרנסתו, אבל הוא "חנוכה" - כיון שהוא משלב את שניהם, יש לו הוד והוא מקרין מתוכו אור.

זוהי ההגדרה של הוד - נקודת מפגש וחיבור בין עולם העליון לעולם התחתון. חיבור בין הקדושה העליונה לעולם שלנו. שכביכול כוחו של הקב"ה בעולמו מתפשט במדה שנקראת הוד. וזוהי עבודת נביא ותלמיד חכם - לקחת אדם שפל ולעשות ממנו מלאך - כי כן נקראים תלמידי חכמים "מלאכים" (עי' שבת קיט ע"ב).

הנס הנסתר בנצחון החשמונאים - הוד

הנסים מתחלקים לשניים: נסים גלויים, המרבים כבוד שמים, ונסים נסתרים, שמרבים כבוד ישראל.

הנסים הגלויים מרוממים את כבוד הקב"ה, וכמש"כ (שמות ח, יח) "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ", הואיל והנסים הללו מגלים שהקב"ה למעלה מן הטבע. יציאת מצרים וקריעת ים סוף בפסח היתה נס גלוי, וכמש"כ (שמות יד, יד) "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון", והיו שבח לקב"ה. וכן שבועות, ככתוב "אתה נגלית בענן כבודך". ואף סוכות הוא שבח לקב"ה ככתוב (תהלים קיג, ה-ו) "מי כה' אלקינו המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ", כלומר שבח הוא לו שלמרות גדולתו ונוראותו הוא כל יכול, ובכלל

זה שהקב"ה אוהב אותנו, למרות שאנחנו בסך הכל בשר ודם. ואף ביום כיפור כשעמדו בבית המקדש, בתוך י"א אמות רוחב עזרת ישראל, רבבות ישראל צפופים, והשתחוו רווחים (אבות ה, ה), היה זה נס גלוי, כיאה למשכן ה' להראות בו כבודו. וכזה היה גם נס פך השמן בחנוכה.

הנסים הנסתרים - דוגמת נס פורים - מרוממים את כבוד ישראל, שהקב"ה כביכול מצטרף עמנו בעולם השפל לעזרנו. וחיבור זה, בין הקב"ה שבעולמו העליון לישראל עמו כשעוזרם בעולם השפל, זוהי מדת הוד. כשהאדם [שהוא בעצם בריה שפלה] מתכבד בדבר עליון - יש לו הוד, כביכול אור עליון שמקרין בתוך האדם. זה יכול להיות יופי, וזו יכולה להיות חכמה או עשירות או גבורה, או כל מעלה שמיימית - כשהיא מתחברת עם מישהו למטה, היא הוד.

והנה בחנוכה בנצחון נגד היונים היה נס נסתר, כיון שהוצרכו להלחם כנגדם, וכמו שאומרים בתפלה "על הנסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל המלחמות מסרת גבורים ביד חלשים" וכו' [עי' ט"ז סי' תר"ע סק"ג דנס המלחמה היה נס שאינו מפורסם], ואפילו נס השמן במנורה לא היה גלוי ומפורסם לעיני כל כמו נס קריעת ים סוף, וגם לא היתה בו מציאות חדשה כבקריעת ים סוף שהים הפך לחרבה, אלא שהאש שדלקה המשיכה לדלוק. כך שחנוכה הוא מועד של כבוד ישראל, והוא בבחינת הוד כמבואר.

מחלוקת ישראל ויון על השימוש בהוד

כעת נבאר את נקודת המחלוקת בין יון לישראל. ניתן להבין זאת ע"פ משל למחותנים, זה מירושלים וזה מחדרה, הנפגשים בבני ברק ומתווכחים ביניהם: הראשון סבור כי על הצד השני לעבור ולגור בירושלים ומשנהו סבור להיפך שעל הצד שכנגדו לעבור ולגור בחדרה, כך חלוקים יון וישראל במטרת נקודת החיבור בין העולמות - היכן תהיה התחנה הסופית. ישראל סבורים שהקב"ה עשה נקודת מפגש בין העולם העליון לעולם התחתון, כדי שתהיה אפשרות להעלות את מדרגת העולם התחתון למדרגת העולם העליון, ולמשוך את הגשמיות לרוחניות, כדי שגם בגשמיות תהיה רוחניות. אבל יון סבורים שהמטרה בנקודת המפגש היא להוריד את המעלות העליונות למטה, ולהעניק יופי לגשמיות.

ולמטרה פסולה זו כיונו יון כשתרגמו את התורה ליונית. דהיינו שכוונתם היתה להמעיט ביקר התורה ע"י שתתורגם ללשון יונית שהיא יפה וכנ"ל, וביופיה היא תאפיל על יופי התורה. ועל כן היה חושך שלשה ימים כאשר תורגמה התורה ליונית, ו"אותו יום היה קשה לישראל כיום שנעשה העגל" (מס' סופרים פ"א ה"ז). ובכונה נקטו לדוגמא העגל, כיון שבמעשהו שאמרו לפניו "אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים" (שמות לב, ח), היתה מעין פעולת יון - להשפיל את מדרגת הרוחניות מטה מטה.

ואת זה - את מדת ההוד - בא מתתיהו בן יוחנן לתקן, וקבע שבמקום המפגש אנחנו נצחנו. וכנגד נצחון זה יש לנו עד סוף כל הדורות נר חנוכה. ומעתה לענין קו' הרמ"ע מפאנו הנ"ל שהמלכות נתבטלה, נראה דהרי מלכות בית דוד היא ביטוי של מלכות שמים בעולמנו וכמש"כ "וישב שלמה על כסא ה'" (דה"י א כט, כג), וכשנחבר ביהמ"ק ודאי שחסר גילוי מלכות שמים בעולם, אבל מכח המועד של חנוכה שהוא הוד שמהותו לחבר את העולם העליון לעולמנו, נמשך כח המלכות בתוך הגלות, שהחשמונאים חדשו שגם בתוך החושך אפשר להשיג את אור ומלכות ה'.

"ההוד וההדר לחי עולמים"

ישראל נמשלו ליונה (גיטין מה ע"א), לשון נקבה. אך אפשר לקרוא גם יון - מלשון יונה - הזכר של היונה. זכר ונקבה הם משל לשמש וירח. "זכר" - הוא כינוי לכל בעל שפע עצמי, "נקבה" היא כינוי לכל מקבל שפע מאחר. למשל, השמש שהיא מקור אור וחום - נחשבת זכר, בעוד שהירח שאין לו אור עצמי "לית ליה מגרמיה כלום" כלשון המקובלים], והוא רק משקף אור של מישהו אחר - נחשב נקיבה. ולכך יון הוא לשון זכר כיון שהם מייחסים את יופיים לעצמם ואילו ישראל נמשלו ליונה לשון נקיבה כיון שאנו מייחסים את יופינו לה', כאילו כביכול היופי שלנו משקף את היופי של ה' יתברך. בהמשלות ישראל ליונה ישנו רמז כפול שאנו נאמנים לה' כיונה הדבוקה בכך זוגה.

וכתוצאה מכך שיון מייחסים את היופי לעצמם הם 'מתייפיים' לצורך עצמם ולכבודם בלבד, ואילו ישראל שמייחסים את יופיים לה' מתייפיים לכבוד ה'.

אבי שליט"א ספר לי שבישיבת קמניץ בראשה עמד הג"ר ברוך בער זצ"ל שמו הבחורים לב שהכובע שלו דהוי, והחליטו לרכוש לו כובע חדש. ואכן טרחו והשיגו לו כובע חדש מוורשא. כשר' ברוך בער חבש אותו לראשו, הוא שאל את הבחורים האם הכובע חבוש עליו היטב והוא ראוי להופיע עמו בפני בני אדם, כיון שהוא עומד להפגש עם ר' חיים עוזר [בשבילו בני אדם אלו אנשים כר' חיים עוזר, לאפוקי מכאלו המסתובבים ברחוב, שלא נחשבים אנשים]. אחרי זמן מה כשר' ברוך בער בא לישיבה ללמוד, הוא הוריד את הכובע והניחו בצד, והחל לעסוק בתורה. תוך כדי הלימוד הוא פתח גמרא על הכובע ומעכו. הבחורים - כולל אבי - היו בטוחים שזה נעשה מתוך חוסר שימת לב לדברים שמחוץ ללימוד. מיד נגש אחד הבחורים, לקח את הכובע ותיקנו והניחו על כסא בצד. היה שם הרב אידלמאן ע"ה, ואחר שנים כשפגש את אבי יבדלחט"א, אמר לו: "אתה חושב שהרבי שם את הגמרא על הכובע מפני שהיה שקוע בלימוד? דע לך שאני ראיתי שאחרי שהבחורים התפזרו, הרבי - אשר לא הבחין בי וסבר שאף אחד אינו רואהו - נטל את הכובע ומעך אותו מעט כדי שלא יראה מדי יפה!" כל הסיבה שהוא הסכים לקבל כובע חדש היה רק לכבוד ר' חיים עוזר - שהוא כבוד התורה וכבוד שמים - עמו עמד להפגש, אבל לא כדי להראות יפה גרידא.

הגר"ר אהרן קוטלר זצ"ל היה מחליף חולצה לפני תפילת מנחה. כלומר, חולצה נקיה מהארון נצרכת כדי לעמוד לפני ה', ולא כדי להסתובב בין אנשים.

הפלגת חביבות חנוכה בשל עבודתנו בו - לקדש הגשמיות

הרמב"ם (פ"ד מחנוכה הי"ב) כותב "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד". לשון הפלגה זו לא נאמרה על ת"ח היושבים בישיבה, למרות מעלתם בבחינת שבת, ושהמה עולם עליון, כאמור. אלא החביבות נתייחדה פה, משום שענין חנוכה הוא לקחת דבר שפל ולהרכיב עליו מעלה עליונה להאירו. דוגמא לזה הוא אור יום שעם כל גודלו ומעלתו [או דוקא בשל כך] אינו חביב כנר בלילה. החביבות נובעת משבירת החושך.

שבת ומועדים כג' רגלים, מלמדים שאדם יכול להתנתק מן העולם השפל לעולם העליון, וזה אפשרי גם בימות החול על ידי ששוקעים בתורה, ומגיעים

לדרגת ת"ח שהוא בבחינת שבת. אדם שעומד בדרגה זו הוא מחוץ לטבע ויכול לפעול נפלאות, כמו שידוע על הצדיקים בכל הדורות מעדויות ברורות. ויש לנו מסורת, שאצל הגאון מווילנא זצ"ל היו נסים גלויים ממש תחת אצבעותיו. הוא אמר שהוא יכול בשם אחד להביא את השמש הירח והכוכבים על שולחנו.

ועם כל זה, "חביבים דברי סופרים" (שהש"ר א, יח), יותר חביבה מצות חנוכה, שהנסים הנסתרים שנעשו בה מלמדים שאדם יכול להיות בעולם השפל ולחיות חיים של נס, וזהו חיבור בין השמים והארץ, לקחת את הגשמיות ולהעלותה, שזהו הוד.

מדת מלכות - הרי היא חיבור עם הקב"ה. כיום אין לנו מדה זו כי השכינה בגלות. אבל יש לנו את ההקרנה של המלכות, את ההוד של המלכות. והעבודה המיוחדת לחנוכה היא להתזיר את המלכות, ההוד היהודי, בחזרה. להתרומם מהתנהגות נמוכה ובהמית, ולהכניס רוחניות בגשמיות. יתר על כן, יש להשתמש בחנוכה כנקודת חיבור בין "שבת" ל"חול", ולהרים על ידה את כל השנה.

"ויהללך כל אפסי ארץ"

"אשירה לה' כי גמל עלי"

מפורסמים הם הדברים שהביא הגאון רבי אריה פומרנצ'יק זצ"ל בספרו "עמק ברכה" בשם מרן הגר"ח מבריסק זצוק"ל, על הפסוק "ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך, אשירה לה' כי גמל עלי" (תהלים יג, ו). כי מדת הבטחון שיש לאדם בחסדו של הקב"ה, מועילה וגורמת לו שיהא לבו מלא גילה. אך שירה אינה קיימת אלא לאחר שישועת ה' כבר נעשתה. הבטחון בישועה העתידה לבוא עדיין אינו מאפשר לומר "שירה".

והקשה הג"ר מאיר שליט"א לאביו מרן הגר"ז זצ"ל, מפרשה בדברי הימים ב (פ"כ) כשיצא יהושפט המלך למלחמה נגד בני מואב ובני עמון, והתפלל להצלחתו במלחמה. כתוב שם (פס' יד ואילך): "ויחזיאל בן זכריהו... היתה עליו רוח ה' בתוך הקהל. ויאמר כה אמר ה' לכם... כי לא לכם המלחמה כי לאלקים... לא לכם להלחם בזאת, התיצבו עמדם וראו את ישועת ה' עמכם". הרי שדבר נבואה היה בפיו להצלחת ישראל במלחמה ולישועתם מאויביהם.

וע"ז נאמר "ויקוד יהושפט אפים ארצה... ויקומו הלויים... להלל לה' אלוקי ישראל בקול גדול". ומכאן קשה על דברי הגר"ח, שהרי אף קודם הישועה בפועל כבר הודו הלויים וקראו את ההלל על הבטחת הנבואה לישועת ישראל. ואמר ע"ז מרן זצ"ל דעל פי נביא שאני, ונבאר את דבריו.

"מספרים תהלות ה' אשר עשה"

נראה שיסוד דברי הגר"ח הוא מסברא, שלא שייך לומר הלל על סמך בטחון בעתיד. שירה על נס שייכת למציאות הנס, כמו שהברכה שייכת לעצם האכילה. שהרי ודאי שאף מי שיש לו בטחון גמור בקב"ה שתיכף ומיד יקבל לחם לאכול, ועל סמך זאת יפתח ויברך "המוציא לחם מן הארץ", תהיה ברכתו 'ברכה לבטלה' שהרי הברכה אינה על שמחת הלחם, אלא על הלחם עצמו וצריך שהלחם יהיה לפניו ויאחזנו בימינו, ואז יברך עליו.

כך גם בהלל ושירה על הנס, לא שייך שיאמרוהו עד שהנס יהיה קיים לפניו. ולא יועיל בזה בטחון גמור בקב"ה. אלא שא"כ לכאורה גם א"צ להועיל בזה דברי נביא, שהרי סו"ס עדיין הישועה לא נמצאת. אמנם נראה שיש ב' אופנים בנבואת נביא על ישועה שתבוא, וכמו שנבאר.

מצינו בגזירת המן, כשאלהו הנביא בא למשה רבינו, ומשה שאל אותו במה נחתמה הגזירה, בדם או בטיט? "אם בטיט היא חתומה, תפילתנו נשמעת, ואם בדם נחתמה מה שהיה הוא. אמר לו: 'בטיט היא חתומה'", (אסת"ר, פ"ז, יח).

אין הכוונה שחתומה בטיט היא רכה יותר ולכן אפשר לבטלה, שהרי "חותמו של הקב"ה אמת" ואינו מתבטל, ובודאי שגם חתימה בטיט היא חתימה גמורה. אלא הביאור הוא שהחתומה בטיט היא חתימה גמורה שכך יהיה, ואילו החתימה בדם היינו שכאילו כבר נשפך הדם. לפני הקב"ה, כל העתידות לבוא כאילו כבר נתקיימו, ולכן כשאמר אליהו הנביא שהגזירה נחתמה בטיט ולא בדם, אמר משה שיש מקום לתפילה.

כך גם לצד הטוב והבטחה לישועה. כשהנביא אומר שהדבר עתיד להיות, עדיין לא שייך לומר שירה. אמנם ישנה הבטחת נביא, אבל המעשה עדיין לא נתקיים. אבל כאשר דבר הנבואה שהישועה כבר נתקיימה והעומד להיות כבר נעשה, בזה שייכת שירה. וכענין שמצינו שאמר המלאך ליעקב אבינו "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל" (בראשית לב, כט) והרי עדיין לא פגש את עשו ועדיין לא נצחו. והיינו שפירש רש"י שכיון שפגש כבר בשרו של עשו ונצחו, ודאי הוא ש"ותוכל" גם לעשו עצמו. הנצחון עליו נחשב כבר שהיה ונעשה, ושייך שיקרא שמו "ישראל".

ובזה מבוארים דברי מרן זצ"ל, שכיון שהבטחת הנביא היתה "לא לכם המלחמה", שאין צורך למלחמה שהרי היא כעשויה כבר, לכן אמרו הלל.

יש הלל בשלימות רק בכלי שיר וישנה הודאה על בשורה טובה

באופן אחר נראה בזה, דהנה בפסוקים בדברי הימים מבואר שאמרו את ההלל ג' פעמים, הפעם הראשונה היתה כשקבלו את הבשורה שינצחו במלחמה - "ויקומו הלויים... להלל לה'" (פס' יט). הפעם השנייה, בשעת

היציאה למלחמה, שיעץ להם המלך להעמיד משוררים ומהללי קודש לצאת לפני החילוץ ולהגיד "הודו לה' כי לעולם חסדו" (פס' כא). הפעם השלישית היתה כשחזרו בהצלחה מן המלחמה - "ויבואו ירושלים בנבלים ובכינורות ובחצוצרות אל בית ה'" (פס' כח).

והנה שיטת הרמב"ן שמצות קריאת הלל בבית המקדש היא מן התורה ומקורו מן הפסוק "וביום שמחתכם ובמועדכם וגו' ותקעתם בחצוצרות" (במדבר י, י) ועיקר שירה בכלי שציווי התורה "בחצוצרות" הוא חיוב אמירת הלל, ולשיטת הרמב"ן אין בגבולין מצות אמירת הלל דאורייתא, כיון שאין בגבולין כלי שיר, ורק במקדש ובכלי מתקיימת מצות הלל נולפי"ז אפשר לבאר מטבע שטבעו חכמים בתפילת ראש חודש "ובשירי דוד עבדך הנשמעים בעירך, האמורים לפני מזבחך", בשאר המועדים ובימים שקוראים את ההלל אין מזכירים את שירי דוד, וזאת משום שבכל המועדים מתקיימת מצות שמחת המועד בעצמו של יום שהוא יום טוב, אבל בראש חודש אין דין שמחה, והקיום היחיד של השמחה הנו באמירת ההלל, ולכן תיקנו להזכיר את שירי דוד שנאמרו לפני המזבח, ובמקדש היה קיום ההלל בכלי שיר].

ולפי דברי הרמב"ן מבואר שקיום ההלל במלחמת יהושפט היה רק כאשר חזרו מן המלחמה והוציאו כלי שיר, וכלשון הפסוק "ויבואו ירושלים בנבלים ובכינורות ובחצוצרות אל בית ה'", שהיתה שירתם בתוספת כלי שיר ולפני ה', ובזה נתקיים דין ההלל. ונתבאר שבצאתם לא קיימו דין אמירת הלל, ולכן כשחזרו מן המלחמה קיימו את דין ההלל בשלימותו. אמנם מהו באמת ההלל שאמרו בשעה שנתבשרו על הישועה? ע"כ שהתיה זו הודאה על בשורה טובה, כמו שמצינו במשנה פ"ט דברכות שיש חיוב להודות על בשורות טובות, וא"כ ל"ק כלל על דברי הגר"ח.

נשמיע תהילה על גבורות ה'

ומה שבצאתם למלחמה לא היתה לאמירת ההלל שלהם קיום לדין קריאת הלל על הנס ולא הוציאו עמם כלי שיר לקיים דין הלל. יש לפרש שכיון שיצאו למלחמה ויהרגו באויביהם אי אפשר לומר בשעה כזו הלל, "שאין הקב"ה שמח במפלתם של רשעים" (מגילה י ע"ב). כפי שבשעת קריאת ים סוף והצלת בני ישראל מהמצריים הרודפים אחריהם, בקשו המלאכים לומר

שירה ואמר להם הקב"ה: "מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה"?! (שם). וכיון שבעת ההצלה של עם ישראל יש עשיית דין ונקמה ברשעים, לא שייך לומר "הודו לה' כי טוב", ומדויק לשון הפסוק שבצאתם למלחמה אמרו "הודו לה' כי לעולם חסדו" והוא שבח על הבטחת ה' שינצחו במלחמה, אבל אינו הלל ולא אמרו "כי טוב".

אמנם הדבר צריך ביאור שהרי אח"כ הרי כן אמרו הלל גמור עם כלי שיר, גם משה וכל ישראל אמרו שירה לאחר הנס, ואף הזכירו בו את טביעת המצרים בים. והיאך אמרו "כי טוב" שמנגד ל"מעשי ידיו של הקב"ה טבעו בים"?

וביאור הדבר, שלאחר שאדם זכה לנס וחובתו לומר הלל, ודאי שיאמר "כי טוב", והצלתו מיד רודפו היא עצם סיבת קריאת ההלל. כשכבר נעשה הנס אין את הטענה ש"אין הקב"ה שמח במפלתן של רשעים". אלא קודם שנשלם הנס ועדיין לא חלה חובת אמירת ההלל, ויש לאדם הרגשת שמחה ורצון לשיר על השמחה, בזה שייכת ההגבלה שלא יאמר "כי טוב" ולא יוציא כלי שיר, כיון שאין השמחה שלימה ויש בתוכה גם צד דין לרשעים. שמחת הבשורה לנצחון אינה שלימה כשיש בה איבוד לרע, ובמצב כזה אי אפשר להוציא כלי שיר ואי אפשר לומר "כי טוב". רק לאחר הנצחון, כשחלה חובת קריאת ההלל, הוציאו כלל ישראל כלי שיר ואמרו את ההלל בשלימותו, "הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו".

"מהולל אקרא ה', ומן אויבי אִנְשֵׁי"

והנה נתבאר ענין ההלל הראשון שאמרו כשנתבשרו שינצחו במלחמה, וענין ההלל השלישי שאמרו בחזרתם בשמחה ובנצחון מן המלחמה. אבל עדיין נותר לבאר את ענין אמירת ההלל בשעה שיצאו למלחמה. שכך ציוה המלך יהושפט שלפני צאת חלוצי המלחמה יעמדו משוררים ומהללי קורש להגיד "הודו לה' כי לעולם חסדו", והרי כיון שנתבאר שלא היה בזה קיום של הלל כלל, א"כ למה באמת אמרוהו?

ונראה שאמירת ההלל בשעת המלחמה היא תפילה של הילול. יש תפילה של בקשה וצעקה, ויש תפילה של הלל והודיה. זהו שאמר דוד בתהילותיו "מהולל אקרא ה' ומן אויבי אִנְשֵׁי" (תהלים יח, ד). סגולה מיוחדת לנצח

אויבים ולהנצל מצרות העתידות לבוא, היא לומר הלל של בקשה ותפילה. (ועי' בספרנו שערים בתפילה עמ' נז).

דוד המלך כשעדיין לא נצח במלחמה כבר אמר "מהולל אקרא ה'", כה בטוח היה בעזרתו והצלחתו של הקב"ה, שפיו שבת והלל את העתיד להיות, ובזה הוא השפיע שאכן כך יהיה. וכן היתה עצתו של יהושפט המלך; בצאת החלוץ תקראו את ההלל, בתורת תפילה. תפילה של שמחה, תפילה של תקווה, והיא סגולת ההצלה וההצלחה.

אמנם כבר קדמה למלחמה בשורת הנבואה שהם עתידים לנצח את האויבים, אבל כל מלחמה יש בה סכנה. כפי שנאמר אצל יעקב אבינו לפני שפגש את עשו "ויירא יעקב מאד ויצר לו" (בראשית לב, ח). אף שהבטיח לו השי"ת שיצילו מיד עשו, מ"מ סכנת מלחמה קיימת לפניו, ויש ממה לחשוש ולפחד. "שמא אהרוג או שמא אהרג" (רש"י שם). עצם הפגישה עם עשו מחייבת תפילה. כך גם בימי מרדכי ואסתר, כשכבר נשלחו הספרים מאת המלך שהגזרה בוטלה והם יצאו להנקם מאויביהם, מ"מ מלחמה היא מלחמה וסכנתה מצויה, ויש צורך בתפילה להצלה.

הלל השלם

כשאנו קוראים את ההלל אנו כוללים את שתי סוגי התפילות, הן של בקשה והן של הלל. כש"גומרים" את ההלל, מוסיפים את הפסוק "אנא ה' מלטה נפשי. חנון ה' וצדיק ואלקינו מרתם, דלותי ולי יהושיע" (תהלים קטז). אל תוך ההלל של ההודיה אנו מוסיפים הלל של תפילה ובקשה "אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני", ומתוך שאנו מובטחים בישועה נוכל לומר "שובי נפשי למנוחיכי כי ה' גמל עליכי". הלל של תפילה ובקשה.

אפשר לבאר בזה את הביטוי "הלל שלם". כשאנו משלבים הלל של שירה על הנס והלל של תפילה ובקשה לעתיד אנו משלימים את שני החלקים שבתפילה, והשילוב הוא השלימות.

חנוכה - להודות ולהלל

ימי החנוכה נועדו "להודות ולהלל", וכנוסח התפילה בשמונת ימי חנוכה: "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול". הודיה והלל

הם שתי בחינות נפרדות. בתפילת "שמונה עשרה" טבעו חז"ל את מטבע התפילה של "מודים"; "על חיינו המסורים בידך... על ניסך ונפלאותיך שבכל יום..." זוהי תפילה בנוסח של הודיה ושל תשבחות. אנו מבקשים שחיינו יהיו בידך ותשמור על נשמותינו, ושנוכה שתעשה לנו ניסים ונפלאות בכל יום. תפילת שמונה עשרה מורכבת מתפילות ובקשות כמו "השיבנו", "סלח לנו" ו"רפאנו" וכן מבקשות בנוסח של הודיה על גדולת מעשי ה' עמנו, שמתוך ההודאה מתעוררת תפילה להמשך קיום חסד ה' עמנו, וכן מצינו אצל לאה בהולדת יהודה שכשהודתה "הפעם אודה את ה'" (בראשית כט, לה), ונתבעה ע"ז שלא בקשה לעתיד, ונענשה ב"ותעמוד מלדת", ומשום דהבקשה הוא חלק מגוף ההודאה וכמבואר.

בימי החנוכה אנו מוסיפים לתפילה את ההלל. בכל ימות השנה אין מזכירים בברכת "מודים" ענין של "הלל". חנוכה הוא זמן של שלימות ולכן אנו כוללים בימי חנוכה "להודות ולהלל". הלל על חסדי ה' מתוך בקשה ותפילה לעתיד - "שירת הבקשות", והלל של שירה וזמרה על הנס שזכו לו "בימים ההם בזמן הזה". ימי חנוכה אינם על העבר בלבד, לא רק "בימים ההם". תקנת החנוכה היא גם על "בזמן הזה" ועל המצב של עכשיו, וזוהי השלימות של הלל שלם. הלל של תפילה ובקשה לעתיד. גדול כוחן של תפילות הבאות מתוך שמחה. השפעת הבקשה חזקה יותר כשהיא באה מתוך בטחון ותחושת תקווה לבשורות טובות. הבה ננצל את סגולת הימים, להודאה על העבר ולבקשה על העתיד, לחנוכה של "להודות ולהלל".

הערת העורכים:

רבנו דבר בזמנים שונים על ההבדלים בין יון לישראל ובכל שיחה ביאר הבדל אחר, אלא שאת כל השיחות פתח תחילה בפירוט הדברים המשותפים ליון עם ישראל. כדי שלא לכפול הדברים, הצבנו במאמר זה את דבריו בביאור השיתוף והשויון של יון עם ישראל, והוא כהקדמה למאמרים הבאים אחריו, בהם מבוארים ההבדלים.

"יפת אלקים ליפת"**ארבעת הגלויות**

עם ישראל עבר ארבע גלויות: בבל, מדי ופרס, יון ואדום. "תוהו ובוהו וחושך" - אלו ג' הגלויות הראשונות. "תוהו" זהו בבל - כשנכודנצר החריב את בית המקדש הראשון, ועשה שמות בעם ישראל. "בוהו" זהו מדי ופרס - אחרי בבל באותם 70 שנה שכיין מקדש ראשון לשני, והם עיכבו את בנין בית המקדש. "חושך" זו יון - בזמן בית המקדש השני, ויורחב להלן. "אדום" - עשו לנו צרות יותר מכולם, החריבו מקדש שני ושפכו נהרות של דם ישראל.

גלות יון היתה שונה משאר הגלויות בכך שלמרות שכאמור היו בזמן שבית המקדש עמד על תילו - לא החריבוהו. כמו כן לא הרגו בישראל מתוך שנאה גרידא, כאילו היתה זו "מלחמת אחים".

דמיון יון לישראל

ואכן אחים הננו, כיון שיפת ושם, הם יון וישראל. ישראל - עיקר תולדותיו של שם, ויון - עיקר תולדותיו של יפת. ושני האחים, יפת ושם, עבדו יחד בשיתוף פעולה, ככתוב (בראשית ט, כג) "ויקח שם ויפת את השמלה". הרי ששניהם התעסקו בכיבוד אב בדרך ארץ ובצניעות בלא מריבה ביניהם.

בנוסף לכך, מגורה היא סמל יהודי בהיותה במקדש, וככתוב (משלי ו, כג) "כי נר מצוה ותורה אור". והסמל של יון הוא הזית, ששמנו משמש להדלקת אור במגורה ומסוגל לחכמה. ואכן היוונים היו בעלי חכמה, והיא

מידה המצויה בישראל (עי' קידושין מט ע"ב). יתר על כן, הלא יון הוא גם אותיות יון [מלשון יונה, כלומר הזכר של היונה], וכנסת ישראל נמשלה ליונה, ככתוב (שה"ש א, טו) "הנך יפה רעיתי גו' עיניך יונים". ורמז כפול יש כאן, כביכול בני זוג אנחנו, כגון בדרישה אחר החכמה כאמור לעיל, או בחתירה ליופי כפי שנראה להלן.

גם בענין היופי שנשתבחה בו יון, כפי שמעיד שם אביהם - יפת, וכפי שהתורה מעידה עליהם שהם היפים מבני יפת כמו שיובא בסמוך, ישנה השקה לישראל, וכמו שמצינו ביוסף (רש"י בראשית לז, ב) שהיה מסלסל בשער ומתקן את עיניו להתייפות [והטענה עליו היתה רק משום שלא היה ראוי לכך בזמן ההוא שיעקב אבינו בצער], ואכיו שיכח מעלתו זו באומרו עליו (שם מט, כב) "בן פורת [ופירש"י: "בן חן"] יוסף, בן פורת עלי עין" [”חננו נטוי על העין הרואה אותו”] "בנות צעדה עלי שור" [”בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל ביופיו”]. ואמרו חז"ל (קידושין מט ע"ב) עשרה קבים יופי ירדו לעולם תשעה נטלה ירושלים". ועוד אמרו: "מי שלא ראה ירושלים בבניינה לא ראה עיר יפה מימיו".

אפילו בהלכה מצינו שלומדים מיפת. כמו ששנינו (מגילה ח' ע"ב) שהתירו לכתוב ספרי תורה נביאים כתובים בלשון יונית, מהכתוב (בראשית ט כז) "יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם", ופירשו חז"ל (מגילה ט' ע"ב): "דבריו של יפת יהיו באהלי שם, ויפיותו של יפת [ופירש"י: "הוא לשון יון לשון יפה משל כל בני יפת"] יהא באהלי שם". הלא דבר הוא, שספר תורה שעלול להפסל בשל אות אחד יוכשר כשכולו כתוב יונית.

והגמרא (ב"ק פג ע"א) מביאה את דברי רבי האומר שבארץ ישראל ראוי לדבר או בלשון הקדש או בלשון יוני, ופירש רש"י שהוא לשון צה.

ועל הכל דברי הוזהר הקדוש על הכתוב "אשר אין בה מום" - "זה יון שהוא קרוב למהימנותא", כלומר ששיטת יון וגישתה קרובה לאמונת ישראל.

ואמנם לכאורה ניתן לומר שיון וישראל הן שתי האומות ההגונות היחידות שיש בעולם. דהנה אנחנו חיים בעולם שאוהב שכל, יופי וכדומה, כל מה שיון דגלו בו. אבל יון לא דגלו רק בחיצוניות, הם דגלו גם בפנימיות; בחסד, בשויון ובדמוקרטיה, ובאופן זה בנוי העולם המודרני. אדם נופל

ברחוב ותוך זמן קצר אמבולנס יאספו לבית החולים. אדם נשדד ושוטר יוצא לחפש את הגנב. אלו בעצם ערכים יהודיים. כך שיון וישראל אחים מבחינת הערכים, מה שלא ניתן להאמר על חם, ואפילו על עשו.

ידועים דברים שכתב אחד מגדולי האומות בזמן השואה, ובהם הוא קובע כי לא היו בהסטוריה של העולם אומות שתרמו לו בפילוסופיה ובערכי אנוש כשתי האומות-ערים יון וירושלים. ומשתי האומות האלו נבנה העולם היפה. גרמניה זה אדום, בבל זה רשע, פרס ומדי הם בעלי תאוה. אתם אין לנו שיתוף כלל. רק שניים הם בעלי ערך ואחים: יפת ושם, יון וישראל.

הסכנה של יון

ואולם כשם שמלחמת אחים היא המלחמה הקשה, הגרועה והכואבת ביותר, כך מלחמת יון וישראל. ואכן יון עשה שמות בישאל יותר מעשו. מפני שההריגות והשמדות אף פעם לא הפחידו אותנו באמת: "כי עליך הורגנו כל היום" (תהלים מד כג). אבל הפחד והחשש האמיתי הוא ממה שיון עשה לנו בימים ההם כשדדשו מאתנו "כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל" (ירושלמי חגיגה ב ע"ב), וממה שיון עושה לנו בזמן הזה, החילוניות וההשכלה וכו' שכל אלו הן שיטות יון. ולכך יון הוא השונא הגדול של עם ישראל, האויב האמיתי.

יון זה מה שנקרא בימינו "אמריקה". והאמת היא שאמריקה היא אויבתנו הגדולה יותר מאשר היטלר ימ"ש. והיא החריבה ועשתה בנו שמות יותר מאשר גרמניה, שהרי יש יותר משה מליון יהודים מחללי שבת בפרהסייה. ומלבד זאת כולנו הושפענו לרעה מתרבות אמריקה במידה זו או אחרת.

למעשה, הרבה מושגים שנראים לנו ראויים - לקוחים מ"יון", כגון דמוקרטיה או שוויון זכויות. כמו כן ההתקדמות הטכנולוגית, הרפואית וכו', ההופעה החיצונית שלנו; המגבעת, החליפה, העניבה, החולצה המגוחצת - הכל "יון". ראיתי מקומות בחו"ל בהם הילדים הגוים מחונכים להפליא בדרך ארץ [לא כילדי החילונים בארץ].

מספרים שר' חיים מברסק זצ"ל, שדרכו תמיד כשהיה הולך היה נשען על אחד התלמידים [בולוויין] היו אומרים בהלצה - בהשאלה משאלת הגמרא

"ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה"?! - "ר' חיים על צוארו ולא יעסוק בתורה", היה פעם בהלוויה, ותוך שהוא נשען על ר' ברוך בער זצ"ל קנח את אפו בשרוולו כדי להוציא מלב הסובבים את ההערכה ל"השכלה" שהיתה שם. כלומר למרות שבאמת הערכים הנ"ל טובים, אבל כשצריך "להוציא מלבם" יש לחרוג מהם.

אך א"כ, שהערכים הנ"ל באמת טובים, ו"יון" הוא כחלק בלתי נפרד מאתנו, [ובכלל כל דבר שהוא מלמדנו יש לו מקור בישראל], נשאלת השאלה: מה ההבדל בין יון לישראל? והתשובה לכך - שפנים רבות לה - תבא במאמרים הבאים.

"כי ה' יתן חכמה"

מטרת החכמה

הנה גם אצל יון ישנה שאיפה לחכמה. החכמה היא פיסגת האדם, היא משלימה את האדם בתכלית השלימות. יופיו של האדם הוא בשכלו, ובלעדיו הוא בהמה. ואולם בעוד שאצל יון זו כל מטרת האדם - להגיע לחכמה הרי שאצל ישראל אין זה אלא כדי להיות כלי לחכמה שבאה מהקב"ה. המטרה של תלמיד חכם בכל לימוד התורה אינה שיתמלא בחכמה גרידא, אלא שהוא יהיה כלי לחכמת ה'.

שורש ההבדל בין ישראל ליון טמון באמונה באופן בריאת העולם, וכפי שיבואר בסמוך.

בין יון לישראל

אחד מחכמי יון היה אריסטו. פעם קרה שתלמידיו תפשוהו בעת שמילא את תאווה הבהמית, הוא התנצל בפניהם שבשעה זו אינו "אריסטו". הנה זה כשלעצמו הבדל בינו לבין תלמידי חכמים, ישראל תמיד בדרגתם ובמעלתם גם כשלא עסוקים בחכמה, אף בשעת אכילה ושתייה ובכל מצב. שהרי לנו יש תרי"ג מצות כנגד רמ"ח איברים ושס"ה גידים. לנו יש הלכה איך לנעול נעלים. אפילו כיצד לנהוג בבית הכסא - ישנן הלכות. אמנם גם כשנדון באריסטו לגבי הזמן שהוא כן היה "אריסטו", נראה את ההבדל בינו לבין תלמידי החכמים שבנו.

אריסטו חקר את העולם עד כמה שהשכל האנושי יכול להגיע - כפי שהעיד עליו הרמב"ם (מו"נ ח"ב פכ"ב), הכותב על חכמתו בהערכה רבה, ומתארו כמי שהגיע קרוב למעלת הנבואה [אמנם, לעומת זאת, הגר"א זצ"ל לא התפעל ממנו, והסבא מקלם כתב "אני יותר חכם ממנו"], הוא הגיע להשגה שיש יוצר בעולם, והעולם לא הפקר. אבל כל חכמתו העצומה לא עמדה לו להגיע לידיעה שיש בורא לעולם יש מאין, וזאת - אומר הרמב"ם

- משום שלא היתה לו אפשרות לדעת, כיון שזה דבר שרק התורה מחדשת אותו.

ולכן בעוד אנחנו יודעים את האמת שעולמנו מחודש, והקב"ה מחדש אותו בכל רגע, אריסטו בטעותו כפר בחידוש העולם וסבר שהעולם קדום. והאף אמנם שהקב"ה יצר את העולם, אבל כיון שהוא לא מחודש ממנו, הקב"ה לא פועל בבעלות מוחלטת על כל דבר, אלא יש לעולם סדרים טבועים משלו. זו דעתו המוטעית.

מכח כפירה זו במציאות החידוש של יש מאין, סבור היה אריסטו שכל חכמה הנגלית אצל אדם זוהי תוצאה מכוחות טמירים באדם אשר לא ידועים לו, וכאשר הוא מתפתח בחכמה יוצאים אותם כוחות עלומים ומתגלים. וכמו גחלת שטמון בתוכה כח האש, ועל ידי ליבויה ברוח יוצאת האש אל הפועל בלהבה גדולה, כך אדם שהוא חכם, ועמל ויגע, מתגלית החוצה חכמתו הנסתרת. ולכן מטרת האדם היא להתמלא בחכמה.

אבל אנו יודעים שגם אם יש השגה לת"ח אין זו אלא מתנה מחודשת מהקב"ה, חכמתו לא היתה בקרבו קודם, ואף כשהיא בקרבו היא בגדר "שכינה מדברת מתוך גרונו", הת"ח הוא בסה"כ כלי, כביכול "מיקרופון", שהקב"ה מדבר דרכו. ולכן מטרת התלמיד חכם בכל לימודו: שהוא יהיה כלי שהקב"ה ידבר דרכו.

"נשמת ש-די תבנים"

זה לשון חובות הלכבות [בניסוח "לב טוב"] בשער חשבון הנפש: "חשבון העשרים ואחד, הוא חשבון הנפש שצריך האדם לעשות לעצמו לאיזה דרגה הוא יכול להגיע בעבודת ה'" [ובזה טמון יסוד גדול, והוא שעלינו לחוס על כל חמש דקות, ולא לחשוב - "בין כך מה כבר אוכל להשיג ולכן כבר אוכל להגיע"?].

איך עושים זאת? אומר חובות הלכבות: "ירגיל את עצמו תחילה לעבודת ה' שביכולתו, ויעסוק בה בהתמדה, וירוף ויודרו לעשותה, עד שהיא תיעשה לו להרגל. ואח"כ ישתדל לעלות לדרגות נוספות בעבודת ה' שהן למעלה מיכולתו, וישתוקק בלבו להגיע אליהן, ויתכנן במחשבתו כיצד להשיג אותן,

ויבקש מהקב"ה בכנות בלבד ובמצפוניו שיעזור לו ויאמץ את כוחו לעלות לדרגות שהן למעלה מיכולתו בדיעה ובמעשה. וכאשר הוא יעשה זאת תמיד, הבורא ימלא את בקשתו, ויפתח לו את שערי ידיעתו, ויחזק את שכלו ואת אבריו לעלות דרגה אחרי דרגה בקיום המצוות שהן למעלה מיכולתו, כמו שנאמר (ישעיה מ"ז, יז): 'אני ה' אלקיך מלמדך להועיל מדריךך בדרך תלך'."

"אתן לך דוגמא דומה מאדם הלומד מלאכה או חכמה. כשאדם לומד מלאכה, בתחילה הוא יכול לעשות רק חלק ממנה, כפי בינתו, ופחות ממה שיש ביכולתו [אינו מנצל כוחותיו], וכאשר בינתו מתחזקת והוא שוקד על מלאכתו, הבורא נותן בו דעת להבין את יסודות המלאכה ואת כלליה, שמהם הוא ממציא אח"כ דברים חדשים שלא למד אותם מאף אחד."

"וכן אדם הלומד חכמה, למשל את חכמת ההנדסה, אין המורה יכול ללמדו בתחילת לימודו את ההנדסה העיונית, אלא הוא מתחיל ללמד אותו את ההנדסה המעשית ע"י הציורים שיש לו וכו', כאשר הוא מבין כבר היטב את ההנדסה המעשית, וחפץ להבין ממנה, ע"י התמסרות וחריצות, את הדברים החדשים שאפשר ללמוד ממנה, אז הבורא נותן בו דעת להבין גם את ההנדסה העיונית, ומבסס ומחזק את הידע הכללי שלו, עד שיש ביכולתו להמציא בעזרת הידע שלו ציורים נפלאים ומלאכה עדינה הדומה כמעט לנבואה מאת האלקים."

"וכן הוא גם בשאר החכמות, שכאשר האדם מתמסר ללימודיו, הוא מוצא בלבדו כח רוחני עליון, שאף אדם אינו יכול להכניסו בו. ולכן אמרו רבותינו ז"ל (ב"ב יב ע"א): 'חכם עדיף מנביא'. ואלהוא אמר (איוב לב, ח), 'אכן רוח היא באנוש ונשמת ש-די תבינם'."

הרי לנו דברי חובת הלבבות, שאדם חכם ואפילו בחכמות העולם וכ"ש בחכמת התורה, לאחר שלומד ומתרגל, הוא מחדש דברים שמוריו לא לימדוהו, והם "נבואה מאת אלקים" ולא כוחות קדומים טמירים באדם.

זכורני כששמעתי בזמנו שיחה מר' חיים שמואלביץ זצ"ל, נדהמתי לראות כיצד הוא דלה פנינים ממדרש חז"ל, וחשבתי אז לעצמי שגם אם הייתי לומד שלושים שנה את המדרש ההוא, לא הייתי יכול להעמיק בו כל כך. אמנם האמת היא שגם הוא לא "יכל", אלא הקב"ה דיבר בו.

סייעתא דשמיא

ועל יסוד זה שעיקר עבודת האדם אינה לפתח את הכוחות שלו אלא להשיג סייעתא דשמיא, אמרו חז"ל (נדה ע"ב) "מה יעשה האדם ויחכם? ימעט בסחורה וירבה בישיבה"! ומיד מקשה הגמ' הלא "הרבה עשו כן ולא עלתה בידם", ומכריעה "אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו שנאמר 'כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה'" (משלי ב, ו). הרי שעיקר השגת החכמה היא דרך התפילה, והיינו מפני שהחכמה שאנו רוצים להגיע אליה לא מונחת בנו, אלא אנו נזקקים לקבלה מה'.

גם מ"ח הדברים שהתורה נקנית בהם (אבות ו, ה), רובם אינם קשורים לפיתוח החכמה, אלא הם תנאים הנדרשים להיות כלי קיבול לקלוט חכמה.

ושמעתי ממו"ר שליט"א לבאר הטעם שבבקשת חכמה בינה ודעת מקדימים "אתה חונן לאדם דעת", בעוד שבשאר הברכות אין הקדמה מעין זו, למשל לא מקדימים "אתה חונן לאדם רפואה". וביאר את טעם הדבר, שכיון שלהשגת החכמה נדרשת חנינה - מתנת חנם, וכמו שמבקשים "חננו מאתך חכמה" וכו', לכן יש להקדים "אתה חונן" כיון שאי אפשר לגשת ולבקש סתם מתנה, כמו שאי אפשר לגשת סתם לאדם ולבקש מתנה מאה דולר. אמנם אם הוא רגיל לתת מתנות אפשר לומר לו "הרי נתת לפלוני ולפלוני, אז בבקשה תן גם לי". ועל דרך זה אנו מבקשים מה' "אתה חונן לאדם דעת", אז תחון גם אותי.

ואגב, ה"יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו" צריך להיות תמידי על ידי ש"חיים" את ה', וזה נעשה ע"י הברכות. ולכך פעמים שנים יושבים ועוסקים בתורה, ומתווכחים ומתפלפלים, ופתאום נהיים צרודים וצריכים להפסיק באמצע הלימוד לשתות מים כדי להרטיב את הגרון, או שיוצאים להתפנות. והנה תופעה זו הקב"ה בעצמו גורם לה, ומדוע? כדי שיבכרו "ברוך אתה ה'" וכו' ויזכרו את הנותן לאנוש בינה ויבקשו על חכמתם!

שאיפה ללא יאוש

היוצא למעשה מן הדברים הוא, שאין מקום לאדם ליאש את עצמו מלהגיע לדרגות גבוהות, במחשבה שהוא כלום ככיכול.

הנה משה רבינו, אשר ביום הולדתו כבר כשנולד האיר הבית, ואמר אז דברי תורה, וקם על רגליו ונתנבא עתיד אני לקבל את התורה מיד הקב"ה כדאיאת במדרש (דב"ר יא, י'), ושמונים שנה הלך וגדל מיום ליום עד שנהיה למשה רבינו בזמן שנגלה אליו הקב"ה בסנה ודבר עמו, ועלה על הר סיני ונלחם שם עם מלאכים; אחר כל זאת, כאשר התישב ללמוד מפי הקב"ה, במשך ארבעים יום וארבעים לילה בהתמדה גמורה, וכפי שכתוב ש"לחם לא אכל ומים לא שתה" (שמות לד, כח), למרות זאת ולמרות כל הדרגות והכשרונות שלו היה לומד ושוכח לומד ושוכח. עד שלבסוף הקב"ה נתן לו את התורה במתנה (נדרים לח ע"א).

תנאי למתנה - עמל

ומה עלינו לעשות כדי לקבל את המתנה? לשאוף ולרצות! הכל תלוי בכמות השאיפה וגודל הרצון. ואיך מודדים רצון? ע"י גודל המסירות, העמל והיגיעה. כמו במסחר אשר גודל ההשקעה הכספית הוא המעיד על גודל הרווחים להם שואפים, כך ההשקעה שלנו בעמל התורה מבטאת את רצוננו, ואחר הרצון אז התורה ניתנת במתנה.

כתוב בהפטרה שאנו קוראים בשבת חנוכה (זכריה פרק ד) "וישב המלאך הדובר בי ויעירני כאיש אשר יעור משנתו. ויאמר אלי מה אתה רואה [מצודת דוד: במראה הנבואה], ואומר ראיתי והנה מנורת זהב כולה וגולה על ראשה [ממעל על ראשה היה כעין ספל ובה היה השמן], ושבעה נרותיה עליה [ממעל בראשי קני המנורה היו שבעה נרותיה הם כעין בזיכין להשים בהן השמן והפתילות], שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה [לכל נר ונר היו שבעה צינורות שהשמן ניצק בהן מעצמו מן הגולה להימשך על הנרות]. ושנים זיתים עליה [שני אילני זית עמדו אצל המנורה] וגו', ואען נאמר אל המלאך הדובר בי לאמר מה אלה אדני [מה באו אלה לרמז?] ויען המלאך הדובר בי ויאמר אלי הלא ידעת מה המה אלה נאמר לא אדני. ויען ויאמר אלי לאמר זה דבר ה' אל זרובבל לאמר [בזה ירמז כאלו אמר ה' על מלך המשיח הבא מזרע זרובבל]: לא בחיל ולא בכח [ממשלתו על העכו"ם לא יהיה בעבור חילו הרב ולא בכח זרועו יכבשם במלחמה] כי אם ברוחי אמר ה' צב-אות" [אתן בלב העכו"ם להיות נכנעים לו וסרים למשמעתו, ויהיה

דומה לעריכת נרות המנורה שהיו מבלי טורח אלא הכל נעשה מעצמו, כי הזיתים נתלשו מעצמם, ונדרכו מעצמם, ומעצמו נמשך השמן אל הגולה כאשר יאמר עוד למטה, ומן הגולה נמשכו מעצמם דרך הצינורות אל הנרות".

מפסוקים אלו יש ללמוד, שאמנם השמן נשפך למנורה מעצמו ללא פעולה של אדם כלשהו, וכך גם חכמת ישראל באה לאדם מהקב"ה ולא על ידי שהאדם מפתח את חכמתו, וכאמרו "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה'". אבל אין זה אומר שעל האדם לשכב בחוסר מעש ולצפות לחכמה שתבוא, אלא עליו לעמול בהתמדה, ואת זה רמז בהעירה משנתו, על דרך "עורו ישנים משנתכם".

מי היכול באמת?

ומכאן ניתן להבין עוד נקודת חילוק שקיימת בין יון לישראל.

מתחילה מנהג אומות העולם היה, שבעלי השררה דיכאו לחלוטין את אלו שתחתיהם, עד ששר או מלך יכול היה לקחת אדם משכבת העם התחתונה ולהכניסו לתנור להסקה במקום עצים. באו יון וביטלו סוג שלטון שכזה, וקבעו דמוקרטיה ושיוון. יחד עם זאת כחלק מסממני השיוון המציאו תחרויות כוחניות, בהם כל אחד - אף בן פשוטי העם - יכול להתחרות ולזכות בנצחון. מי שיש לו את השרירים החזקים ביותר, הוא זוכה. אמנם לא לכולם יש אותם שרירים, אבל שיטת יון - כחלק משאיפתם לפתח את האדם - היתה שכל אחד צריך לפתח את עצמו, ולהוציא את כוחותיו הפנימיים - אם ע"י מאמץ לפתח את השרירים, ואם לגבי חכמה להתיגע ללמוד - ולהוכיח שכל אחד יכול להיות חכם גדול [למעשה אין כאן שיוון, אלא שקר וכזב, כי יש דברים שתלויים בלידה].

גם ל"ישראל" יש תחרות - אך ברוחניות; "קנאת סופרים תרבה חכמה" (ב"ב כב ע"א). גם אצלנו קיים שיוון, ברם בעוד שהמסקנה היא שאמנם כל אחד יכול להיות גדול בישראל, הרי שנקודת המוצא היא הפוכה: בעצם אף אחד לא יכול להיות חכם, ואף אחד לא יכול לדעת את התורה. והראיה מהגדול שבישראל - משה רבינו, שלא זכה בתורה כאמור, ורק לבסוף זכה בה, ע"י שניתנה לו במתנה. ואם כן שוב אין חילוק בין בעל כשרון לדל

שכל, הואיל ובכדי לקבל מתנה שניהם יכולים וכמבואר לעיל.

המגדיל עצמו אינו מקבל חכמה

אחד המאפיינים המבדילים בין יון לישראל הוא סגנון הלימוד. למשל באוניברסיטה הלימודים נערכים בשקט, והתלמידים אוכלים וישנים די והותר. להבדיל, בישיבה הלימוד מתבצע בקולות רמים [יְיָ מֵאוֹנִיבֶרְסִיטָה שִׁכְנַס לִישִׁיבָה וִירָאָה שְׁדֶרֶךְ הַלִּימוֹד בְּקוֹל וּבִצְעָקָה, יַעֲמֹד נִדְהַם], והתלמידים משתדלים למעט באכילה ושינה.

ולהאמור טעם ההבדל פשוט. בעוד אצלם לומדים כמתואר, כיון שאצלם הלא המטרה לפתח את הכשרונות, ולהשיג בכוחם חכמה, אכן זו הדרך לכך. אבל אצלנו השאיפה היא לקבל סייעתא דשמיא, לקבל חכמה במתנה, ולהשגתה יש דרכים וכללים שונים. לשם כך אין מפתחים את האדם ומגדילים אותו, אלא מעמיקים אותו כדי שיהיה כלי קיבול ראוי יותר.

משל למראה שכאשר היא צבועה ומצויירת ואפילו בציור היפה ביותר שוב אין היא עשויה לקלוט מראות סביבותיה, ורק כאשר תהיה נקיה יהיה ניתן להשתמש בה. כמו כן, חכמת יון אף שבעלת ערך היא סוף סוף היא מכסה את "הזכויות" - את החכם. לעומת זאת חכם מישראל הוא כמראה, אשר דרכה משתקפת חכמת הקב"ה, ולכך היהודי החכם מקטין עצמו - שיהיה כזכוכית חלקה שאין עליה כלום - וכך תקלט בו היטב חכמת ה'.

אם נשנה את הגישה - הנובעת מחכמת יון - שאדם צריך לפתח את עצמו, ונעבור לגישה - שאותה כל אחד יכול בנקל לעשות - להקטין עצמו ולהיות ענו, נזכה לכך שכולנו נהיה תלמידי חכמים.

וענין זה נרמז בנס חנוכה שהשמן שהיה ראוי להספיק ליום אחד דלק שמונה ימים, ללמדנו שאין הבדל בין בעל כשרון למחוסר כשרון, אלא כולם יכולים להצליח, ומאוד. וכבר נאמר: "מי שאמר לשמן וידלוק יאמר לחומץ וידלוק" (תענית כה ע"א).

להודות ולהלל על נסי ימים

והנה חנוכה נקבע להודות ולהלל על הנסים ועל הנפלאות, על נס חנוכה

הגדול. וזהו המוסר-השכל שיש לנו מחנוכה - אנו חיים בעולם של נסים, וצריך להאמין בנסים, לשאוף לנסים, ולבקש מהקב"ה שיעשה נסים. ואדם המאמין בנס חנוכה, בודאי מאמין שהקב"ה עושה ויעשה נסים בכל דור ודור ובכל זמן וזמן.

לפני חמישים שנה היתה השואה האיומה, והעולם נחרב. הקב"ה החריב את עולמו, מפני שהיתה השכלה וחילוניות ובחורי ישיבות התמעטו. מו"ח ז"ל היה מספר שבעירו היו שני בחורי ישיבה בלבד ולצאת לרחוב עם גמרא ביד היתה בושה. כשנכנס למכולת היו מסתכלים עליו כעל "פרויט", ובכל מקרה הוא היה האחרון בתור. בזמן שאני הייתי צעיר והיו אומרים "בית של תורה" היתה התרגשות גדולה, כמעט לא היו אברכים.

ר' מיכאל דב וייסמנדל ז"ל היה צדיק וקדוש, גאון עולם. שמעתי מיהודים שהעירו עליו שידע להעתיק חידושי רשב"א מהזכרון, עשרים וחמש שנה אחרי שראה אותם. בשואה הוא הציל עשרות אלפי יהודים, אבל משפחתו נספתה. הוא בא לאמריקה, נשא אשה ובנה ישיבה וחיים חדשים. למרות שלא הכרתיו השתתפתי בהלוויתו, ואז דברתי עם חבר שהכירו וכך הוא סיפר לי: "פעם דברתי עם הרב וייסמנדל ואמרתי לו שרגיל אני לדבר עם אנשים על השואה לחזקם, לעודדם ולנחמם, אבל היום שמעתי דבר שאני עצמי צריך ניחומים, ומהו? שנהרגו בשואה מליון ילדים קטנים! מה רוצים מילדים? הרב שמע את דברי וכעס: על זה אתה בוכה? ודאי זה אסון, מליון ילדים נהרגו? מליון יוולדו! אבל כל אותם תלמידי חכמים, רבנים גדולים, קדושי עליון, ראשי ישיבות, עולם התורה - זה לא יחזור. על זה יש לבכות".

והנה היום ב"ה ובלי עין הרע מתחולל מול עינינו נס שכמותו עוד לא היה. בדור שכזה בו שולטות השפלות והתאוה [ההשכלה והציונות כבר אינם], פורחות ישיבות. ולא רק פה! הייתי בבלטיה, עיר נידחת בצפון הים התיכון, ומצאתי שם ילד שיודע 2500 משניות בע"פ. הייתי בארגנטינה - יש שם 300 ילדים עם פאות. 200 בעלי בתים לומדים "דף היומי". לא היה כזה נס של גדילה תוך 50 שנה. לימוד כזה ברחיבה שכזו. נס גדול יש כאן!

ההוראה מחנוכה

מנס פך השמן, שהדליקו מה שמצאו, למרות שיכלו להתיאש ולומר, "הלא

בלאו הכי אין די שמן לשמונה ימים, לא נדליק כלל", ובכך זכו לנס שדלק השמן במשך שמונה ימים [וכמו שכתוב בראשונים ובמהר"ל ועוד אחרונים, ששמונה מסמן למעלה מן הטבע] - מזה למדו בעלי המוסר שהאדם צריך לעשות את שלו בלא להתיאש.

ובכלל זה, על האדם לחזק עצמו שאם יכול הוא ללמוד מסכת אחת - ודאי שיוכל ללמוד את כל הש"ס. אם יכול הוא לומר סברא בסוגיה פלונית - ודאי יוכל לומר סברות טובות בכל הסוגיות. אין הבדל בין פח אחד לשמונה. וכאמור, בין כך הכל מתנה.

וכשמודים בחנוכה על הנסים - ובכללם נסי המלחמה שהיו עצומים שהלא כנגד החשמונאים עמדו ששים רבוא אלף קצינים שתחת כל אחד מהם היו אלף חיילים, כדאיתא במדרש - עלינו לדעת שהנס הגדול ביותר הוא, שיושבים ולומדים תורה אחרי כל מה שעם ישראל עבר. ועל כל בן תורה שרוצה לקיים את מהות החנוכה בשלימות - לעמוד בשמונת ימי חנוכה לפני הקב"ה, ולומר: "רבנו של עולם! מכל הנסים הגדולים שעשית, הנס הגדול מכולם הוא שאני יכול ללמוד דף גמרא", ולהודות ולהלל על כך שזוכה ללמוד, ועי"ז הקב"ה מדבר מתוכו.

"הוד והדר לפניו"

מלחמת יון - מלחמת אור וחושך

המועדים נקראים "ימים טובים". כל אחד מימי המועד הוא "יום טוב", ע"ש הפסוק "וירא אלקים את האור כי טוב". אותו אור שהאיר בשעת הבריאה ונגזז לצדיקים לעתיד לבוא גנוז בימי המועד. יו"ט הוא "אור", חנוכה היא "נר". ההבדל בין אור לנר הוא עצום: כשמגיע "אור הבוקר" אין כלל חושך. נר מאיר בתוך החשיכה.

כשמגיע יו"ט אין חושך, אדם חי עם ה' יתברך בתוך "אור" - "כי אשב בחושך ה' אור לי" (מיכה ז, ח). מחנוכה אנו למדים להאיר עם נר בתוך החושך. כל אחד עובר במשך ימי חייו תקופות של חושך פרטי. נסיונות קשים בין ברוחניות ובין בגשמיות. משברים, שאיפות שלא הושגו, בעיות שונות ומשונות - עולם שלם של "חושך". ההתמודדות עם אותו "חושך" זו הסוגיה של ימי ה"חנוכה".

"לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד" (דהי"א כט, יא). בפסוק זה נמנו שבחיו ומדותיו של הקב"ה המתגלים לנו בעולם, וכיון שמצוים אנו במצות "והלכת בדרכיו" להידבק במדותיו של הקב"ה, עלינו להתכונן בעניינן של מדות אלו.

"גדולה", עפ"י דברי חז"ל הקדושים, ענינה חסד (עי' רש"י דברים ג, כד). בעבר, הכינוי "גדול הדור" ניתן לפרנס הציבור שהיה גומל חסד עם כלל הציבור. כיום כשאומרים "גדול הדור" מתכוונים לתלמיד חכם הגדול שבדור, מאחר ואין לך מי שגומל חסד לאנשי דורו כמו זה היושב והוגה בתורה יומם ולילה. שאר המידות מצריכים אריכות גדולה ואכ"מ. נעמוד עתה על מידת ההוד שהיא מעניינם של ימים אלו.

"הוד" היא המדה המיוחדת לימי החנוכה שהם ימי "הלל והודאה", ומובא בספרי המקובלים שהחשמונאים תיקנו את מדת ה"הוד". עלינו להגדיר לעצמנו, איפוא, מהו ה"הוד".

עיקר נס חנוכה היה בנצחונם של שלושה עשר בני חשמונאי על רבבות יוונים. בדברי חז"ל (ב"ר פ"ב, ד) מוגדר יון כ"חושך" - "וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן". והרי האויב הגדול של החושך הוא ה"אור", והאויב ד"אור" הוא החושך.

חשוב ביותר, איפוא, לדעת ש"יון" הוא האויב הגדול של עם ישראל עד עצם היום הזה. ישנן קטטות ומריבות שאינן מהותיות אלא על פרטים צדדיים אך אויבים אמיתיים וגמורים זה לזה נעשים רק בשעה ששני הצדדים שואפים להשיג את אותה מטרה.

בבל, פרס ומדי ושאר הממלכות אמנם הציקו לכלל ישראל במשך הדורות, אולם הם לא שאפו להשיג את אותו דבר שכלל ישראל שאפו להשיגו. "חושך" זו יון, והיא אויבתו של האור. דוקא החלקים ה"דומים" כביכול בין יון לעם ישראל [במילה "יון" טמונה גם המילה "יון" - כלל ישראל נמשלו ליונה, ובשם זה גנוזות אותיותיהן], הם הגורמים לאויבות הגדולה של כלל ישראל והיוונים.

כיום נמצאים אנו בגלות אדום, ולימדנו חז"ל (שבת נו ע"ב) כי אותה נעיצת קנה של המלאך גבריאל בתוך הים הגדול שהביאה להקמת הכרך הגדול, הלוא היא איטליה של יון, נמשכה לאחר מכן לרומי - נשמתו של עשיו. כל תרבות המערב בדורנו מקורה הוא, איפוא, מיון.

תרבות יון - הוד

התרבות של יון בנויה על "הוד". "הוד" עניינו יופי הבא לבטא את הפנימיות, והוא מתגלה בעשיית מעשה המבטא את אישיותו של העושה. עד היום נותרו בעולם דברים שמקורם ב"תרבות" יון, כגון תחרויות ספורט וכו'. תחרות רגילה בין שניים על השגת דבר בעל ערך כזהב ואבנים טובות אינה מבטאת את אישיותם של המתחרים, כיון שלתחרות זו ישנה מטרה של השגת דבר מסויים בעל ערך, נמצא שאין המתחרים באים לגלות את אישיותם, אלא שואפים להשיג דבר ערך ככסף או זהב ע"מ להתעשר על ידו. דבר זה דומה לאכילת לחם שאינה מבטאת את אישיות האוכל, הוא אוכל אך ורק מאחר והוא רעב. והראיה, שהרי גם בהמה אוכלת...

אולם ישנם מעשים של אדם המבטאים את אישיותו. תחרות של משחק ב"כדור" ללא מטרת רוח כלשהו, באה לבטא ולגלות את אישיות המתחרים. כי הנה "כדור" מצד עצמו הנו דבר אפסי נטול כל ערך ושימוש [עד כדי כך שנפסק בשו"ע שכדור נחשב מוקצה בשבת (או"ח סי' שח סע' מה)], ובשעה ששני שחקנים רצים אחרי "כדור" כזה, הרי כל מטרת המשחק היא להוכיח ולבטאות את אישיותו של השחקן המתגלה במה שהנו "גיבור" או "שחקן מצטיין". זוהי הסיבה שמשחקים אלו נעשים דוקא ב"כדור". לו היו מבוססים על חפץ אחר, ניתן היה לטעות ולחשוב שההתאמצות במשחק נעשית עבור השגת אותו חפץ, ולא היתה באה לידי ביטוי גבורת המנצח. רק ב"כדור" שאין לו ערך, ולא יתכן שהשחקן התאמץ עבור השגת עצם הכדור, הרי פשוט שהתאמצות השחקן היתה כדי להוכיח לכולם את הגבורה והחכמה הטמונות באישיותו. ולכן ביון לא הוענק כל פרס כספי על נצחון במשחק, כיון שדבר זה מפריך את כל מטרת המשחק. אדם העושה מעשה המבטא את אישיותו אופף אותו "הוד" [וכן הן תחרויות ומאבקי כח על כל דבר].

בתרבות יון נכללה בין השאר גם חכמת הפילוסופיה. כיום כמעט לא קיימת חכמה זו משום שאנשים חדלו לבקש חכמה לשם חכמה, וכל כח החכמה אינו מנוצל אלא עבור דברים שימושיים [שיפור יכולת ביצוע של כלי תחבורה וכו']. פילוסופיה הנה "חכמה למען חכמה" - מאבק להיות "חכם".

מסופר על חכם יווני אחד אשר לפני מותו בקשו לשמוע ממנו דברי חכמה, הוא פתח ואמר כך: "החיים זורמים כמו נהר". התעמקו השומעים בדבריו, ולא הצליחו להגיע לעומק הבנתם, מהו הדמיון בין החיים לנהר. כשבאו ושאלו את אותו "חכם" מה פשר דבריו ומדוע החיים נמשלו דוקא ל"נהר"? ענה להם: "אז לא כמו נהר"... שאלוהו: "מדוע, איפוא, אמרת לפני כן דימי לנהר"? והוא ענה: "כדי שתדעו שאני חכם"... אותו יווני אמר "דבר חכמה" כדי שיחשיבוהו ל"חכם".

כוחה של מלכות יון לכבוש את העולם לא נבע מכך שחייליה היו הגבורים הגדולים בעולם, אלא מאחר והם נלחמו אך ורק עבור השגת "הוד". בכל העולם חיילים יוצאים להלחם כדי לנצח ולכבוש את הארץ שמלכם

חמד את אוצרותיה, ומשום כך כל חייל מעדיף שחבירו יילחם כיון שלא משנה מי נלחם, העיקר שהמטרה תושג. חיילי יון נלחמו להוכיח את גבורתם, ולכן כל אחד קפץ למשימה להוכיח את גבורתו ובכך להשיג את מעלה ה"הוד". כשכך נלחמים מנצחים!

גם לנו יש דוגמא לענין ה"הוד". לאדם חילוני אין ה"הוד" בלבד, כי אין בו מעלות אותן הוא בא לבטא בלבד. לעומת זאת בחור ישיבה לובש חולצה לבנה ומגבעת. בלבד זה הוא מבטא את ערכו הרם. בהמה אינה הולכת בלבד, רק אדם מרומם כמוהו. זהו ביטוי ל"הוד".

ההוד של יון - שקר

דוקא בגלל כל האמור לעיל "יון" היא פיסגת החושך, ה"הוד" של יון כולו שקר!

נצחון במשחק אינו מבטא כלל את אישיות המנצח. נצחנו בא עקב היותו חזק. 95 אחוז מחזקו הוא קבל בתורשה כבר בשעת לידתו, ורק חמשת האחוזים הנותרים נקנו ע"י התאמצות אמיתית מצידו. "נצחון" כזה, איפוא, אינו מבטא כלל את אישיותו. ה"הוד" זה שהוא מתעטר בו הוא שקר! גם חכמת הפילוסופיה אינה מבטאת את אישיות המרצה. הוא נולד עם כשרונות ברוכים, ועל ידם הוא קנה חכמה. המתפאר בחכמה זו מתפאר בדברים לא לו.

בחור ישיבה המתהדר בעניבה יפה, גם זו התפארות שאינה מבטאת את אישיותו. מה מבטאת אותה עניבה? זוהר חיצוני ותו לא! וכי עמל אותו בחור לצייר את הדוגמא שובת העין שעל העניבה? ודאי שלא. אפילו אמצעים לקנותה אין ברשותו. הוא התחנן בפני אביו עד שהסכים לתת לו כסף עבור קניית עניבה. ממילא אין בלבישתה כל ביטוי לאישיותו של אותו בחור העונדה.

השקר של יון הוא שקר שלא היה כמוהו, לקחו את ה"הוד" שענינו ביטוי לאישיותו האמיתית והפנימית של האדם וסילפו אותו. מסרו שיעורים ארוכים על ענין ה'הוד', שכל תוכנם היה רצוף שקרים. כל הדברים שאדם

מתהדר בהם אינם מבטאים את פנימיותו ועצמיותו. אלו כוחות שהוענקו לו במתנה מאת הבורא יתברך.

זוהי כוונת דברי המקובלים שהחשמונאים תיקנו את ענין ה"הוד". החשמונאים הוו דוגמא חיה לביטוי אמיתי של מדת ה'הוד'. מלחמתם היתה מעשה גבורה אמיתי חסר כל סיכוי טבעי, כמובא ברש"י בפ' וזאת הברכה עה"פ "ברך ה' חילו" (דברים ל"ג, י"א) - "ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם היוונים והתפלל עליהם, לפי שהיו מועטים יב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות, לכך נאמר 'ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה'".

ובמדרש (אוצר המדרשים עמ' קפה) מתוארת מלחמה זו בזה"ל: "א"ר יצחק בר נחמני אלף ושמונים ריבוא גייסות באו עם בגריס הרשע ואמר לישראל: 'שוטים אתם שתעשו מלחמה עם חיילים שאין להם שיעור, אם תאמרו אלקיכם יביא מבול כבר נשבע שלא יביא מבול לעולם, ואם גבריאל יעמוד בנו לשרוף אותנו כמו שעשה לסנחריב הרי אנו סכים עצמנו בדם חזיר ולא יגע בנו'. נשאו ישראל עיניהם למרום ויאמרו 'לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד שלא יתבזה בעכו"ם, עכשיו יאמרו אין לאלהיהם עצה אחרת, וכך כתיב 'גדול העצה ורב העלילה'. אמר הקב"ה: 'חייכם מחשבתי גדולה משלכם, 'כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב'. באותה שעה היו ישראל מצפים להרי מזורח אולי יבואו להם עכו"ם פריסים לעזרתם, אז חרה לו למתתיהו כ"ג וא"ל לחשמונאי: ולא כתיב 'ארור הגבר אשר שם בשור זרועו לו ומן ה' יסיר לבו וברוך הגבר אשר שם ה' מבטחו'? א"ל: 'יפה אמרת, אני ושבעה בני ואתה ושלשה בנים הם יב שבטי י-ה עדות לישראל, מובטח אני בהקב"ה שיעשה לנו נסים ונפלאות'. ויצומו וילבשו שקים ואפר לבקש רחמים מלפני אלקי השמים עזרם ומגינם של ישראל, וככלותם להתפלל קמו מכרוע על ברכיהם ויעצמו עשתנותם, מנשרים קלו ומאריות גברו וילחמו בעמים ויהרגו בהם הרג רב. א"ר יצחק בר נחמני באותה שעה תפס הקב"ה שבעים שרים של מעלה משרי או"ה ורצע אותם במרצע של אש, ויאמר להם 'הרגו איש את קרובו ואם ימלט אחד מהם נפשיכם תחת נפשו'. וכשהיו היוונים מורים חצים וחרבות באו המלאכים ונעצו אותם בלבם של היוונים, הוי 'חרבם תבוא בלבם וקשתותם תשברנה' (תהלים לו, טו), והיו בני חשמונאי רואים הנסים ואומרים 'ה' ילחם לנו".

ומעודי הוקשה לי ביותר על ענין מלחמת החשמונאים ביוונים. שלושה עשר יהודים חלושים נלחמים כנגד מליוני חילים גיבורים המצויידים בנשק הטוב ביותר בעולם, הלואת יקרא "מלחמה"? לדעתי ההגדרה המתאימה לכך היא "מסירות נפש". חסר שכל יגדיר זאת כ"התאבדות". אך ודאי שאין זו "מלחמה"! דבר זה דומה לקבוצת בחורים צעירים מצויידים ב"סטנדרים" וכד' היוצאים ל"מלחמה" מול אמריקה - המעצמה הגדולה ביותר בעולם בעלת הציוד המלחמתי המשוכלל ביותר... זוהי "מסירות נפש", לא "מלחמה".

ביאור הענין עמוק עד מאוד. המלחמה בין החשמונאים ליוונים היתה על ההגדרה של "הוד". שיטת המלחמה של היוונים היתה שונה משיטות המלחמה של כל האומות באותה תקופה. הם נלחמו באופן של "הוד" - כל חייל שואף להראות את גבורתו בנצחונו על האויב. "הוד" זה הנו שקר גמור, כי גם אם אותו חייל נצח, אין זה נצחון "שלו" אלא הקב"ה שמר עליו. כנגד ענין זה יצאו החשמונאים להלחם. גם הם נלחמו עם אותו כח של "הוד", אולם לא "הוד" של שקר, אלא "הוד" אמיתי הבא להוכיח את אישיותו ופנימיותו האמיתית של החייל. ומהי? "מסירות נפש", רתיחה של איכפתיות, רצון עז לקדש את שמו יתברך בעולם. זהו ה"אני" האמיתי של כל אחד מכלל ישראל. היווני בא להראות את שריריו אשר לאמיתו של דבר הוא לא בנה אותם בעצמו, רק נולד כך. לעומת זאת במלחמת היהודי מתגלה פנימיותו העצמית האמיתית, משום שטמונה בה הכרזה קבל עם ועדה: "על אף היותי חלש, קיימים בי רצון, איכפתיות, בעירה פנימית, כח רוחני - מסירות נפש. אלו אינם כלים שאולים מאחרים, אלו כלים שלי שאכן מבטאים את אישיותי". זו היתה המלחמה האמיתית בין היוונים לחשמונאים.

והנה כשנתבונן באותה מלחמה, תעלה בלבנו התמיהה, וכי היה סיכוי כלשהו לחשמונאים לנצח את היוונים במלחמה כזו? אולם לאמיתו של דבר אין זו קושיה כלל, משום שלמלחמה בהוד של יון לא יוצאים כדי לנצח, למלחמה יוצאים כדי להלחם, והנצחון נתון ביד ה'. התוצאה אינה מעניינו של הלוחם - "חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלקינו, וה' יעשה הטוב בעינינו" (שמואל ב' י, יב).

החשמונאים תיקנו את ה"הוד". הם יצאו למלחמה להראות מהו ה"הוד"

האמיתי, וככל שסיכויי הנצחון אפסיים בא יותר לידי ביטוי ענין ה"הוד", שהוא הרצון, הרתיחה הפנימית, ה"אני". זהו נצחון בכח עצמיותו - "יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך" (משלי ה, יז). דוקא באופן זה החשמונאים זכו לתקן את ה"הוד".

"הוד" - עבודה ללא חשבונות עתידיים

מדת ה"הוד" קיימת אצל כל אחד ואחד מאתנו. כאשר מגיעים פסח, שבועות וסוכות, ישנו "אור" שבו כל אחד יכול להבחין בכוחותיו ואפשרויותיו למימוש שאיפותיו לרוממות אמיתית ולקרבת ה'. בחושך, בתקופה של משברים, ניכר ה"הוד". יהודי שואף להיות גדול הדור כמו "גדול" פלוני. ואף שבינו לבין אותו "גדול" מבדילים חמשים שנות אור וא"כ אחוזי ההצלחה הצפויים לו שואפים לאפס, אעפ"כ הוא מתאמץ בכל כוחו. כי בעצם ה"מלחמה" והמאמצים שלו הוא מגלה אהבת ה' יתברך עזה הטמונה בו, ואת רצונו בידיעת תורתו הק'. זהו ה"הוד" - נכונות למסירות ולעשיה בלי שיעור וכלי גבול.

דוגמא נפלאה: אברך שואף להיות ראש ישיבה ולמסור שיעורים עמוקים. והנה באחד הימים הוא נראה עומד ומפטפט במשך חמש דקות. כאשר הוא נשאל לפרש מעשיו, תשובתו היא: "חמש דקות אלו אינן כה 'קריטיות', מאחר ולפי חשבונאי באפשרותי להעשות ראש ישיבה חשוב גם בלעדיהן..." זהו שקר מעין זה של "יון" - "חושך", הנובע מהסתכלות על המטרה הסופית.

הבעיה בדורנו נובעת מהמחשבה ש"גם בלעדיהן אצליח", ולכן אין מתייחסים ברצינות הראויה לאותן דקות ספורות של בטלה. אולם זוהי מחשבה מוטעית, כי הביטוי לפנימיות האמיתית של האדם הנם הרצון והמסירות, האיכפתיות על כבוד ה' יתברך ותורתו. חוץ מעניינים אלו, כלום אינו שייך לנו. וע"כ כל רגע של ביטול תורה הנו רגע של כשלון. צורת חיים כזו מהווה ה"הוד" המבטאת את האדם באמת. זוהי הנהגה הפוכה מהנהגת היוונים שהיו מתהדרים ב"הוד" שאינו שלהם כלל.

וזהו בעל ה"מסילת ישרים" (פי"ט) בנוגע לאהבת ה': "אך בעלי הדעה האמיתית אינם צריכים אפילו לטעם הזה, כי הרי אין להם לכוין עצמם כלל,

אלא כל תפלתם להגדיל כבוד שמו יתברך ולעשות נחת רוח לפניו, וכל מה שיתגברו עכובים נגדם עד שיצטרכו הם יותר כח להעבירם הנה יאמץ לבם וישמחו להראות תוקף אמונתם כשר צבא הרשום בגבורה, אשר יבחר לו תמיד במלחמה החזקה יותר להראות תקפו בנצחונה, וכבר מורגל זה הענין בכל אוהב בשר ודם שישמח כשיודמן לו מה שיוכל להראות בו אל אשר הוא אוהב עד היכן מגיע עוצם אהבתו.

הנצחון כלל אינו תופס מקום. ודאי שאדם רוצה להצליח, אבל עיקר עבודת האדם טמונה בגילוי אהבתו הפנימית לה' יתברך, גילוי תוקף אמונתו הטהורה - "ואמונתך כלילות". אם אדם כבר יודע מראש שיצליח במעשיו, הוא לא ביטא בהם את תוקף אמונתו.

"הדר" שאחרי ה"הוד"

אחרי ה"הוד" מגיע "הדר". זוהי ההבטחה האלוקית שהמדליק את אותו נר "קטן" של חנוכה יגיע לשמונה נרות, וייעשה "גדול" אמיתי, הקב"ה יתן לו במתנה את התורה ואת הגדלות - "הוד והדר לפניו" (תהלים צו, ו).

"ויהי כזית הודו" (הושע יד, ז) - עץ הזית נקרא "הוד". בפשטות הטעם הוא לפי שעץ הזית נאה מכל העצים, אולם נראה כי טמון כאן רמז לענינו: הזית עצמו מר - קשה לשכחה. מעלתו של עץ הזית הנה התמצית שלו - השמן. זהו "הוד".

"הוד" פירושו התמודדות - "חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך" (תהלים מה, ד). אדם המפסיק להתמודד עם תפלת ה"שמונה עשרה" שלו כי "אין לי כל סיכוי" - זה "יון". יאוש אינו אלא נחלת הגוי. יהודי אינו מתייאש לעולם. זהו "הוד" שסופו "הדר" - מתנה מופלאה מאת הקב"ה.

מצות חנוכה - נר, בכדי להבחין בחושך יון

למצוא את החושך

"תנו רבנן: מצות חנוכה - נר איש וביתו" (שבת כא ע"ב). את המושג של נר מצינו לענין חיפוש, הגמרא (פסחים ז ע"ב) לומדת שהחיפוש אחר החמץ צריך להעשות על ידי נר, מהכתוב (משלי כ, כז) "נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן". כמו כן בחנוכה שמאירים בנר יש בכך רמז גדול שעלינו לחפש ולמצוא משהו.

כמובן שעלינו לידע את מה לחפש, ואת מה עלינו למצוא בחנוכה. והתשובה לפי דעתי, ככל שתשמע פלאית, היא שאנו מחפשים את החושך! רוצים להכיר את החושך! ואבאר דברי.

אדם שנולד עיוור אינו יודע שהוא שרוי בחושך, הוא לא יודע שנמנעים ממנו אורות צבעים ונוף, והוא לא מתגעגע אליהם. אולם כשפתאום זוכה למאור עינים, אזי לומד הוא מה נמנע ממנו. כמו כן אדם שכל חייו יושב בחושך, רק כאשר ידליק נר יִכַח הוא שקודם לכן היה שרוי בחושך. וכמו כן אנו הסבורים שהננו ב"אור", שומה עלינו להדליק "נר" כדי שנבחין בחשיכה בה שהינו.

חשכות עוה"ז ויון

הנה ישנם שני דברים המוגדרים בחז"ל כחושך. האחד הוא: עולם הזה, ככתוב (תהלים קד, כ) "תשת חושך ויהי לילה" - "זה עולם הזה שדומה ללילה" (ב"מ פג ע"ב). ואם לנו לא נראה שאנו חיים בחושך והעולם נראה לנו די מאיר, כנראה שצריכים להדליק איזשהו נר כדי שנכיר בחשכות העולם. וזהו העבודה של חנוכה, לראות את החושך שבעולם.

דבר נוסף שהוגדר בפי חז"ל חושך הוא יון, ככתוב (בראשית א, ב) "וחושך על פני תהום" - "זו יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיה" (ב"ר פ"ב, ה). ולמרות שאחר מלכות יון באה מלכות רומי היא אדום שבגלותה אנו שרויים - עדיין יון קיימת נשלא כמו מלכויות קודמות, כבכל

שכאשר נכבשה על ידי פרס - נעלמה, ופרס שכאשר נכבשה על ידי יון - נעלמה]. אמת היא, שכל הדם שנשפך במלחמות במשך הדורות - הידיים היו ידי עשו, הוא אדום החי על חרבו, היא רומי. אבל מה שנקרא "תרבות המערב", כגון מדע, ספורט, בידור וכו' - נבע מיון.

והנה, אנו נהנים מהמדע של תרבות זו, חשמל, טיסות ועוד ועוד, כל אלו דברים הנראים לנו נפלאים. כך שלכאורה במבטינו, חלקים נכבדים מתרבות זו, כגון טכנולוגיה מתקדמת, נחשבים ל"אור". ואולם חז"ל אומרים שזה חושך. ועל כן מוטל עלינו בחנוכה להדליק את הנר ולגלות את החושך - היכן הוא.

החושך שבאור המדע

סבורני, שהחושך - ככל שהדבר נשמע שוב פלאי - הוא האור! אין לך דבר שמחשיך כמו האור! ואסביר את דברי.

בעולם רווחת הסברה שבמדע ובטבע יש סתירה לאמונה ח"ו. אם אדם פוגש פרופסור מיוחד במקצועו, ומגלה שהוא חרד על קיום המצוות, או אם הוא מגלה שבראש האוניברסיטה עומד אדם דתי - הוא מופתע מהחידוש. אמנם כיום סברא זו מתערערת, כיון שהמדע הפך להיות טכניקה והמדענים הם המחשבים. אבל בעבר כשהיתה רדיפה אחר המדע, היה חוק בל יעבור, שכל בחור - אפילו ממשפחה טובה שלמד בישיבה - שנכנס לאוניברסיטה, בכל שנה התקטנה הכיפה שלו עד שלבסוף התנדפה לגמרי. והשאלה: מדוע זה כך, ולא הפוך? הרי "מדע" זה לדעת, וכשפותחים את העיניים רואים את נפלאות הבורא. וא"כ מדוע המדע הנו סתירה לאמונה?

הטעם לכך הוא משום שהמדע קובע את מסקנותיו על פי הכלים שלו, במעבדה, במבחנות וכו'. על ידי מיקרוסקופ מגלים עצמים זעירים ביותר, על ידי טלסקופ חוקרים האם יש חיים על כוכב רחוק. ולאחר הבדיקות המדעיות מגיע שלב ההוכחות והמסקנות המדעיות.

ולמשל, אדם החפץ לדעת האם ניתן למצוא דג שאורכו אינו עולה על מחצית המילימטר, והוא לוקח רשת ו"חורש" את כל הימים והנהרות בעולם ולא מוצא, עדיין אין לו הוכחה שדג כזה לא ניתן למצוא, כיון שיתכן שלא

מצא משום שלא חיפש די, ואילו יחפש עוד - ימצא. אבל אם יפגוש אותו מדען, ויספר לו כי גילה במעבדתו שלא ניתן ליצור רשת שהחורים שלה פחותים ממילימטר, ועל כן מוכרח מדעית שלא ניתן למצוא דג זעיר שכזה, הוא יפסיק מלחפש. אך אם נתבונן כיצד קבע הוא שלא ימצא כזה דג, או ביתר דיוק, מי "החשיך עליו" ואמר לו שלא ימצא? התשובה היא, כי אור המדע שבכלים קבע שאי אפשר למצוא.

כמו כן בענין מציאות ה'. בכלים שביד המדע - ברדאר הכי רגיש - לא ניתן 'למצוא' את בורא העולם, ובשל כך המדע לא מאמין שהוא חי וקיים. והוא מחשיך את האמונה, וזהו החושך של יון.

אלא שעל פי המדע אי אפשר למצוא את אלקים, כיון שהוא מחפש אותם בכלים לא נכונים, ובאמת את הקב"ה אין לחפש בכלים שכאלו, אלא בכלים אנושיים; דהיינו להרגיש כנות ואמת. כיום יש בעולם 6 מליארד מכוונות - בני אדם בצביונם ובקומתם, במוחו של כל ילד ישנו מחשב - מח שמכיל 50 מיליארד תאי זכרון. מי עשה את זה? האם זה נהיה במקרה? אדם שיחשוב בכנות יגלה את ה' יתברך.

חושך בעיניים

מהו החושך הגדול ביותר בעולם? עיניים! אין שקרן ומחשיך כמו עיניים. כיון שסבורים אנו שמה שאין העיניים רואות - כביכול אינו נמצא.

לדוגמא, יש לי אח גדול ממני בתורה ובחכמה. בקטנותנו - שאז הוא היה גדול ממני רק בשנים - שלחני אבי שליט"א לקרוא לו מביהכ"נ, הלכתי ולא מצאתיו וחזרתי והודעתי לאבי שאינו בביהכ"נ. אמרו לי לא חיפשת תחת השולחנות". חזרתי וחיפשתי היטב בכל מקום אפשרי ומשלא מצאתיו קבעתי עובדה ברורה: הוא אינו נמצא בביהכ"נ. על סמך מה הגעתי למסקנתי? על סמך עיני כמובן! ומאז ועד היום קבעתי עובדות לאלפים ולרבבות על סמך מראה עיני. כל בקר לפני שאני מוזג לכוסי את התה, אני מסתכל בכוס לבדוק שאין בו חרק, ואם עיני לא רואות אני קובע שאין. וכך התרגלתי שמה שהעיניים שלי רואות - קיים, ומה שלא רואות - לא קיים.

וזהו חושך, מפני שיש הרבה מציאויות שאי אפשר לראות בעיניים. למשל

גלי קול אי אפשר לראות, ואדם שישפוט לפי מראה עיניו, כשיראה אדם אחר מדבר בטלפון הוא יחשבהו למעורער בנפשו. הוא לא יקבל הסבר שיש גלי קול, שהרי יש לו הוכחה מדעית שאין גלי קול, שהרי העינים שלו לא רואות אותם. או למשל זרם החשמל אינו נראה, ואף על פי כן מי שיגע בו - "כן יאבדו כל אויביך ה'"...

ובעצם כל החושים - עיניים, אזנים, אף, טעם ומישוש - הם חמשת המשקרים הגדולים בעולם. ופעמים הם הורסים לנו את החיים מפני שהם "אור", ואנו סומכים עליהם בכדי לקבוע מה נמצא ומה לא, כמה ואיך וכו'.

העבודה בחנוכה: להכיר בחושך

והנה בעוד שאדם היודע כי נמצא הוא בחושך, מבין שאינו יודע הכל ולכן שואל את מי שנמצא באור, הרי אדם הסבור שהוא נמצא באור לא עולה בדעתו לשאול.

אדם שמסתובב בעולם בלא להתבונן - לעולם לא יראה את הנפלאות שבבריאה, בכל פרח קטן. ולעומתו אדם שמתבונן - יודע להעריך כל פעם כשיוצא הוא להתפנות. הרי בבית החולים הרופא עובד קשה כדי להוציא טיפת מים מאדם שכליותיו לא מתפקדות. "שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם" - הכל משותק.

וזה העבודה בחנוכה: להסתכל ולראות את החושך; להכיר בחושך לדעת שמה שסברנו על סמך מה שראינו בעינינו הבשריות אינו נכון, כי הן רימו אותנו שכביכול אנו באור בעוד שבאמת היינו בחושך. ובמקום להסתכל בעיני בשר מוטל עלינו להביט בהגיון ולראות מי עשה את כל העולם הנפלא, ואיך הוא עובד? ולהגיע למסקנות באמת ובכנות.

כיום העולם נמצא במצב שאין לאדם זמן להיות עם עצמו. יש "חדשות", יש טלפונים, ואם הוא בדרך - אז יש פלאפונים. אבל אדם צריך לעצור בכדי להכיר את החושך ולחפש את האור. לפתוח עיניים ולהתבונן במציאות באמת, ולראות את "מלא כל הארץ כבודו", ואת "כולם בחכמה עשית". ברכת "בורא פרי העץ" למשל, צריכה להאמר מתוך התפעלות קרובה לעלפון.

חושך הידע ואור הבערות

אבי שליט"א סיפר לי שהג"ר ברוך בער זצ"ל נכנס פעם לביתו וראה על השולחן עיתון. אין ספק שזה לא היה עיתון משוקץ. ובכל זאת ר' ברוך בער ניגש ודחפו עם מרפקו מהשולחן והפילו. כששמעתי את הסיפור הזה חפשתי בשו"ע היכן כתוב שאסור ליגע בעיתון, ולא מצאתי. אז התחלתי לחפש טעם אחר, ומצאתי. כמו שמנקים לכלוך בסמרטוט ולא בידים - אין זה משום שכתוב שאסור אלא משום שזה דוחה, כך היתה התייחסותו של ר' ברוך בער לעיתון שפשוט דחה אותו.

ולכאורה הלא עיתון הוא אור. אדם נמצא בחושך, לא יודע מה קורה, והעיתון מאיר לו מקצה העולם ועד סופו. מה קרה בניו-יורק? מה קרה בהתנגשות שני המטוסים? הכל מופיע בעיתון. אדם קם בבקר, והעיתון פותח לפניו את כל העולם. אלא שזהו באמת החושך הגדול ביותר, כי בשעה שאדם חי את העולם הוא מנותק מהאור האמיתי - הקב"ה...

הג"ר יעקב גלינסקי שליט"א מספר שפעם התגלגל עיתון לידי אשה שלא ידעה לקרוא, ובשל כך החזיקה את העיתון הפוך. כשראתה תמונה של אניה, היא פרצה בקריאות שבר על האנשים שטבעו למוות כשהאניה התהפכה לאשה כזאת אנו מתייחסים בזלזול, אבל כשהיא אומרת "מודה אני לפניך מלך חי וקיים", היא חשה בכך ורואה את ה' יתברך 'חי'. כשהיא עושה חלות לשבת היא רואה את הפלא של תפיחת העיסה, את הכח באצבעותיה ללוש את הבצק, והיא יודעת שהכל בכוחו של בורא - כל - עולמים, ה' יתברך. אשה כזו יש לה אורות אחרים ואמיתיים.

החסיד היעב"ץ זצ"ל בספרו אור החיים (פ"ב וסו"פ ה) אומר שבזמן גזירות השמד, הנשים והאנשים הפשוטים קפצו לאש על קידוש ה' בעוד שחכמים ופילוסופים נכנעו. והסיבה לכך מפני שלפשוטי העם לא היה "אור" אחר, בעוד שלאחרים היה את אור הפילוסופיה - שהחשיך עליהם מלראות את האור האמיתי.

לפני כמה שנים נסעתי עם הגאון ר' הלל זקס שליט"א, נכד הח"ח זצוק"ל, לבקר את בת דודו - נכדת הח"ח שעלתה לארץ מרוסיה. היא סיפרה לנו שבגיל שבע-עשרה ברחה מהבית ללמוד באוניברסיטה, לאחר שנתיים באה

לבקר את סבה הח"ת ואמרה לו [בתרגום מאידיש] "סבא! מה אתה יושב בחושך, תצא לאור הגדול!" ענה לה הח"ת: "נכדתי, את רואה את האווירונים האלו [באותה תקופה היתה מלחמת העולם הראשונה, שמטוסים היו מטילים פצצות על מקומות ישוב], הם עוד יגיעו לירח, הם עוד יעשו פצצות שיוכלו לפוצץ את כל העולם, אבל אנחנו עושים אנשים!" מבהיל הדבר, איך שנערה צעירה חשה שרבונו הח"ת זי"ע שהוא 'אור העולם' יושב בחושך [רק נתאר לעצמנו איך היינו נראים בלי ה'משנה ברורה']. מה גרם לה לזאת? אור המדע שהחשיך בעדה לראות את האור האמיתי,

"ולדבקה בו"

הרמב"ם (מורה נבוכים חלק ג פרק נא) מבאר את הכתוב "אלוקי אברהם", שאברהם לא ניתק את מחשבתו מה' יתברך אפילו לרגע. והוא אומר כך: "כשאדם חושב על ה' יתברך הרי הוא נמצא אתו בפועל. אבל אתה אחי כשהטית מחשבתך למאכל צריך [כלומר אפילו שהאוכל לצורך הגוף ולא לתאוה], לעסק צריך [אפילו צריך לפרנסתו לקיומו], נפסק הקשר בפועל ואינך עמו עוד והוא אינו עמך. אבל אם תמצא בן אדם שלא מפסיק מחשבתו בה' יתברך גם כשהוא אוכל ועושה עסקיו, איני אומר שזה מעלת כל הנביאים אלא מעלת האבות עליהם השלום, שזה פירוש אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב, ומעלת משה רבנו עליו השלום שעליו נאמר (שמות לד, כח) 'ויהי שם עם ה'".

ובאמת כתוב גם אלקי ישראל (בראשית לג, כ). וכנראה שכל יהודי צריך ללכת בכיוון זה ולשאוף לכך, כלומר להתרגל לחשוב כל הזמן על ה' יתברך. לפתוח את העיניים ולראות שהוא נמצא בכל מקום ובכל יצור. לדבר אתו ולחוש בנוכחותו.

פרצות כמנין אח"ד כנגד ה' אחד

שלוש עשרה הפרצות שבהיכל

שנינו במשנה (מדות ב, ג) שהיה סורג גבוה עשרה טפחים סביב בית המקדש, "ושלש עשרה פרצות היו שם, שפרצום מלכי יוון". מאוחר יותר "חזרו וגדרום, וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות" (שם). והיינו, שכאשר בני חשמונאי חזרו וגדרו את הפרצות שפרצו היוונים, תקנו כנגד כל מקום שהיה פרוץ מלפנים להשתחוות (ופירש ברע"ב שם: "על אובדן מלכות יוון"). שלש עשרה השתחויות עד סוף כל הדורות! הוי אומר: הפרצות האלו היו פגם גדול. ובאמת, הדבר מוזכר גם ברמב"ם בהלכות חנוכה (פ"ג ה"א): "בבית שני כשמלכו יוון וכו', נכנסו להיכל ופרצו בו פרצות" וכו'.

בנוסף, רבה חשיבותו של המספר שלש עשרה. כידוע, הגימטריה של "אחד" היא שלש עשרה. ישנם מספרים שונים בעלי משמעות, כמו חמישים שערי בינה, שלושים ושתים נתיבות חכמה, שבעים זה תפארת. שלש עשרה הוא המספר של כתר, שהרי י"ג מדות הרחמים נקראות שלש עשרה מידות הכתר. וכן בפיוט "אחד מי יודע", לאחר ששואל "שלשה עשר מי יודע" ומשיב "שלשה עשר אני יודע", יותר אין הוא שואל כלום. היות והוא יודע מהו שלשה עשר, הוא יודע את הכל.

מדוע היוונים פרצו פרצות בהיכל

מדוע היוונים פרצו את הפרצות האלו בסורג? מבואר במפרשים (ראה תוי"ט) שמטרת הסורג היתה "לתת מקום והבדל בין העובדי כוכבים הנכנסין להתפלל בבית ה' ובין ישראל וכו'", לא היו עובדי כוכבים רשאים ליכנס בחיל ולפיכך נעשה הסורג, ומבואר במפרשים שמזה הטעם עצמו באו הגוים ופרצו בו פרצות, וז"ל התוי"ט: "כשביל כן היוונים פרצו בו פרצות, הואיל ונעשה להבדיל אותם מבוא יותר פנימי. ולכך כשחזרו ישראל וזכו לגדרם, תקנו על כל גדר השתחויה להודות לה' כי טוב".

כנראה שיש כאן דבר יסודי מאוד, והנני להציע בזה את מה שעלה במחשבתי בביאור הענין.

מחיצות המקרבות

ידוע שישנו דבר הנקרא מחיצה. ישנם אנשים החושבים שמטרת המחיצה היא להבדיל, לגדור ולהפריש. אך האמת היא להיפך, מחיצה היא דבר שמחבר. לדוגמא: מחיצה בבית הכנסת. ישנן נשים המרגישות בכך עלבון, כאילו ומטרת המחיצה היא להוציאן מתוך לגדר. אולם, כאמור, מטרת המחיצה היא הפוכה - לאפשר לנשים להיכנס לבית הכנסת. אילולי המחיצה אשה לא היתה יכולה להכנס לבית הכנסת מפני גדרי הצניעות. אך מפני רצוננו לקרב את הנשים ולאפשר להן כניסה לבית הכנסת עושים מחיצה.

גם במתן תורה היו מחיצות של חושך, ענן כבד וערפל על ההר. אלו היו מחיצות והם לא באו לרחק אותנו מה' יתברך, אלא לקרב. הרי כביכול השי"ת ירד על הר סיני. אפילו אם השמש אחת משמשיו של הקב"ה היתה יורדת על הר סיני, היה העולם נשרף. לו השמש היתה מתקרבת אף במילימטרים ספורים לכדור הארץ, היה הדבר מביא ח"ו כליון לעולם. אבל הרי הקב"ה כן ירד להר סיני. כדי שהדבר יהיה אפשרי וכדי שנוכל להתקרב אליו יתברך, עשה השי"ת מחיצות של חושך ענן וערפל.

"ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים"

וזו המחלוקת בין היהודים ליוונים.

היוונים נעלבו ממצאותה של המחיצה וטענו: "למה אתם מרחקים אותנו מקודש הקדשים? וכי הקב"ה הוא רק שלכם"? ועוד: "הרי הקב"ה אוהב אותנו ג"כ". ויתכן אף שהינני הביא ראיה לדבריו: "אתה רואה את העין שלי? היא הרי משוכללת יותר מכל המצלמות עלי אדמות, והרי קבלתי זאת מהקב"ה. אם כן בהכרח שהקב"ה אוהב אותי! וכן קבלתי אוזן מהקב"ה! ולא זו בלבד, אלא הקב"ה גם נתן לי מוח שהוא יותר יקר ומשוכלל מהמחשב רב העוצמה ביותר הקיים עלי אדמות". והיות וכן, היוני ממשיך לטעון ואף להקשות: "הקב"ה אוהב אותי ודואג לי כמו שדואג לך, והוא ברא אותי כמו שברא אותך. לכן, מנין לכם העזות הזאת לשים מחיצה כדי

להרחיק אותנו ממנו יתברך?! וכי לא כתוב בספריכם 'כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים'" (ישעיה נו, ז)?!

ובאמת, רצונם של היוונים היה רק לפרוץ את המחיצות. הם הודו שצריך את בית המקדש, אבל סברו שבית המקדש צריך להיות מקום שבו היהודי יקריב את הכבש, ואח"כ היוני יקריב את החזיר...

האמת היא שהיהדות לא רואה זאת כך. אנו לא באים לרחק את היוונים כי אם לקרב אותם. הגוי לא יכול להיכנס לבית המקדש פנימה, כיון שגוי הוא גוי ויהודי הוא יהודי. לכן עשינו מחיצה, דוקא כדי שהגויים יוכלו להתקרב לבית המקדש, ודוקא משום ש"ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים".

יחס היהדות לאומות העולם

הדת היחידה שהיא סבלנית כלפי מי שאינו בן אותה דת, היא היהדות. להבדיל, לפי הנצרות, מי שלא שייך לדת הנוצרית חייב מיתה. וכדי לקיים זאת בפועל, ביצעו הריגות ושמדות במשך כל הדורות. לפי האיסלם, מי שלא שייך לאיסלם אין לו זכות קיום נפעם תוך כדי טיסה באוירון, נכנסתי לשיחה עם כומר, שלא ברצוני. הוא שאל אותי: "האם נכון הדבר שאתם, היהודים, טוענים שהנוצרים הם הדלק של גיהנם?" אמרתי לו: "זה לא נכון, שקר וכזב! אתם, הנוצרים, אומרים שכל היהודים הולכים לגיהנם. להבדיל, אנחנו אומרים שחסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא".

אצלנו ביהדות, גוי שרוצה להתגייר, אומרים לו: "כשביל מה לך להתגייר? הרי יש לך ז' מצוות בני נח אתה יכול להתקרב לאלקים גם בעודך גוי, ותזכה לעוה"ב". אנחנו לא באים לרחק, אלא לקרב.

ולמרות זאת, כדי לשמור על היחודיות של היהדות וכדי שלא תהיה תערובת, צריכים מחיצה והבדלה בין ישראל לעמים.

"כבודו מלא עולם"

אך בעצם המחלוקת בין ישראל ליון היא יותר עמוקה. היוונים סוברים שהקב"ה נמצא במקומו המיוחד לו, וככל שאדם מתרחק מאותו המקום הוא מתרחק מהאלקים. לכן לשיטתם, אדם הנמצא בתוך קודש הקדשים נמצא עם

האלקים, אבל אדם העומד בחוץ נמצא במרחק ממנו. ומשום כך הם מרגישים שכל מחיצה בעצם מרחיקה אותם מהפנים, מהקב"ה.

להבדיל, היהודים מאמינים באחד, שהקב"ה "מלא כל הארץ כבודו". בבית המקדש ומחוץ לבית המקדש, בארץ ישראל ואף חוצה לה בארצות העמים. [הן אמת נכון הדבר שבירושלים יש יותר השגות בקירבת ה', אבל בעצם הקב"ה נמצא בכל מקום].

"כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו"

הרמב"ם אומר (הל' תשובה פ"ה ה"ב): "כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו". ורבים תמהו על כך, היתכן שכל אחד יכול להיות צדיק כמשה רבנו?! אבל ביאור הדבר נראה, שהרמב"ם לא כתב שמעשי האדם צריכים להיות כמעשי משה רבינו, כי באמת האדם לא יכול להיות משה רבינו. אלא הפשט הוא שכמו שלמשה רבינו היה תפקיד ושליחות בעולם והוא מילא אותו בשלימות, כך כל אחד צריך למלאות את תפקידו ושליחותו הייחודית בעולם בשלימות. וכתוב (ירמיה ז, ד): "היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה", והכוונה: ראובן הוא היכל ה'; שמעון הוא היכל ה'; לוי הוא היכל ה'. ובעצם כל אחד הוא היכל ה'. הקב"ה משרה את שכינתו על כל אחד ואחד, והטעם, מפני שהשי"ת הוא אחד, וחובק כביכול את הכל.

עפ"י ישראל אומרים ליון: "אתם חושבים שצריך את קודש הקדשים בשביל למצוא את הקב"ה, וכתוצאה מכך נדמה לכם שמטרת המחיצות היא להרחיק אתכם ממנו - אבל הדבר אינו כך! שהרי ניתן למצוא את הקב"ה בכל מקום בו נמצא האדם. אך היות וסוף כל סוף אנחנו רוצים לנסות לקרב אתכם אלינו, אזי עושים לכם מחיצה להתקרב. אבל בעצם הקב"ה נמצא בכל מקום".

"כאיש אחד בלב אחד"

דוגמא לכך מצינו במעמד הר סיני, שם היו כל ישראל כאיש אחד בלב אחד (רש"י שמות יט, ב ממכילתא). ולכאורה הדבר תמוה, שהרי בהר סיני לכל אחד היתה מחיצה לעצמו, וכדברי רש"י (שם פס' כד): "משה מחיצה לעצמו, אהרן מחיצה לעצמו, והכהנים מחיצה לעצמם והעם מחיצה לעצמם".

ומובא בספרים שלכל אחד מישראל היתה מחיצה לעצמו. והרי הדבר מפליא, שכן לכאורה אין לך דבר המעורר קנאה ופירוד הלבבות יותר מהמחיצות האלו. הרי אפילו אם יש למישהו כסף יותר מזולתו הדבר מעורר קנאה, וכאן הרי לא מדובר בכסף או בזהב, אלא על תכלית כל התכלית, התענוג האמיתי והעידון הגדול ביותר, שהוא הקירבה לשכינתו יתברך. והרי זוהי השאיפה האמיתית של כל יהודי, להתקרב אל ה', שזהו יסוד התסידות ושורש העבודה התמימה והטוב האמיתי, וכמו שכתוב (תהלים עג, כח) "ואני קירבת אלקים לי טוב" (ועי' מסילת ישרים פ"א). לכאורה המחיצות היו צריכות לעורר קנאה נוראה, והנה דוקא כאן היה הרגע הגדול ביותר של האחדות, "כאיש אחד בלב אחד". כיצד ניתן לבאר את הדבר?

הביאור הוא כנ"ל. במעמד הר סיני כל אחד ידע את מקומו האמיתי היכן הוא שייך להשי"ת. לכן לא היתה קנאה, שהרי הקב"ה נמצא פה כמו שהוא נמצא שם. רק מי שלא מכיר את מקומו מתבלבל ומקנא. במעמד הר סיני כל אחד ידע את מקומו וידע שהקב"ה נמצא בכל מקום, לכן היא שלום ואחדות.

להיות וכל אחד ידע את מקומו, מדוע היו צריכים מחיצות במעמד הר סיני? מפני שהיו כאלו שלא היו ראויים להיות שם. רק על ידי המחיצות התאפשר להם להשתתף במעמד הר סיני.

היוונים באו לפרוץ את ה"אחד".

בעולם התורה אין מקום לקנאה ותחרות, כל אחד צריך למצוא את עצמו ואת מקומו. מי שהוא פחות כשרוני יכול למצוא את ה' עם כשרונותיו החלשים, לא פחות מזולתו שנחון בכשרונות מבורכים. וזה, מפני שה' הוא אחד, הוא חובק את כל העולם בשווה.

אבל היוונים רצו לפרוץ את הסורג, שכל אחד יוכל להיות בקודש הקדשים. וזה הרי לא יתכן, לא כל אחד יכול להיות בקודש הקדשים. צריך לדעת שיש מחיצות וכל אחד צריך למצוא את הקב"ה איפה שהוא נמצא.

"להודות ולהלל"

ימים אלו ניתנו להודות ולהלל. מהו "להודות ולהלל"? לאה אמנו אמרה

(בראשית כט, לה): "הפעם אודה את ה'", ופירש"י: "שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות". כלומר, היה לה חלק והיא זכתה ליותר מחלקה לכן היא היתה צריכה להודות.

אבל אצל יון אין דבר כזה "חלקי". הם סבורים שהכל הוא חלקם, ולכן הם לעולם אינם מודים לה'. ובענין זה, גם בנו נדבקה קצת "יוניות". כל אחד מאתנו רוצה להשיג הכל, להיות כמו פלוני או כמו אלמוני. אבל אין זה חלקנו. כל אחד צריך להיות שלם בחלק שלו. הרבי ר' זושא מאניפולי היה אומר: "אם הקב"ה יתבע אותי למה אני לא כמו אברהם אבינו יהיו לי תשובות. אך כאשר הוא יתבע אותי למה אני לא כמו 'זושא' - לזה לא יהיה לי מה לענות".

צריכים להודות לה' שאנחנו מה שאנחנו, להודות על החלק שלנו. להבין שהקב"ה נמצא אתו והכל אחד, ושהוא יכול למצוא גדלות וקירבת ה' באמצעות כשרונותיו, שאיפותיו, מעלותיו וחסרונותיו, בלא קשר למקומו ומצבו - בכל מקום הקב"ה עמו! לפיכך עלינו להודות ולהלל לה'!

נס חנוכה - התחדשות וחיות פנימית

בין יון לישראל - הפנימיות

כבר בארנו במקום אחר ש"יון" היא כחלק בלתי נפרד מאיתנו. וא"כ נשאלת השאלה מה בכל זאת ההבדל בין יון לישראל? ואמנם בשיחה הקודמת התבאר ענין זה אך עתה נוסיף לבאר זאת בהיבט אחר.

כתוב בספר זכריה (ט, יג), "ועוררתי בניך ציון על בניך יון". באותיות ציון כלולות אותיות יון אלא שנוסף עליהם צד"י. ונראה שההבדל בין יון לציון הוא, שציון הוא יון עם צד"י - רמז לצדיק. וזה עושה את ההבדל העצום בין חושך לאור. ולכן הציר של חנוכה הנו המנורה שמיועדת לאורה. ההבדל הוא לא כמו בין יעקב לעשו, או בין החפץ חיים וצ"ל לרוצח שפל, אלא ההבדל הוא בין יהודי לגוי נאור.

הנה, בגוף פחות או יותר, - הגוי והיהודי שוים. ההבדל ביניהם הוא בנשמה. ובכל זאת, כשיש לגוף האדם נשמה של גוי, אז הוא גוי וכל גופו מתנהג בגויות. וכשיש לגוף נשמה קדושה אז הוא יהודי וכל גופו עושה מצוות. וזה ההבדל בין יון ליונה [כנסת ישראל], בין יון בלי צד"י ליון עם צד"י [ציון].

הגוף לא קובע כלום, מה שקובע היא הנשמה, הצד"י. הסגנון של יון הוא להיראות יפה. ואולם גם יוסף הצדיק היה מסלסל בשערנו, כך שאדם יפה מראה ויפה תואר יכול להיות אריסטו היווני, ויכול להיות יוסף הצדיק. ההבדל הוא מה שוכן בפנים, האם שם או יפת? האם ציון או יון? יון עם צד"י או בלי? לחיצוניות יש ערך אבל לא היא הקובעת, מה שקובע זה הפנימיות. האם היופי הוא בשביל האדם או בשביל ה' אלוקי ישראל. וזהו ההבדל בין חושך לאור.

מצוות ללא חיות - יון

אדם בעולם הגדול הנוהג בהגינות ונחמדות ועובד ביושר, הוא עדיין

"יוני", ובפנימיותו כולו חושך. על דרך זה, לימדנו חכמינו ז"ל בעלי המוסר, שיהודי שמתפלל ולומד, מבחינת היהדות הוא עדיין עסוק בלבוש החיצוני של היהודי, שהוא התרי"ג מצוות, הנעשות על ידי רמ"ח איברים ושס"ה גידים. זהו "היופי" של היהודי כשהוא מתעסק בתורה ובמצוות, אבל עדיין נדרשת פנימיות. כך שיתכן שיהיו שני יהודים אשר שניהם מתפללים ולומדים ושניהם אברכים וכו', אבל אחד "יוני", ואחד "יהודי" - "יוני" עם צד"י שהוא רמו לצדיק.

הכתוב אומר "וצדיק באמונתו יחיה" (חבקוק ב, ד). המדה של צדיק היא חיים. ההבדל בין צדיק ללא צדיק, הוא בחיות שבו. אחד שמתפלל ומקיים מצוות, אם יש בתוכו "חיים", הוא "חי" את התפילה, הוא "חי" את המצוות, ואז הוא צדיק, ואף החיצוניות כולה בקדושת ישראל. אבל כשהוא עושה את המצוות בלי חיות, הוא אינו צדיק אלא "יוני".

בקבלה מדת הצדיק היא יסוד. ויסוד בלשון הקודש נקרא "א-ל חי". כלומר, מה שאנחנו מבקשים מה' יותר מהכל זה חיים, ופונים אנו אליו יתברך לפי מדתו הידועה לנו "א-ל חי" - "זכרינו לחיים... למענך אלקים חיים" (עי' שערי אורה, שער ב). כשאדם עושה את המצוות בלי חיים, העיקר חסר מן הספר.

אדם חי תמיד מחדש

ההגדרה של דבר חי הוא שהוא אינו מוגבל במסגרת. במחשב יש תוכנה בקיאה בש"ס, אשר תוך מספר שניות היא עונה על הכל, כמעט כמו הגאון מווילנא... ומה בכ"ז ביניהם? המחשב לא חי, ולכן הוא לעולם לא יפרוץ מעבר למסגרת הנתונים שהוכנסו לתוכו, אך הגאון מווילנא היה תמיד מחדש ומרחיב. אדם חי הוא זה שחי את ה' יתברך.

חז"ל אומרים (עי' ברכות סד ע"א) שתלמידי חכמים אין להם מנוחה בעולם הבא אלא יושבים בבית המדרש ובישיבה של מעלה. ומפרש הגאון מווילנא זצ"ל שעל אותו זמן בגן עדן נאמר (תהלים קכו, ב) "אז ימלא שחוק פינו". ביאור ההבדל בין שחוק לשמחה: משל לאדם שהתבשר על זכיה בסכום עתק, הוא שוחק - מביע את שמחתו בקריאות וקולות שמחה, אבל אח"כ הוא בשמחה פנימית. כלומר ששחוק הוא התבטאות של שמחה

חדשה. ובעוה"ב ימלא שחוק פינו, משום שנהיה כל רגע בהתחדשות. בכל רגע של עוה"ב תהיה התחדשות של שחוק. וזאת משום שאז אנו נמצא בעולם של חיים, ככתוב "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך" (שמואל א כה, כט), ויהיה בו חידוש אחר חידוש, התחדשות אחר התחדשות.

כשאדם עובד את ה', ורק שומר על מסגרת ושיגרה, אך אינו תוסס מבפנים ומחדש חידושים - וכלשון רבינו יונה ז"ל (שע"ת, שער ג אות טו): "אנשים שאינם עורכים מחשבות להתבונן תמיד ביראת ה'" - הוא "יוני". יכולים להיות בקיאים בש"ס כמו מחשב; אך אם אין שום התפשטות וחידוש, ומה שעשיתי לפני שנה ושנתיים אני עושה היום - זהו יון.

חיות החשמונאים ונס התחדשות השמן

בחנוכה עם ישראל הוכיח את עצמו שהוא עם חי, וזאת בכך שהוא פרץ את המסגרת של המתיוונים שהיו במשך 180 שנה, עד שכביכול היתה להם מסורת מאבותיהם שזהו המצב ואין מה לעשות, ובמסירות נפשם של החשמונאים הם שנו אותה.

וכענין זה היה נס חנוכה בשמן שבבית המקדש. השמן שבדרך הטבע לא יכול היה לדלוך יותר מיום אחד, והוא פרץ את המסגרת ודלק שמונה ימים. ובאמת האש גופה שבמנורה מרמזת לחידוש, התלהבות וחשק.

מבחן החיות של ישראל בגלות

ה' יתברך כְּרָאָנו בעולם לא בשביל לבחון אותנו על מעשנו בקיום המצוות בלבד, אלא לבחון כמה אנו חיים בהן. הקב"ה שם את עם ישראל בגלויות כדי לבחון האם הוא חי או מת.

הבחינה של עם ישראל היא על הכתוב (שה"ש ח, ז) "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה". אהבה זהו דבר חי. כל העולם בנוי על איש ואשה וזוגיות, ולכל דבר יש פנים ואחור, גוף ונשמה. אבל אהבה היא רק בין גופים חיים.

שמעתי על אשה אחת שספרה על ילדוּתה ברוסיה של ימות סטלין

האיומים. היא תיארה כיצד למרות שנותרה בת יחידה לאמה לאחר שמתו אחד עשר אחיה ואחיותיה, נתבקשה על ידי אמה לצאת יחפה לשלג כדי שתצטנן ותוכל להימנע מלילך לבית הספר שם זממו להעבירה על דתה. זוהי מסירות נפש וביטוי לכך שעם ישראל חי, אשר בכך ההבדל בין יון לציון.

מבחננו בגלות זו

אבל כמדומה שהמבחן הקשה ביותר הוא בימינו. והטעם לכך מפני שכשם שכשכותשים את הזיתים יוצא השמן, כך כשכותשים אותנו יוצאת החיות. וכשאדם מעולף מקבל "שוק" חשמלי - הוא מתעורר וקם לתחיה. וכך כל אלפיים שנות הגלות ה' יתברך נתן לנו נסיונות שהם בעצם "שוקים" כאלו, כדי שנוכיח שעם ישראל הוא עם חי. לא יון, לא יופיו של יפת, לא עם עם ערכי מוסר, אלא עם של מאמינים - עם חי! לעומת זאת בדור הזה אנחנו צריכים להראות את החיות שלנו ללא "שוק" חשמלי. היום אנחנו מקבלים הכל על טס של זהב. את כל הגשמיות ואת כל הרוחניות. בעבר היו זמנים שליהודים היה חינוך ראוי אבל כיון שלא היתה להם פרוסת לחם לאכול, הם עמדו בנסיונות לחצות את הקנים. והיו זמנים הפוכים, שהמצב החומרי היה טוב אבל את הצורך הרוחני לא היה קל למלאות. אך היום המצב הוא שיש לנו עשירות גשמית ורוחנית, לא חסר דבר על שולחנו, ולא חסר מאום בחינוכנו. וכי יש מי מאתנו החושב שבחיים החילוניים ישנו יופי כלשהו? ! הרי הכל שבור הרוס ומושחת שם. זאת אומרת שהגענו למצב שהכל טוב בלי נסיונות. וכי נדרשת היום מסירות נפש בכדי לשלוח ילד לת"ת? ! יש היום נסיון לא לשמור שבת ח"ו? ! הרי החושך והמות עומדים מאחורי הדלת, ולא ניתן להוציא את האף מתיבת נח שהרי יש מבוך בחוץ. וא"כ במה הנסיון שלנו? הנסיון הוא שלא נהפך להיות עם של מאובנים! עם כלוא במסגרת!

כל אחד מאיתנו שהיה מתגלגל לארץ נידחת כלשהי ח"ו, היה שומר בכל כוחות נפשו על שבת כשרות וכו', אך הדרישה מאתנו היא לאמץ את כוחות נפשנו במקומותינו, בתוך בית הכנסת - להתפלל בכוונת הלב ולא בפה בלבד, בתוך הבית - להוסיף שעה של לימוד מחוץ למסגרת. זו המסירות נפש הנדרשת מאתנו, להראות שאנו עם חי, ושיון הוא ציון.

מי שלא מרגיש מאבקים והתחדשות ואין לו תוכניות, אינו בן תורה. מי שתופס קו ושומר עליו במאת האחוזים, ולא מרגיש שהוא נמצא בשדה קרב - אינו בגדר ישראל אלא יון. יכול להיות שהוא מתמיד עצום השקוע בעמלה של תורה - אך אם אינו מרגיש שהוא בעיצומו של קרב, אינו חי.

"תורתך שעשועי"

מלכות יון - "חושך"

איתא בחז"ל (ב"ר פ"ב, ד) "וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם, 'כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל'". מלכות יון מוגדרת בפי חכמינו כ"חושך".

אחת הנקודות היסודיות שעלינו לדעת בענין זה היא, שבעצם אור וחושך אינם עולמות נפרדים זה מזה. אותה נקודה עצמה הנמצאת באור, באפשרותה גם להיות בחושך. עצם החפץ נשאר ללא כל שינוי בין אם הוא נמצא באור ובין אם הוא שרוי בחשיכה, אלא שבשעה שמחשיכים את האור מעל הדבר, א"א להבחין בו.

זוהי היחודיות של מלכות יון. "יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם" (בראשית ט, כז). יפת התייחד בכך שהיו לו תכונות ומעשים שאף כלל ישראל נמשך אליהם. על חכמת יון נאמר "אם יאמר לך אדם יש חכמה בגוים תאמין" (איכה רבה פ"ב, יג) [הרמב"ם בספרו "מורה נבוכים" (ח"ב פכ"ב) מדבר בהתפעלות על כח החכמה של אריסטו], ישנם חלקים מסויימים בחכמה היוונית שאף בנו קיימת חולשה כלפיהם, ולכן יון הנה האויב האמיתי של כלל ישראל. מלכות יון לא משכה את כלל ישראל לעבוד עבודה זרה, אלא שאפה לקרבם לתרבותה ואמונתה. זוהי סכנה חמורה עד מאוד, מאחר וקיים דמיון מסויים, ובמצב של "חושך" יש מקום לטעויות. אולם לאמיתו של דבר צורת יהודי שונה במהותה מצורת היוני, כאותו הבדל שבין טומאה לטהרה.

ומאחר וכך הם פני הדברים, עלינו להתבונן בימי החנוכה כיצד בקשה מלכות יון להחשיך את אותם קנינים נפלאים עד מאוד של העם היהודי, ולהפוך את עניינם מהקצה אל הקצה.

תרגום התורה ליוונית - החשכת אור התורה

והנה בענין החכמה היוונית, מצינו בגמ' מגילה (ט ע"ב) בזה"ל: "רבן

שמעון בן גמליאל אומר אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא יונת. אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. ואמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל? אמר קרא 'פת אלקים לפת וישכן באהלי שם' - דבריו של יפת יהיו באהלי שם. ואימא גומר ומגוג! אמר רבי חייא בר אבא: היינו טעמא דכתיב 'פת אלקים לפת' - יפיתו של יפת יהא באהלי שם. ופירש"י 'יפיתו של יפת' - הוא לשון יון, לשונו יפה משל כל בני יפת".

לא רק השפה היוונית יפה היא, גם התורה עצמה תורגמה ליוונית! ומובא בדברי חז"ל (סוף מגילת תענית): "בשמונה בטבת נכתבה תורה בלשון יוונית בימי תלמי המלך, ובא חושך לעולם שלושה ימים". תרגום התורה ליוונית הביא חושך לעולם. ולא עוד אלא ש"היה אותו יום קשה כיום שנעשה בו העגל" (שם). איך קשור חטא העגל לענין זה?

אלא שחטא העגל נעשה מתוך טעות שטעו כלל ישראל בהחליפם בין השי"ת לבין העגל [וימירו את כבודם בתבנית שור" (תהלים קו, כ)], שמתוך כך השתנתה אצלם תפיסת ענין האלוקות מקצה אל קצה. זהו גם כח ה"חושך" הטמון במלכות יון - הפיכת אותה נקודה עצמה מקצה לקצה ותפיסתה בצורה לא נכונה.

"תרבות יון" בזמנו - "ששועים" ו"משחק"

ישנו דבר אחד שעד היום מיוחס במיוחד לתרבות יון: ענין ה"משחק" וה"ספורט", ובפרט משחק תחרותי ["אולימפיאדה"], כל אלו הגיעו אלינו ישירות מ"מורשת" ומנהגי תרבות יון. היכן טמון בענין זה אותו "חושך"? אלא שענין ה"משחק" הוא בעצם מלשון "שחוק" - צחוק ושמחה. זוהי סוגיא עמוקה ומופלאה עד מאוד ששמעתי בשם גאון אחד שליט"א, ומתוך דברים אלו ייפתחו בפנינו אפיקים חדשים בהבנת הענין בו אנו עוסקים.

במדרש הראשון על חומש בראשית הגדירו לנו חז"ל את התורה הקדושה שהיא כביכול ה"ששוע" של הקב"ה, וכלשון הפסוק במשלי (ח, ל) "ואהיה אצלו אמן ואהיה ששועים יום יום". בעולם המודרני ה"ששוע" - ה"בידור" ו"בילוי הזמן" הנם חלק חשוב ובלתי נפרד ממהלך החיים. בדורות שעברו במשך היום אדם היה עובד קשה לפרנסתו, וכשהיה מגיע הלילה,

יהודי היה מתפלל "מעריב" והולך לישון, והגוי היה הולך מיד לישון בלי "מעריב". למחרת בבוקר השכם היו קמים לעמל היום ויהיהודי היה מתפלל "שחרית" לפני כן, וחוזר חלילה. כיום אצל אנשים שאינם שומרי תומ"צ לא ניתן לתאר ערב ללא צפיה בתקשורת האלקטרונית, בזה הם "משתעשעים"...

נתבונן היטב בענין זה של "משחק" ו"שעשועים". ילד אוהב לשחק. זה משהו טבעי אצלו, וכנראה שזהו צורך פנימי עמוק. מהו המוכן האמיתי במשחקים אלו של ילדינו? אם נזכה בסייעתא דשמיא להבין את יסוד הענין, ישתנה גם המבט והיחס שלנו לנושא משחקי הילדים.

דבר נוסף יתבאר בעזהשי"ת בהמשך דברינו: במה התייחד יצחק אבינו, שדוקא הוא נקרא כך על שם ה"צחוק".

עמל ויגיעה לעומת "שחוק" ו"שעשוע"

' שנות חיי האדם בעולם הזה נקראים "ימים שיש בהם חפץ". זהו עולם של בנין. כל דבר נעשה ע"י האדם למען מטרה מסויימת. אולם, כידוע, תקופה זו מוגבלת - "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה" (תהלים צ, י). לעומת זאת, העולם הבא שהוא העולם הנצחי נקרא "ימים שאין בהם חפץ". ובאמת פעמים עומדים אנו ותמהים: "מה נעשה שם במשך כל היום"? אכן דוד המע"ה בתהלים (קכו, ב) כבר הודיענו את אשר יתרחש שם: "אז ימלא שחוק פיננו". בעזה"ז מוטלת על האדם "עבודה", ובעזה"ב הוא זוכה למצב של "שחוק", [לזיתן זה יצרת לשחק בו" (תהלים קד, כו)].

מהי "עבודה", ומהו "שחוק"?

"עבודה" עניינה עשיית מעשים למען מטרה מסויימת. אדם בונה ובונה על מנת שבסופו של דבר יקום בנין. "שחוק" עניינו הפוך בתכלית - פעולות ללא קביעת מטרה מסויימת. פעמים רואים אנו ילד משחק בכדור. הוא זורקו מצד אחד לשני, והוא רץ ומקפץ אחריו בשמחה וגיל. אם באותה שעה ממש אביו היה מבקשו ליטול את אותו כדור ממקום אחד ולהניחו במקום אחר,

יתכן כי היה עונה לו שאין לו כח לעשות זאת... אבל "לשחק" באותה צורה "יש לו כח"!

ביאור הענין הוא, כי הנה הדבר הנפלא ביותר שקיים במציאות הוא החיים בעצמם. דבר זה ניתן להבחין אצל אדם שאינו יודע לשחות שנפל לתוך הנהר הגועש והוא כבר כמעט טובע, ופתאום בדרך נס הוא מצליח לעלות על שפת הנהר. באותה שעה חש הוא כמה נפלאה היא כל נשימה ונשימה. הקב"ה נקרא "אלקים חיים", והמקור לחיי כל האנושות מגיע ממנו יתברך - "כי עמך מקור חיים" (תהלים לו, י). לכן גם החיים הנם התענוג המופלא ביותר, כי אין לך ביטוי חזק יותר למציאות הקב"ה בתוכנו יותר מעצם החיים.

בשעה שאדם עושה מעשה עבור מטרה מסוימת, הוא עדיין אינו "משתעשע" בעצם היותו חי. הנאתו תושג רק לאחר מכן כשתוגשם המטרה. "משחק" פירושו עשיית מעשה שבעצם עשייתו אדם חש שהוא "שוחק" - שמח בעצם חייו. כשהוא נוטל כדור וזורקו, אין לו שום סיבה לעשות כך, זוהי תנועת חיים טבעית ובוזה הנו מרגיש שהוא "חיי". וכך גם בשעה שהוא מקשיב למוזיקה - אין לו בכך מטרה, וזוהי הנאה מעצם החיים. הנאה מעצם החיים נקראת "שעשוע".

"לולי תורתך שעשועי"

ונבאר את הדברים עפ"י משל. בעולם החיצוני כשילד נכנס לביה"ס, מתחילים כבר בכיתה א' ללמדו דברים מסויימים במטרה שיסייעו לו. לבנות את חייו: קריאה, חשבון וכיוצ"ב. הילד יכול לשחק מחוץ לכיתה [בהפסקה], או מחוץ לביה"ס, אבל ללימוד עצמו ישנה מטרה מסויימת שהוצבה לפניו הלומד.

לעומת זאת, כשילד יהודי נכנס ל"חיידר" הוא מתחיל ללמוד על בריאת העולם. מה ברא ה' ביום הראשון, ומה ביום השני והשלישי וכו'. מיד לאחר מכן הוא מתחיל בלימוד חומש "ויקרא". ללימודים אלו אין כל מטרה. כדי שיהיה הילד ראש ישיבה הוא אינו נצרך לדעת את מעשה בראשית, וגם ידיעת ענייני קרבנות וקדשים אינה נדרשת לו לתפקיד זה. אלא שמאחר וילד צריך לשחק, הוא כביכול "משחק" בשעשועו של הקב"ה. התורה הנה כביכול

ה"שעשוע" "ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום" - המשחק של הקב"ה. "קוב"ה ואורייתא חד הוא", וגם התורה נקראת "תורת חיים".

לימוד ספר בראשית ע"י ילד יהודי טהור שזה נכנס ל"חיידר", הנו לימוד ללא שום מטרה. המטרה היחידה היא עצם הדבר להיות שקוע בתורה הקרושה, להיות שקוע בה' יתברך - לחיות את החיים עצמם! לא קיים "שעשוע" אחר במדרגה כה נעלה ונשגבה, כי מתוך כך נכנסת לתודעת הילד הידיעה והתחושה הברורה כי לימוד התורה הוא החיים בעצמם.

יתכן שאביו של אותו ילד ג"כ לומד תורה, אבל אפשר שלימודו הוא לתכלית מה, והוא פוסק באמצעו לדברים אחרים, וחסרה ה"חיות", ואילו הוא - הילד הקטן והטהור - סופג לתוך עומק נפשו "תורת חיים" - שעשועו של הקב"ה.

יצחק אבינו - חיי "שחוק" בעוה"ז

ענין זה מצינו במקום נוסף. אברהם אבינו היה עמוד החסד - "חסד לאברהם". כל חייו היו קודש לעשיית מעשי חסד עם הכלל ועם הפרט. ואכן מצינו בתורה עצמה ובדברי חז"ל תיאורים מופלאים על מפעליו הגדולים בהנחת היסודות לבנין כלל ישראל: הוא החזיר המוני אנשים בתשובה, הוא קפץ לתוך כבשן האש על קידוש השם, עמד בגבורה בנסיון עקידת יצחק בנו, ועוד ועוד. מסכת חיים שכולה בנין רוחני.

גם יעקב אבינו היה איש של בנין. מדתו היתה מדת האמת - "תתן אמת ליעקב", והוא פעל גדולות ונצורות: ארבע עשרה שנה למד בשיבת שם ועבר. לאחר מכן במשך עשרים ושתיים שנה רעה את צאן לבן, וחדש חידושים בהל' שומרים. בכל אותן שנים הוא סבל צרות ורדיפות. גם לאחר מכן לא ניתן לו לשבת בשלווה: יוסף בנו נעלם ממנו עשרים ושתיים שנה וכו' וכו'.

לעומת זאת עיקר עבודתו של יצחק אבינו היתה יראת שמים והתבטלות להשיי'ת. והנה בתורה הק' לא מצינו שום תיאור על מפעל חייו של יצחק, מלבד נישואיו עם רבקה וחפירת הבארות של אברהם אביו שסתמום פלשתים. מיד לאחר מכן התורה כבר מתחילה בתיאור מעשי יעקב ועשו.

שמו של יצחק אבינו הוא על שם ה"צחוק". הוא חי במצב של "שחוק" - חיי העוה"ב שעניינם קירבה ודביקות בו יתברך, כאן בעוה"ז. ולכן על אברהם אבינו מסופר שכשהגיע למצרים הוא חיפש אופנים שונים כיצד לקדם את פני הרעה, ואמר כי שרה הנה אחותו. לעומת זאת יצחק אבינו בהגיעו לגרר לא נקט בשום אמצעי הגנה להצלת רבקה אשתו מיד הפלשתים. הוא היה סמל להתבטלות גמורה לה' יתברך מתוך יראת שמים טהורה. ואכן בסופו של דבר לא ארע מאומה לרבקה אשתו. אברהם אבינו הוכיח את אבימלך "על אודות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך" (בראשית כא, כה), ואילו יצחק אבינו בשעה שאבימלך פונה אליו לאחר חפירתו את בארות אברהם אביו ואומר לו "לך מעמנו כי עצמת ממנו מאוד", הוא אינו משיב לו דבר, אלא מיד "וילך משם יצחק" (שם כו, טז-יז) - הוא עוזב את המקום.

גם כאשר עמד יצחק להעניק את ברכתיו לבנו עשו, ויעקב בא במקומו, אף שהתעורר בלבו ספק מסויים: "הקול קול יעקב והידים ידי עשו". אולם למרות הספק הוא בירך אותו - "ולא הכירו ויברכהו" (שם כז, כב-כג). הנהגתו היתה "איני יודע ולא מענייני מי הוא העומד לפני. מי שהעמידו הקב"ה במקום זה אותו הנני מברך" - "גם ברוך יהיה" (שם שם לג).

ידוע הכלל "היום לעשותם ומחר לקבל שכרם" (עירובין כב ע"א). אברהם אבינו פעל ועשה. יצחק אבינו היה המרכבה בה שכן ה"צחוק" - חיי העוה"ב בעצמותם. ובמס' פסחים (ק"ט ע"ב) נאמר "מאי דכתיב 'ויגדל הילד ויגמל' - עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק". והיינו שעוה"ב מיוחס במיוחד ליצחק משום שהוא גילה שתיתכן בעוה"ז מציאות של שעשוע עם הקב"ה ותורתו, ובמשך כל מאה ושמונים שנות חייו [והוא האב היחידי שחי את כל מאה ושמונים השנים במלואם], היו חייו "מרכבה" לחיי העוה"ב.

אברהם אבינו יצר עבורנו את העוה"ב, אבל עצם חיי העוה"ב ניתנו לנו ע"י יצחק.

לימוד תורה "לשמה" - התענוג האמיתי

העוה"ב נקרא "שחוק". זהו שעשוע ותענוג בחיים עצמם. גם התרבות היוונית, שכיום באה לידי ביטוי בכזבו שעות רבות בצפיה בכלי התקשורת

האלקטרוניים, עניינה שעשוע בחיים עצמם. אדם חש באותן שעות שהוא ממש "חי". הוא עוסק בספורט ותרבות הגוף, ובאותה שעה בה הוא בועט בכדור, הוא חש חיות נפלאה. כי אכן זו תכלית האדם להשתעשע בעצם החיים. אולם תחושה זו שונה במהותה מתחושת החיים של המשתעשע בדברי תורה: העוסק בתורה חי את האמת, ואילו העוסק בתרבות הגוף חי את השקר!

"חיים" עניינם שעשוע - הנאה ללא מטרה מסויימת. אדם מקשיב לשירה, ובוהה הוא "חי". אדם מבוגר אינו מסוגל לתפוס מה ההנאה הטמונה במשחק בכדור, אולם ילד קטן עד גיל שלוש חי כולו ב"משחק". הוא לא בנוי לעשות מעשים תכליתיים, אלא לחיות את החיים עצמם. דוקא באותן שנות קטנותו כשעדיין הוא לא יצא אל העולם הגדול ולא התחיל להיגרר אחר תאוותיו, זהו הזמן המתאים עבורו לספוג קדושה וטהרה. זוהי כוונת דברי חז"ל (ויק"ר פ"ז, ג) "מפני מה מתחילין לתינוקות בתורת כהנים ואין מתחילין בבראשית? אלא שהתינוקות טהורין והקרבנות טהורין, יבואו טהורין ויתעסקו בטהורים".

ואכן ענין זה נתון בויכוח גדול: הורים רבים שואפים שבניהם ילמדו תורה אך ורק עבור המטרה שנראית בעיניהם חשובה - לקבל "סמיכה" לרבנות, ואינם מוכנים להסכים ללימוד תורה "סתם" לשם הלימוד עצמו. והנה לאותם הורים מודאגים התשובה צריכה להיות, שכדי לגדול ולהעשות פוסק גדול נדרש לימוד של לכה"פ שלושים שנה... אולם לעצמנו עלינו לשנן את האמת הפשוטה כי לימוד התורה בעצמו ללא שום מטרת הישגים הנו כל צורת חיינו. שואפים אנו לחיי "שחוק" כאן בעוה"ז - לספוג בתוכנו את התורה הק' שהיא עצם החיים. בשעה שהלימוד נעשה לשם מטרה מסויימת, נאבדת ממנו צורתו האמיתית והרצויה.

היהודים ולהבדיל גם היוונים הכירו באמת אחת: עיקר החיים בעולם נועדו ל"שעשועים", אלא שהיוונים בתפיסתם היוונית סברו שעיקר השעשוע טמון בהתעסקות בחכמות חיצוניות כמו חקר האטום או חקר הנעשה בתוך טיפת דם, או חכמת הציור, האמנות, המוזיקה וכיוצ"ב. וכאשר אדם מתעסק בכל אלו הוא חי, אבל חיים אלו הנם חיי העוה"ז, וב"שעשועיו" אלה הוא סופג לתוכו את הבלי העוה"ז. לעומת זאת אנו היהודים יודעים כי עצם ההתעסקות בחכמת התורה מביאה את האדם להתענג על ה' כאן בעוה"ז.

וזוהו ה"שעשוע" האמיתי שבו יש להתעסק.

בשנים האחרונות הזדמנתי פעמים רבות לדרוס אפריקה, שם פגשתי בשני יהודים חביבים והתיידדתי עמם. ואמנם אלו יהודים חרדים שבאים מדי יום לביהכ"נ ומתפללים שלוש תפילות ביום, אך מעולם הם לא זכו לטעום טעמו של לימוד גמ', [רק מעט משניות]. התחלתי ללמוד עימם גמ', והם כה נהנו ממתיקות הלימוד ומהניגון הערב, עד שלא הסכימו להפסיק מלימודם.

לימוד הגמ' הנו דבר כה מתוק, שלא נברא כמותו. וכלשונו הנודעת של האור החיים הק' (דברים כו, יא) "שאם היו בני אדם מרגישין במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם". אולם כל זה בתנאי שהלימוד אינו נעשה לשם מטרה מסויימת [כגון יהודים זקנים אלו שספירתי עליהם שאינם מקווים לאיזה תכלית מהלימוד]. לימוד מסוג זה הנו בגדר "תורה לשמה", ולכן הוא החודר אל תוך עומק נשמת האדם וגורם לו לתחושת העריבות והמתיקות. אבל אם אדם לומד עבור מטרה מסויימת או הישג מסויים, הוא עדיין לא יחוש בלימודו את עריבותה המופלאה של התורה הק'.

היוונים חיפשו את אותה מתיקות מופלאה הטמונה בתורה הק' בדברים אחרים, כמו שפה או בידור וכיוצ"ב. זהו "חושך"! ולכן נאמר על היום בו תורגמה התורה ליוונית שהיה "קשה כיום שנעשה בו העגל". כשעשו עם ישראל את העגל הם הכריזו עליו ואמרו "אלה אלקיך ישראל". גם היוונים הכריזו על "תרבות" הכוללת מוזיקה, אומנות, מתמטיקה ואסטרונומיה, כי הנה הדבר המתוק ביותר שישנו בעולם, כי בזה הוא חש שהנו בר דעת והוא "חי". זהו הפכה של תורה. כי לאמיתו של דבר אין בכל הדברים הללו תועלת כלל וכלל, והחיים האמיתיים הם בלימוד התורה בלבד, בלא שום דברים חיצוניים.

והנה אם כל האמור נכון ואמיתי, הדברים צריכים לגרום למהפכה של ממש במבטנו על העולם. שמיעת מוזיקה אינה נעשית עבור מטרה מסויימת, אך מ"מ אין זה מעשה סתמי - טמון בו רצון "לחיות". בקריאת העיתון מגלה האדם את הנעשה בעולם, ועל כך הוא חש חשיבות גדולה, שהרי הוא

אינו "מצומצם", הוא "חי". אולם כל אלו הם "חיי" גוי.

ישנם חיים שהם "יפיותו של יפת", אך ה"חיים" האמיתיים כאן בעוה"ז באים לידי ביטוי בעסק התורה הק'. ואמנם לימוד התורה "לשמה" הינו דבר עמוק ונשגב שקשה להשיגו, ולכן לימדונו חז"ל כי יש ללמוד שלא לשמה כי "מתוך שלא לשמה בא לשמה" (פסחים נ ע"ב). ואף אם עדיין איננו אוחזים בדרגה זו, השאיפה צריכה להיות לדעת את כל הש"ס לשם עצם הידיעה ולא עבור מטרה כלשהי אחרת, אלא אך ורק משום שזהו ה"שעשוע" של הקב"ה, ובכך יש לאדם אפשרות להידבק בקב"ה בדביקות המופלאה ביותר שקיימת במציאות, ובזה יזכה להצלחה בלימודו בעוה"שי"ת.

"וחושך זה גלות יון"

האמת של הבריאה מוסתרת ב"חושך"

כבר נתבאר בשיחות קודמות ("על הניסים ועל הנפלאות" ו"הוד והדר לפניו") כי חביבותו המיוחדת של נר התנוכה טמונה בהיותו מאיר בתוך ה"חושך" - מגלה את האמת של הבריאה בתוך חשכת הגלות.

כעת עלינו לעמוד ולהתבונן מהו "אור" ומהו "חושך".

ההבדל בין אור לחושך אינו חילוק של שתי מציאויות: באור מציאות אחת, ובחושך מציאות אחרת. גם בחושך קיימת אותה מציאות שנראית באור. החושך הנו חסרון באדם הרואה ולא בחפץ הנראה. בגלל החושך הוא אינו רואה את המציאות האמיתית. ונביא מספר דוגמאות לענין זה.

אדם השרוי בחושך אינו רואה את הנעשה סביבו. הוא עומד ליד חפצים שונים, כגון מכונית, ובאפשרותו אף למשש אותם ולהרגישם, אך הוא אינו רואה אותם. כלומר, שבעצם אותם עצמים הנראים באור, נמצאים בשלימותם גם בחושך, רק שלעיני האדם הם אינם נראים, הדבר גורם לו שעל אף שהוא יודע בוודאות מקימו של הדבר, הוא אינו מכירו בפרטיו ואינו יכול להעיד בוודאות מהם החלקים הקיימים באמת במציאות שלפניו ואלו מהם אינם אלא פרי דמיונו. גם חוסר ידיעה זו היא חסרון אך ורק באדם ולא בחפץ.

דוגמא נוספת: מציאות הבורא יתברך אשר "מלוא כל הארץ כבודו" הנה הדבר הגלוי ביותר לעיני האדם, שהרי כאשר רואים אנו לפנינו נברשת גדולה ומפוארת תלויה במרכז בית המדרש, ברור לנו מכת השכל הישר שבתוכנו שמישהו תלה אותה שם. הננו מבינים גם שאותו אחד לא היה נכה או משותק, כי לשם תליית הנברשת נדרשים כח וכשרון מסויימים. נוכל גם להסיק שהיתה לו ידיעה מסויימת בחשמלאות. ואם כך הם פני הדברים בנברשת אחת, עד כמה ברורים הדברים כשמתבוננים בעולם ומנסים להבין מי יצר את השמש, מי תלה את הכוכבים, וכן כשמתבוננים בגוף האדם

ותמיהם מי יצר את העין, את המח וכו'. הרי מציאות זו מוכיחה את גדלותו המופלאה של הבורא ומחייבת התבטלות מוחלטת כלפיו.

והנה אף שמציאותו ית' כה גלויה ומוכחת, אעפ"כ אנשים שרויים ב"חושך" - הם אינם חשים בהמצאותם תחת השגחתו הפרטית של הבורא ית' וכי פרנסתם מגיעה אך ורק ממנו הנה באחד הימים בעודי פוסע ברחוב ראיתי אדם עמל קשות להרים אבנים כבדות ולהניחן בחזרה. כששאלתי אותו: "מה אתה עושה התעמלות"? ענה לי אותו יהודי בתמיהה: "וראי שאין זו התעמלות עמל אני לפרנסתי. וכי אינך יודע שרק מי שעובד מרויח כסף"?!

וכעין זה ראיתי פעם בביהכ"נ יהודי אשר באמצע חזרת הש"ץ של תפילת שחרית, לאחר "קדושה", יצא בבהילות מביהכ"נ, נטל בידיו ארגו כלים כבד, נכנס למכוניתו והחל דוהר לתור אחר פרנסתו... צורת הנהגה כזו הנה משונה עד מאוד, שהרי יש בורא לעולם המנהיג את כל ברואיו. אינך יכול ליטול לעצמך פרנסה לבד ללא הבורא ית', ומעבר למה שהחליט הבורא ית' להעניק לך לא תשיג, ואין זה משנה כלל אם הנך עמל קשות או לא. ההשתדלות בענייני הפרנסה אינה אלא בגדר "קנס", ואם כי יש לצאת ידי חובת "קנס" זה, אך מדוע לרוץ כחסר דעה?! אלא שבחשכת העוה"ז מתכסה גם אמת פשוטה זו מעיני אנשי העולם.

ומסופר ב"חובת הלבבות" (הקדמה לשער הבטחון) על חסיד אחד שהפליג בספינה, ושאלו אחד הגויים לאיזה א-ל הנו עובד. התחיל אותו יהודי לתאר את גדלות הבורא יתברך בו הוא מאמין ואליו הוא עובד. הביט בו אותו גוי ושאל: "הרי מטרת נסיעתך הנה השגת פרנסה. וכי אלקיך אינו יכול לספק לך פרנסה במקומך"? וסיפר אותו חסיד שאחזתו בושע וכלימה מפני אותה שאלה נוקבת, והוא מיד שב על עקבותיו לחפש פרנסה במקום מגוריו. ומה היה אתו לפני כן? הוא היה שרוי ב"חושך"!

גילוי האמת ע"י ה"אור"

כאשר מאיר היום מתגלה לעיני האדם האמת בשלימותה. גם נר המאיר בחשיכה מגלה לעיני האדם את האמת על כל פרטיה. כמוכן שאין זו אותה בהירות הנגרמת ע"י ה"אור" עצמו, שאז התמונה בשלימותה נפרשת לעיני

המתבונן, אך סוף סוף תפקיד הנר להאיר כמו אור.

ב"נר חנוכה" מתגלה האמת לאמיתה. כולנו יודעים את האמת ש"אין עוד מלבדו" - כל העולם מושגח בהשגחה פרטית ע"י הקב"ה. אין בעולם דבר שאינו יכול להתרחש אם הבורא ית' יחפוץ בכך, כי הכל בידי שמים ו"מי שאמר לשמן וידלוק יאמר לחומץ וידלוק" (תענית כה ע"א). ופירוש הדבר שכשם שאדם יכול להרוג יתוש, באותה מדה יתוש יכול להרוג אדם, כי הכל בידי שמים, אולם אין אנו מתנהגים ע"פ ידיעת אמת זו ומקום שהוא איננו חשים בהירות זו זהו חושך.

מלחמת בית חשמונאי נגד היוונים היתה כולה גילוי האמת של הבריאה. היה זה גילוי של מסירות נפש מופלאה שכמעט לא נראתה כמותה במהלך ההסטוריה של העם היהודי, כמבואר ברש"י (דברים לג, יא) שתפילת משה רבינו "מחץ מתנים קמיו" היתה על ענין זה: "ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם היוונים והתפלל עליהם לפי שהיו מועטים, י"ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות". החשמונאים יצאו למלחמה מתוך בהירות הדעת - אמונה ובטחון בשלימות מוחלטת. משום שאצלם האמת הגמור שאין עוד מלבדו לא היתה רק בכחינת ידיעה בלבד אלא בהכרה שכך הוא עצם המציאות ויש להתנהג על פי ה' למעשה ממש. זוהי השגה של "אור" בבטחון בהשי"ת ובהכרה כי "אין עוד מלבדו". כמובן שכשיוצאים להלחם כך, מנצחים לבסוף.

המשכילים היו לועגים לצורת המלחמה ע"פ התורה הק', ופעם ערכו "הצגה" בעיר בריסק והראו כיצד לפי מצוות התורה אמורה להראות מלחמה: הביאו אלפי חיילים עטורים בטלית ותפילין, והכריזו "מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישוב לביתו", ו"חיילים" רבים עזבו את המקום. ושוב הכריזו "ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו ילך וישוב לביתו", ולאחר מכן "מי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה", ורבים נוספים עזבו. כאשר "יספו השוטרים לדבר אל העם ואמרו מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו", עזבו כולם ונשארו במקום החפץ חיים ור' חיים מבריסק לבדם. והמשך ה"הצגה" היה שר' חיים מכבד את החפץ חיים לצאת ראשון למלחמה מאחר והוא כהן וכו'. כשסיפרו על כך אנשי העיר להגר"ח זצ"ל, היתה תגובתו: "הכל אמת ויציב, אולם "שכחו" אותם משכילים להציג בפני

אנשיהם את סופה של אותה "הצגה" - כי אכן אותם שני זקנים שנשארו ניצחו במלחמה..."

גלות יון - "חושך"

עה"פ "והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום" דרשו חז"ל (ב"ר פ"ב, ד): "תוהו זה גלות בבל, ובוהו זה גלות מדי, וחושך זה גלות יון, על פני תהום זה גלות ממלכת הרשעה". ממלכת "יון" מוגדרת בפי חז"ל כ"חושך".

ביאור הענין: בכל הגלויות וההשתעבדויות שעבר כלל ישראל במהלך הדורות, הוא לא היה במצב של "חושך" אלא במצב של "אור" - הוא הכיר במעלתו המיוחדת על פני האומות האכזריות שהתעמרו בו. כשהיה משועבד במצרים, והמצרים נטלו את התינוקות היהודיים והטמינום בתוך החומות, חש היהודי עד כמה שפר עליו גורלו בהיותו יהודי ולא מצרי. גם בגלות בבל וגלות פרס ומדי כשראה היהודי את אכזריותו של נבוכדנצר ואת תאוותיהם של מלכי פרס ומדי, הוא בירך בכוונה "ברוך שלא עשני גוי"... וכשאותו נאצי ימ"ש הכה את היהודי הנפתר שהתחבא מפניו מתחת לשולחן, הרבה היהודי האמיתי בלבו: "כמה טוב לי שאני מתחת השולחן וסופג מכות, ולא מעל השולחן ומכה אחרים". כך היה בכל הגלויות שעברו כלל ישראל.

כולן, חוץ מגלות יון. יון היתה בבחינת "חושך" כלפי העם היהודי. על יון נאמר "יפת אלקים ליפת" - יון באה ללמד לעולם יופי וחכמה: חכמת הטבע, חכמת הפילוסופיה וכו'. היא באה להחשיך את יופיים האמיתי של כלל ישראל ולהמירו ביופי אחר. "חושך" זה באו החשמונאים לגרש במלחמתם.

ה"חושך" בדורנו - "מחשבת הקטנות"

הלקח אותו עלינו ללמוד מנס החנוכה הוא, כי אם אדם רוצה בכל מאודו בכוחו לגרש את ה"חושך"!

לאותו חושך השורר בעולם הזה ישנם ציורים רבים. אך כשנתבונן בנעשה בתוכנו, נדמה כי "החושך" הגדול ביותר הוא "מחשבת הקטנות". הדבר המפחיד ביותר הוא שאדם מחשיב את עצמו כ"קטן" שאין בכוחו להשיג

מעלות ולטפס לדרגות גבוהות. הוא חש בתוכו כי כשם שאינו יכול להצליח להלחם נגד טנקים, כך אין באפשרותו להעשות "גדול" בישראל.

בהירות הדעת המתקבלת מהתבוננות בנס חנוכה מביאה את האדם להבנה חדשה: החשמונאים עמדו בגבורה מול צבאות חזקים וגיבורים, והכל בכח אמונתם ובטחונם בהשי"ת. ואם כך, גם הוא אינו מוכרח להשאר "קטן". יכול הוא ע"י השקעת עמל ויגיעה מתוך אמונה ובטחון בהשי"ת אשר חננו בכישוריו וכוחותיו, להעשות "גדול" בישראל בכל התחומים: התמדה בלימוד התורה, דביקות בהשי"ת, ותפילה.

כאשר יזכה אדם להבין כך, אל לו להסתפק בהבנת הענין בלבד, עליו להתחיל מיד בעבודה המעשית הנדרשת לכך.

"מועט מחזיק את המרובה"

כשנתבונן לעומקם של דברים נגלה כי יסוד הענין טמון באמונה ב"מועט מחזיק את המרובה". כלומר, ישנם דברים הנראים בעינינו כסותרים אחד את השני, אך בעצם אין ביניהם סתירה כלל והנם מתיישבים יחדיו.

כגון: הנהגת הקב"ה בעולמו - כולו דין מצד אחד, וכולו חסד מצד שני, והאמונה היא שכל פעולותיו הם גם חסד וגם דין. נס חנוכה היה מציאות של "מועט מחזיק את המרובה" - רבים ביד מעטים. גם בביהמ"ק מועט החזיק את המרובה - "עומדים צפופים ומשתחוים רווחים". והיסוד בזה הוא שאפילו בדבר קטן אפשר להכניס הרבה.

קדושת התורה בעוה"ז כקדושתה בעולם העליון

פיסגת הענין של "מועט המחזיק את המרובה" מתגלה בקדושת התורה הק'. ענין זה מתבאר בדברי בעל "נפש החיים" (שער ד, פכ"ז) שכ' בזה"ל: "ועוד זאת יתרה ערך ויתרון קדושתה הנוראה [של התורה הק'] מהעולמות, כי העליונים אף שקדושתם רבה מאד, אמנם כאשר נשתלשלו וירדו דרך השתלשלות והדרגות עצומות, הגם שבכל עולם נצטייר ונחתם בו כל סדרי העולם שמעליו בדמותו כצלמו ממש כידוע, וכמ"ש בזה"ל וכו', עם כל זה אינו שווה ודומה כלל ערך קדושתו ואורו להעולם שמעליו".

"העולמות העליונים" הכוונה למצוות שפועלות בעולמות העליונים. לכל הקדושות הללו ישנן דרגות, כמו שלימדנו חז"ל כי "עשר קדושות הן" - קדושת הר הבית, קדושת העזרה וכו'. וכשהורדו קדושות אלו לעולם השפל, שוב אינה דומה ערך קדושתן לקדושה שהיתה להם בהיותם בעולם העליון.

אולם ממשיך בעל ה"נפש החיים" ואומר: "אמנם התורה הקדושה, אף שגם היא נשתלשלה וירדה ממקור שורשה העליון בקודש [שהרי כבר לימדנו חז"ל שהקב"ה בעצמו לומד תורה, וודאי שלימדו אינו נעשה באותו צורה שאנחנו לומדים את התורה], מדרגות אין שיעור מעולם לעולם, וממדרגה למדרגה, עם כל זה קדושתה הראשונה כמו שהוא במקור שרשה, ראשית דרכה בקודש, כדקאי קאי גם בזה העולם, שכולה קודש" וכו', וכו', עיי"ש.

ומסיים בעל ה"נפש החיים": "כן התורה הקדושה אף כי ירדה ונשתלשלה דרך הדרגות רבות עצומות, עם כל זה היא לא נשתנתה מקדושתה כלל, ובקדושתה הראשונה עומדת גם בזה העולם התחתון, כאשר היתה באמנה אתו יתברך במקור שורשה בלא שום חילוק ושינוי מקום כלל וכו', רק שטח עינינו מראות בעוצם קדושתה ואורה הפנימי, ולכן אמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט, יח) "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך", כי באמת קדושת ואור התורה הקדושה הם פנימיות סתריה, המה מפורשים ונגלים ומאירים בקדושת אורם העליון כאשר הוא, רק שענינו אין יכולות לסבול עוצם קדושתה ואורה כאשר הוא".

ננסה לקרב את הדברים אל שכלנו. סוגיית ה"אורה" היא המשל לענין זה. כל חפץ בעולם כשמשנים אותו משתנה מציאותו. כשמפרקים נוזל הוא נעשה דבר שונה לחלוטין [גז]. לעומת זאת ה"אור" הנו עצם אחיד שלא ניתן לעשות בו שינויים כלל וכלל. אור המאיר בבהירות עצומה אשר התמעט ונעשה נר קטן, אין בו שינוי בעצם, ה"אור" בעצמותו נשאר בדיוק מה שהיה בתחילתו ולא השתנה, רק שהתמעט. התכונה המתגלה ב"אור" היא האין - סופיות שלו, האפשרות לגדול ולהתרחב ללא הגבלה בין בכמות ובין במרחק.

"כי נר מצוה ותורה אור" - התורה בשורשה הוא אין סופית, נצח נצחים ללא גבולות. "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים" (איוב יא, ט). כל נקודה בתורה הנה אותו חפצא בשורש השרשים שאינו מוגבל כלל.

זהו הטעם שלחיי העולם הבא ניתן לזכות אך ורק ע"י לימוד התורה. כי "עולם הבא" הנו נצח נצחים, ולכן עבור קנייתו נדרשת התורה שאף היא נצח נצחים. עד כדי כך שבעצם לפי התפיסה הפשוטה לכאורה אין הבדל בין לימוד תוס' אחד ללימוד כל התורה כולה, כי בשני המקרים קנה הלומד חפץ שהגדרתו "אין סוף" ואין גבול. וכן יש הוה אמינא בתנא דבי אליהו (זוטא פרשה יב), "ואם תאמר מי שקרא ושנה הרבה ומי שקרא ושנה קימעא יהיו מאור פניהם שוין במאור פנים לעולם הבא? אין לפניו משוא פנים, וכו', כל אחד ואחד לפי דרכו". שהרי מדברי ה"נפש החיים" מתבאר שהתורה אותה אנו לומדים בעוה"ז הנה אותה תורה עם אותה תכונה שבשורש השרשים אשר בעולם העליון, ושם אין גבול ולא ניתן להעריך לימוד אחד כנגד השני, אלא שאין לפני הקב"ה משוא פנים, והשכר ניתן לכל לומד לפי ערך לימודו.

אין לך מצוה שבכוחה לעמוד ולהאיר את ה"חושך" של העוה"ז, את ה"חושך" הטמון בחכמת יון שהיא יופיו החיצוני של העולם המושך גם אותנו. את ה"חושך" הטמון ב"קטנות" שלנו ניתן להאיר אך ורק ע"י "אור" התורה הקדושה.

זהו גם עניינו של נר החנוכה - הארה בתוך ה"חושך" השורר מסביבנו, וגילוי האמת לאמיתה של הבריאה כולה.

האדם בעל יכולת בלתי מוגבלת

גם באדם טמונה תכונת האינסופיות שמצינו ב"אור". "נר ה' נשמת אדם" (משלי כ, כז) - באדם ישנה נקודה של אור, של קדושה, וכיון שכך הרי בעצמותו הוא אינו מוגבל.

בזה ניתן ליישב דברי חז"ל "חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב" (תנא דבי אליהו פכ"ה). ולכאורה זהו דבר פלא, כיצד יתכן שאדם פשוט בדורנו יידמה במעשיו לאבות הקדושים?

אלא ש"נר ה' נשמת אדם" - באדם טמונה נקודת אור העושה אותו בלתי מוגבל, ובאפשרותו, איפוא, להיות גדול בישראל, ולטפס עד למדרגת האבות הקדושים! החושך של יון שזהו היופי של העולם שמושך אותנו, והחושך

של "מחשבת הקטנות" שלנו, לכל החושך הזה התורה היא "אור" שמאיר אותו

"חביב אדם שנברא בצלם, חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם" (אבות ג, יח). כל בריה שברא הקב"ה בעולמו חביבה היא בעיניו, אולם "חביבין ישראל שבשבילם נבראו שמים וארץ" - ליהודי ישנה חביבות מיוחדת בעיני הקב"ה. הוא אינו נזקק "לעמוד בתור" יחד עם כולם, באפשרותו להכנס "מהצד" ... "חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, חבה יתרה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם" (שם) - לכלל ישראל ניתנה התורה הק' ששורשה בעולמות העליונים ובכוחה להאיר את חשכת העוה"ז.

דברים אלו אמורים במשך כל ימות השנה, ובפרט בימי החנוכה עלינו לחזור ולשננם לעצמנו, כי בימים אלו נעשו ע"י החשמונאים מעשים מופלאים המהווים היפך ה"קטנות" - כיבוש היעד המבוקש ללא כל חשבונות, בין בלימוד ובין בתפילה ועבודת השם.

ה"קטנות" הנה בגדר "חושך" אמיתי. אדם חושב לעצמו: "הנה כעת לומד אני דף גמרא, והדף הקודם נשכח ממני. כנראה שאין בראש מקום לשני דפי גמרא" ... - זוהי "קטנות" אמיתית! בפרט לעומת יהודים מדורות קודמים.

שמעתי סיפור נפלא על בעל ה"אבני נזר" ששלח את אחד מתלמידיו להגר"ח מברסק זצ"ל. אותו תלמיד שהה אצל הגר"ח זצ"ל מספר ימים, כשחזר שאלו בעל ה"אבני נזר": "מה ראית שם"? ענה אותו תלמיד, שנוכח לדעת שהגר"ח יודע ש"ס עם פירוש הרמב"ם עליו. ובעל ה"אבני נזר" התפעל מאוד מענין זה. והנה עלינו לדעת כי התפעלותו מגדלותו של הגר"ח לא היתה מעצם ידיעת הש"ס. כל אחד יכול ללמוד ולדעת ש"ס. גם לדעת רמב"ם, יכול כל אחד הלומדו בעיון. אולם ידיעת הש"ס באופן בו רש"י או הרמב"ם למדו את הש"ס, זוהי גדלות המעוררת התפעלות.

לפני חמשים שנה יהודים ידעו את כל התורה כולה, ואילו אנחנו בקושי יודעים מספר מועט של דפים. ה"חפץ חיים" זצ"ל היה עושה חשבון נפש על כל רגע ורגע ביום כיצד הוא היה מנוצל לעבודתו ית', ואנו לא מסוגלים לעשות חשבון הנפש אפילו על חצי שעה ביום... באותן תקופות ימי היהודי היו ימים "מלאים", ואילו אנו איננו מצליחים ללמוד ארבע שעות ברציפות

בלי לקום מהספסל, והרי כשקמים לוקח זמן עד שחוזרים למקום...

"חנוכה" הוא הזמן לשבור צורת חיים זו. אדם אינו מוגבל, בכוחו לשבור קיר. כל רגע של לימוד תורה ערכו אין סופי. האדם אינו מוגבל מה"קטנות" שלו ואף לא מה"קטנות" של הדור כולו.

דוד המלך כשברח משאול אמר "אני אמרתי בחפזי כל האדם כוזב" (תהלים קטז, יא). ישי אביו של דוד היה צדיק גדול. בגמ' שבת (נה ע"ב) מובא שהוא היה אחד מהארבעה אשר לא חטאו מעודם ומתו "בעטיו של נחש" [חטא אדם הראשון]. ואפילו הוא לא האמין שדוד בנו ראוי להיות מלך ישראל, וע"ז אמר דוד: "כל האדם כוזב".

פעמים אדם מהרהר לעצמו "מה כבר יכול לצאת ממני? הרי כולם אומרים שממני לא יצא כלום"... אולם האמת היא ש"כל האדם כוזב". התורה הק' שניתנה לנו מאת הקב"ה הנה נקודה של אור, והלומד תורה אינו מוגבל כלל ובאפשרותו לטפס מעלה מעלה ביראת ה' ובחכמתו.

לעי"נ הרה"ח ר' אשר זעליג

ב"ר דוד זצ"ל

נלב"ע ב' ניסן תשס"א

לעי"נ

הר"ר יודא צבי ב"ר יוסף זצוק"ל

נלב"ע י"ד אב תשס"א

לעי"נ מרת רחמה בת עזם ע"ה

נלב"ע ז' תמוז תשס"א

לע"נ

ר' נתן ב"ר ארי' לייב ז"ל

מרת חיה בת ר' נתן ז"ל

שלוסברג

לע"נ

הגאון רבי יעקב ב"ר שמואל משה זצ"ל

ומרת אלטע דבורה בת ר' ראובן משה זצ"ל

רוזנטל

לע"נ הקדושה

מרים חנה הי"ד אמיתי

נעק"ה כ"ב חשון תשס"א

לע"נ

ר' יצחק צבי ב"ר יעקב הרצוג ז"ל

ר' מיכאל ב"ר גרשון ז"ל

ומרת בלומא רעכל בת ר' יהונתן ע"ה
